

Sadržaj

PROGRAM 49. ĐAKOVAČKIH VEZOVA	2
Zoran Vinković: ĐAKOVAČKI VEZOVI SU SKUP VRIJEDNOSTI I OBIČAJA KOJI NAM DAJU JEDINSTVENI KULTURNI IDENTITET	4
Vesna Kaselj, Maja Muškić i Suzana Župan: KRONIKA 48. ĐAKOVAČKIH VEZOVA.....	6
dr. sc. Marija Baban i Silvija Butković: DVODNEVNO KONJIČKO NATJECANJE U OKVIRU 48. ĐAKOVAČKIH VEZOVA	22
Marko Perić: FOTOGRAFSKI ZAPISI IZ POVIJESTI VEZOVA.....	26
Josip Vinkešević: IVANJSKI KRIJESOVI U HRVATSKOJ I SLAVONIJI.....	30
Vlado Matoković: LISTOPADSKJE VEČERNJICE	33
Jasmina Jurković Petras: ŽENSKI NAKIT I TRADICIJSKO UKRAŠAVANJE U VIROVITIČKOM KRAJU	35
Ana Grbeša: TEHNIKE PROIZVODNJE ANTIČKOG ZLATNOG NAKITA S OSVRTOM NA DVIJE VRSTE NAUŠNICA SA ŠTRBINACA	39
Janja Juzbašić: ETNOLOŠKE RADIONICE ŠARANJA TIKVICA – OBLICI OČUVANJA I PROMOVIRANJA UMIJEĆA ŠARANJA TIKVICA ZAŠTIĆENOGA NEMATERIJALNOGA DOBRA RH.	42
Marija Gačić: IZBORI LJEPOTICA U SLAVONIJI, ETNOGRAFIJA NATJECANJA U NARODNIM NOŠNJAMA	45
Branka Uzelac: SLAVONIJA BEZ KONJA NE MOŽE.....	50
Marinka Jaman: ŠTO SE JELO U KORIZMI? MRSNO I NEMRSNO.....	53
Branka Uzelac: AL' JE LIPA NAŠEG KUMA GRANA A I KUMA KO NAMOLOVANA!	56
Goran Tolušić: MAČEVI I ORUŽARSKI ZANAT SREDNJOVJEKOVNE HRVATSKE	59
Sanja Žirovčić: SREDNJOVJEKOVNI RAZVOJ URBANOG TKIVA GRADA ĐAKOVA	63
Đuro Franković: BISKUP STROSSMAYER I MAĐARI	68
Mirko Čurić: NEPOZNATI NACRTI ZA ĐAKOVAČKU KATEDRALU IZ ZBIRKE SPOMEN-MUZEJA BISKUPA STROSSMAYERA	72
Đuro Franković: PEŠTANSKE NOVINE „VASÁRNAPI ÚJSÁG“ O GRADNJI VELEBNE ĐAKOVAČKE KATEDRALE	76
Vladimir Geiger: OSNIVANJE I PRAVILA "HRVATSKE ČITAONICE" U TRNAVI 1919.....	79
Borislav Bijelić: SOKOLOVI I ORLOVI – TAKO SLIČNI, A TAKO RAZLIČITI.....	83
Željko Lekšić: ĐAKOVAČKI LJEKARNIK JOSIP MEDIĆ KAO FOTOGRAF	87
Dragutin Bodakoš: ANICA BODAKOŠ (1915. – 1946.) - SLUŽBENICA KRISTA KRALJA - O STOTOJ OBLJETNICI ROĐENJA.....	89
Branko Ostajmer: ĐAKOVAČKA PROSLAVA 90. ROĐENDANA BISKUPA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA	92
Sanja Rogoz Šola: VOJNO GROBLJE U ĐAKOVU IZ RAZDOBLJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE.....	98
Vladimir GEIGER: PIŠKOREVČANIN JOSEF GEISER (1902. – 1967.), UČITELJ I PODUNAVSKOŠVAPSKI KNJIŽEVNIK	103
Mirko Knežević: SJEĆANJE NA SELO KRNDJU I STRADANJA NJENIH STANOVNIKA	105
Željko Vurm: TRAGOM NJEMAČKE NACIONALNE MANJINE	108
Đuro Franković: SLIKAR GÁBOR DÖBRENTEY I HRVATI.....	111
Josip Palada: ERNESTINOVO RASADIŠTE KIPARSTVA U DRVETU	113
Vinko Juzbašić: ČETRDESET GODINA MUŠKE PJEVAČKE SKUPINE „BAČE IZ BOŠNJAKA“	127
Jasmina Jurković Petras: ISTRAŽIVANJE MANJINA: TRADICIJSKO ODJEVANJE SRBA U SELIMA VIROVITIČKE OKOLICE	129
Mirko Knežević: VRIJEDNE RUKE JURJEVAČKIH UMJETNICA.....	134
Đuro Franković: ISUSOVAC JURAJ MULIH SVOJU POČETNICU POSVETIO JE ĐAKOVAČKOM BISKUPU JOSIPU ANTUNU ČOLNIČU	136
Ružica Martinović: STANKINA SOBA	140
Božica Zoko: OČIMA ALEKSA KOKIĆA	144
Božica Zoko: BOTIĆ I TOPALović ILI KAKO POSTATI VELIKI PISAC	146
Vlasta Markasović: ROMANI ADAMA RAJZLA.....	149
Adam Rajzl: VRBE NA OBALI	152
Ivan Grizak: OD KONOPLJINOG VLAKNA DO UŽADI	155
Đuro Bošnjak: ZVONOLJEVAČ	158
Milica Lukić: OD ZAVJETA NA SVETOJ VODICI GOJSPINOJ PRIMITOG	162
Mirko Knežević: „ZEMLJA: DAR, KUŠNJA, ZADAČA“ - KNJIGA SVEĆENIKA ĐURICE PARDONA.....	166
Đurica Pardon: ŽUPNI DOPISNIK - VAŽNA SLUŽBA U ŽUPNOJ ZAJEDNICI.....	168
Vladimir Rešković Panonski: BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER.....	170
Nikola Klemen: HRVATSKI OVČAR - HRVATSKO KINOLOŠKO BLAGO.....	171
Mirko Čurić: In memoriam ZDRAVKA DEAN	172
Bartol Bačić: METEOROLOŠKE PRILIKE U VRIJEME ODRŽAVANJA ĐAKOVAČKIH VEZOVA.....	174
Marija Burek: OSOBNE KARTE KUD-OVA - SUDIONICI.....	176

49. Đakovački vezovi

PRIGODNA REVIIJA
Broj 45.
Godina XLV

Đakovo
Petak, 3. srpnja 2015.

NAKLADNIK
Grad Đakovo

ZA NAKLADNIKA
Zoran Vinković

UREĐIVAČKI ODBOR
Marija Burek
Mirko Čurić
Vesna Kaselj
Mirko Knežević
Maja Muškić
Branka Uzelac
Josip Vinkešević
Željko Vurm
Suzana Župan

GLAVNI UREDNIK
Mirko Čurić

LEKTURA I KOREKTURA
Darija Lazarov

FOTOGRAFIJE
Autori tekstova, arhiva Vezova

OBLIKOVANJE NASLOVNICE
Vjekoslav Valetić

GRAFIČKA PRIPREMA
Marinko Hardi

TISAK
GrafoArt Đakovo

ISSN 0351-1553

ORGANIZATOR: GRAD ĐAKOVO
SUORGANIZATOR: TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ĐAKOVA
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske - Ministarstvo turizma Republike Hrvatske -
Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske
Ministarstvo obrane Republike Hrvatske - Osječko-baranjska županija -
Hrvatska turistička zajednica
Turistička zajednica Osječko-baranjske županije

PROGRAM 49. ĐAKOVAČKIH VEZOVA

6. lipnja – 5. srpnja 2015. g.

Pod pokroviteljstvom:
Predsjednice Republike Hrvatske, Kolinde Grabar – Kitarović
Predsjednika Hrvatskog sabora, Josipa Leke

Generalni sponzor: Osječko pivo

6. subota

12,00 – 4. memorijalni stolnoteniski turnir „Rac-Knežević“ – Organizator: Zajednica športskih udruga grada Đakova, Gradska nastavno-športska dvorana

8. folklorna manifestacija „SELO MOJE NA BRDAŠČU“

Organizator: KUD „Kuševac“ Kuševac, školsko igralište (Osnovna škola Antuna Čolnija, P.Š. Kuševac)

17,00 – Povorka sudionika manifestacije

17,30 – Blagoslov zastave KUD-a, Župna crkva Kuševac „Kraljice Svete Krunice“

19,00 – Nastup odraslih skupina

21,00 – Glazbeni program – BRACE

20,00 – 1. festival puhačke glazbe – Organizator: DVD Đakovo,
- Trg dr. Franje Tuđmana

7. 6. nedjelja

10,00 – Međunarodni šahovski festival, Otvoreno kadetsko i juniorsko prvenstvo Đakova

– Organizator: Šahovski klub Đakovo, Hotel Blaža

8. folklorna manifestacija „SELO MOJE NA BRDAŠČU“

17,00 – Dječja smotra folklor

12. 6. petak

12,00 – 9. MOTO SUSRETI

– Organizator: MK „Đakovo“, iza Strossmayerovog perivoja

20,00 – Glazbeni program

13. 6. subota

9,00 – 9. MOTO SUSRETI – Organizator: MK „Đakovo“, iza Strossmayerovog Perivoja

14,00 – Nogometni turnir veterana – „BONAVITA“ na nogometnom igralištu NK „Rekord“ Kondrić u Kondriću

17,00 – Defile ulicama grada Đakova (9. moto susreti)

18,00 – Moto igre

20,00 – Glazbeni program

14. 6. nedjelja

8,00 – 9. MOTO SUSRETI

– Organizator: MK „Đakovo“, iza Strossmayerovog Perivoja

19. 6. petak

20,30 – „NEBESKI HVALOSPJEV“, Organizator: Udruga „Roseta“ – Strossmayerov trg

20. 6. subota

19,00 – JAZZVEZ – 4. međunarodni festival jazz glazbe Đakovo - Glazbeni koncert – Korzo: Bop Syndicate feat. Saša Nestorović, Fabian Supancic Hammond Trio feat. Filip Pavić & David Dresler, Agostino Di Giorgio Trio

19,30 – Humanitarni koncert – Organizator: Socijalno humanitarna udruga „Svjetlost“, Hrvatski dom Đakovo

19,30 – Otvaranje 28. BONAVITE

20,00 – Pozdravna riječ

– Dodjela nagrada i priznanja ocijenjenim vinima, te proglašenje pobjednika 28. „Bonavite“

20,30 – Večera

– Natjecanje nategača

22,00 – Izvlačenje tombole i koncert tamburaškog sastava BRACE
CIJELO VRIJEME SE MOGU KUŠATI OCIJENJENA I NAGRAĐENA VINA SLAVONIJE I BARANJE, A ISTA VINA, KATALOŠKI OBRADENA, BIT ĆE IZLOŽENA NA ĐAKOVAČKIM VEZOVI U VEZOVSKOM ŠATORU

21. 6. nedjelja

8,00 – „Kup slavonskih županija 2015.“, Utakmica pasa glasnog gona na divlju svinju u gateru, Organizator: L.D. „Jelen“ Đakovo

– Lovište L.D. „Jelen“ Đakovo

21,00 – 16. IVANJSKI KRESOVI

– Strossmayerov park

24. 6. srijeda

6. Đakovački rezovi (24. – 26. lipnja)

(*mjesto održavanja – Ulica pape Ivana Pavla II, Korzo)

17,00 – Radionica, predavanje i revija „Tradicijsko odijevanje i češljanje djece u Đakovštini“

– Muzej Đakovštine Đakovo

19,00 – Otvorenje 6. Đakovačkih rezova – Okrugli stol: „Kultura u EU okruženju“ (Korzo)

21,00 – Projekcija filma „Čaruga“ Rajka Grlića

21,00 – Glazbeni program – Šokadija gori 1: KADENZA, STROSSMAYER, BANGALOZE, SANJA HAJDUKOVIĆ I GREGA BEND, INAT SLAVONSKI, SLAVONSKI SAN, ARPEGGIO, SLAVONSKA DUŠA, SOKAK, SLAVONSKI VEZ, LUCKY BAND...
– Vezovski šator

25. 6. četvrtak

6. Đakovački rezovi (24. – 26. lipnja)

(*mjesto održavanja – Ulica pape Ivana Pavla II, Korzo)

10,00 – 1. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

16,00 – 2. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

21,00 – 3. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

21,00 – Glazbeni program – MATE BULIĆ, IZVOR

– Vezovski šator

26. 6. petak

6. Đakovački rezovi (24. – 26. lipnja)

(*mjesto održavanja – Ulica pape Ivana Pavla II, Korzo)

10,00 – Radionica animacije u suradnji s CTK Osijek (Korzo), Dječji vrtić Đakovo i Dječji vrtić Sunčev sjaj Nazaret

10,00 – 4. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

16,00 – 5. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

21,00 – 6. projekcija 12. Međunarodnog EFF Srce Slavonije

21,00 – Glazbeni program – Đakovo gori 14

– Vezovski šator

23,00 – Glazbeni program – PAVEL

– Vezovski šator

27. 6. subota

- 9,00 – Etno radionica „Izrada štrepa“ – Organizatori: SAKUD grada Đakova, SAKUD Đakovštine, Folklorni odbor Đakovačkih vezova, prostorije KUD-a „Sklad“
- 9,00 – Državno prvenstvo Hrvatske Unije Tenisača za veterane i veterane – REI-BLOV MEMORIJAL – Organizator: Teniski klub Đakovo
- 9,00 – 10. međunarodna izložba starodobnih vozila i antikviteta – Organizator: Oldtimer klub Đakovo – Prostor ispred Katedrale Sv. Petra
- 9,30 – Amaterski triatlon Borovik 2015 – Organizator: Planinarsko društvo „Đakovo“, Jezero Borovik
- 17,00 – Vaterpolo humanitarni turnir tri kluba – V.K. Đakovo, HAVK Mladost Zagreb i VK JUG CO Dubrovnik – Organizator: V.K. Đakovo, Gradski bazen
- 19,00 – Godišnji koncert KUD-a „Tena“ Đakovo – Obilježavanje tridesete godišnjice rada – Strossmayerov park
- 21,00 – Glazbeni program:
Predgrupa: SIRIUS
JURA STUBLIĆ & FILM – Vezovski šator

28. 6. nedjelja

- 9,00 – Državno prvenstvo Hrvatske Unije Tenisača za veterane i veterane – REI-BLOV MEMORIJAL – Organizator: Teniski klub Đakovo
- 10,00 – Međunarodni šahovski festival, Memorijalni turnir „M. Drlić – K. Pavić – M. Niderle“ – Organizator: Šahovski klub Đakovo, Hotel Blaža
- 16,00 – MALI VEZOVI – povorka kreće ispred Male crkve
- 17,00 – 18,30 – Mali vezovi – nastup skupina – Strossmayerov park
- 19,00 – GASTRO FEST „ĐAKOVAČKI VEZOVI“ (28. 6. – 2. 7.) – Vezovski šator
Gastrofest – Lovачki gulaš i lovačka jela – Lovачki savez Osječko-baranjske županije, Lovni ured Đakovo – Vezovski šator
- 20,00 – Godišnji koncert ŽENSKE KLAPE CERTISSA – Hrvatski dom Đakovo
- 21,00 – Glazbeni program – SLAVONSKI SAN, DYACO – Vezovski šator

29. 6. ponedjeljak

- 9,30 – Predstavljanje knjige “Hrvatski ovčar” Hrvatsko kinološko blago autora Nikole Klemena – Mala vijećnica Grada Đakova
- 11,00 – Izložba „Kulturno dobro u nagrađenim grafikama učenika Osnovne škole Josipa Kozarca, Josipovac Punitovački“ – Muzej Đakovštine Đakovo
- 18,00 – Predstavljanje projekta “Neodoljiva Hrvatska” autorice Sunčane Matić, agencija Lux, Hrvatski dom Đakovo
- 19,00 – 18. đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara – Hrvatski dom Đakovo
- 19,30 – Gastrofest – «Što su jeli i pili naši stari» – Cluster „Slavonka“ Osijek, Podružnica Đakovo i Udruuga «Bela sela» Harkanovci – VIII. državno i XI. regionalno edukacijsko natjecanje u kvaliteti «Prirodne domaće kruškovače» i «Viljemovke» – podjela priznanja – Vezovski šator – XV. lokalno natjecanje u kvaliteti ‘Slavonske šljivovice’ – Vezovski šator – Izložba prehrambenih proizvoda i pića
- 21,00 – Glazbeni program – KADENZA, VOX – Vezovski šator

30. 6. utorak

- 10,00 – 18. đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara – Gradska knjižnica i čitaonica
- 19,30 – Gastrofest – fišijada – Vezovski šator
- 20,00 – Izložba fotografija – „PRSLUK ŠILA, VEZAK VEZLA...“ – autorica Silvija Butković – Hrvatski dom Đakovo (predvorje), izložba traje do 14. 7. 2015.
- 20,00 – Doček pola Nove godine:
Predgrupa: NOVA BANDA
JACQUES HOUDEK – Vezovski šator

1. 7. srijeda

- 18,00 – Humanitarna nogometna utakmica – ĐAKOVAČKI VETERANI – HUMANE ZVJEZDE – stadion Đakovo, HNK „Đakovo Croatia“
- 19,00 – Gastrofest – Đakovački čobanac – Vezovski šator
- 21,00 – Glazbeni program – ARTEŠKI BUNAR, SLAVONIJA BAND – Vezovski šator

2. 7. četvrtak

- 19,00 – Gastrofest – Kulenijada – Vezovski šator
- 20,00 – Gastrofest – Dodjela pehara i medalja – Vezovski šator
- 21,00 – Gastronomska kulinarska večer – Vezovski šator
- 21,00 – Glazbeni program – STROSSMAYER, ZVONA – Vezovski šator

3. 7. petak

- 17,00 – ZAPREŽNO NATJECANJE – DRESURA (utakmica A), Državna ergela Đakovo, Hipodrom
- 18,00 – Pučko crkveno pjevanje – Samostan sestara Sv. Križa
- 21,00 – Svečano otvaranje 49. Đakovačkih vezova – Strossmayerov trg ispred katedrale

Program: „ ČUDESNA ŠKRINJA“

- Scenarij: Mirko Čurić
Nastupaju glumci: Darko Milas (GK Gavella Zagreb), Vjekoslav Janković, Sandra Lončarić Tankosić, Mile Ognjenović, Miroslav Čabreja, Tatjana Zubković Bertok, (HNK Osijek), Mato Ručević (Đakovo), Ivan Čačić, Matea Grabić
Izvođači: VERA SVOBODA, ŠIMA JOVANOVAČ, STJEPAN JERŠEK – ŠTEF, SLAVONSKE LOLE, ZVONA, IZVOR, MVS KUD-a “Tena” BEČARINE, KUD „Tena“ Đakovo
- 22,30 – Glazbeni program – SLAVONSKE LOLE, ĐERDANI – Vezovski šator

4. 7. subota

- 11,00 – Spomen-muzej biskupa Strossmayera - Izložba Gradskog muzeja Vinkovci – Josip Juraj Strossmayer 1815.-1905.
- 16,00 – ZAPREŽNO NATJECANJE – MARATON (utakmica B), Državna ergela Đakovo, Hipodrom
- 17,00 – Koncert trubačke i orguljaške glazbe – Dario Teskera, truba; Mario Perestegi, orgulje – Katedrala Sv. Petra
- 19,30 – Đakovština u pjesmi i plesu – Pozornica u Strossmayerovom parku
- 20,30 – „Zeleno srce Đakova – Najljepša okućnica 2015.“, dodjela nagrada i priznanja – Pozornica u Strossmayerovom parku
- 21,00 – Nastup gostujućih skupina – Pozornica u Strossmayerovom parku
- 22,00 – Glazbeni program – SLAVONSKI DUKATI, BRACE – Vezovski šator

5. 7. nedjelja

- 8,30 – Svečana povorka sudionika ulicama Đakova – Od Malog parka do Strossmayerovog parka (folklorne skupine, svatovske zaprege i jahači)
- 9,00 – PREPONSKO NATJECANJE, Državna ergela Đakovo, Dvorana za konjičke sportove / Jahaonica
- 10,00 – Sveta misa – Katedrala sv. Petra
- 10,30 – Međunarodna smotra folklor – Pozornica u Strossmayerovu parku
- 12,30 – Smotra folklor Hrvatske – Pozornica u Strossmayerom parku
- 16,00 – ZAPREŽNO NATJECANJE – VOŽNJA PRECIZNOSTI IZMEĐU ČUNJEVA (utakmica C), Državna ergela Đakovo, Hipodrom
- 17,00 – PREPONSKO NATJECANJE – OTVORENO PRVENSTVO SLAVONIJE I BARANJE, Državna ergela Đakovo, Dvorana za konjičke sportove Jahaonica
- 17,00 – Smotra folklor Slavonije i Baranje – Pozornica u Strossmayerovu parku
- 20,00 – “Slavonijo, zemljo plemenita” – Pozornica u Strossmayerovu parku – Izbor za najbolje nošeno narodno ruho (djevojke, snaše, momci i bečari) – IZVOĐAČI: VERA SVOBODA, ŠIMA JOVANOVAČ, BORIS ČIRO GAŠPARAC, SLAVONSKE LOLE, DIKE, IZVOR, ZVONA, SANJA HAJDUKOVIĆ I GREGA BEND, ĐERDANI, DYACO, SLAVONIJA BAND, PRIJATELJI, BRACE, NOVA BANDA, ŽENSKA KLAPE CERTISSA, ŽVS ĐAKOVAČKANKE, KLAPE SLAVONICA PUČKI ZABAVLJAČI: “Bać” Roka i did Tunja” – Dodjela nagrada i zatvaranje 49. Đakovačkih vezova
- 23,00 – Glazbeni program – VATRA, predgrupa SOUND – Vezovski šator

ORGANIZACIJSKI ODBOR ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Zoran Vinković, gradonačelnik Grada Đakova, predsjednik
Goran Soldo, predsjednik Gradskog vijeća
Ivan Išasegi, zamjenik gradonačelnika
Mirko Čurić, zamjenik gradonačelnika
Marija Burek, direktorica Turističkog ureda TZ Grada Đakova
Tomislav Vuković, predsjednik SAKUD-a grada Đakova
Ivanka Perković, predsjednica SAKUD-a Đakovštine
Glazbeni urednik: Tomislav Radičević, prof.

* Vezovski šator će biti postavljen na parkiralištu iza crkve Svih Svetih
Suorganizatori pojedinih programa: Ogranak Matice hrvatske u Đakovu, Društvo hrvatskih književnika – Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Državna ergela Đakovo, Muzej Đakovštine, Udruuga kulinaru „Đakovački kulin“ Đakovo, Udruženje obrtnika Đakovo, Dom za starije i nemoćne osobe, Općina Trnava, Spomen muzej bi-skupa J. J. Strossmayera, Novi radio Đakovo, Đakovački rezovi

ĐAKOVAČKI VEZOVI SU SKUP VRIJEDNOSTI I OBIČAJA KOJI NAM DAJU JEDINSTVENI KULTURNI IDENTITET

Zoran Vinković

Dragi prijatelji, dragi gosti, dobro nam došli na 49. Đakovačke vezove.

Dobro došli u Đakovo - Srce Slavonije koje će za Vas ponovno istkati neponovljivi vez tradicijske kulture, kakav se može pronaći samo u našem gradu. Vez ispunjen narodnim stvaralaštvom koji oplemenjuje naše živote.

Postojanje svijesti o tradicijskoj baštini, kao neodvojivom dijelu ukupne kulture jednog društva, pa time i briga o njenom očuvanju i kontinuiranom trajanju, osnovno je obilježje Međunarodne smotre folkloru Đakovački vezovi, koja će u našem gradu biti održana 49. puta.

Unatoč tome što su najveće prijetnje očuvanju tradicijske kulture društvene promjene koje prekidaju međugeneracijski kontakt, migracije i urbanizacija te relativiziranje tradicijskih kultura i znanja, s ponosom mogu reći da su se Đakovački vezovi uspjeli očuvati u onom obliku kakav i priliči manifestaciji kojoj je dodijeljena oznaka kvalitete u kulturnom turizmu "Doživi Hrvatsku – Experience Croatia" i koja je samim time proglašena najboljom kulturnom manifestacijom u Hrvatskoj.

Potreba za tradicijom i njeno očuvanje je univerzalna povijesna i kulturološka pojava koja omogućuje naše trajanje u vremenu i

određenom kulturnom prostoru. Tradicija je, zapravo, vrlo važan proces u prenošenju, predaji i održavanju ideja, vrijednosti, načela i obrazaca ponašanja s generacije na generaciju. Jer bez tradicije ne samo da ne bi bilo kulture kao takve već je upitno bi li ljudska zajednica opstala u današnjem obliku.

Tradicijske vrijednosti koje promoviramo Đakovačkim vezovima jednom riječju su skup vrijednosti i običaja sadržanih u povijesnom pamćenju našeg naroda, što svakom od nas, ali i našem gradu, Slavoniji i Baranji, te Hrvatskoj daje jedinstveni kulturni identitet.

Za razumijevanje tradicijske kulture koja je sastavni dio kulturološke cjeline jednog podneblja i naroda neophodno je imati u vidu da je riječ o nečem što se nasljeđuje. To nasljeđe stvara potrebu za stalnim djelovanjem, uključujući i međugeneracijsku solidarnost svih članova jedne zajednice, u cilju očuvanja i razumijevanja njihove baštine kao zajedničkog dobra, bilo da je ona nematerijalne ili materijalne prirode.

Upravo to mi u Đakovu i činimo, jer Vezovi povezuju sve generacije, prožimajući naš grad povezanošću i željom da iz godine

u godinu našim dragim gostima pokažemo kulturno blago ovog grada i sve ono što nas čini jedinstvenima, što nas čini Đakovčankama i Đakovčanima.

Dragi moji sugrađani, i ove godine ponovno, po 49. puta, otvorite svoja srca i dušu Vezovima i svima onima koji će doći u naš grad. Učinite još jednom Đakovo boljim i ljepšim gradom, učinite Slavoniju i Hrvatsku ponosnom.

GRADONAČELNIK GRADA ĐAKOVA
I PREDSJEDNIK ORGANIZACIJSKOG
ODBORA ĐAKOVAČKIH VEZOVA

ZORAN VINKOVIĆ, ing.

ĐAKOVAČKI VEZOVI OD 6. LIPNJA DO 6. SRPNJA

U kotaču vezovske prošlosti zavrtjela se nakratko povijest smotre i sadašnjost – crno-bijele fotografije i nove “crno-bijele” ljelje i dječacić u narodnoj nošnji, budućnost đakovačke smotre

SVETKOVINA DUHA I RUHA, SVEGA BLAGA SLAVONSKOGA, KOJA DUŠU HRANI I LJEPOTOM POJI

Suzana Župan, Maja Muškić, Vesna Kaselj

Foto: autorice teksta, Foto Brzica, Silvija Butković, arhiva Vezova

Kotač bogate vezovske povijesti zavrtio se i te, 2014. godine, po 48. put. Od 6. lipnja do 6. srpnja diljem Đakovštine, a ponajviše, dakako, u samom srcu Vezova, deseci kulturnih, gastronomskih, sportskih, folklornih i zabavnih priredbi iz dana u dan slagali su novi mozaik, još jedan prilog za povijest smotre kojom se Šokadija diči, a gosti pamte....

Upravo je taj neumorni kotač povijesti pozivao s plakata 48. Đakovačkih vezova, pod motom – Nekad bilo, sad se snilo..., za čije je vizualno rješenje zaslužan Vjekoslav Valetić. A, u kotaču vezovske prošlosti zavrtjela se nakratko povijest smotre i sadašnjost – crno-bijele fotografije i nove, ‘crno-bijele’ ljelje i dječacić u narodnoj nošnji, budućnost đakovačke smotre. U kotaču je ‘šlinga’, detalj sa ženske šokačke narodne nošnje... A, u središtu kotača – dakako, službeni grb Đakovačkih vezova sa šahovnicom, na kojem počiva dugovječnost smotre....

Vezovski kotač zavrtimo od kraja, odnosno tri dana prvog srpanjskog vikenda po kojima se Đakovački vezovi i prepoznaju...

ISPRED KATEDRALE SVEČANO OTVORENI 48. ĐAKOVAČKI VEZOVI

Nekad bilo, sad se snilo!

U nazočnosti brojnih dužnosnika iz hrvatskog crkvenog, političkog, kulturnog i javnog života na plato ispred đakovačke katedrale svečano su otvoreni 48. Đakovački vezovi. Scensku sliku 11. puta je napisao đakovački književnik Mirko Ćurić koji je opet ‘zakoračio’ u ne tako blisku prošlost, a “temeljac” mu je bila pripovijetka Antuna Gustava Matoša (ove godine obilježava se 100. godišnjica njegove smrti) “Pereci, friški pereci” iz 1897. godine. Majstorski je ponovno isprepleo više povijesnih događanja. Dotaknuo se Slavonije u vrijeme Prvog svjetskog rata, a ove godine obilježava se 100. godišnjica od njegova početka. Publika

Konjanici su donijeli zastave ispred katedrale

je kroz zanimljivu radnju mogla vidjeti slavonsku vojnu tradiciju i kako je ona utjecala na život slavonskih sela i gradova na kraju 19. stoljeća.

48. Đakovačke vezove svečano je otvorio gradonačelnik Đakova Zoran Vinković.

Gradonačelnik Zoran Vinković otvorio je 48. Đakovačke vezove

- Dame i gospodo, uvaženi gosti, dragi prijatelji, drage Đakovčanke i Đakovčani. Dobro došli u Đakovo, u srce Slavonije, na 48. Đakovačke vezove, najbolju folklornu manifestaciju u Republici Hrvatskoj. Manifestaciju koja je sve ove godine čuvala i sačuvala naš đakovački, slavonski, hrvatski identitet. To će činiti i u buduću. U to ime, u ime onih koji su svoj život dali za slobodu Đakova, Slavonije i Hrvatske, proglašavam 48. Đakovačke vezove otvorenim, kazao je Vinković.

"Nekad bilo, sad se snilo", naziv je ovogodišnje scenske slike. Glavni junak priče bio je Ivica Unukić, plemićki sin jedinac, kojeg otac šalje u vojsku da ga stega nauči pameti. Njegova vatrena narav nailazi na plodno tlo u Slavoniji gdje su žene, jelo i piće po njegovoj mjeri, a napose – konji. On je zaljubljenik u konje, neustrašiv i hrabar. S jedne strane te njegove osobine čine ga omiljenim u

slavonskim selima, ali ne i kod njegovih pretpostavljenih..., dio je to radnje koja se odvijala sinoć pred katedralom. Kao i svake godine, 'kazališni' dio programa prekidali su nastupi glazbenika. Nastupili su tako Vera Svoboda, Šima Jovanovac, Stjepan Jeršek – Štef, Boris Ćuro Gašparac, Slavonske Iole, Dike, Zvona i Đakovčanke, Izvor, Sanja Hajduković i Grega bend, Dyaco, Prijatelji, MVS KUD-a „Tena“ Bečarine te KUD Tena.

Uigrana glumačka ekipa

Darko Milas i Sandra Lončarić Tankosić u sceni sa Bečarinama koji glume čordaše

Scensku sliku i ovoga je puta oživjela uigrana glumačka ekipa: Vjeko Janković kao Unukić, Darko Milas (ujedno i redatelj) kao kapetan Wursthlingen, Sandra Lončarić Tankosić kao Dragica, Mile Ognjenović kao njen otac Stipa, Anita Schmidt kao susjeda Manda, Misroslav Čabraja kao kaplar Vlahović, Tanja Bertok kao Eržika, Mato Ručević kao Vojnik te članove KUD-a Tena i Bečarina kao statisti i glumci u manjim ulogama. Tu je nezaoobilazni glazbeni urednik Tomislav Radičević i cijeli niz suradnika, primjerice iz Državne ergele lipicanaca, Konjogojske udruge Široko Polje itd.

SVEČANU POVORKU IZVEZLO PET TISUĆA SUDIONIKA

Povorka ostavlja bez daha

Konjanici, među kojima je sve više žena na poseban način uljepšaju povorku

Oj Đakovo varošice mala, tebe diči tvoja katedrala!

Prvog vikenda u srpnju Đakovo već 48. godina diše tradicijom, a na osobit način nedjeljom prijepodne, kada se na njegove ulice slije rijeka zaljubljenika u folklornu baštinu.

Najsvečaniji dio Đakovačkih vezova, svečana povorka, brojila je čak pet tisuća sudionika, a u njoj gotovo 70 folklornih društava iz svih krajeva Hrvatske, susjedne Bosne i Hercegovine, Slovačke, Kanade, Austrije, Mađarske, SAD-a... Svatko je želio pokazati ono što zna, naslijeđe svojih predaka. Pocikivale su snaše, a bečari pjevali bečarce - o Slavoniji, domovini, ali i aktualnom trenutku. Pjevali su tako Ličani "Slavonijo nek' ti bude dika, što je tebe naselila Lika", a bečarac su spjevali i Strizivojčani svom nadbiskupu Đuri, kojeg uvijek pozdrave s mnogo pijeteta. Prisjetili su se tako

zgode nakon teških poplava u Cvelferiji kada je nadbiskup Đuro Hranić pomogao izvući bika iz vode. "Nadbiskup je svom narodu dika, iz poplave spasio je bika", orilo se iz grla Strizivojčana. Ni jedni Vezovi, dakako, ne prođu bez onog najpoznatijeg – "Oj Đakovo varošice mala, tebe diči tvoja katedrala".

Orila se uz bečarac i ganga, rera, zasvirala biserica, tambura, diple, gajde, harmonika, svatko je sa sobom donio dio sebe i poklonio ga Đakovčanima i njihovim gostima. U povorci su bili mažoretkinje, puhački orkestar, kandžijaši iz Kruševice, članovi Matičnog kluba Hrvatski ovčar, četveropreg i dvopreg Državne ergele lipicanaca, 48 svečano ukrašenih zaprega te sedamdesetak konjanika. Iz prvog reda povorku i nastupe sudionika pratili su dužnosnici iz hrvatskog crkvenog, političkog, kulturnog i javnog života, među kojima već spomenuti nadbiskup Đuro Hranić, saborski zastupnici, dva zamjenika župana osječko-baranjskog, Dragan Vulin i Željko Kraljičak te brojni drugi ugledni gosti. Već tradicionalno, svoje mjesto na platou ispred katedrale nešto kasnije zauzeo je gradonačelnik Đakova Zoran Vinković, koji je od Malog parka do katedrale na čelu povorke nosio stijeg. Program je nastavljen nastupom gostujućih folklornih skupina na ljetnoj pozornici u Strossmayerovom perivoju te KUD-ova iz Hrvatske. "Slavonijo, zemljo plemenita" naziv je programa u Strossmayerovu parku, gdje se odvija izbor za najbolje nošeno narodno ruho djevojaka, snaša, momaka i bečara, a kojim se zatvara ova nadaleko poznata folklorna manifestacija.

SLAVONIJO, ZEMLJO PLEMENITA – IZBOROM NAJBOLJE NOŠENOG NARODNOG RUHA U STROSSMAYEROVOM PARKU ZATVORENI 48. VEZOVI

Maja Vladislavljević iz Soljana najljepša je djevojka Slavonije i Baranje!

Programom „Slavonijo, zemljo plemenita“ u Strossmayerovom parku u nedjelju navečer zatvoreni su 48. Đakovački vezovi. Zatvo-

Maja Vladislavljević

Stjepan Jeršek Štef, gradonačelnik Zoran Vinković i Darko Ergotić s djevojkama, snašama i momcima pjevaju završnu pjesmu Đakovačkih vezova

rio ih je gradonačelnik Đakova Zoran Vinković zahvalom organizatorima i sudionicima, te pozivom na ponovni susret iduće godine. Tradicionalno, birano je najbolje nošeno narodno ruho u djevojaka, snaša, momaka i bečara, te nakon proglašenja dodijeljene nagrade. Izvadile su djevojke, snaše i momci, za ovu prigodu brižno čuvane narodne nošnje naslijeđene od predaka iz ormara kako bi svijetu pokazali bogatstvo tradicijskog nasljeđa.

U kategoriji djevojaka najljepšom je proglašena Marina Mikić iz Trnave, prva pratilja je Dijana Filipović iz Županje, a druga pratilja je Slavica Živković iz Sota. Najljepša snaša u narodnoj nošnji je Ivona Agotić iz Trnjanskih Kuta, prva pratilja je Mirjana Šokčević iz Slakovaca, a druga pratilja je Marija Ručević iz Đakova. Zvonimir Zatković iz Strizivojne najljepši je momak u narodnom ruhu, drugi je pak Mislav Katušić iz Jasenovca, a treći Filip Beketić iz Lužana. Titulu najljepše djevojke Slavonije i Baranje ponijela je Maja Vladislavljević iz Soljana, a miss fotogeničnosti je, prema prosudbi đakovačkog majstora fotografije Zlatka Mesića, Josipa Hanulak iz Piškorevaca.

Vrijedne ruke Šokadije, Đakova, Srca Slavonije, i njegovih gostiju isplele su još jednom najljepši vez ovoga Grada, koji je ponovno otvorio svoje srce svima koji su u Đakovo došli kako bi na najljepši mogući način obilježili 48. Smotru folkloru Đakovački vezovi. U ime Organizacijskog odbora od srca zahvaljujem svima koji su pomogli u ostvarivanju popratnih i središnjih Vezovskih manifestacija, uz obećanje da ćemo stečenu kulturnu baštinu i dalje čuvati i njegovati na ponos svih nas, rekao je gradonačelnik Đakova Zoran Vinković nakon zatvaranja Vezova. - Posebnu zahvalu

upućujem svima koji su danonoćno sudjelovali u kreiranju i provedbi svega onoga što Vezove čini najznačajnijom hrvatskom kulturnom manifestacijom. Veliko hvala sponzorima kao i svim medijima koji su pratili ovogodišnje Đakovačke vezove. Zahvalu upućujem građankama i građanima Đakova i Đakovštine, koji su svojom nazočnošću Vezovskim manifestacijama dokazali koliko vole Vezove koji desetljećima čuvaju hrvatske i slavonske korijene, tradiciju slavonskog, hrvatskog čovjeka, kazao je Vinković.

Nastupi poznatih tamburaša

U završnom programu nastupio je Miroslav Škoro

U glazbenom dijelu programa u Strossmayrovom parku na zatvaranju 48. Đakovačkih vezova nastupila su brojna poznata tamburaška imena poput Vere Svobode, Šime Jovanovca, Stjepana Jeršeka – Štefa, Slavonskih Lola, Dika, Slavenskog veza, Izvora, Sanje Hajduković i Grega banda, Đerdana, Dyaca, Slavonia banda, Prijatelja, Ženske klape Certissa, Đakovčanki, Klape Slavonica, Miroslava Škore, mlade pjevačice Maristele Ravičić, a ništa, dakako, nije moglo proći bez pučkih zabavljača Bać' Roke i did Tunje.

ĐAKOVAČKI VEZOVI SU I BROJNE POPRATNE PRIREDBE...

U STROSSMAYEROVOM PARKU ODRŽANI 15. IVANJSKI KRESOVI

Tomislav Vukadin i Josip Vinkešević predstavljaju knjigu Ivanjski kresovi

Al' su cure ugarile skuta, priskačući vatru priko puta!

Kako bi spasili običaj Ivanjskog krijesa koji potječe još iz pretkršćanskih vremena, Savez KUD-ova Slavonije i Baranje prije 15 godina osnovao je smotru „Ivanjski kresovi“ koja se održava 21. lipnja na dan ljetnog solsticija. Prva smotra održana je 2000. godine u Strossmayerovom parku gdje se udomačila, izuzev u dva navrata kada je kiša potjerala sudionike u Hrvatski dom. 15. Ivanjski kresovi održani su u Strossmayerovom parku s početkom u 21 sat, a posjetitelji su imali priliku vidjeti sedam različitih nastupa, čiji su sadržaj dan prije najavili na tiskovnoj konferenciji Tomislav Vukadin, predsjednik saveza KUD-ova Slavonije i Baranje te Josip Vinkešević koji je ujedno predstavio knjigu na kojoj su radili on i Robert Vildman „Ivanjski kresovi 2000.-2014.“, a koja donosi presjek svih do sada održanih smotri, uključujući i ovogodišnju.

-Kontinuirano 15. Puta održavamo smotru pa smo smatrali kako bi bilo dobro napraviti dodatak priredbi i tiskali smo knjigu gdje su sabrane sve dosadašnje manifestacije sa značajnim dodacima za folkloriše, kazao je Vukadin. „Manifestacija je vezana uz blagdan Svetog Ivana a centralni događaj je kres, odnosno velika vatra koja je uvijek imala nekakvo magijsko značenje“, dodao je Vukadin.

Josip Vinkešević istaknuo je kako na smotri sudjeluju društva iz Slavonije, Podravine, Bilogore, karlovačkog kraja, Banije i drugih krajeva sjeverozapadne Hrvatske gdje se ti običaji još uvijek

izvode. Do sada je na ovoj smotri, u 15 godina, nastupilo ukupno 35 kulturno-umjetničkih društava. – Ivanjski kresovi su u Đakovu i Slavoniji polako nestajali već za stare Jugoslavije, a u Drugom svjetskom ratu gotovo su potpuno nestali. Sporadično je donekle ostalo samo lilanje u Koritni, Semeljcima, Vuki, donekle i u Ivanovcima, kazao je Vinkešević podsjećajući na mistiku koju donose Ivanjski kresovi. „Kako je to vrijedan i raširen običaj, prije nekih sedam, osam godina dao sam prijedlog Ministarstvu kulture da se zaštiti kao nematerijalno kulturno dobro kako je to bečarac itd. U tijeku je rad na priznavanju Ivanjskih običaja“, dodao je Vinkešević. Knjiga donosi i niz glazbenih zapisa, a jedan, iz Koritne, kaže: Al' su cure ugarile skuta, priskačući vatru priko puta.“

Kutjevački traminac šampion Bonavite

Jedna od „dislociranih“ pratećih priredbi je i tradicionalna turističko-gospodarska manifestacija Bonavita što se svake godine održava u Trnavi. Nezaobilazni je to susret vinara iz slavonskih vinogorja koji su za 27. Bonavitu dostavili 134 uzorka vina, koje je kušala i ocijenila stručna komisija. Šampionski pehar Bonavite osvojio je traminac ledena berba 2011. Kutjeva dd, a istog je proizvođača i šampion graševine, odnosno graševina izborna berba prosušenih bobica 2011.

Ovogodišnji šampion crnih vina je cabernet sauvignon 2012. Paule Stipetić iz Iloka, a šampion suhih mirnih bijelih vina je graševina 2013. Iločkih podruma.

Godišnji koncert klape Certissa

Klapa Certissa redovito nastupa na Đakovačkim vezovima

U sklopu glazbenog programa ovogodišnjih 48. Đakovačkih vezova svoj godišnji koncert održala je Ženska klapa Certissa koja se predstavila izvedbom različitih skladbi. Svaki njihov nastup rezultat je ozbiljnog i stručnog rada pod vodstvom Ivana Rakonce, što redovito prepoznaje i publika, ali i stručna kritika, o čemu svjedoče i pozivi na različite manifestacije.

Koncert je bio prigoda i za promociju spota za pjesmu "Slavonijo moja", a u programu je nastupio i Tamburaški sastav Kadenca.

I oldtimeri su dio Vezova

Izložba oldtimera - i oni polako postaju dio tradicije

Također u sklopu vezovskog programa, a u organizaciji Oldtimer kluba Đakovo, na parkiralištu ispred katedrale održana je 9. Međunarodna izložba starodobnih vozila i starina na kojoj je, kako ističe predsjednik Josip Borozni, bilo izloženo više desetaka starih vozila iz Hrvatske, BiH,

MALI VEZOVI UVELI U UDARNI TJEDAN

48. ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Đakovačkim korzom pocikivalo više od tisuću malih bečara i bečaruša!

Raspjevano, veselo, uz pocikivanje malih bečaruša i bečara, rumenih obraza, zajapurenih lica i uznojenih čela i ručica od vrućih 31 celzijusevih u zraku, prošla je jučer korzom povorka Malih vezova koji su ovogodišnje, 'velike', 48. Đakovačke vezove uveli u njihov 'udarni tjedan'. A, u malovezovskoj povorci preko tisuću mališana iz cijele Đakovštine, Slavonije te drugih krajeva

Republike Srpske, Vojvodine, Srbije, Slovenije i Mađarske.

Izložbu je otvorio gradonačelnik Zoran Vinković, a nastupile su i đakovačke mažoretkinje i mađioničar Josip Ciganović.

Katici Milković nagrada za najljepšu okućnicu

Pobjednica natječaja "Zeleno srce Đakova" Turističke zajednice Grada Đakova za izbor najljepše okućnice je Katica Milković iz Piškorevaca, drugo mjesto pripalo je Mati Ručeviću iz Budrovaca, a treće Kati Svalini iz Đakova.

Nagrađenima su uručeni bonovi za kupovinu u vrtnom ili poljoprivrednom centru u vrijednosti 2.000 kuna za prvo mjesto, tisuću za drugo mjesto i bon u vrijednosti 500 kuna za treće mjesto.

Odlučilo je to povjerenstvo čiji članovi su Sanja Malević, Marija Burek, Tomislav Vuković i Dinke Hrehorović, a prema odluci istog povjerenstva priznanja su dobili i Mara Zrinušić iz Đakova i Petar Ljubić, također iz Đakova.

KUD Šokadija Strizivojna na Malim vezovima

Uskoro će na "velike Vezove"

Ponekad je lakše voziti se nego hodati u povorci

Prošle godine nastupio je KUD Mijat Stojanović iz Babine Grede

Nastup na vezovskoj pozornici - tradicijske dječje igre

Hrvatske. U 30-ak dječjih skupina centrom prijestolnice Vezova prošli su mali barjaktari, za njima male i one nešto starije đakovačke mažoretkinje, pomladak brojnih KUD-ova... Na svima majušne narodne nošnje, rubine, marame, mali bečarski šeširi, dukatići, neki obuveni, neki bosih nožica..., podsjećajući na to kakvo je djetinjstvo nekad' bilo, na stare dječje pjesmice, dječja kola, igre, pa i igračke... Dječčaci iz đakovačkog KUD-a Tena 'zajahali' su drvene konjiće na štapovima, podmladak jospovačkog KUD-a «Braća Banas» stavio ručice o bok, a prati ih i zvuk violine, dok dječica iz društva «Zvon» pjevaju «Klinček stoji pod oblokom», a odmah iza njih mali Širokopoljčani 'revanširaju' se slavonskom: «U livadi, pod jase-
nom voda izvire». Dio djevojčica je bos, u rukama im snopovi žita, a za njima idu mali kosci. Mala Strizivojčanka pocikuje, a zajedno s ostalim podmlatkom KUD-a «Vesela Šokadija» pjeva: «Pokraj sela ograda zelena, milo moje, Strizivojna to je»!

- Kad zapjevam ja i moja druga, okrenu se i gazda i sluga... - rek'o bi čo'ek, pjevaju odrasli, no taj su bečarac đakovačkim korzom odvaž-

Slavojo dok ti ime traje čuvat ćemo tvoje običaje

no, k'o velike, pjevale male Korićanke, za njima mali Kuševčani onu dobro poznatu: «Kad se Ćiro oženio...», a podmladak KUD-a Drenjanci iz Drenja svima dobro znanu: «Oj, Ivane, Ivaniću, stani malo, divanit ću». U malovezovskoj povorci i mali Beravčani, Babogreci, pomladak KUD-a «Spačva» iz Donjeg Novog Sela, HKUD-a «Lisinski» iz Našica, đakovačkog «Sklada», «Šokadije» Budrovci,

semeljačke «Lipe», mališani KUD-a iz Šandorovca itd. A, po prolasku korzom, Mali vezovi su se slili na ljetnu pozornicu u Strossmayerovom parku, nastavivši s dječjim folklorom.

ODRŽANI 17. ĐAKOVAČKI SUSRETI HRVATSKIH KNJIŽEVNIH KRITIČARA

Nagrade "Julije Benešić" Mariju Kolaru i Davoru Ivankovcu

Marijo Kolar dobitnik je nagrade Julija Benešića za 2014.

Mario Kolar i Davor Ivankovac dobitnici su nagrada Julija Benešića ovogodišnjih, 17. đakovačkih susreta književnih kritičara. Kolar (DHK – ogranak podravsko-koprivnički) dobitnik je nagrade Julija Benešića za knjigu kritika «Nuspojave čitanja», a mladi nuštarsko-vinkovački autor Ivankovac dobitnik je istoimene Povelje uspješnosti za niz kritika objavljenih između dvaju susreta. Ovogodišnje laureate na završetku 17. Susreta, ispred prosudbenog povjerenstva Susreta obznanio je i o njihovom književno-kritičarskom radu govorio Goran Rem, sublimirajući i izrečeno tijekom 2-dnevnog programa - kritikom krize. Susreti su ove godine okupili niz imena - od predsjednika DHK-a Božidara Petrača, Vinka Brešića, spomenutog Rema, Ljerke Car Matutinović, Sanje Jukić, Stjepana Blažetina, Ivana Trojana, Josipa Palade, Tomislava Žigmanova. Preksinoć ih je otvorio gradonačelnik Zoran Vinković, a pozdravne riječi uputili su Božidar Petrač, potpredsjednik Matice hrvatske Stjepan Sučić, predsjednik Organizacijskog odbora Susreta i prvi čovjek Matice hrvatske Đakovo, Vlado Filić. Tijekom programa u Hrvatskom domu ravnatelj Zavoda za kulturu voj-

vođanskih Hrvata Tomislav Žigmanov predstavio je novu trijenalnu književnu nagradu «Antun Gustav Matoš» za najbolju knjigu poezije, a utemeljenu u cilju pospješivanja sustavnog pristupa valorizaciji aktualne književne produkcije među Hrvatima u Vojvodini. Sudionici Susreta poput Car Matutinović, Zorke Jekić..., čitali su radove u okviru programa «Pozdrav Đakovu», a prikazan je i kratki film Zlatka Mesića o prošlogodišnjim Susretima.

U sklopu Susreta u Gradskoj knjižnici i čitaonici održano je i predstavljanje Zbornika, nakon čega je – pod Petračevim vodstvom - održan okrugli stol «Književna kritika spram kritičkog pristupa drugim umjetnostima» kada je, uz ostale, Sanja Jukić govorila o utjecaju suvremenih medija i novih tehnologija na književnost i njenu kritiku te o radikalizaciji prisutnosti medija u književnosti. – Danas se književno djelo ne može čitati bez medija koji su skloni estradizaciji, senzacionalizmu, a što književno djelo nema, rekao je Petrač. Ivan Trojan govorio je o kazališnoj kritici, nazvavši ju «licemjernom kćerkom književne kritike koja se pokušava odvojiti od obiteljskog ognjišta». Organizatori Susreta su DHK – ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i ogranak Matice hrvatske u Đakovu.

KONCERT PUHAČKOG ORKESTRA DVD-a ĐAKOVO

Od Dixie parade do skladbe It's my life!

Uz žustre zvuke Dixie parade, ali i taktove poput poznatih skladbi Lutka na koncu, Branjske rapsodije, pa čak i stranih kao što su Rolling in the deep i It's my life, u izvedbi Puhačkog orkestra DVD-a Đakovo uživali su 29. lipnja navečer u vrtu Doma HV-a brojni posjetitelji. Koncert je,

kako je istaknuo kapelnik – dirigent Tomislav Kru-
ljac, zapravo bio presjek kroz trenutni repertoar
orkestra i obuhvatio je više glazbenih područja. –
Svakako odmah u početku valja spomenuti kako
je ovaj koncert inicirala Udruga za mlade Đakovo
na čemu smo im iznimno zahvalni, kazao je Kru-
ljac. Zanimljivo je i kako su se publici predstavile
mlade snage orkestra. Marija Imrović predstavila
se izvedbom skladbe „Flower duet“ Lea Delibesa
na flauti zajedno sa Sanelom Horvat i Anamari-
jom Burilo na klarinetima. Povijesnim trenutkom
za glazbenu kulturu grada Đakova u Puhačkom
orkestru predstavili su nastup Dore Filipović, uče-
nice 1. razreda glazbene škole Franje Kuhača u
Osijeku, koja je završavala na zahtjevnom i rijetkom
instrumentu, oboi. Na kraju koncerta priređen je
i oproštaj od Stjepana Ljepotića koji je punih 67
godina bio član Orkestra. U ime DVD-a Đakovo
zapovjednik Ivan Klemen Ljepotiću je uručio pri-
godno priznanje.

“Biserje ravnice” Silvije Butković

Kas đakovačkih lipicanaca,
svakodnevnica, ispaša, suživot
s prirodom i ovdašnjim čovje-
kom... nakratko zaustavljeni na
80 fotografija Silvije Butković –
sadržaj su njene 12. samostalne
izložbe fotografija Biserje rav-
nice, koja je otvorena u pred-
vorju Hrvatskog doma u okviru

48. Đakovačkih vezova. Kroz objektiv svog fotoa-
parata Butković slavi i potvrđuje njihovu ljepotu,
tjelesni, vizualni sklad, otmjenost, gracioznost tih
plemenitaša među životinjama.

Lipicanci su Silvijina inspiracija

Ovo nije prva Silvijina izložba koja za temu
ima lipicance, a što svjedoči da su njezina neis-
crpna inspiracija te da njeno fotografsko oko ni-
kada nije niti zasićeno niti imuno na prizore ovih
životinja, ma koliko ih puta fotografirala. Izložbu
je otvorio zamjenik gradonačelnika Mirko Ćurić,
a o đakovačkim lipicancima i autoričinoj preoku-
paciji njima govorio je ravnatelj Državne ergele
Đakovo i Lipik Nidal Korabi.

– Dvanaestom izložbom Silvije Butković Biser-
je ravnice ovjekovječeni su detalji veselog plesa
lipicanaca, nestašne igre, vatrene borbe, umornih
pogleda te zasluženog odmora - kaže o izložbi S.
Butković njezin sin Domagoj.

ĐAKOVČANI U VEZOVSKOM ŠATORU UZ PSIHOMODO POP ISPRATILI PRVIH ŠEST MJESECI 2014. GODINE

Gobac i Vinković Đakovčane uveli u drugu polovicu godine pjesmom Ne dirajte mi ravnicu!

Odbrojivši posljednje sekunde prve polovice
2014-e, gradonačelnik Đakova Zoran Vinković sa
pjevačem grupe Psihomodo pop Davorom Gop-
cem uveo je svoje sugrađane u ostatak godine.
Zagrljeni i ogrnuti pink-paperjem, gradonačelnik
i popularni pjevač zapjevali su zajedno s publi-
kom neslužbenu slavonsku himnu – Ne dirajte mi
ravnicu. Nazdravili su i šampanjcem, dok je nebo
nad Đakovom osvjetljavao vatromet. Nastupu
popularnih rokera prethodio je nastup predgru-
pe Odron iz Zagreba, a dvadesetak minuta pri-

*Đakovčani su tradicionalno dočekali pola Nove
godine, ovaj puta uz Psihomodo pop kojima se
 pridružio gradonačelnik*

je ponoći u svom otkačenom stilu mikrofona se primio Davor Gobac te stao nizati hitove poput Pinokija, Ja volim samo sebe, Frida, Kad sam ima šesnaest... Dok je gradonačelnik Zoran Vinković svojim sugrađanima zaželio sve najbolje u preostalim šest mjeseci ove godine, Davor Gobac nekoliko je puta ponovio kako obilježavaju 30. obljetnicu djelovanja na hrvatskoj glazbenoj sceni, što mu, kako je rekao publici, nikako nije jasno jer je njemu tek 29!

VEZOVI SU I GASTROFEST....

Pobjednik kulenijade Stanko Josipović iz Koritne

Stanko Josipović iz Koritne šampion je ovogodišnje, 28. po redu vezovske kulenijade, najstarije gastronomske priredbe Đakovačkih vezova. Vicešampion je Josip Filipović iz Višnjevca. Organizator natjecanja je Udruga kulenara Đakovački kulen. Na ocjenjivanju su bila 42 uzorka, a dodijeljeno je 16 zlatnih, 14 srebrnih i 10 brončanih medalja.

Dodjela nagrada najboljim kulinarima

Osim kulenijade, koja je, kao najstarija vezovska kulinarska manifestacija i začetnik Gastrofesta, za brojne posjetitelje i goste Đakovačkih vezova kroz cijeli se "veliki" vezovski tjedan u velikom šatoru "kuhalo i jelo". Počelo je lovačkim gulašom i lovačkim jelima, zatim manifestacijom "Što su jeli i pili naši stari", potom fišijadom, pa kuhanjem đakovačkog čobanca... sve to popraćeno nastupima brojnih domaćih i gostujućih tamburaških i glazbenih sastava...

Gastronomska ponuda

ALI I GLAZBA KOJA DUŠU HRANI

Koncert sakralne glazbe u apsidi katedrale sv. Petra za svoje je sugrađane priredio Mješoviti katedralni zbor. Na programu se našlo ukupno 15 skladbi sakralnoga karaktera u rasponu od renesanse do suvremenih kompozitora. Zbor je svojom pjesmom na latinskom, hrvatskom i njemačkom oduševio brojnu publiku.

Za orguljama je bio maestro Vinko Sitarić, a dirigent maestro Ivan Andrić.

Pučko crkveno pjevanje u samostanskoj crkvi

U sklopu programa Đakovačkih vezova i ove godine u Samostanskoj crkvi održano je tradicionalno Pučko crkveno pjevanje. Nastupili su MPS Strossmayer iz Strizivojne, KUD Graničar Lužani, KUD Aljmaš iz Aljmaša, MPS Starotopoljani iz Starog Topolja, KUD Ravnica iz Starih Perkovaca i Vokalna skupina Petrijevanke iz Petrijevacu.

I ZA KRAJ ZAVRTIMO JOŠ MALO KOTAČ VEZOVSKJE POVIJESTI

ĐAKOVAČKA SMOTRA USPRKOS TUZI, RATU, KIŠI...

Vezovska povorka ispod zastava spuštenih na polja koplja

Iako su svoju postojanost potvrdili gotovo polustoljetnim održavanjem, Đakovački vezovi u pojedinim su godinama i situacijama morali barem nakratko ustuknuti pred pojedinim događajima koji su ih, uvjetno rečeno, tih godina 'natjerali' da se održe u nesvakidašnjim okolnostima.

Povorka i vijest o smrti biskupa Kosa

Takvi su Vezovi iz 2003. godine; velika povorka s par tisuća sudionika u desecima folklornih grupa prošla je središtem grada s pjesmom 'ispod glasa', ali – po prvi puta - i ispod zastava spuštjenih na pola koplja. Tada, 6. srpnja 2003., u 4,50 sati, u tadašnjoj Kliničkoj bolnici Osijek, u 84. godini, nakon duge bolesti, preminuo je đakovački i srijemski biskup u miru mons. Ćiril Kos. Poput vjerničkog puka, voljeli su i Vezovi svoga biskupa Ćirila pa se inače raspjevana i razdragana povorka činila nikad tužnija. No, prošla je gradom, usprkos tužnoj vijesti o smrti biskupa u miru, ali i usprkos jakoj kiši...

Vezovi pod kišobranima

Šokci kišu begenišu..., kaže slavonska pjesma, ali u dane Vezova Đakovčani ju najmanje žele. Pala je i tijekom prolaska povorke te 2003., 'opravši' folkloraše u nošnjama do kože. Mnogi su mokrim đakovačkim asfaltom, na trasi povorke, tada prošli bosu, tražeći odmah po prolasku kakav zaklon na suhom. Kiša nije zaskočila samo tadašnje Vezove; pomrsila je račune smotri više puta - i za svečanog otvaranja, i za povorke..., pa su se Vezovi zbog pljuska s otvorenog znali skloniti u kino-dvoranu Hrvatskog doma no, jasno, to nije to. Ništa ne može zamijeniti kulisu kao što je pročelje đakovačke katedrale, ambijent Strossmayerovog trga, korza, đakovačkih ulica.

Udari groma na otvorenju 47. Vezova

Prof. Mirko Ćurić, dugogodišnji scenarist scenske slike, kojom se već godinama svečano otvaraju Đakovački vezovi ispred katedrale, kao i đakovačko-osječki nadbiskup mons. dr. Đuro Hranić pamtit će 47. Vezove i to njihov svečani početak. Uoči početka scenske slike započelo je olujno nevrijeme s kišom i grmljavinom, a kada je grom udario u kuću scenarista Ćurića, ali i kod nadbiskupa Hranića.

Kad topovi grme, muze šute

Kad' topovi grme, muze šute. Na žalost, bilo je tako i za vrijeme Domovinskog rata u Đakovu kada je zastrašujuća buka oružja i rata zakratko nadjačala tamburicu đakovačke smotre folklor. U tim ratnim godinama Vezovi su jedne godine u Đakovu održani reducirano, a druge godine su u svojoj prijestolnici izostali te su simbolično označeni u Zagrebu. Čim su se smogle prve sigurnosne i druge pretpostavke, Vezovi su se vratili svojim đakovačkim ulicama, trgovima, parkovima. Za izdvojiti su i prošlogodišnji, 47. Vezovi jer upravo su oni bili najbolja ulaznica Đakovu i Đakovčanima u Europsku uniju.

Nenajavljena Škrinjica

Đakovčani pamte i kada su u mnoštvu sudionika velike vezovske povorke, prije desetak godina, u istom tom mimohodu ugledali poznatu televizijsku novinarku i autoricu dokumentarne emisije HTV-a «Škrinjica» Branku Šeparović. Kako bi sve bilo autentično sa đakovačkom smotrom folklor, ali i koncepcijom svog zanimljivog dokumentarca koji je znalački, kapilarno 'secirao' odabrane teme, gospođa Branka se od glave do pete odjenula u šokačku narodnu nošnju, na zadovoljstvo i oduševljenje Đakovčana i njihovih gostiju. Vezovi su za njenu Škrinjicu prava riznica tradicije i narodnoga blaga.

I NEŠTO O PUBLIKACIJI KOJA BILJEŽI I ČUVA VEZOVSKU PROŠLOST

DOK JE VEZOVA – BIT ĆE I REVIJE ZA KOJOM SU 44 GODINE IZLAŽENJA

Vezovska Revija – tiskovina bez remitende

'Mlađa' je od Đakovačkih vezova samo 4 godine; dok se oni ove godine održavaju po 48. put, njihova Revija za sobom ima 44 godine i, nakon Vjesnika Đakovačko-osječke nadbiskupije čiji je prvi broj objavljen 1873., na drugom je mjestu po dugovječnosti periodičnih tiskovina koje izlaze u Đakovu. Smotru prati od 1970.; nije izišla jedino ratne 1992. Prva 33 izdanja Revije otiskana su crno-bijelo; jedino je u Reviji iz 1998. bio umetnut bogat slikovni prilog na "Kunstdruck" papiru, u boji. Najluksuznija i brojem stranica najopsežnija je ona iz 2006. kada je obilježeno 40. godina Đakovačkih vezova. Ta je otiskana na 225 stranica u boji, prva - i za sada jedina - u tvrdom uvezu i u nakladi od 2.000 primjeraka.

Počelo je s 'predrevijama'

Dosad je Revija otiskana na više od 4.000 stranica u boji. Po izdavačkoj djelatnosti Đakovački vezovi u vrhu su ili barem ravnopravni sličnim manifestacijama. Revija nije samo popratna tiskovina jedne velike svečanosti narodnog duha kakvi su Vezovi već je prepoznata kao i samosvojna vrijednost na hrvatskom časopisnom nebu. Posljednje 4 godine Ministarstvo kulture uvrstilo ju je među časopise koji primaju potporu iz Državnog proračuna, što je jasan pokazatelj kako je i Revija svojevrsna institucija ne samo đakovačkog već i hrvatskog kulturnog života. Godinama okuplja najrazličitije suradnike. Dakle, ima svoju svijetlu prošlost, sadašnjost, ali i neupitnu budućnost. Dok je Vezova – bit će i Revije! Kao svojevrsna "predrevija" postojao je *Program Đakovačkih vezova*, a 1970. usporedno izlazi i prva *Prigodna revija Đakovačkih vezova*. Njen sadržaj od 1971. kombinacija je sadržaja one male "predrevije" s *Revijom*. Danas ju izdaje Grad Đakovo, a ne Đakovački vezovi, tj. neki od njegovih odbora, jer *Đakovački vezovi* više nemaju pravnu samostalnost, već su manifestacija od posebnog

interesa za Grad. *Revija* izdana prigodom 5. *Đakovačkih vezova*, 1971., poprimila je oblik što ga je zadržala do danas. Cijena *Revije* je 3 dinara (zanimljivo), niža od prve – samo 2 dinara.

Od 1970. tri glavna urednika

Revija je promijenila 3 glavna urednika od 1970. do danas. Najduže je na mjestu urednika bio Stjepan Rechner Puba (1928.-1995.), od 1970. do 1995. Potpisao je 25 izdanja čime se upisao u đakovačku povijest kao jedan od najdugovječnijih urednika neke tiskovine koja je izlazila u Đakovu. Nakon Rechnera, *Reviju* je 3 godine uređivao Željko Lekšić, jedan od najaktivnijih suradnika i danas. Od 1999. uređuje ju Mirko Ćurić. - U svom uređivačkom radu nastojao sam slijediti zacrtanu uređivačku politiku Rechnera i Lekšića, a najveće promjene su se dogodile u izostavljanju pjesničkih priloga koji su kakvoćom uglavnom bili uvelike ispod vrijednosti tekstova u Reviji te u grafičkom izgledu, napose od kada se Revija cjelokupno tiska u boji, kaže Ćurić. Novost je i novo oblikovanje naslovnice Revije za koju njen urednik često voli reći da je tiskovina koja nema remitendu.

U prvoj Reviji i tekst pokojnog biskupa Kosa

Izdavač prve Revije, objavljene 25. srpnja '70., bila je *Komisija za propagandu Odbora za organizaciju igara*, a prvi gl. urednik Stjepan Rechner, dok su redakcijski kolegij uz njega činili i Stjepan Centner, Drago Čajkovac, Ivica Ditrlih, Ivica Lasić, Eugen Nirjak, Ivica Pavić, Marko Perić, Mišo Ratkovčić i Branka Rauning. Na naslovnici je fotografija *Panorama Đakova za vrijeme vezova*, a na zadnjoj stranici slavonski pejzaž i djevojke u narodnoj nošnji iz Mikanovaca. Autor fotografija je Marko Perić. Revija je otiskana crno-bijelo, u Tipografiji Đakovo, a prodavana je po cijeni od tadašnjih 5 dinara. Uvodni tekst, a to je ostala tradicija do danas, napisao je Josip Gabrić, prvi čovjek tadašnje Općine Đakovo, ujedno i Đakovačkih vezova, predsjednik bivše SO Đakovo. Imala je 26 stranica teksta, slike i reklama, uz naslovnicu i zadnju stranicu. Posebna zanimljivost prve *Revije* je tekst pok. biskupa Ćirila Kosa, tada kanonika, *Katedrala – bazilika*.

48. Đakovački vezovi u slici i riječi

Svečano otvaranje prate brojni uzvanici

Slavonske lole su zapjevali publici iz kočije Državne ergele lipicanaca

Tanja Zupković i Vjeko Janković

Sanja i Grega band nastupilo su na otvaranju

Mile Ognjanović predvodi glumačku družinu u borbu protiv vukodlaka

Tena se predstavila s nekoliko koreografija

Darko Milas odigrao je ulogu kapetana von Wustlingena, a uz njega je Miroslav Čabraja

Katedrala je petkom pozornica, a vezovskom nedjeljom gledalište

Uzvanici očekuju početak povorke

Gradonačelnik Vinković tradicionalno na čelu vezovske povorke

Vezovski konjanik

Ljepote Slavonije

Upoznajemo tradiciju svih hrvatskih krajeva

I biciklom se može u povorku

Svatovske zaprege, biser su Slavonije

Na starima svijet ostaje

...ili na mladima. I na jednima, a i na drugima!

Dio sudionika i sudionica izbora za najbolje nošeno narodno ruho

Vezovi su zatvoreni, do viđenja do iduće godine

DVODNEVNO KONJIČKO NATJECANJE U OKVIRU 48. ĐAKOVAČKIH VEZOVA

prof. dr. sc. Marija Baban

Fotografija: Silvija Butković

U okviru 48. Đakovačkih vezova održano je dvodnevno konjičko natjecanje na hipodromu Pastuharne Đakovo u organizaciji Državne ergele Đakovo i Lipik. U subotu (05. srpnja) održano je I. kolo Cupa Slavonije i Baranje u vožnji dvoprega za seniore i II. kolo dvoprežnog prvenstva RH za juniore. U nedjelju (6. srpnja) održano je pet preponskih utakmica u zatvorenoj jahaonici pred prepunim gledalištem te kombinirana utakmica „Nagrada ergele Đakovo“ u vožnji dvoprega u vanjskom parkuru

Utakmice u vožnji dvoprega

ĐAKOVČANIN JOSIP ZIRN POBIJEDIO NA I. KOLU CUPA SLAVONIJE I BARANJE U VOŽNJI DVOPIREGA

Tijekom subotnjeg poslijepodneva na vanjskom parkuru đakovačke pastuharne održale su se utakmice u vožnji dvoprega od kojih se prva bodovala za I kolo Cupa Slavonije i Baranje za seniore, a nakon nje je održano II. kolo Prvenstva Hrvatske u vožnji dvoprega za juniore. Prvo se vozila kombinirana utakmica i to vožnja preciznosti između čunjeva i tri čvrste prepreke s pet prolaza. Pobijedio je Đakovčanin Josip Zirn sa Conversano Munjom i Conversano Zentom (suvozač Goran Grizak) s 22,84 boda. Iza njega se plasirao Antun Medvidović (28,09 bodova) s dva lipicanska pastuha Conversano Zente (ZK Slavonac). Suvozač mu je bio Nikola Knežević. Na treće mjesto se plasirao Antun Dorić (34,17) sa Maestoso Batostom i Batostom (ZK Slavonac). Suvozač mu je bio sin Adam. Četvrti je bio Tomislav Obrovac, vozač Državne ergele Đakovo (Maestoso Troffeta i Conversano Batosta). Suvozač mu je bio Antun Živić, aktualni prvak Hrvatske u vožnji dvoprega. Na peto mjesto se plasirao David Sušac, a brat Filip mu je bio suvozač (ZK Slavonac). U dvopregu su bili upareni Fescego i Marko Polo.

Na drugom kolu dvoprežnog prvenstva Hrvatske vozio je jedino Adam Dorić (ZK Slavonac), prošlogodišnji juniorski prvak Hrvatske. Svojim nastupom osigurao si je prednost u odnosu na ostale juniore.

NAGRADA ERGELE ĐAKOVO ANTUNU DORIĆU

Tijekom nedjeljnog poslijepodneva održana je kombinirana utakmica u vožnji dvoprega pod nazivom „Nagrada ergele Đakovo“ u kojoj je novčani fond bio 4000 kuna. Kombinirana utakmica se sastojala od vožnje preciznosti između čunjeva i prolaza kroz tri čvrste prepreke s pet prolaza. Bilo je postavljeno ukupno 20 prepreka. Najbolje je utakmicu odvezao Antun Dorić (ZK Slavonac), tako da je nagrada ergele Đakovo otišla u Svilaj, odakle je vozač Dorić. Iza njega se plasirao vozač DEL Đakovo Josip Zirn s neznatnom prednošću ispred Antuna Medvidovića (ZK Slavonac). Maratonske vožnje ova dva vječna sportska rivala vrlo je interesantno pratiti, jer često brze, zadivljujuće prolaze između čvrstih prepreka dijele stotinke sekundi. Naizmjenične pobjede ova dva izvrsna sportaša u maratonskim vožnjama u Hrvatskoj upravo i daju čar ovim zanimljivim natjecanjima.

Utakmice u vožnji dvoprega tijekom dva dana sudili su Ivica Bogadi, Mirjana Baban, Ivica Mandić i Dražen Lujić. Postavljač parkura je bio Filip Grgačević. Elektronsko mjerenje je iznajmljeno iz Mađarske, a za elektronsku obradu podataka bila je zadužena Monika Bogadi.

Preponske utakmice

MLADA OSJEČANKA NIVES SIĆ POBIJEDILA U NAJTEŽOJ PREPONSKOJ UTAKMICI

U nedjelju je u zatvorenoj jahaonici održano 5 preponskih utakmica. U prijepodnevnim utakmicama nastupali su mladi konji i jahači ili stariji jahači na mlađim konjima. Prve dvije preponske utakmice su kategorije E i A, EX-AEQUO, što znači da svi jahači koji završe parkur bez kaznenih bodova dijele prvo mjesto. Međutim, u prvoj utakmici na visini prepona od 0.90 nije bilo pobjednika, jer nitko nije završio parkur bez kaznenih bodova. U drugoj utakmici na visini od 1 m svi natjecatelji su prošli bez kaznenih bodova i završili kao plasirani u utakmici: Josip Kokalović (Tiho) i Katarina Ćorić (Smoki) iz KK Đakovo te Martina Ivković (Lolita) i Denis Žuljević (Picasso) iz KK Osijek. Treća utakmica se skakala na preponama visine 1,10 m. Ova utakmica se na-

ziva IDEALNO VRIJEME, što znači da apsolutna vrijednost razlike između postignutog i idealnog vremena razvrstava natjecatelje s jednakim brojem kaznenih bodova: što je razlika manja, natjecatelj je bolje plasiran. Najbliža idealnom vremenu bila je Đakovčanka Tina Blažević s Coco II, druga je bila Martina Ivković s Contadom, a treći Denis Žuljević, oboje članovi KK Osijek.

Poslijepodnevni program započeo je s najvažnijom utakmicom na visini prepona 1,20 m naziva „Otvoreno prvenstvo Slavonije i Baranje“ u kojoj je nagradni fond bio 4 000 kuna. Ovo je bila utakmica na vrijeme, ali u slučaju jednakog broja kaznenih bodova za prvo mjesto uvijek je bio održan jedan baraž na vrijeme, dok su ostali natjecatelji bili razvrstani prema svojim kaznenim bodovima i vremenu u osnovnom parkuru. Međutim, izgleda da je osnovni parkur bio pretežak za većinu natjecatelja, tako da je mlada Osječanka Nives Sić s Arsenalom jedina završila bez ka-

znenih bodova i tako osigurala pobjedu ispred trostrukog seniorskog prvaka Hrvatske, Denisa Gugića sa Claud Debussy iz KK Edek iz Zagreba. Treće mjesto je osvojila Danijela Žuljević na Skiperu (KK Osijek), četvrta je bila Emilija Džambo

i Uniek Z (KK Karoca) i peta ponovno Danijela Žuljević, ali ovaj puta sa Edwardom.

U posljednjoj preponskoj utakmici „Rastuće poteškoće“ visine 1,20 m, nagradni fond je bio 3 000 kuna. Ova utakmica se razlikuje od ostalih, jer se u parkuru postavljaju prepone koje su postupno sve teže. Pozitivni bodovi se dobivaju kako slijedi: 1 bod za preskočenu preponu 1, 2 boda za preskočenu preponu 2, 3 boda za preponu 3 itd, a max. broj bodova je bio 44. Za srušenu pre-

ponu ne dobivaju se bodovi niti se dodjeljuju negativni bodovi. Zadnja prepona u parkuru je bila joker prepona visine 1,40 m koja je nosila dvostruki broj bodova. Ako je joker srušen, tada su se bodovi jokera odbijali od bodova koje je do tada osvojio natjecatelj. Iako su prva tri natjecatelja sve prepone skočili čisto i osvojili maksimalna 44 pozitivna boda, plasman u utakmici je odredilo vrijeme prolaska kroz parkur. Tako je najbrži bio Denis Gugić i Claud Debussy, iza njega Nives Sić i Arsenal, a treća Danijela Žuljević i Edward. Četvrto i peto plasirani su imali manji broj pozitivnih bodova (Osječanka Emilija Džambo i Uniek Z i Đakovčanin Ivan Racić s Heraldikom, koji oboje jašu za KK Karoca iz Zagreba). Sudili su Željko Šeper i Ivica Bogadi.

Nijedno mjesto u Republici Hrvatskoj nema takvu publiku kao što je đakovačka. Đakovčani znaju šta su konji i s oduševljenjem bodre i navijaju za svakog jahača. Prepuna dvorana odzvanjala je gromoglasnim pljeskom za svaki skok, svakom natjecatelju. Međutim, iako je osjećaj bio sjajan, pljeskanje može zasmetati koncentraciji jahača i konja pa se publika morala stišavati. Tek se nakon odskakanog cijelog parkura moglo pljeskati i čestitati jahačima na njihovim skokovima.

FOTOGRAFSKI ZAPISI IZ POVIJESTI VEZOVA

Marko Perić

I duće godine Đakovački vezovi obilježavaju svoju pedesetu obljetnicu. Znak je to kako ova manifestacija ima ogromnu tradiciju, ali isto tako je to znak da većina onih koji su nam podarili ovu manifestaciju više nisu među nama. Jedan od onih koji nam iz prve ruke može ispričati kako je to sve bilo i što se događalo od 1967. do danas je majstor fotografije Marko Perić, živa kronika Đakova i Đakovačkih vezova, Domovinskog rata i Hrvatske u drugoj polovici XX. stoljeća i prvim desetljećima XXI. stoljeća. Popis fotografija koje je Marko snimio broji na stotine tisuća, a objavljene su i predstavljene u časopisima, novinama, kalendarima, izložbama diljem Hrvatske ali i u inozemstvu. Marko je, također, sudjelovao u radu Revije od prvoga broja a njegove fotografije su najčešće krasile naslovnice ove tiskovine. Za predjubilarni broj Revije Marko je iz svoje bogate arhive izabrao nekoliko fotografija kako bi pokazao slojevitost i zanimljivost Vezova te najavio opsežan prilog i izložbu za pedeset godina Đakovačkih vezova.

Četveropreg Državne ergele u prvim godinama Vezova

Vezovska povorka 1971.

Sudionice izbora za najbolje nošeno narodno ruho nekada

Povorka Vezova 1971.
Tada studenti, a kasnije političari (Čičak, Budiša,
Paradžik i Dodig)

Nagrađeni na petim Đakovačkim vezovima 1971.

Osnivač Vezova dr. Zvonimir Benčević i Mijo Živković

Vera Svoboda prvih Vezovskih godina

Vezovi prije izgradnje pozornice (montaž-
na tribina od dasaka)

Scenska slika kojom su otvarani Đakovački vezovi 28 godina,
autora Julija Njikoša i Pavla Blažeka

Mladen Trnski kao čelni konjanik vezovske povorke

Mile Krajina, narodni guslar, bio je nezaobilazan u povorci

Predsjedništvo Vezova 70-ih

Prvi izbor najljepše djevojke i snaše

Đakovačke mažoretkinje u povorci 2000-ih

Ljelje 1960-ih, Ana Perić, druga s lijeva

Uzvanici promatraju povorku 70-ih ispred zgrade gradske uprave

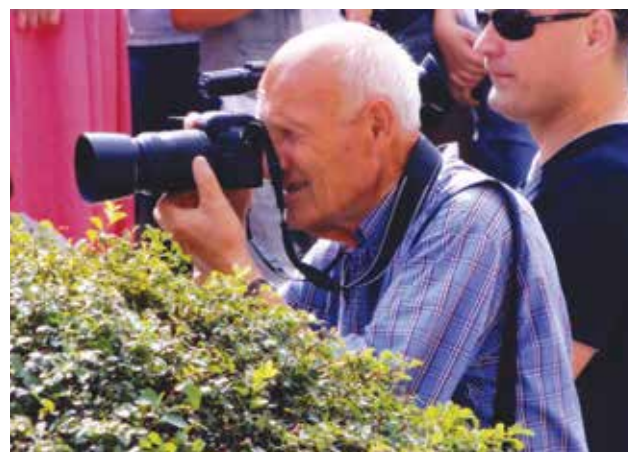
Dragutin Tadijanović na Đakovačkim vezovima

Prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman na Vezovima 1990.

Ljelje na staroj pozornici

Marko Perić - život iza objektiv

IVANJSKI KRIJESOVI U HRVATSKOJ I SLAVONIJI

Josip Vinkešević

Brojni su hrvatski apotropejski običaji komplementarni s običajima drugih slavenskih naroda. Jedan od takvih običaja veže se uz blagdan sv. Ivana Krstitelja - glavni datum ljetnog ciklusa godišnjih običaja u Hrvatskoj. Ovaj datum je povezan s ljetnim solsticijem te se na prostoru cijele Hrvatske mogu pratiti različiti sadržaji (pjesme, običaji i magijske radnje) koji se odvijaju povezano s tim datumom. Kroz kratki pregled će se pokušati opisati sva zbivanja koja se odnose na taj dan, navodeći i lokalitete na kojima su zabilježeni. Građa u ovome izlaganju je preuzeta iz dostupne literature koja se odnosi na razdoblje od druge polovice 19. stoljeća do suvremenosti. Kroz pojedine odlomke će biti opisani sadržaji koji se javljaju uz dan sv. Ivana, 24. lipnja.

Jedan od običaja koji se odvija uz ovaj dan je paljenje *krijesova*. Naziv *krijes* (*kres*, *kris*) pojavljuje se u Slavoniji i Hrvatskoj, dok se nazivi *holeda* i *svitnjak* javljaju u Dalmaciji. U samome korijenu riječi - *kres* označava mijenu, to jest obrat sunca, koje se poslije toga solsticija naizgled obraća natrag spuštajući svoju putanju i gubeći snagu. Kao imitacija sunca u običajima se javlja vatra¹ koja ima očisnu, odnosno apotropejsku moć. Potvrda za postojanje običaja paljenja *krijesova* zabilježena je kod Slavena, Germana, Romana, Kelta i drugih naroda. *Krijesovi* od različitog suhog granja su se palili na „Ivanjsko navečerje“, ponegdje uz svaku kuću, negdje u jednom zaselku ili ulici, a negdje samo jedan u cijelom sela. Mogao je biti samo jedan *kriješ*, a i više njih, pa tako u Slavoniji (Retkovci) su se palila dva po dva *krijesa* nasuprot i jedan peti najveći u sredini. Pri pravljenu *krijesova* cilj je bio napraviti što veći *krijes*, jer se vjerovalo da dokle stiže svjetlo svitnjaka, da je dotle očišćeno i blagoslovljeno (Kijevo, Dalmacija). Uz *krijes* su se okupljali seljani, a prije svega je to bila

mladež. Uz *krijes* se pjevalo i plesalo, većinom kolo. Dok je *krijes* gorio, ljudi su ga preskakali, a sutradan su preko garišta progonili stoku; vjerovali su da će im ti postupci donijeti zdravlje za sebe i svoju stoku, a i samo kretanje uz vatru osobama će biti zaštita od bolesti kroz narednu godinu. Pri preskakanju *krijesa* izgovarao se i tekst povezan sa zdravljem, pr. „Od Ivana do Ivana dne, da me noge ne bole“ (Poljice, Dalmacija). Osim što se preko vatre preskakalo, također su djevojke tri puta bacale povezane rukoveti cvijeća te su potom te rukoveti stavljale na strehu i u rupice jer se vjerovalo da će tako godina biti rodinija sijenom (Brijest, Istra; Samobor, Prigojje). Seljaci su palili manje *krijesove* na poljima jer su vjerovali da će tako dozvati jaču sunčanu toplinu i da će im polje bolje roditi. Ove običaje je inatila cjelonoćna zvonjava crkvenih zvona (Brijest, Istra). Uz *kriješ* su u Istri pucali pištolji te se stvarala buka i galama, koja je u narodnoj percepciji imala apotropejsku moć kojom su se tjerovali demoni.

Uz *krijesove*, vatra je gorila i na bakljama koje je mladež tijekom povratka kući, nakon paljenja *krijesova*, u rukama nosila kroz selo (Retkovci, Slavonija). U Velikoj (Slavonija) baklje su muškarci pripremali nekoliko dana prije sv. Ivana te su ih navečer uoči sv. Ivana stavljali na kuće i palili. Mladiće koje su pripremali te baklje, nazivali su bakljarima. Za baklje se upotrebljavao i naziv *lile*, *mašale* (Slavonska Podravina, Bosna).

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj pod nazivima *ladarice*, *ladajinke*, *kresovaljke*, *krisnice*, *ivančice* označavaju se ophodi djevojaka. U skupinama od četiri do osam djevojaka (u dobi od petnaest do osamnaest godina), s ispletenim vijencima od ivančica oko glave, obilazile su selo, pjevale pred kućama, kitile vratnice i prozore cvijećem te dobivale darove.

Nakon obilaska djevojke su vijence s glave bacale u tekuće vode i gatale po smjeru toka vijenca o udaji - kamo im vijenac zapliva dotično kuda dopliva, tamo će se udati. Pleteni vijenci od cvijeća, klasova ili zelenila nosili su se sa ciljem oslobođenja od bolesti glave.

Osim što su ih nosile djevojke, vijenci su se stavljali na rogove ili oko vrata stoci (koja se goni kući s paše), na krovove kuće ili staje (Samobor, Prigorje).

Važna ivanjska biljka koja se nalazi i u vijencima, a ima bitnu ulogu u vjerovanju je paprat. Radi se o biljci čiji cvijet nitko ne vidi niti joj je našao sjemena; a cvate u određeno doba - ivanjsku noć. Paprat kratko cvate te odmah rodi i plodi. Vjerovalo se da osoba koja u ivanjskoj noći nađe papratov cvijet i ubere mu sjeme, moći će vidjeti zakopano blago kako gori u ivanjskoj noći (Retkovci, Slavonija; Samobor, Prigoije) te će moći čuti i razumjeti životinje kako govore.

U ivanjskoj noći se prikupljalo ljekovito bilje (Poljice, Dalmacija).

Na Ivanjdan obavljalo se i kupanje u rijeci ili moru po prvi puta u godini (Dinarsko zaleđe i Dalmacija). Po tome je u Dalmaciji poznat i naziv sv. Ivan Kupavac, a isti običaj se javlja i kod drugih naroda; pa se tako u Rusiji bilježi naziv Ivan Kupalo. Osim ljudi, radi dobrog zdravlja kupalo se i životinje.

Uz zdravlje je neizbježan i pojam smrti, pa se tako gatalo o dužini života na način da se u strehu ili krov zatakne onoliko ivanjskih roža koliko ljudi živi u kući. Do jutra, koja roža bi uvenula, toj osobi bi uslijedila smrt (Samobor, Prigorje).

U sjeverozapadnim krajevima Hrvatske djevojke su išle u ophod, a u Slavoniji (Otok) su djevojke *posejale*, postale druge, seje, seke tako što su si stavljale na ruku osobitu vunenu narukvicu i tim su se *posejale*. Narukvice su stavljale radi zaštite od bolesti; a nakon sedam dana skidaju tu narukvicu i stavljaju na zelenu granu s mišlju da su se na taj način oslobodile bolesti za tu godinu. Uz ovaj običaj sklapala se i neka vrsta kumstva prstenjem ili pribadačama, među djevojkama i momcima (Novi Vinodolski, Primorje). Kumstvo je nastajalo i povezivanjem poveza ili svilene niti među djevojkama (Senj, Primorje).

Velik dio opisanih sadržaja prestao se izvoditi pedesetih godina dvadesetog stoljeća, ali se ponovno obnavlja krajem samog stoljeća - što na samim lokalitetima na kojima su bili izvođeni do pedesetih godina, što kroz pokretanje različitih manifestacija. Jedan od primjera smotri je ona koju osniva Savez KUD-ova Slavonije i Baranje, pod nazivom „Ivanjski krijesovi“. Smotra se održava u kontinuitetu od 2000. godine u gradu Đakovo.

IVANJSKI KRESOVI NA MEĐUNARODNOM KONGRESU IVANJSKIH VATRI U MONSU/BELGIJA/

Belgijski grad mons je europska prijestolnica kulture 2015. god. i organizator je kongresa ivanjskih vatri koji je održan 8.-10. svibnja 2015. god. Na poziv našeg Veleposlanstva iz Bruxellesa u Mons su otišli predstaviti ivanjske običaje hrvatske s akcentom na Slavoniju: Josip Vinkešević, osnivač Ivanjskih kresova u Đakovu 2000. god. i Martina Mišetić, etnologinja iz Vinkovaca.

Svaka država je imala pravo prezentacije do 15 min. na francuskom ili engleskom jeziku. Naše predstavljanje je bilo na engleskom jeziku, a referat je priredila Martina. Uz predstavljanje imali smo i 4 minutnu video projekciju lilanja i presakanja vatre, te kola oko vatre.

Congrès Européen des Feux et traditions de la Saint-Jean

Le 8 et 9 mai 2015 à Mons

Au programme

Vendredi 8 mai 2015

Accueil des participants

19h

Accueil des délégations étrangères - Palais Provincial

20h

Repas fraternel des différentes délégations

Samedi 9 mai 2015

Congrès

9h à 10h

Accueil et café - foyer du Théâtre Royal

10h à 13h

Séance académique - Salon gothique de l'Hôtel de Ville

13h à 15h

Pique-nique au Jardin du Beffroi

15h à 17h

Temps libre - visite de la ville

20h30 à 00h

Gala - Palais des Congrès MICK

Od sedamdesetak delegata kongresa samo su tri države imale prezentaciju: Estonija, Hrvatska i Francuska.

Naše predstavljanje je pobudilo pažnju svih te smo pozvani iduće godine u svibnju u Barcelonu na Međunarodni kongres ivanjskih vatri, ali ovaj puta uz jednu folklornu grupu koja bi to uživo demonstrirala.

Delegacija Katalonije u fenjeru nosi ivanjsku vatru u Barcelonu koja će biti domaćin kongresa u svibnju 2016. godine. Oni su uputili poziv našim predstavnicima da iduće godine dođu u Barcelonu s jednom folklornom skupinom

Josip Vinkešević u Salonu gotique de l'Hotel de Ville priprema tehniku za projekciju

Josip Vinkešević i Martina Mišetić pred Hotel de Ville iz 1463. godine u kojoj je održan kongres

LISTOPADSKE VEČERNJICE

Vlado Matoković

Faljen Isus i Marija!

Uvik faljen bio, eto strino Anice ja opet došo k vama da mi malo izdivanite ako se sjećate o *večernjacima* koje su nekad bile u našim Selcima.

Želja mi je što više zapisat ti naši lipi običaja, dok još imade vas „stariji“ Selčana koji ste dosta toga ubardali (zapamtili).

Eto već više od misec dana odam po slu, bio sam kod čiča Mate Ivića, strine Terze Živković (Blažine po kući), strine Barice, čiča Stipe Obrovca,

čiča Marka i strine čiča Mate (Blažinog) Živković, a to je vaša komšinica Anica Živković, rođena Đuraković. Njeko mi nješta kazo šta se dosjetio i eto ja to zapiso u 'vu teku da vas pitam jel' se sjećate kad su bile večernjice u našem selu, ko'j je predvodio – molijo litanije?

...Znaš Vlado, večernjice su ti bile u 'vom mjesecu listopadu, a isto i u svibnju. To su ti mjeseci posvetiti Majci Božjoj kad smo mi na poseban način častili našu dragu Gojspu i zaštitnicu sviju nas grešnika..

Selčanke ispred selačke crkve. Fotografirano prije prvoga svjetskoga rata

A kažite mi kad su bile te večernjice, u koje doba?...

... Ja koliko bardam uvijek nediljom potljem podne, jer nismo bili župa već je kapelan dolazio služiti misu u jedanaest sati (podnevsku) svake prve nedilje i misecu, a njega doveze s kolima iz Đakova naš zvonar selački.

Potljem mise idemo doma užinat, a prije toga skinemo svečano ruvo – robu sa sebe da ju ne uprljamo.

Nekoja djevojka bude u rubini, njevoja u rokli ili štofanom ruvu, 'ko je kako čeo ili mog'o si kupiti tako se spremijo.

Potlje podne negdje oko četiri sata bude večernjica. Onda se spremamo ne jako svečano, već malo prostije ruvo. A na večernjicu idu uglavnom žene, mlade snaše pa i djevojke kao i ostali svijet ko želi ako ni išo na podnevsku misu.

Kod nas u selu je bila jako poznata predmoliteljica večernjica – litanija pokojna baka Ruža Brataljenović. Ona ti je Vlado sve moljila iz glave i napamet. Zнала je svim mogućim svecima – zagovornicima litanije, a ni joj bilo teško započeti pjevati pjesmu posvetitu Majci Božjoj ili svetom Josipu, svetom Antunu, ovisi o prigodi.

Još da vas nješta pitam, a koliko je trajala večernjica?

Ma šta ti ja znadem, ni' onda bilo na ruke sata da si mogo videti koliko imade sati, pa ja mislim možda pol' sata ili negdje tri fertalja sata.

A kad završi večernjica jel' idete odma doma?

...Ja dok sam bila djevojka i moje druge znale smo ostajati prid školom, a tamo smo igrale kojekaka šetana kola i to brez muzike. Njekad bi malo zasviro gajdaš, a i moja druga i komšunica Anica Đuraković znala zasvirati muzike (usnu harmoniku) pa da vidiš brate mili veselja. Potljem u modu došli tamburaši, pa smo još više voljele igrati i pjevati.

U igri budemo do sedam sati uveče, a onda idemo doma večerati, pa potljem večere opet u igru negdje do jedanaest sati. E al' onda nismo iše same već bi išla mama ili tetka da imadu sve pod „kontrolom“ što bi mi kazali, nedaj bože da te vide s kakim momkom ili tome slično. Al' ako koja djevojka već imade momka ili se kani udati onda je to malo drugačija pjesma.

Znaš Vlado moralo se slušati i poštivati starije, a ne ko' 'va današnja mladačarija idu u te kafiće, svaka djevojka drži cigaretinu u ustima, božem prosti ko' kaki bačokanja. Sve se nješta pminjilo al' eto ja se uvijek moljim dragom Bogu i Gojspi da očuva od svakog zla i napasti tu našu mladež, jer i ja imadem dosta unučadi i prauučadi.

...I ja mislim da će bit dobro te ih božja ruka izvesti na pravi put. Fala vam lipo što ste mi pomogli da zapišem još jedan običaj koji je nekad bio u našem selu, a takođe je sastavni dio života naših seljana. Eto zbogom i nemojte mi što god zamjeriti osto sam dulje nego što sam mislio, al' bilo je zanimljivo slušati i zapisati.

Fala i tebi sinko, dođi opet kad budeš mogo, ja sam stara pa voljem s njekim malo podivaniti i skratiti si vrijeme.

ŽENSKI NAKIT I TRADICIJSKO UKRAŠAVANJE U VIROVITIČKOM KRAJU

Jasmina Jurković Petras

Radionica o nakitu s uzorom u arheološkim nalazima virovitičkoga kraja u Gradskom muzeju Virovitica 2014. godine¹ potaknula me na ovaj tekst koji će biti doprinos etnografskoj slici nekadašnjeg ženskog ukrašavanja Podravske Slavonije. Radom želim prezentirati dio baštine sela okolice Virovitice, upozoriti folklorne grupe na njegovo korištenje pri scenskom izvođenju i upotpunjavanju narodne nošnje, ali i potaknuti pojedince i udruge na mogućnost pronalaženja inspiracije za suvenirne potrebe.

Virovitički muzej i njegov Etnološki odjel čuva dio tradicijskog ženskog nakita koji je u većoj mjeri prikupljen 50-ih godina 20. stoljeća pri osnivanju Muzeja. Unatoč činjenici da ga ima vrlo malo te da je žensko ukrašavanje prema kazivanjima bilo u pravilu oskudno, primjerci koje čuvamo pričaju nam svoju priču. Razumljivo je da se nakit, kao važno vlasništvo pojedinca, ali i obiteljsko nasljeđe nije nosio svakodnevno. Posebne prilike, odlasci u Crkvu, svetkovanje godišnjih blagdana i životnih svečanih trenutaka zahtijevalo je ipak dodatno uređenje te svu potrebnu pažnju pri ukrašavanju, posebice djevojačka i mladih žena. Razne sitnice (ukosnice, špange, trake, umjetno cvijeće, sitni medaljoni i sl.) i dijelovi (šeširi, cipele, svila, vijenac umjetnog cvijeća i sl.) kupovali su se na sajmovima, vašarima, *pod šatrom* te u *dućanima* u Virovitici, posebno *kod Arbanaske*.² Za istaknuti je da je Virovitica po-

četkom 20. stoljeća imala značajnu proizvodnju umjetnog cvijeća. Radnice *floraljke* ručno su proizvodile umjetno cvijeće za prigode svete pričesti,

Nakit Gornje Bazje

1 Umjetnik Lazer Rok Lumezi s kćerkom Evom Lumezi Šimatović u virovitičkom muzeju je demonstrirao izradu nakita od plemenitih materijala s uzorcima u arheološkim nalazima virovitičkoga kraja. Više na <http://www.muzejvirovitica.hr/vijesti/638/>.

2 Na mjestu popularne trgovine zvane prema tadašnjoj vlasnici i danas se nalazi prodavaonica raznih pozamanterijskih kućnih potrepština (dugmad, vuna, materijali, igle, konci i sl.) u današnjoj ulici Matije Gupca.

Rusanska obitelj

vjenčanja, sprovode i obljetnice. Uz građanstvo Virovitice, brojne seoske zajednice virovitičke okolice (kao i manjine Čeha, Slovaka, Mađara i Rusina) uzimalo je proizvode iz tadašnje „Flore“ i koristilo u svakodnevnom životu, ali i folklornim obilježavanjima.³

Uz ručno rađenu kapicu *poculicu*, *pučulicu* kao ukras i dio svečane narodne nošnje te status udane žene kojeg je kapica isticala, koristio se i nakit *kofrčice*. To je ručno napravljen ukras od dijela patkova pera tamne boje i voštanih listića te cvjetova. Zabilježen je u selima Špišić Bukovica, Rušani, Turanovac, Bušetina, Brezovica, Gornje Bazje, Budrovac, Gradina.⁴ U Rušanima su isticali: „Pod *poculicu* uz uho su mlade žene zataknule kiticu od tri patkova kovrčava pera s repa, a u njima je bilo zrno imitacije bisera, bijelo, crveno ili ljubičasto. Kitice tome slične imali su i dečki za kapom otraga ili sa strane.“ U Gornjem Bazju sjećaju se kako su se prije Drugog svjetskog rata

zaticala crna pera divljih pataka, a po nepisanom pravilu uvijek u neparnom broju pet. Uz *kofrčice*, zaticale su se i špangice sa *zvezdicom*, ukosnice kupovane u virovitičkim *dućanima*, ali i kod putujućih trgovaca. U Špišić Bukovici još je sredinom 20. stoljeća hodao izvjesni *Ilija* koji je nudio upravo razne sitne upotrebne predmete. U Vukosavljevici djeca su bježala, zadirivala i vičući najavljivala selu *Asana* koji je dolazio iz Virovitice i nudio špangice, češljeve, *drotene iglice* i drugo. Naušnice *minduše* nisu bile popularne u tradicijskom odijevanju i ukrašavanju sve do između dva svjetska rata, a tek od 50-ih godina mogle su ih si priuštiti imućnije seoske obitelji.

Osim nakita za glavu u našim selima oskudan, ali ipak prisutan je bio i nakit oko vrata. Svakako se ističe crna (ili plava u Rušanima) baršunasta vrpca *baršun*, usko povezana oko vrata s najčešće prišivenim stakalcem, medaljonom ili križićem. Uz muzejske predmete iz mjesta Gradina i Budrovac, gdje je zabilježen i naziv *baršun s jagnjušcem*, stare fotografije ukazuju na ovaj nakit i u mjestima Gornje Bazje, Turanovac, Rušani, Lukač, Vukosavljevica. Bio je uglavnom širok k'o *palac* te su ga nosile i djevojke i mlade udane žene. Razgovorima pak doznajemo da se *baršun*

3 Više o Flori u katalogu izložbe Gradskog muzeja Virovitica. Vidi popis literature.

4 Sela zapadnije od Virovitice, kao Vukosavljevica, Sedlarica, Stari Gradac i Okrugljača ne poznaju ovaj nakit jer imaju drugačiji tip ženskih oglavlja.

nikada nije nosio u Špišić Bukovici (što potvrđuju i fotografije) gdje se tek pojedini stariji kazivači sjećaju jednostavnih ogrlica zvanih *kraljuš*, *kraluš*.⁵ Bile su to jednostavne ogrlice sastavljene od sitnih zrnaca, nošenih slobodno u nizu oko vrata. U Bušetini, također naziva *kraljuš* smatraju ogrlice s bijelim okruglim perlama u nekoliko nizova, dok se u Vukosavljevici sjećaju da su imućnije djevojke nosile čak i do pet nizova bijelih, ali i crvenih, pa i plavih. *Kraljuše* su nosile djevojke i mlade žene u posebnim prigodama pri najsvečanijoj odjeći.

Zanimljiv po ručnoj izradi, a danas malo korišten u folklornim društvima i gotovo zaboravljen je i nakit *merđan*, *merdžan*.⁶ U Etnološkom odjelu Muzeja čuvamo starije primjerke iz Gornjeg Bazja i Budrovca otkupljene 50-ih godina 20. stoljeća. Radi se o sitnim, crnim perlicama nanim gustu na nit te provučeni kroz traku. Ogrlica *merdžan* se nosila, kao i ogrlica, *baršun* usko oko vrata, a muzejski primjerci nemaju kopče što ostavlja mogućnost slobodnog vezanja ostatkom uzica na krajevima. Iz zapisa o Rušanima sredinom 20. stoljeća ističe se *crveni merđan na crvenoj podlozi* što ide u prilog samom nazivu iako nemamo sačuvanih primjeraka.

Uz ove ogrlice, nosile su se i ogrlice raznih perla, najčešće okruglih, ali i duguljastih, nepravilnih i sl. Čest je naziv *đerdan*⁷ za sve ogrlice na prsima, *bijeli đerdan u tri struke* je bio čest nakit u Rušanima što bi predstavljalo ogrlicu bijelih okruglih perli (imitacija bisera) smotanih tri puta

Ogrlica *merdžan*

5 *Kraluž*, *kraluš* u Prigorju označava posebnu vrstu ženske ogrlice od koralja.

6 *Merđan* dolazi od arapske riječi u značenju crveni koralji.

7 *Đerdan* dolazi od turske riječi *gerdan* u značenju vrat.

Nalit - Rusani

na prsima. I danas dio folklornih društava koristi sličan nakit. U virovitičkom muzeju čuvamo i ogrlicu *đerdan* iz Brezovice koja se sastoji od četiri niza različitih struka perlica, a na jednoj je i dodan medaljon s novčićem. Također i jednostavna djevojačka ogrlica duguljastih crvenih perli rižinog zrna iz Brezovice naziva se *đerdan*, kao i ogrlica sitnih okrugli crvenih perli iz mjesta Bačevac. Muzejski nakit iz mjesta Budrovac čine tri jednostavne ogrlice; dvije srebrnih perli te jedna od niza plavih duguljastih zrnaca, a sve tri nošene su zajedno.

Važan dodatak pri odijevanju, a možemo ga svrstati u nakit, bila je i uska gotovo neprimjetna trakica trobojnica, ali i crvene, plave i druge pozamanterijske trakice *pantljike*, *pantlini* raznih širina. Najčešće su povezivale vratni otvor na *oplečku*, ali i svilene marame koje su se vezale u križ na način da bi ih na prsima dodatno pričvrstili (*Gradina*). Trake su bile svezane opuštenu krajeva na prsima što bi isto činilo ukras. Često su to, kao vrijednost kupljeni u trgovini, *pantlini* s već izrađenim cvjetnim ukrasom. Muzejski zapis iz Rušana pojašnjava: *Tako zvani baršun koji se je vezao na gornji dio vrata, a onda u petlice oplečka uski pantlin kojim se je svezao široki 4 cm vezeni pantlin, a preko njega su se vezali za vrat ispod pečke, da se na vratu otraga ne vide krajevi od đerdana. Sve to već da bude lijepo vidjeti djevojku ili snašu uredno nagizdanu ili nakinđurenu.*

Osim ogrlica i vratnih ukrasa, u Muzeju čuvamo i vrijedan primjerak narukvica iz Bačevca te također zanimljiv primjerak iz Gornjeg Bazja. U Bačevcu su pronađene narukvice poznate u cijeloj Slavoniji kao šticle, šticne, *narukvice*. Radi se o vunanim pletenim narukvicama pomoću pet igala u ljubičastoj, tamnocrvenoj, smeđoj, ali drugim bojama (u okolici Slatine *belendžuke*) s upletenim bijelim zrnjem koje čini cvjetni ili geometrijski motiv. Donji rub je vrlo često završen cik-cak uzorkom. Narukvice iz Bačevca su otkupljene 80-ih godina 20. stoljeća te nije jasno jesu li donešene udajom ili drugim slučajem. Ipak, na nekoliko fotografija iz Gornjeg Bazja iz prve polovine 20. stoljeća uočavaju se *narukvice* kao dio ženskog ukrasa u svečanim prilikama (fotografija vjenčanja, fotografija svečane odjeće)⁸. Iz Gornjeg Bazja je 70-ih godina otkupljen par ručno šivenih i mašinski obrađenih *narukvica* na crnom baršunu. Zanimljive su jer je vez rađen šivaćom mašinom žutim, plavim i zelenim koncem te je na donjem dijelu prema zglobu prišivena heklana čipka od zelene, bijele i crvene tanke vunice. Kopčaju se prišivenim *dugmetima*. U drugim selima ovoga kraja ovakve narukvice nisu prepoznate kao nakit stanovništva ovoga kraja (niti usmenim kazivanjima niti fotografijama), a što ostaje za daljnja istraživanja, ali i poticanje na raznovrsnost baštine koju treba folklorno prezentirati.

Uz navedeni nakit, djevojke su bile posebno zapažene po urednosti i čistoći kose što sugovornici ističu u razgovorima. Upravo taj segment činio je osnovu i preduvjet za djevojačko ukrašavanje što se posebno cijenilo, ponajprije među ženama i majkama koje su često i odobravale

djevojke za svoje sinove i nakon 50-ih godina 20. stoljeća.

Nakit virovitičkih sela zasigurno zaslužuje više pozornosti te učestalijeg predstavljanja pri folklornim nastupima, a kako bi se prezentirala raznolikija slika odijevanja i modnih utjecaja. Vjerujem kako će i ovaj rad te muzejske radionice na ovu temu pridonijeti kvalitetnijem vrednovanju tradicijskog nakita virovitičkog kraja.

Literatura:

Draganić, Danica i Šuvak, Dragica: Starinsko seosko ruho, katalog izložbe, Virovitica-Slatina, 1998.

Jurković, Jasmina i Vidak, Natalija: Ženska kapica poculica kao posebnost virovitičkoga kraja, u: Zavičaj-časopis ogranaka MH u Virovitici, Virovitica, 2009., 46-50.

Kolić-Klikić, Vesna: Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije, Nova gradiška, 2007.

Sokele-Čeleda, Branka: Flora - proizvodnja umjetnog cvijeća, katalog izložbe, Gradski muzej Virovitica, 2004.

Šuvak, **Dragica:** Nakit-prepoznatljiv znak tradicije, u: Slavonija, Baranja i Srijem, vrela europske civilizacije, drugi svezak, Zagreb, 2009., 89-92.

Šuvak, **Dragica:** Probudi se golubice-tragom slatinske kulturne baštine, katalog izložbe, Slatina, 2004.

Vlastite terenske bilješke, Arhiva Etnološkog odjela Gradskog muzeja Virovitica.

⁸ Iako ima malo fotografija one ipak govore u prilog da su se nekada među imućnijima koristile *narukvice* što je danas gotovo u potpunosti zaboravljeno.

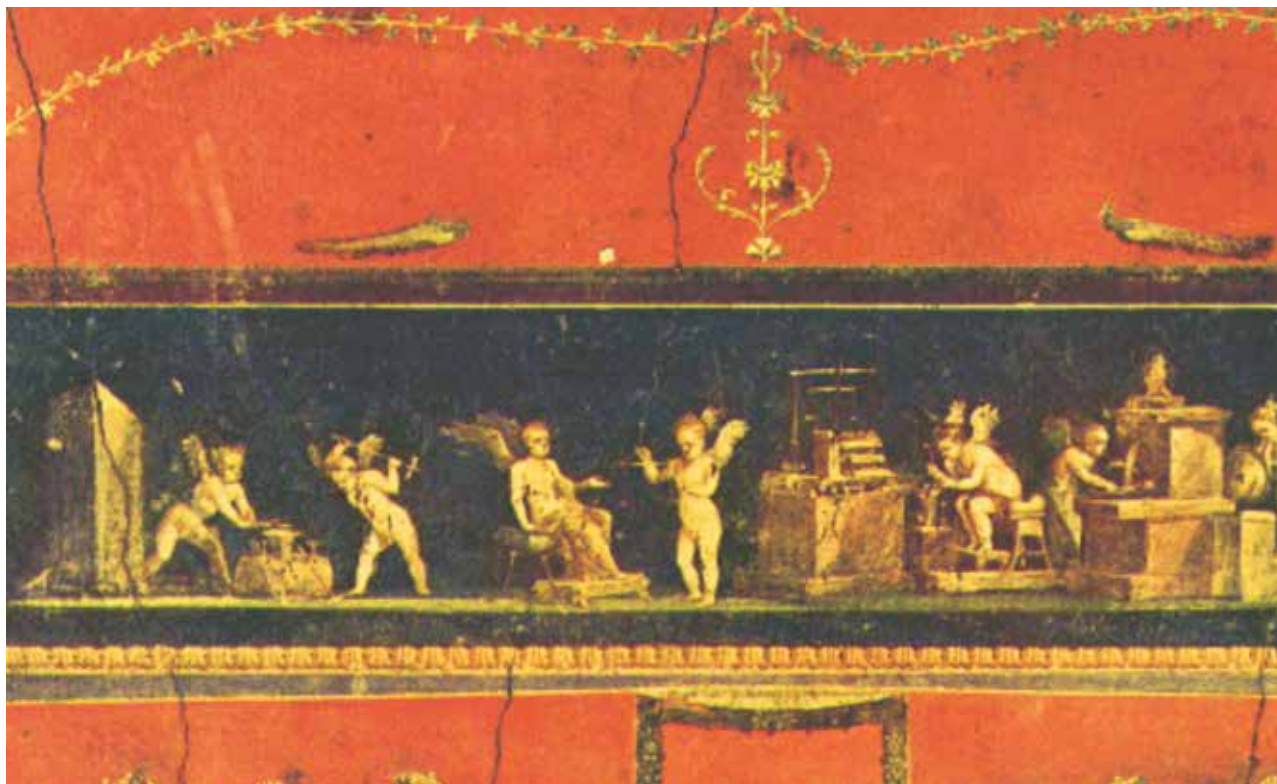
TEHNIKE PROIZVODNJE ANTIČKOG ZLATNOG NAKITA S OSVRTOM NA DVIJE VRSTE NAUŠNICA SA ŠTRBINACA

Ana Grbeša

Zlato (*aurum*) je samorodan metal koji je oduvijek bio cijenjen zbog svog sjaja i otpornosti. Počinje se koristiti u vremenu primarne metalurgije koja obilježava razdoblje eneolitika započetog 3500 godina prije Krista. Posvećeno je najprije bogu Zeusu, a kasnije i Heliju i Apolonu. Zlato se često pronalazi u mitološkim pričama, primjerice u priči o Jazonu i Argonautima u potrazi za zlatnim runom, pričama o zlatnim jabukama Hesperida ili u pričama o bogatstvu kralja Kreza ili kralja Mide. Zlatna ležišta mogu biti primarna - zlatne žile u stijenama i sekundarna - riječni nanosi zlata iz primarnih ležišta. Antičko zlato čišće i mekše od današnjeg, uglavnom potječe iz aluvijalnih ležišta. U Hrvatskoj je takvo najpoznatije ležište bila rijeka Drava, dok antički autori spominju i Dalmaciju kao jedno od izvorišta rimskog zlata. Vještina obrade zlata i svih plemenitih metala naziva se toreutika. Glavni zlatarski alati su nakovanj, čekići raznih oblika, kalupi, matrice za otiskivanje, alati za bušenje, graveri i dlijeta. Osnovni elementi koji sastavljaju antički nakit su zlatni lim, zlatna žica i ljevano zlato, od čega je ovo zadnje najmanje korišteno i to uglavnom za prstenje i fibule. Antički majstori zlatarstva (*aurifices*) primili bi sirovinu u obliku pločica zvanih ingot. Zlatni lim se dobivao kovanjem koje se sastojalo od naizmjeničnog udaranja zaobljenim čekićem po zlatnom ingotu i omekšavanjem zlata u posebnoj tekućini sve dok lim nije stanjen do željene veličine od 0,2 do 0,5 milimetara. Najčešći načini dekoriranja zlatnog lima bile su tehnike iskucavanja gdje se matrica utiskuje u lim sa stražnje strane na mekanoj podlozi kao što su smola ili katran i cizeliranje gdje se otisak ostavlja s prednje strane lima. Re-

zultat rada obje tehnike je plitki reljef. Ukrašavanje se također izvodilo i tehnikom graviranja gdje se u predmet urezuju i stružu ukrasne linije. U 3. i 4. stoljeću prevladava novi stil u ukrašavanju zlatnog lima nazvan *opus interrasile* gdje se izrezuju dijelovi lima kako bi se dobio ranije zacrtani motiv. Predmeti dekorirani tom tehnikom podsjećaju na čipku pa se stoga ovaj stil popularno naziva i čipkasti stil. Zlatna žica se izrađivala uvijanjem stanjenih zlatnih traka nakon čega je slijedilo valjanje između kamenih ili brončanih ploča. Zlatna traka uvijena u žicu često se i rezala kako bi se dodatnim zagrijavanjem oblikovale sitne granule koje su onda pričvršćene na površinu zlatnog predmeta baš kao i žica u filigran tehnici. Pravo umijeće antičkih majstora bilo je pričvršćivanje filigrana i granula na površinu zlatnog predmeta bez da se ono rastali. Nakitni oblici izrađeni od više elemenata spajani su procesom mekog lemljenja poznatog i pod nazivom lotanje. Lemljenje je postupak spajanja više metalnih dijelova pomoću rastaljene slitine kao veziva koje ima nižu temperaturu tališta od materijala kojeg se spaja. Razlika u mekom i tvrdom lemljenju je temperatura taljenja vezivne slitine koja kod mekog lemljenja ili lotanja ne prelazi 450° C. Krajem republikanskog i početkom carskog razdoblja pod utjecajem Istoka povećava se uporaba raznobojnog dragog i poludragog kamenja, bisera i raznobojne staklene paste. Taj novi dekorativni element pridonosi kolorističkom efektu označenom kao poseban stil zvan *uniones*.

Naušnice (*inaures*) su veoma raširena vrsta nakita u rimskom svijetu. Brojne freske i skulpture koje prikazuju naušnice svjedoče o njihovoj popularnosti. Nosile su ih samo žene i to od

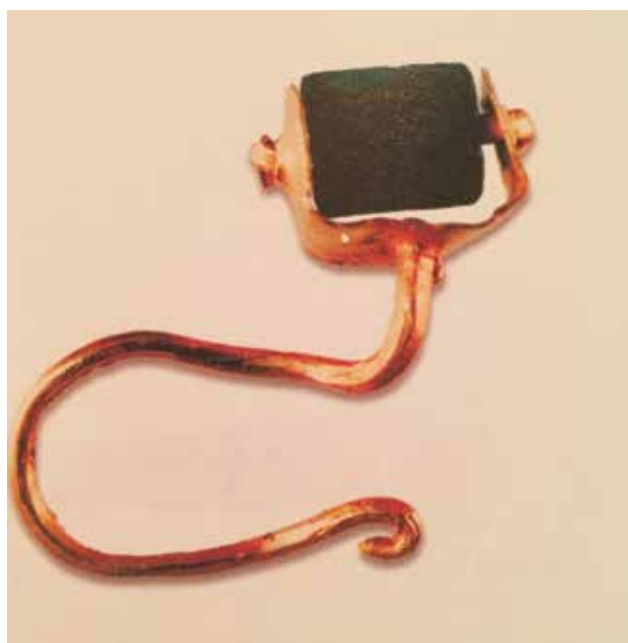

Freska s prikazom Erosa kao zlatara, Pompeji, Kuća Vetijevaca

najranijeg djetinjstva, ponekad i više od jednog primjerka na uhu. O njima govore i antički autori pa tako od Plinija Starijeg saznajemo kako nema nijednog dijela tijela koji stvara veći trošak od bisera u ušima ondašnjih žena te nam također otkriva i običaj bušenja ušiju koji se prakticirao već u ranoj životnoj dobi djevojčica. Naušnice su kao i čitava rimska toreutika pod izravnim utjecajem grčkog i etruščanskog nasljeđa. Prema načinu izrade kukice za vješanje na uho, rimske naušnice se dijele u dvije osnovne skupine: na naušnice s prstenastom karičicom i naušnice sa S-kukicom. Obje skupine naušnica bile su u upotrebi u isto vrijeme. Činjenica koja otežava određivanje vremena nastanka pojedinih naušnica, a i nakita uopće, je ta da se on dugo čuvao u obitelji i koristio naraštajima. Na arheološkom lokalitetu Štrbinici smještenom oko 3 km jugoistočno od Đakova uz mnogobrojni antički i prapovijesni materijal, pronalaze se i različite vrste nakita karakterističnog za rimski svijet. Dvije vrste zlatnih naušnica sa Štrbinaca koje se ovdje opisuju pripadaju grupi naušnica sa S-kukicom.

Zlatna naušnica obilježena inventarnim brojem 1147 je površinski nalaz pristigao u Muzej Đakovštine 1984. godine kao poklon gospodina Ivica Bračevca. Njezine dimenzije su 2,3 x 1,8 centimetara. S-kukica je izrađena od glatke

zlatne žice ovalnog presjeka na koju je poprečno zalotana vrpca od zlatnog lima koja obuhvaća valjkastu poligonalnu perlu izrađenu od prozirne tamnozeleno staklene paste. Zahvaljujući svojim stilskim karakteristikama, naušnica se datira od 3. do 4. stoljeća kao i druge naušnice ovog tipa pohranjene u Arheološkom muzeju u Zagrebu te naušnice iz Akvinkuma i Viminacija.

Zlatna naušnica sa Štrbinaca

Par zlatnih naušnica obilježen inventarnim brojem 777 potječe iz zaštitnog iskopavanja iz 1966. godine izvedenog prilikom gradnje današnje trafostanice. Predmeti su pronađeni u grobnici (G 4) od opeke s dvoslivnim krovom. U grobnici je najvjerojatnije bio pohranjen kostur mlađe ženske osobe koji nažalost nije bio sačuvan. Uz ovaj par naušnica u grobnici je također pronađen i veći broj srebrnih i brončanih narukvica, srebrnog prstenja, perli, ogledalo od bjelkastog olova i stakla, te novac. Kukice za pričvršćivanje obje naušnice izrađene su od zlatne žice različitih debljina, ovalnih u presjeku. Na S-kukicu obje naušnice zalotana je ukrasna glava pravokutnog oblika koja ujedno služi i kao držač umetka izrađenog od tamnozeleno staklene paste. Kod jedne naušnice je taj stakleni umetak malo tamniji i oštećen. Ukrasna glava svake naušnice dekorirana je ravnomjerno izvedenim urezima. Na donjoj strani jedne od naušnica sačuvane su tri kukice, a na drugoj samo jedna. Izrađene su također od zlatne žice. Tako postavljene zlatne kukice služile su za vješanje dodatnih privjesaka izrađenih od staklene paste ili poludragog kamenja. Svi predmeti iz ove grobnice datiraju se u prvu polovinu 4. stoljeća. Kod ovog tipa naušnica ukrasno ležište za kamen može biti pravokutnog oblika kao u slučaju štrbinastih primjeraka, ali također može imati i kapljicasti, ovalni ili kvadratni oblik kao kod nekih naušnica iz AMZ-a ili Akvinkuma.

Većina antičkog nakita kojeg danas posjedu-

jemo pronađena je u nekropolama ili područjima pogođenim iznenadnom katastrofom kao što je erupcija vulkana u Pompejima. Razlog tome je činjenica da je nakit često korišten kao sekundarni izvor metalnih sirovina i ponovno upotrebljavan za izradu novih predmeta. Razlika u količini sačuvanog nakita iz republikanskog i carskog razdoblja je značajna i to zbog činjenice da za vrijeme Republike zakoni ograničavaju isticanje luksuza, a pogrebni običaji nalažu jednostavniji ukop. Augustovom uspostavom Carstva i obnovom grada Rima, unose se i promijene u navici nošenja i proizvodnje nakita. Ustaljena praksa ne isticanja luksuza i republikanske jednostavnosti je zaboravljena i u tom razdoblju sav spektar antičke zlatarske maštovitosti dolazi do izražaja. U ranokršćanskoj epohi koja također teži jednostavnosti i odvraćanju ljudi od pretjeranog kićenja i uživanja luksuza, javlja se i literatura koja nastoji odgovoriti kršćanke od nošenja tako popularne vrste nakita kao što su naušnice. To je ujedno i razlog zbog čega se često na prikazima u katakombama pa i na prikazima ženskih osoba na štrbinastim pliticama s pozlaćenim dnom mogu prepoznati jednostavne vrste nakita, ali rijetko kada i naušnice. No usprkos nerijetkim pokušajima da se ograniči popularnost antičkih naušnica, ona je i danas prisutna. Mnogo puta je antički nakit inspiracija današnjim umjetnicima i majstorima zlatarstva koji uz novu tehnologiju i moderne metode najstoje dostići umijeća i radove svojih antičkih kolega.

Par zlatnih naušnica sa štrbinaca

ETNOLOŠKE RADIONICE ŠARANJA TIKVICA

OBLICI OČUVANJA I PROMOVIRANJA UMIJEĆA ŠARANJA TIKVICA ZAŠTIĆENOGA NEMATERIJALNOGA DOBRA RH.

Janja Juzbašić

Muzej Đakovštine i Zavičajni muzej Stjepan Gruber u suradnji Strukovne škole Antun Horvat iz Đakova prošle su godine (15. svibnja 2014., s početkom u 10,00 sati) u prostorima Muzeja u Đakovu organizirali Etnološku radionicu šaranja tikvica.

Radionica je održana pod pokroviteljstvom Ministarstvu kulture RH- Odjela za zaštitu nema-

terijalne baštine RH. Demonstratori su bili vrsni *šarači tikvica*: Ana Makarević, Marica Stojanović, Vinko Babić te Marica Stojanović iz Gradišta, a suradnice na projektu su kustosice muzeja: Bran-ka Uzelac (MĐ), dipl. etnolog i mr. sc. Janja Juzbašić (ZMSG), Županja.

Ovo je jedna u nizu radionica koje je Muzej u Županji, u suradnji s nekoliko slavonskih muzeja

organizirao tijekom 2014. godine u svrhu očuvanja i promoviranja „Umijeća šaranja tikvica“ na području Slavonije, a koje je Rješenjem Ministarstva kulture RH Klasa: UP/I-612-08/07-06/0398, od 20. prosinca 2007. godine dobilo svojstvo nematerijalnoga dobra Republike Hrvatske.

Različite etnološke radionice za djecu, mlade te ostale dobne skupine, u okviru rada Zavičajnoga muzeja u Županji pokrenute su još negdje od 1998. godine, a nekoliko njih organizirano je i u suradnji s Udrugom „Družina“ - Čuvari tradicija hrvatskih obiteljskih zadruga iz Zagreba. U kasnijem razdoblju djelovanja Muzeja organizirane su i mnoge druge radionice; arheološke, likovne i povijesne kojima je Muzej u Županji, točnije proglašenjem umijeća šaranja tikvica nematerijalnim kulturnim dobrom RH 2007., pridružio i radionice šaranja tikvica.

Dugogodišnje iskustvo u organizaciji različitih radionica kao i radionice šaranja tikvica koje provodi Muzej u Županji, unazad desetak godina pomoglo je da Ministarstvo kulture (trogodišnjim projektom 2013., 2014. i 2015.), ovome muzeju osigura sredstva za provođenje i nešto proširenoga projekta koji obuhvaća terenska istraživanja, stručna predavanja kao i ostale oblike prezentacije (poput sajma tikvica, izložbe o ovoj temi i sl.) ali ipak najveći dio sredstava namijenjen je za održavanje radionica. Tako su primjerice, osim većega broja radionica održanih u Županji i Gradištu tijekom 2013., održane i 4 radionice šaranja tikvica početkom 2014. godine, u Gradskom muzeju Vukovar, Muzeju Brodskoga Posavlja i Muzeju Slavonije u Osijeku te već spomenuta u Đakovu. Stoga ovom prigodom koristimo prigodu svim suradnicima i kustosima etnoloških odjela zahvaliti se za pomoć i suradnju.

U nastavku teksta donosimo nekoliko zanimljivih podataka o šaranju tikvica i šaranim tikvicama s područja Slavonije, temeljem objavljene literature i novije provedenih etnoloških istraživanja, a koje će, nadamo se, pokazati kako je od izuzetne važnosti ne samo za Slavoniju već i šire daljnje očuvanje i promoviranje ovoga tradicijskoga umijeća.

Na području Slavonije, već negdje od 18. stoljeća razvio se poseban oblik ukrašavanja plodova tikve koje je dobilo naziv šaranje *tikvica*, a ovako ukrašene tikvice u narodu nazivaju *šarane tikvice*. Etnološka istraživanja o ovom specifičnom tradicijskom rukotvorstvu u Slavoniji provodila je već od 50-ih godina prošlog stoljeća prva slavonska etnologinja, Zdenka Lechner. Ovdje treba naglasiti da danas, upravo zahvaljujući njezinim istraživanjima, s velikom sigurnošću možemo ustvrditi da je šaranje tikvica na istoku Hrvatske prisutno već gotovo dva stoljeća te da ga s pravom možemo uvrstiti u tradicijske oblike baštine koje valja i dalje njegovati i čuvati. Točnije, prethodno navedena autorica navela je u Županijskom zborniku br. 8, kako se već u stihovima Matije Petra Katančića (objavljenima 1791.) spominje šarana tikvica (Lechner, 1984, 98.) te navodi da je na drugom sačuvanom primjerku šarane tikvice sa sličnim scenskim prikazom, signiranom 1891. g. (jer tikvica o kojoj govori Katančić nije pronađena) povučena i granica, izvedena tikvičarskom zubrom, kako bi se označila dva glavna scenska prikaza: biblijski i konjanički. No, zaključuje da je ova druga tikvica već »šatvosirana« što znači da su joj neki likovi smeđi tj. obojeni dušičnom kiselinom, koju šarači nazivaju šatvoser (njem. Scedewasser). Osmeđivanje pojedinih ornamentalnih ploha prihvaćeno je i kao takvo je postalo svojstveno šaranju tikvica koje se već koncem 19. stoljeća u nekim slavonskim selima pojavilo i kao kućna industrija, a o čemu je primjerice I. Kršnjavi 1881. g. govorio i na predavanju o šaranim tikvicama u Beču. Nadalje, Antun Matasović bilježi 1918. g., da su tada Prkovci, selo u blizini Vinokovaca, bili »najveći majdan šaranja« (Matasović, 1918). Dakle, prvotno su tikvice ukrašavali urezivanjem uzoraka u njezinu koru, a zatim bi u te ureze utrljali crnu boju koju su dobili od pougljene orahove kore ili druge tvari. Nažalost, tikvice sa samo pocrnjenim ornamentom su rijetke, do sada su pronađene samo dvije, a jedna od njih je signirana 1734. godine. Ova tikvica je iz obitelji Mihajla Živića iz Sikirevaca te prema prethodno navedenim istraživanjima etnologinje Lechner do

sada je i najstarija tikvica nađena na hrvatskim prostorima. Ona se danas čuva u Muzeju Slavonije u Osijeku. Druga je tikvica također sa zanimljivim povijesnim, scenskim prikazima, nađena u Babinoj Gredi, signirana iz 1891. godine. Prema ostalim podacima u Slavoniji je zabilježeno kako su se oko 1881. godine tikvice šarale u Drenovcima, Babinoj Gredi, Gradištu, Soljanima, Županji, a nešto kasnije i u Štitaru (Lechner, 1984., 95.). Taj oblik tradicijskoga rukotvorstva nije bio kontinuiran, pa ni intenzivan u svim selima. Iznimku čine šarači iz sela Gradišta kod kojih je šaranje tikvica bilo poznato još od konca 19. stoljeća, a centar šaranja postaje Gradište oko 1937. godine (Lechner, 1983.), da bi se šaranje u ovom selu u manjem ili većem intenzitetu zadržalo sve do danas, što su potvrdila i novije provedena istraživanja Muzeja u Županji. Nadalje treba navesti da se *šarači* – naziv kojim nazivaju osobe koje šaraju tikvice, gotovo uvijek sami brinu i o uzgoju tikava. Siju ih u travnju; pomažu penjanju na *vriježa* – drvene držače *motke*; beru plodove od kolovoza do listopada; stružu ih; povezuju ih u *gužve* i suše obješene pod strehom; čiste ih – vanjsku površinu od mrlja, a unutrašnju od sjenki i »sala«: i tad prilaze šaranju.

Šarači šaraju razne oblike tikvica s tim da razlikuju tikvice jajolika "vrata" (ženski rod tikve) i *tukvanje* ili *tegllice* ravna ili valjkasta vrata (muški rod tikve). Šaranje također ima svoj redosljed kojega je zabilježila navedena etnologinja Z. Lechner, a koja navodi da šaranje započinje označavanjem određenih cjelina olovkom – da se kasnije lakše rasporedi šara, zatim slijedi crtanje ornamenata olovkom, a ponekad i uz pomoć šestara (osobito onih kružnih ili polukružnih oblika), a potom slijedi urezivanje motiva specifičnim *nožićem*, pocrnjivanje ureza, osmeđivanje likova ili nekih dijelova motiva. Obla površina tikvice ne daje mogućnost kopiranja motiva tako da je *šaraču* omogućena osobna kreativnost pri stvaranju šara na tikvici. No, i većina današnjih *šarača* rade na osnovi tradicijskih motiva koji se po oblikovanju – skladanju i načinu bojanja-šatvosiranja, a prema mišljenima nekih povjesničara umjetnosti, uistinu mogu svrstati u narodne motive visokih estetskih vrijednosti. U novije vrijeme, zbog prethodno spomenutih specifičnih uresa tikvicu ćemo na području Slavonije sve više naći i u funkciji ukrasnoga predmeta tako se od njih oblikuju razne

zdjelice, čaše, vaze i razne druge spremice. No, u tradiciji ovih krajeva, šarana tikvica je već od 19. stoljeća pa do sredine 20. stoljeća najčešće bila omiljena posudica za nošenje rakije u slavonskim svadbama te u nekim drugim prigodama. Od ornamenata već se dugo izvode različiti geometrijski te biljni ili životinjski motivi, a u prošlosti su na tikvicama urezivali i različite stihove, posvete, imena (ili samo inicijale šarača ili osoba kojima su šarane), potom pronalazimo i motiv hrvatskoga grba, osobito u vremenima burnih političkih zbivanja u Hrvatskoj te antropomorfne motive i sakralne motive koji su danas ipak nešto rjeđi. Novija istraživanja pokazuju nam da u Gradištu, danas ima najviše *šarača* tikvica koji svoje proizvode najvećim dijelom prodaju kao slavonski suvenir na različitim sajmovima organiziranim u sklopu slavonskih folklornih manifestacija kao što su: »Vinkovačke jeseni« u Vinkovcima, »Šokačko sijelo« u Županji, »Đakovački vezovi« u Đakovu, »Brodskom kolu« u Sl. Brodu, ali i na mnogim drugim manifestacijama i sajmovima diljem zemlje. U novije vrijeme, tj. od 1990. g., pojavljuju se sporadično i tikvice na kojima šarači uz tradicijske motive urezuju i neke druge oznake kao što su, primjerice, logotipi ustanova, tvornica i privatnih poduzetnika te je zabilježeno i nekoliko tikvica (uglavnom manjih veličina) koje se s imenima mlade i mladoženje dijele kao darovi u svadbi. No, bez obzira na pojavu spomenutih nekih novih oblika (vaza, spremica i sl.) i prethodno spomenutih motiva, valja istaknuti da je postupak – tehnika urešavanju ploda tikvica, još uvijek ostala očuvana. Stoga su od velike važnosti upravo ovakvi projekti koji stalno ukazuju na potrebu sustavnoga pristupa kulturnoj baštini koji svakako treba uključivati i suradnju struke, i nositelja tradicije, ali i novih generacija. Nadamo se da ćemo projektima radionica- svladavanjem vještina poput šaranja tikvica, uz druge vidove očuvanja i prezentacije tradicijskih rukotvorina kao i ostalih zaštićenih oblika ne/materijalne baštine, a koje provode slavonski i mnogi drugi hrvatski muzeji, udruge i pojedinci, pomoći u očuvanju tradicijskih vrijednosti. Na kraju valja istaknuti i činjenicu kako bi svima navedenima bilo od izuzetne važnosti i od velike pomoći kada bi se baštini pridala još veća pažnja u okviru obrazovanja djece i mladih, a kako bi onda svi zajedno mogli čuvati i očuvati našu baštinu, a što upravo ovakvim projektima nastojimo poticati.

MI SMO SNAŠE SEMELJAČKOG KRAJA, ČUVARICE STARIH OBIČAJA!

Marija Gačić

Izbori ljepotica u Slavoniji Etnografija natjecanja u narodnim nošnjama

Izbori ljepotica zastupljeni su u Slavoniji već gotovo 80 godina. Još 1936. godine etnolozi su zapisali pojavu na smotrama Seljačke sloge gdje su se sela natjecala u tome čija će nošnja biti ljepša i čišća, na što je ogranak Seljačke sloge u Petrijevcima odlučio svake godine dati nagradu djevojci s najljepšom nošnjom (usp. Bonifačić, 2008.: 21). Oni danas najpoznatiji izbori i dalje su vezani uz veće manifestacije, tj. smotre, kao što su Đakovački vezovi, Brodsko kolo, Šokačko sijelo u Županji, ali postoje i oni koji su samostalne manifestacije. I u novije vrijeme utemeljuju se i or-

ganiziraju takva natjecanja, često specijalizirana za određene vrste nošnji, kao *Zimsko spremanje* u Antinu ili *Bil me mamu u Kupinu dala* u Kupini. To su manje manifestacije lokalnog značaja, na koje ipak pristiže velik broj natjecateljica i natjecatelja iz različitih područja Slavonije i izvan nje.

Ovaj tekst oblikovan je iz opširnijega rada o izborima ljepotica u Slavoniji, u kojemu je donesen pregled odabranih aktualnih natjecanja te detaljnija analiza i komparacija. Cilj je bio istaknuti pojedinačne i opće karakteristike izbora te uloge koje u njima igraju natjecatelji, organizatori te stručna komisija. Kao izvori informacija korišteni su dokumenti koje organizatori šalju potencijalnim natjecateljima, a to su uglavnom pozivno pismo i prijavni list. Pravila natjecanja,

Obnavljamo baštinu – revija rekonstruiranih narodnih nošnji Hrvatske, Trnjani, 2014. Nakon dodjele nagrada.
Foto: Studio Bota

Zimsko spremanje u Antinu, 2014. Foto: Gordan Panić

kao zaseban dokument uglavnom ne postoje, nego se iščitavaju iz pitanja u prijavnici, dok su pojedina ograničenja navedena u pozivu.

U ovom pregledu izostavljam pojedinačne opise izbora ljepotica, a donosim općenite karakteristike i pitanja koja se kod izbora ljepotica javljaju.

Naziv „izbori ljepotica“

U Slavoniji je termin „izbori ljepotica“ uobičajen naziv za natjecanja u sklopu različitih manifestacija u kojima se osobe odjevene u narodne nošnje natječu za titulu koja se može na određenom natjecanju osvojiti. Potpuno je uvriježeno pitati nekoga hoće li pratiti završnu manifestaciju Đakovačkih vezova pitanjem: „Jel idete gledat ljepotice?“. Sintagma „izbor ljepotica“ tako se odnosi na sva natjecanja povezana s narodnim nošnjama, bez obzira na točan naziv natjecanja, temu ili propozicije. Branka Uzelac u svom tekstu objašnjava razvoj današnjeg naziva izbora u sklopu Đakovačkih vezova, od *Najljepšeg nošenog narodnog ruha* u *Najbolje nošeno narodno ruho*: „Tako je izbjegnuto onaj izraz „izbor ljepotice“ kako se obično skrati puni naslov prijašnje priredbe.“ (Uzelac, 2002: 19). Naziv je vjerojatno potekao od činjenice da su se u počecima ovih natjecanja, kako je navedeno i u prvom citatu, odabirale najljepše narodne nošnje.

Današnja natjecanja ovoga tipa generalno se nazivaju *izbori* ili *biranja*, iako imaju različite nazive i mnoga su se specijalizirala za određene tipove nošnji te dopuštaju natjecanje i muškar-

cima. Tako se mladića iz Donjih Andrijevac, koji je sudjelovao na natjecanju *Zimsko spremanje u Antinu*, kaže da je „išao na izbor u Antin“. Sami službeni nazivi natjecanja sporedni su, s obzirom na to da se rijetko koriste. Češće se koristi riječ *izborili biranje* uz naziv mjesta u kojemu se natjecanje odvija. Tako postoje: *izbor* ili *biranje* u Mikanovcima, *izbor* u Brodu, *izbor* u Trnjanima, *izbor* u Antinu, *izbor* u Đakovu. S obzirom na to, dalje u tekstu i ja ću koristiti termin *izbor*.

Općenito o odabranim izborima

Kako bih čitatelju predočila mozaik postojećih izbora u Slavoniji, za primjer sam uzela različite – od onoga najstarijega u Đakovu i godinu dana mlađega u Starim Mikanovcima, preko onih specijaliziranih za određenu vrstu nošnji, kao zimsku ili nošnje mladenke.

Odabrana natjecanja su sljedeća:

1. *Najbolje nošeno tradicijsko ruho* – održava se u Đakovu kao centralni dio završne manifestacije u sklopu Đakovačkih vezova.
2. *Mladost i ljepota Slavonije* – održava se u Starim Mikanovcima kao cjelovečernji program.
3. *Šokački cvit* – održava se u Županji kao jedan od programa Pokladnog šokačkog sijela.
4. *Izbor najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji* – održava se u Slavonskome Brodu kao završna svečanost Brodskoga kola.
5. *Zimsko spremanje* – održava se u Antinu kao samostalna manifestacija na kojoj se natjecatelji natječu isključivo u zimskim nošnjama.
6. *Bil me, mamo, u Kupinu dala* – izbor najljepše mladenke u narodnoj nošnji – održava se u Velikoj Kopanici kao program koji je dio godišnje zabave, šokačke večere, lokalnoga KUD-a „Kupina“ iz Kupine.
7. *Obnavljamo baštinu* – revija rekonstruiranih narodnih nošnji Hrvatske – održava se u Trnjanima, kao manifestacija koju organizira ustanova Posudionica i radionica narodnih nošnji i lokalni KUD „Lovor“ iz Trnjana.

Među navedenim natjecanjima, razlikuju se ona koja su popratni program ili dio veće manifestacije od onih koja su samostalni i cjeloviti programi. No, formalno, sva navedena natjecanja

manje ili više isto funkcioniraju: nekoliko mjeseci ili tjedana prije objavi se poziv za prijavu na natjecanje, ili se natjecatelji/ce animiraju direktnim pozivima. Dio prijave je najčešće prijavni list, u kojemu se navode osnovni podaci o natjecatelju/ici te o narodnoj nošnji. Prijavni list se prethodno šalje organizatoru, koji sve pristigle prijave prosljeđuje komisiju. Komisiju najčešće čine tri člana, uglavnom etnologa, koji na dan održavanja natjecanja nekoliko sati razgovaraju s natjecateljicama, vrednuju i rangiraju ih ovisno o pozicijama natjecanja. Pred publikom se odvija program, koji podrazumijeva javno prezentiranje natjecatelja/ica, tj. njihove priče o nošnji u koju su odjeveni, što je često popraćeno humorističnim i nerijetko lascivnim komentarima voditelja ili čak samih natjecatelja/ica. Odluku o pobjedniku žiri najčešće ima spremnu prije početka javne prezentacije, tj. nakon razgovora s natjecateljima/cama, ali se prema publici zadržava stav nezvjesnosti, tj. dramatike donošenja odluke nakon predstavljanja svih natjecatelja/ica.

U odnosu na navedeni tijek natjecanja, postoje i izbori koji su dio zabava lokalnih KUD-ova, gdje se prethodno ne rade formalne prijave, nego se natjecateljice prijavljuju na licu mjesta, tj. iste večeri, tijekom zabave. Komisija je tada manje formalna, iako su joj članovi i dalje etnolozi. Razgovor i prezentacija natjecateljica izvodi se pred publikom, a komisija donosi odluku tijekom glazbenog intermezza.

Netom opisana formalna razlika, temeljno se svodi na isto: odabir najljepše/najbolje narodne nošnje prema postojećim ili prešutnim pozicijama natjecanja, pod utjecajem objektivnih i subjektivnih stavova komisije/stručnog žirija. Aktivno je i nastojanje zadovoljenja očekivanja publike, kao i politički utjecaj na rezultate izbora (vidi Bušić, K. 2013./2014.).

Završetak programa „Slavonijo, zemljo plemenita“ i izbora „Najbolje nošeno tradicijsko ruho“, Đakovo, 2013.

Svi izbori manje ili više vješto isprepleteni su nastupima KUD-ova, tamburaških sastava, dramskim igrama, recitativima i ostalim elementima za koje organizator smatra da bi publici bile zanimljive, te kako bi se program začinio, duže trajao i bio zabavniji.

Analiza i kritika

Zajedničko svim ovim izborima je nekoliko elemenata: natjecanje, narodna nošnja i predstavljanje. Međusobno se razlikuju u načinu predstavljanja nošnje. Neki izbori dopuštaju natjecateljima da sami pričaju o svojoj nošnji, kako su se obukli, kamo su pošli, zašto nose neki rekvizit te da sve to uobliče u zanimljivu priču i tako si daju veću mogućnost pobjede. Drugi pak izbori ovakvo predstavljanje dopuštaju samo pred stručnim žirijem/komisijom, a u javnom predstavljanju to za njih čini voditelj. U nekim varijantama, natjecateljima voditelj ili članovi žirija postavljaju pitanja i na taj način grade priču zajedno, selektirajući elemente koji će, po njihovom mišljenju, publici biti zanimljivi. Ono što mi se čini važnim za istaknuti je činjenica da svi ovi izbori funkcioniraju na temelju protočnih, u nekim slučajevima nepostojećih pravila. Kao što je na početku rečeno, svaki stručni žiri zna što treba ocjenjivati, ali to nigdje ne stoji zapisano, niti postoji univerzalni dokument na koji se takve komisije mogu pozvati. Ako postoje „stručni kriteriji“, „estetski“ ili „tradicijski“, pravedno bi bilo natjecateljima predočiti ih te im omogućiti bolju pripremu za natjecanje. Možda bi najlakše do toga moglo doći posljednje natjecanje, *Obnavljamo baštinu*, budući da se na njemu odabiru najbolje rekonstruirane nošnje, tj. one koje su najsličnije originalima na temelju kojih su nastale. Ovdje se član stručnoga žirija može uhvatiti za svoje znanje o određenoj tekstilnoj tehnici, načinu ukrašavanja ili posebnostima nošnje određenoga kraja. Etnolog ovdje može potvrditi da nešto nije izrađeno na način na koji bi to trebalo biti u selu iz kojega je rekonstruirana nošnja.

Kod ostalih natjecanja, u kojima se natječu originalne narodne nošnje, na kojima je to čak i presudno je li nošnja stara ili nova, smisao procjene, vrednovanja i nagrađivanja je problematičan. Na tim natjecanjima vrlo važno mjesto zauzima priča, tj. kontekst u koji se stavlja osoba koja se natječe. Ako se određena nošnja stavi npr. u kontekst priče mlade žene, koja ide s kirvaja sama, pješice, jer joj se muž napio i leži negdje pod orahom u kolima, povećava se mo-

gućnost da će nošnja koja možda nije najkompliciranije ukrašena, niti od najskupocjenijih materijala biti proglašena jednom od najboljih. Nejasan je vez na narodne nošnje i natjecanja, budući da se na natjecanju za najbolje ruho ili najbolje zlatoveze nagrada dodjeljuje osobi koja je u nošnju odjevena. Osobu se nagrađuje samo zato što je trenutno odjevena u nošnju koja se komisiji čini najboljom u odnosu na ostale koje se natječu. Sve to otkriva zabavni karakter ovih natjecanja.

Sudjelujući u radu nekoliko takvih stručnih komisija, uvijek smo timskim radom pokušavali pronaći najbolje rješenje u odabiru *najboljih*. Međutim, tendencija organizatora i natjecatelja je prezentirati nošnje koje do sada nisu bile viđene. Zbog toga se u posljednjih nekoliko godina pojavio određeni broj kolekcionara, koji su marljivim prikupljanjem nošnji umnožili svoje zbirke i obogatili ih za rijetke primjerke, s kojima se možda ni stručne komisije nisu nikada susrele. Tu se opet dovode u pitanje postojeći izbori, posebno onaj u Đakovu, koji se smatra najvažnijim: kako se u istoj kategoriji mogu natjecati nošnje iz privatnih zbirki, iz bakinih škrinja, u koju se odjenula bakina unuka (bez manekenskih manira, s rumenim punašnim obrazima) i one iz kolekcije nekog sakupljača, koji će prigodno odjenuti lijepu djevojku iz susjednoga sela (ali pri tome paziti na decentnu šminku i pažljivo uklanjanje laka s noktiju).

No, još uvijek je dovoljan broj onih koji će, kao što sam i sama kao srednoškolka sudjelovala na izboru u Đakovu, stajati u nošnji od ranog poslijepodneva do ponoći kako bi svim tim gledateljima pokazali nošnju iz svoga sela, s potpuno jasnim uvjerenjem da je ta nošnja upravo najljepša. Još uvijek su i sami kolekcionari željni zapravo priznanja svome dobrom oku za dobru kupovinu te posebne nošnje.

Problemi s izborima najboljih, najljepših i nošnji općenito

Uočavanjem karakteristika izbora uzetih za primjere, istaknulo se nekoliko problematičnih momenata. Kada se u prijavi za izbor traži da natjecatelj nosi originalnu nošnju, ili da zaokruži je li njegova nošnja originalna ili rekonstruirana, zaključuje se da je to jedan od kriterija ili da će u najmanju ruku imati utjecaj na odluku o nagradama. No, tu se iščitava poznati problem kanonizacije narodnih nošnji u Hrvatskoj. To se otkriva i u činjenici da se na izbore još uvijek prijavlju-

je veći broj svečanih nošnji, nego onih „radnih“, iako su komisije svojim odabirom i nagrađivanjem tih „radnih“ nošnji polako osvijestile i vrijednost nošnji koje nisu ukrašene isključivo svilom i zlatom.

Zajedno s ovim problemom stavljam i pitanje datacije nošnje koje se gotovo u svim prijavnicama za izbore traži. I opet nigdje nije obrazloženo hoće li starija nošnja dobiti više bodova i biti bliže nagradi od one „novije“. Da je to tako, svjedoči jedna od motivacija za utemeljenje manifestacije „Obnavljamo baštinu“, koja je pokrenuta kako bi se i novo rađene nošnje mogle pokazati i nagraditi. Danas prešutno vrednovanje starijih nošnji, svoje korijene vuče u vremenu aktivnog djelovanja Seljačke sloge i njenih smotri folkloru kada se seljake poticalo na revitalizaciju proizvodnje vlastitih, prirodnih materijala i nošnji od njih: „Iz publikacija Seljačke sloge vidljivo je i kako se vršio pritisak na žene da se vrate izradi starijih ručno rađenih narodnih nošnji i tekstila.“ (Bonifačić, 2008.: 21) Još danas u izborima nošnji oslikava se taj stav da je starije vrijednije.

U prijavnicama se traži od natjecatelja da se izjasni kako će se predstaviti na izboru. U nekoliko navedenih prijavnica prisutan je taj upit, a svaki ima u sebi prilog kao. Natjecatelji se na izboru pojavljuju kao cure, kao snaše ili kao momci. Taj kao pretpostavlja ulogu koju će osoba igrati prvo pred komisijom, a zatim na pozornici pred publikom, odjevena u narodnu nošnju. No, zanimljiva je pojava eliminacije iz natjecanja osoba koje su npr. u stvarnom životu neudane, a predstavljaju se kao snaše. Nije mi cilj boriti se za prava djevojaka da se natječu u ulozi udanih žena, nego istaknuti intenciju stručne komisije, koja eliminacijom djevojke koja predstavlja snašu šalje određenu poruku. Pitam se, ako je predstavljanje na izboru u Starim Mikanovcima nastup, kako se navodi u Prijavnom listu, zašto se povezuje sa stvarnim životom, onim izvan pozornice? Ovdje je granica pozornice i stvarnoga života još više zamagljena pitanjima o privatnim aktivnostima vezanim uz tradicijsku baštinu. U tom momentu nije razjašnjeno što su te aktivnosti. Pa se opet pitam, dobiva li više bodova žena koja u svoje slobodno vrijeme, dok se na TV-u vrti turska sapunica, hekla ili sjedi za mašinom i šlinga, ili ona koja čuva ovce dok čita najnoviji ljubavni roman s kioska i vozi traktor slušajući Slavonske lole. Dobiva li više bodova momak koji sjedi za tkalačkim stanom i izrađuje platno za gaće i rubinu, koje će si kasnije sam našlingati (što u Slavoniji nije bila

uobičajena praksa kao u nekim drugim krajevima Hrvatske), ili onaj koji u vožnji na skuteru nosi šokačku kapu? Sudionici se predstavljaju različitim pričama, najčešće humorističnog prizvuka, a sve s ciljem kontekstualizacije svoje pojave u određenoj narodnoj nošnji. Oni, dakle, glume izmišljene situacije u odjeći koja nije njihova svakodnevna. Sve se odvija na pozornici s ciljem zabavljanja publike. Zanimljivo je kako je stvarnost našla svoj put na pozornicu i u situaciji u kojoj se na temelju nejasnih kriterija ocjenjuju narodne nošnje.

Poseban segment svih poziva i prijava za izbore odnosi se na stručnu/prosudbenu komisiju/žiri. Niti jedan dokument ne navodi članove komisije osobno, samo neki navode da komisiju čine stručnjaci, pretpostavljamo etnolozi, a većina poziva i prijava pretpostavljenu komisiju navodi usputno, kao da se podrazumijeva, koristeći je kao pojačivač ozbiljnosti natjecanja, čak i kada nigdje nije navedeno da se radi o natjecanju. Komisija je u tim dokumentima evocirana kao sveznajući entitet, kao jedinstvena instanca, koja kao da bdije nad osobom dok popunjava prijavnicu. Moje pak iskustvo rada u takvim komisijama je nešto drugačije. Komisije koje ocjenjuju na izborima sastoje se od najmanje tri osobe, od kojih ne moraju sve nužno biti etnolozi – to ovisi o organizatoru. Svaki član komisije ima svoje stavove, mišljenja i iskustva vezana uz narodne nošnje, koja pokušava ugraditi u aktivnost za koju je angažiran. Sama odluka o nagradama često je rezultat pregovora, isticanja vlastitih dojmova što se konačno usuglašava u jedinstvenu odluku prosudbene komisije. Rad u takvim komisijama vrlo je nezahvalan, upravo zbog nepostojanja pravila. Čak i kada su pravila natjecanja razrađena, kao u nekim slučajevima, uvijek se vodi briga o poruci koja će se odabirom poslati. Ovaj segment izbora ljepotica uistinu jest nastojanje etnologa da pomiri vlastite stavove sa znanjima o nošnjama, očekivanjima publike i organizatora, te često s očekivanjima sponzora, predstavnika vlasti i inih.

No, uloga komisije na izborima danas nije toliko ključna. Smatram da je općenito zabavna komponenta izbora ljepotica puno važnija od „stručne“, te da njihovo postojanje ne bi bilo ugroženo manje stručnom ili potpuno nestručnom komisijom.

Konačno, proglašenje pobjednika najvažniji je dio natjecanja. Iako publika ne sudjeluje u odabiru, nakon proglašenja se komentiraju nagrađeni te se iznose mišljenja o tome jesu li nagrađeni oni koji to zaslužuju ili su nagrade trebali dobiti neki drugi natjecatelji. To je posebno zanimljivo, jer pravila natjecanja, ako postoje, nisu javna, nego se predočavaju natjecateljima i članovima komisije. No, bez obzira na to, publika ima razvijen svoj sustav pomoću kojega procjenjuje i dodjeljuje svoje „nagrade“.

ZAKLJUČAK

Izbori ljepotica danas su u Slavoniji vrlo aktualni te se svake godine osmišljavaju i održavaju novi. Ovim radom obuhvaćeni su samo određeni izbori radi isticanja pojedinih općih karakteristika i problema. Pregledavanjem osnovnih obilježja pojedinih izbora, u nekoliko momenata dolazi do zajedničkih obilježja, a to su: natjecanje, dihotomija starog i novog, stavljanje nošnje u kontekst, stručna komisija itd. Konačno, zabavna uloga izbora ljepotica važan je njihov segment i krije se ispod želja za očuvanjem tradicije, revitalizacije nošnji i predstavljanjem nošnje svoga sela. Tipska su to mjesta koja izviru iz ledenjaka zvanog zabava. Programi u kojima se odvijaju izbori isprepleteni su pjesmama, plesom, šalama, igrokazima i drugim predstavljajima koje publika prati sa zanimanjem. To su cijeli proizvodi, kojima je izbor ljepotica središnji dio, a natjecateljski duh i napetost proglašenja najboljih najvažniji je dio programa.

Temeljni problem natjecanja, tj. odabira najboljih/najljepših nošnji upravo je u nepostojanju jasnih kriterija odabira. Novija, specijalizirana natjecanja bliže su rješenju toga problema, nego ona općenitog karaktera, na koja se mogu prijaviti osobe u bilo kakvoj nošnji. Međutim, kod svih natjecanja dolazimo do toga da komisija zna što ocjenjuje, a natjecatelji i publika mogu samo nagađati, do trenutka proglašenja pobjednika. No, rješenje problema nije na vidiku, budući da se ne zna tko bi trebao napisati jedinstvena pravila i kriterije, mogu li se oni uopće znati. Konačno, zaključujem da pravila nisu presudna za održavanje izbora ljepotica, budući da se svejednako odvijaju bez njih već desetljećima.

SLAVONIJA BEZ KONJA NE MOŽE

Branka Uzelac

Zanimljivosti o konjima – povijest, tradicija, umjetnost...

Seljaci u Đakovštini prihvatili su organizirani uzgoj plemenitih pasmina konja, naročito lipicanaca koji su postali i zaštitni znak ovoga kraja. Tradicija uzgoja plemenitih pasmina konja vezana je uz đakovačko biskupsko vlastelinstvo. Uzgoj lipicanaca započinje 1855. godine biskup Strossmayer.

U međuratnom razdoblju osnivane su konjogojske udruge koje su okupljale seljake uzgajivače plemenitih lipicanaca.

Najstarija konjogojska udruga za uzgoj lipicanaca u Đakovštini osnovana je 1937. u Širokom Polju. Do Drugog svjetskog rata su u Gorjanima uzgajani lipicanski pastusi Đakovačkog vlastelinstva, zatim grofa Eltza iz Vukovara i Kutjevačkog vlastelinstva. Uz udruge u Širokom Polju i Vuki, pastuhe su uzgajale udruge u Punitovcima, Preslatincima i Jurjevcu.

Nakon Drugog svjetskog rata u Đakovštini se ponovo obnovlja uzgoj lipicanaca. Godine 1947. osnovana je *Zemaljska pastuharna* koju je vodio dr. Zvonimir Benčević (1892.–1988.) koji se istakao podizanjem i unapređivanjem uzgoja slavenskog lipicanaca te obnavljanjem starih i osnivanjem novih konjogojskih udruga. Godine 1952. udruhu u Gorjanima je osnovalo 27 konjogojaca sa 49 kobila, a 1953. godine osnovana je *Konjogojska udruga* u Selcima.

Na stvaranje današnjeg tipa lipicanca utjecali su pastusi iz Pastuharne Đakovo, a ranije iz uzgoja lipicanskih ergela Lipik i Kutjevo, a jače i kočati-je kobile uglavnom su potjecale s nekadašnjeg vlastelinstva Đakovačke biskupije.

Konji su nekada bili imovina, a danas služe isključivo u rekreativne, natjecateljske, rehabilitacijske i turističke svrhe. Tradicijske manifestacije u Slavoniji postale su gotovo nezamislive bez uloge konja u njima.

Perspektiva uzgoja konja u Hrvatskoj temelji se s jedne strane na jačanju kvalitete sportskih konja kao konkretnog proizvoda za europsko tržište te s druge strane na brendiranju autohtonih ekoloških proizvoda.

Lipicanci, arapski i engleski punokrvnjaci, trakeneri (trakehner iz Državne ergele Đakovo), haflingeri i gidrani (uzgojen u Mađarskoj, čvrst konj, sposoban za trčanje) uzgojeni u Hrvatskoj su i međunarodno priznate pasmine!

Gospodin Blaž Mikić, predsjednik Konjogojske udruge uzgajivača lipicanaca Đakovštine, uzgaja haflingere, rasa konja podrijetlom iz Tirola.

Blaž Mikić iz Trnave na pokladama 2008. godine (foto S. Balić)

Konj u različitim kulturama

Konj u običajima i vjerovanjima europskih i izvanoeuropskih tradicija je u pravilu crne boje i donosi ili smrt ili život. Ali pojavljuje se i u ulozi bijelog konja gdje predstavlja uzvišenost. Običaj je kod nekih naroda da se sedlo i konj umrloga ostavljaju uz pokojnika da bi mogao krenuti na posljednje putovanje.

Smatra se da je konj vidovit pa ima ulogu vodiča i posrednika.

Konj u tradicijskoj kulturi Slavonije

Konjogojstvo u ovom dijelu Slavonije više jača tek negdje od osnivanja vojne krajine pa se razni poljodjelski poslovi obavljaju konjima. Konji su se koristili u poljodjelstvu, prijevozu, kirjašenju...

Gorjanci idu u svatove u Kučance 1961. godine (vl. I. Lović)

Vršili su važnu ulogu u spremanju žita i vršidbi. Dozrelo žito nastojalo se što prije sakupiti i spremati na sigurno. Kada je određen dan za dovoz žita seljaci su uprezali konje i kasom još za sumraka odlazili na njivu. Kočijaši i utovarivači su se izmjenjivali, stariji su išli sa starijim kočijašem, a mlađi, djevojke, snaše s momcima i mlađim ljudima. Sve se radilo uz pjesmu i ciku:

*Bože mili, nikad bolje sreće,
Voz do voza iz polja se kreće.*

*Stara pjesma u polju izvire,
A tikvice iz zembira vire.*

*Sa sokakom vozovi se redu,
Bisni vranci kopitama grebu.*

*Čatlov škripi od težine žita,
Bit će kruha do novoga lita.*

Fridrih Wilhelm von Taube opisujući 1777. godine zemljoradnju u Slavoniji bilježi o vršidbi slijedeće:

Vršidba traži puno ruku, vremena i rada; u tako slabo naseljenoj zemlji kao što je Slavonija mora se vršiti konjima i volovima. Vršidba se u Slavoniji i svim susjednim zemljama obavlja stokom, obično konjima. Na sredini gumna (guvna) zabijen je stupac za koji se dugim ularima priveže tri, šest ili dvanaest konja. Na tom prostoru, po kojemu je prosuto klasje, konji neprestano kasaju u krug, kojemu je sredina spomenuti stupac.

Vršidba uz pomoć konja nije bio lagan posao, napose ne za konje. Konji su u vršidbi jako izmršavili a mogli su se i povrijediti. Konje i ljude u ovom teškom poslu zamijenile su vršalice koje su pokretali parni strojevi.

Suware – mlinovi na suhom pokretani konjima

U Otoku kod Vinkovaca sačuvana je još samo jedna suvara-mlin na suhom koji je bio pokretan konjima, dok je u 19. stoljeću bilo čak osam suvara. Prema urezbaroj 1863. godini na strojnoj tetivi stana saznaje se kada je izgrađena ova suvara. Princip rada ovog mlina na suhom, bio je taj da je konj, odnosno konji, u krug okretao veliko kolo čime je pokretan kamen koji je drobio zrnjevlje.

Konj se u Slavoniji često spominje u narodnim pjesmama, plesu, poslovicama, izrekama i sl.

*Alaj sam se vozila na kola,
Šalaj, oja na debeli konja.*
(Lovretić, 1897.)

*Sinji munjo, da nađem ulare,
Da ukradem kumove žerave!*
(Lovretić, 1990.)

Dječja igra Kobila

"Jedan sidne na stolac ili klupu, drugi sidne prid njega, sagne se i podboči rukama o njegova kolina, a glavu metne onome u krilo. Taj koji se je sagnio, zove se kobila. Svi drugi skaču s leđa kobili na leđa. Čim koji skoči, mora pogoditi kobila njegovo ime. Ako pogodi, onda ovaj mora biti kobila. Ako ne pogodi imena, mora dotle biti kobila, dok ma koga igrača ne pogodi".

(Lovretić, 1990.; 481)

Slavko Tomerlin, Šokački svatovi, ulje na platnu, priv. vlasništvo

Evo nekih narodnih naziva za konje koje je zabilježio J. Lovretić. On kaže da konje koji su potpuno bijeli nazivaju *bilac* ili *čilaš*, a samo s malo crne dlake na repu i grivi zovu *žerav* ili *grošat* ako ima nejednako razbacane crne dlake po tijelu u obliku novčića (groša), zelenko je više zelenkast, dorat ima tamnocrvenu boju dlake, *riđo* ima crvenu dlaku, *mrkov* je mrke dlake, *cvitan* ima pjevu na čelu, *puto* ili *putalj* ima bijele dlake na nogama, *šargo* je šaren.

Slični nazivi (po boji dlake) postoje i za kobile: *čilaša*, *doruša*, *cvitka*, *kulaša*, *zelneka*...

Konj je čest motiv tradicijskog rukotvorstva - na svatovskim ručnicima, svečanim vunanim prostirkama, necanim, heklanim i šlinganim ukrasnim tekstilijama. Motiv konja naći ćemo i na predmetima urešenim drvorezbarstvom, na modlama za paprenjake, na drvenim kalupima za votive koje bi izlivali od voska i odnosili u crkvu za zdravlje konja. Iz drveta su se izrađivale i dječje igračke u obliku konja, tzv. konjići koji se danas prodaju kao tradicijski suveniri. Može se naći i oslikan na raznim drvenim dijelovima pokućstva, što najčešće susrećemo u Baranji.

Jedan od najpoznatijih pučkih pjesnika iz okoline Županje, Đuka Galović iz Drenovaca, svojedobno je napisao danas poznatu pjesmu:

Oj dorati, moje zlato suvo,
Nekad sam vas volio i čuvo.....

ŠTO SE JELO U KORIZMI? MRSNO I NEMRSNO...

Marinka Jaman

Članice Izvorne pjevačke skupine *Semeljačke snaše* Semeljci svojim su djetinjstvom i svojom mladošću udahnule, a danas su i glavni svjedoci starih običaja našeg kraja. Njihovi su životi još dodatno protkani pričama koje su slušale od svojih baka i prabaka te ih stoga s punim opravdanjem nazivamo čuvaricama starih običaja. Osnovno obilježje tradicije općenito, tako i običaja našega kraja, je religija, a simbol središnjeg mjesta svih važnih dogovora, obiteljskih odluka, poslova, radosnih te tužnih životnih trenutaka, obiteljski je stol. Oko njega su se svakodnevno i beziznimno okupljali svi članovi obitelji te prijatelji. Običaji koji su izniknuli iz takvih suradnji te druženja i vjera, koja ih je dodatno sve spajala, bili su nerazdvojni pratioci života u tadašnje vrijeme. Na obiteljskom su se stolu svakodnevno, bez obzira na mogućnosti, služila jela

koja su od jako velike važnosti. Ne samo kako bi se čovjek najeo, nego kako bi okrijepio duh i tijelo te mogao nastaviti raditi i privređivati za svoju obitelj. Jela su uvijek pomno i s puno pažnje i ljubavi pravljeni, njih se blagovalo te uz njih su se i slušale te pjevale prigodne pjesme. Pjesmom su se izražavali osjećaji, kao i zanimljivosti iz svakodnevnog života. Kroz pjesmu se moglo čuti čak tko je što taj dan uradio, osvjedočio, doživio, čak i objedovao. Pripremanje jela ovisilo je naravno o dobu godine i vjerskom razdoblju. Jer i jelo je bilo odraz onoga što dozrijeva, što se spravlja i pomno čuva.

Snaše su stoga, još na početku svog djelovanja, odlučile prikazati nešto od osvjedočene i proživljene tradicije kroz događanja koja su priređivala za cijelo selo, u želji da se očuvaju običaji te vrijednosti druženja i međusobnog poma-

ganja. Ideja da podignu to na neku višu razinu došla je kroz razgovore nakon pjevačkih proba, čašćenja za imendane ili neki blagdan. Blagovanjem jela kojima su često častile, odlučile su da starinska jela budu nit vodilja njihove manifestacije koju su odlučile osmisliti. Ta su se jela radila od namirnica koje su ljudi sami proizvodili te čuvali u kućama, a samo su rijetke kupovali. U to vrijeme nije bilo svježih namirnica u trgovinama kojima bi se mogao obogatiti jelovnik. Često se u nabavku išlo na vašare na kojima bi prodale višak graha, kupile luk koji bi im ponestao ili tucanu crvenu papriku. Jela su pravljena prema receptima koji su se prenosili s generacije na generaciju, po mjeri *otprilike*. Mirisi i okusi takvih jela često kušačima dozivaju neke zaboravljene slike djetinjstva i dragih lica koje su ih za njih pripremala. Tako su se i snaše prisjetile kako se spremaju skromna jelo u vrijeme korizme, koja iako i tako skromna, imaju svoju posebnu draž. Posebno danas, kad u obilju svega, zamiriši neko jelo koje si objedovao kod susjede za vrijeme nekog većeg posla, odmah ti se vrate slike zajedništva i puno razigrane dječice oko stola. Četrdeset dana prije Uskrsa jelo se skromnije. Postilo se. Snaše su se odlučile toga prisjetiti i podijeliti starinske recepte s drugima, uz kušanje istih jela, kroz događanje koje su osmislile. *Što se jelo u korizmi? Mrsno i nemrsno...*, naziv je manifestacije koja se ove godine već tradicionalno održala osmi put.

Osnovne namirnice tada su se držale u kući. Brašno, mast, jaja, mlijeko, krumpir, mrkva, peršin, sol, šećer, paprika, luk, grah, kukuruz i mnoštvo drugih, koje su obiteljski ljudi sami proizvodili. Za slastice čuvali su se orasi u ljusci te mak. Na policama se našlo pekmeza i *dumsta* (kompota), jabučica, kuhanog, u bocama spremljenog paradajza, suhog mesa. Gotovo sve namirnice bile su domaće. Ljudi su brinuli o kvaliteti uzgojenog jer su sami i konzumirali proizvedeno. Drvoredi oraha jedno su od osnovnih obilježja sela. Velikim krošnjama čuvali su se kuće i pravio se hlad. Kako o orahu, o bilo kojoj namirnici dala bi se posebna priča napisati, svaka je posebno brižno čuvana i spremljena na posebno mjesto. Više se cijenio rad i način kako se dolazilo do hrane. Te su namirnice, i taj skroman i svečan odnos prema njima, nit vodilja Manifestacije.

U subotu, pred Cvjetnicu, na stolovima ukrašenim starinskim stolnjacima; tkanim, kudiljnim otarcima bez puno ukrasa, jer vrijeme je skromnosti, u zdjelama naših predaka, nađu se raznovrsna, nostalgijom obilježena jela. Bili su to

rezanci na sve moguće načine - s makom, mrvicama, orasima; uz njih domaći pekmez ili dumst; tačci, taške, tijesto u obliku tašni ili jastučića ispunjeno pekmezom, uvaljane u na masti popržene mrvice (mrvice su se pravile od sušenog starog kruha) ili posute orasima; od tijesta s krumpirom pravili su se gomboci (knedli), čikovčići, flute... Krumpir se spremao na bezbroj načina: pečen u ljusci u rerni, pečene polovice u rerni s komadićima slanine, pečen u tepsiji narezan na ploškice pomiješan s crvenim lukom i zalit u vodi razmućenim brašnom, ćoravi paprikaš, krumpir s tijestom – crveni uz suho meso, krumpirova juha... Krumpir je bila hranjiva i vrlo cijenjena namirnica. A juha je bila okrjepa tijelu i spravljala se na sto načina. Osim spomenute krumpirove, tu je i zafrišana, jabučicama. Često se u njoj skuhalo jaje bez ljuske kao pojačanje ili kruh na sitne kockice osušen u rerni. Juha je bila obavezan dio doručka jer se prijepodne teško radilo u polju ili sa stokom. Jaja su bila na svakodnevnom jelovniku pa tako i kod snaša na prikazu starinskih jela. Poslužena su tradicionalno pečena na komadićima slanine, s puno jaja pravila se supita, palačinke, šmorne, piškota, filovi za kolače... Na bazi kukuruza isto je prikazano mnoštvo jela; pucare, kuhani kukuruz u slanoj vodi se grickao za vrijeme večernjeg druženja ili preko dana kao međuobrok, prova se pravila čista ili s pekmezom, žganci na mliku s domaćim kajmakom ili kiselim mlikom, na masti od čvaraka... Bezbroj je bilo varijacija s bilo kojom od navedenih namirnica. Dok danas, mnogi, uz te namirnice kažu kako nemaju što jesti. Orasi su se koristili za kolače i pojedine vrste tjestenina. Trebalo ih je znati čuvati kako bi ostali ukusni. Znale su se praviti i šipke s orasima, što se, također, moglo kušati kod Semeljačkih snaša. Naravno da je teško ovako ukratko pobrojati sva, pa ni samo glavna jela tog vremena. Uz sva dosad navedena uvijek su se pripremali i kruh, lepinje, lepinjice, poderane gaće, pogačice od čvaraka... Stoga svakako valja posjetiti jednu od predstojećih manifestacija naših vrijednih snaša.

Manifestaciju su Snaše od lokalne razine podignule na međuzupanijsku te se tako uči i uočava koliko je sličnosti, a u nijansama i različitosti, ovisno o kraju iz kojeg dolazi jelo.

Svemu što prikažu, i vrijeme u kojem prikazuju, prilagode i svoje ruho. U korizmeno vrijeme, pogotovo u Velikom tjednu, ruho se razlikovalo od dana do dana. Prevladavale su bijela i tamne boje: crna, tamnoplava, tamnosmeđa s rijetko malim ukrasima. Bile su to rubine s kombina-

cijom crnog i plavog veza do pol pole ili cijele, suknje i oplećci vrlo malo ukrašeni te marame bijele (dvopolke samo za Veliki petak) ili crne s malim šarama svjetlije boje (farbarice ili satinke). Nosili su se i crni plišani kožušci, s kožnim zelenim ukrasima; za mlade i ogledalcima. Veza se glotani na skale opreg, crna pregača ili satinski opreg. Na nogama su se nosile počne, crne, štikerske ili crne šivane sandale. Samo o svečanome ruhu koje se odijevalo nekada moglo bi se puno toga pisati. Kao i jela, i ruho priča zanimljive priče o vrijednostima koje su se njegovale i ljudima koji su ih nosili.

Snaše obilježavaju i samu Cvjetnicu. Postave starinski umivaonik s laborom vode i proljetnim, mirisnim cvijećem kako bismo se prisjetili tradicionalnog umivanja na Cvjetnicu ujutro. Ukrase mjesto oko tog umivaonika starinskim ručnicima, zidnjacima na temu umivanja te vezom ukrašenim mjestima za češljeve i četke. Izlože se i zidnjaci za kuhinju, na kojima su zanimljive poruke o kuhanju jela. Postave se i štrafe koje su dičile kredence i stalaže naših mama, baka i prabaka. Donesu i jastučice koji su se znali naći u vezenom kompletu sa zidnjacima i stolnjacima. Mogu se tu čuti razni stihovi vezani uz običaje prije Uskrsa te korizmene pjesme. Izložena budu i tradicijski oslikana jaja, šarene šibe, kapa za koju je

zatakuta kopriva... Šarena jaja i šibe podijele se za uspomenu na ovaj zanimljivi dan i semeljačke snaše. Nekada se natjecalo tko će imati ljepšu štrafu, a danas se natječu tko će imati ljepšu Facebook stranicu. Način komuniciranja se promijenio, stoga tradicijske vrijednosti valja njegovati, jer bez topline međusobnih susretanja, kao u stara vremena, nema ljepote odnosa. Tako, cilj IPS *Semeljačkih snaša* je taj dan okupiti oko stola ljude kako bi zajedno blagovali, smijali se, družili, razmjenjivali načine kuhanja jednostavnih, a vrlo ukusnih jela naših predaka te se veselili zajedničkom druženju. Kako se običaji ne bi zaboravili, uoči Manifestacije, organiziraju Snaše radionice za djecu, kojima se djeca posebno vesele i prenose znanje u svoje domove. Svaki put kada se susretnu znaju pitati: „Kada ćemo opet?“ Zar to nije prekrasno?

Na kraju manifestacije *Što se jelo u korizmi? Mrsno i nemrsno...*, za koju je ulaz besplatan, svi posjetitelji mogu ponijeti koji slasni zalogaj ukucanima ili potrebnima, kojima i same snaše nose hranu kako bi im barem malo pomogli i uljepšali blagdanske dane.

Srdačno vas pozdravljaju IPS *Semeljačke snaše* Semeljci i pozivaju da ne propustite njihovu manifestaciju iduće godine koju već tradicionalno najavljuju i prate brojni mediji.

AL' JE LIPA NAŠEG KUMA GRANA, A I KUMA K'O NAMOLOVANA!

Branka Uzelac

Iz svadbenih običaja graničarskih sela Đakovštine

Prije večere grupa djevojaka i mladih udatih žena zajedno s tamburašima ide po kumu u njezinu kuću. Kuma ih dočeka, malo počasti kolačima i pićem, a zatim se s njom vraćaju kao njezina pratnja. Kumina čast poklon je mladencima: grana, pečeno prase i košara biranih kolača. Granu je ranije predstavljao okićeni grm ružmarina, a zatim drvce okićeno na poseban način. Za *granu* se izabere rašljasta, pravilna grančica s 3 ili 4 kraka i učvrsti se na drveni kolut. Zatim dijelove omotaju bijelim papirom pa ukrase nizovima na konac nanizanih. Prodaja (*muntanje*) kumovske

grane pucanki, malim licitarskim srcima i kolačićima. Oko sredine grane postave lutke obučene u narodnu nošnju: djevojke, snaše i mlade muškarce. Lutke žene same izrade, nastojeći da izgledaju što vjernije stvarnoj nošnji. Na vrhove grane postave crvene jabuke, a u njih učvrste male hrvatske zastavice. Grana bude visoka 70 – 80 cm. Granu licitiraju ili kako kažu *muntaju* tijekom večere. Večera, žamor raspoloženih gostiju za stolovima i veselo raspoloženje; piće, svirka tamburaša, soba ukrašena ponjavicima i šokačkim otarcima, te okićena cvijećem, vesela pjesma.

Zdenko Šarčević iz Đakova kazivao nam je o običaju *muntanja* – licitiranja kumovske grane iz Novih Perkovaca:

Svatovi Mikić Marijana i Katice u Trnavi 1959.

Kumovska grana je dio kumovske časti. To je ono što kum donese u svatove. Prije večere uvijek se ostavilo mjesta, jedan stol za kumove. Stari kumovi (kumovi roditelji) su donosili kumovsku čast. To je: kumovska grana, pečenka, prase i torta s kolačima. Kad se kaže da ide kumovska čast, izlaze svirači. Uvijek je išao bečarac za doček. Onda unose tu čast, gosti gledaju, to bude zanimljivo, jedna od stvari je ta grana. To je bio jedan manji borić da se može nositi u ruci, ne nešto veliko, i on je bio okićen, osnovno je bilo mačci, to su oni bomboni u raznim bojama obloženi sa sjajnim papirom. Povješaju se cigarete, vješali su se i licitarski detalji, ali mali, malo srce, sve tako nešto manje i recimo da bi to bilo malo šarenije stavljale se pucalice, kokice. To je sve na koncu bilo nanizano da bude još malo zgodnije. I recimo ta grana, ona se onda muntala, prodavala. Jedan od razloga je taj što je taj novac sav išao mladencima, možda je to bio jedan davni povod, svi ti običaji, kao što je običaj plesa sa mladom, može biti jedan od razloga da mladenci još zarade.

Prije su svatovi na selu bili po kućama pa je to nekako sve bilo blizu. Kum to doveze pa bude u selu, danas ove sale, to sad više, evo, otkako su sale počele rijetko ima tako što kumovska čast. Može biti i u domu, ali drugačije je nego nekad u kući. To je u kući bilo ljepše, uže, manje svijeta, manji krug ljudi. Bilo je intimnije, domaćije, ljepše, mirnije, uglavnom to je bio taj običaj i recimo sad kad pričamo o toj grani, ona se prodavala pa tamo negdje poslije 12 sati. Znači, kad je mlada u pola noći plesala. Nakon toga mlada se otišla raspredit i kada se ona vrati još malo se zabave. Nakon toga kad se mlada vrati, malo se provese li, još onda ide to muntanje ili prodaja te grane. To je ovaj, znači, djever, on je čuvao tu granu, s te grane se ništa nije smjelo, čuvao je granu cijelo večer, ništa se nije smjelo ukrasti, uvijek bude dečki pa neko hoće otkinut cigaru ili nešto. Djever je mladoženjin brat. On je to čuvao nekom šibom ili kuhačom. Taj običaj je onako zabavan, interesantan, ljudi zbog cigare ili nešto, jednostavno idu malo djevera zezati, pokušaju uzeti, onda on to brani, tako to bude zanimljivo za goste i to je takav bio običaj. To kupovanje ili muntanje je vodio stari svat, to uvijek bude neka osoba koja je šaljiva, koja pozna ljude, koja se zna malo našaliti, malo zanimljivije to sve voditi, tu prodaju. I išlo se tako da recimo tko da najviše novaca, taj kupuje granu. I to je bilo muntanje. Krene se od malih novaca, onda netko da više i više... Onda malo ljudi čekaju, malo on priča, malo se šali, dok vide hoće li netko drugi ponuditi više novaca. Onda se skupe tamo drugi dečki iz drugog sela ili rodbina od mlade ili mladoženje. To nije bilo tako određeno da baš rodbina mora dati više, mogu sudjelovati i gosti. Jedan detalj za Nove Perkovce, na više sam mjesta čuo, recimo ideš u susjedno selo u svatove, nisi pozvan, ali dolaziš u svatove iza 12, i ti koji dođu kasnije budu počašćeni, dobiju i popit i večerat. Puno puta se desilo da su se dečki iz Novih Perkovaca tako navečer skupili i otišli u svatove u Stare Perkovce i oni, da bi što se kaže zahvalili domaćinu, oni puno puta su kupili tu granu i to je bio njihov dar za mladence, nisu bili pozvani u svatove, ali puno puta tako dečki dođu nepozvani, pa se tako zahvale mladencima i roditeljima. Neko kupi granu pa ju pokloni mladencima, na primjer rodbina od mlade kupi granu pa poklone i novce i granu mladoj. Kad je ona prodana gotovo je, rijetko je bilo, a to sam isto čuo, da je bilo tako da netko kupi granu pa da ju sačuva, osobito ako zna da za 7 dana opet ima svatove netko od njegovih prijatelja, pa onda grana bude već spremna za pokloniti. Netko od

Prodaja (muntanje) kumovske grane

dečki kupi granu pa pokloni curi, djevojci svojoj. Tko ju kupi mogao je s njom što je htio. Novac je išao mladencima i znači to je tako bilo.

Uvijek se pitalo tko je kupio granu, to je bio jedan detalj gdje je to, tko kupi granu bio je ponosan na to, tko kupi granu je nešto značio, taj čovjek možda, bio je pojam, bila je čast, značilo je nešto kada kupiš granu.

Ako nećeš nikome pokloniti, onda su oni tu granu zgazili, pogazili, pokidali, oni nju bace na pod i onda uz jedan ples poseban koji se svirao za to, zvao se tanac, uz taj ples oni su nju uništavali, gazili i to je bilo isto neka čast. Mi smo kupili, mi nju zgazimo. Pomete se sve. Novci mladencima, dečki zadovoljni. Sutra se uvijek pitalo tko je kupio granu, što su kumovi donijeli, to je bilo važno, držalo se do toga, do pojma kuma. Stari kumovi su donosili, djever je čuvao, stari svat vodio muntanje, morao se znati šaliti i biti duhovit. On mora

reći: "Grana ide u Nove Perkovce po prvi puta, evo, grana ide u Nove Perkovce po drugi put, i ,evo, grana ide u Nove Perkovce opet po drugi put..." Znači ono već ljudi misle da je gotovo već, svi već skočili, netko tamo viče: "Ne može ne može", a on kaže: "Po drugi put". Na njemu je bilo da što više novaca kroz svoje šale prikupi za mladence. Onda se grana prodala što skuplje. Tko da najviše, to je bolje. Interes je bio prikupiti što više novaca. Kada je to gotovo, kada se zna tko je kupio, onda on kaže: „Faljen Isus kume i stari svate, granu su kupili dečki iz Novih Perkovaca.“ Oni će nju zgazit, zovu se svirači i onda oni sviraju ples tanac.

*Al je lipa našeg kuma grana
Oj kaka je ta kumova grana
a na kume suknja poderana.
a i kuma ko namolovana!*

MAČEVI I ORUŽARSKI ZANAT SREDNJOVJEKOVNE HRVATSKE

Goran Tolušić

Arheološki nalazi oružja, naročito mačeva srednjovjekovnog razdoblja, kako na europskom, tako i na hrvatskom prostoru, prilično su atraktivna pojava u segmentu arheologije jer često potječu iz zatvorenih grobnih cijelina i kao artefakti nisu vrlo čest tip nalaza prilikom arheoloških istraživanja. Ovo pravilo posebno vrijedi za predromanički period, dok je razdoblje rane i kasne romanike većinom osuđeno na slučajne nalaze izvan arheološkog konteksta ili u najboljem slučaju izvan zatvorenih grobnih cijelina. To je vrlo bitno, jer pronalazak oružja, kao i ostale ratničke opreme u grobu, uvelike olakšava i omogućuje stručnjacima detaljniji rad na pronađenim predmetima, njihovo datiranje, pa i samu rekonstrukciju okolnosti koje se mogu povezati uz grobne nalaze, dok je u primjeru sa slučajnim nalazima omogućeno samo kronološko datiranje po nekim metodama ili analogijama s drugim, sličnim predmetima.

Mačevi i njima srodna oružja predmeti su čije je značenje određivo rodnim pojmom *hladnog oružja*. Hladna oružja prilagođena su različitim oblicima nanošenja ozljeda: rasijecanjem, posjecanjem, ubadanjem ili udaranjem. Mač je oružje namijenjeno prvenstveno za rasijecanje i probadanje, ali isto tako može poslužiti i kao udaračko sredstvo, ali to, naravno, ovisi o situaciji ratnika koji se njime služi. Mač pripada oružju za borbu na poluodstojanju, nikako ne onoj u klinču ili tijelom uz tijelo, kada bi zbog svoje dužine bili posve neupotrebljivi. Mačem se tek u ponekim prilikama može posijecati, mada mu je tada učinkovitost manja od drugih oružja specijaliziranih za to. Njegovoj prvobitnoj funkciji rasijecanja pridonosi njegova masivnost i težina, a upravo u razvijenom srednjem vijeku mačevi su snažni i teški, napravljeni od željeza, i kao takvi doživjeli su svoj vrhunac u tehnološkom i funkcionalnom smislu.

Smatra se da je mač jedino tehnološki stvoreno oružje koje u sebi sjedinjuje učinkovitost obrane sa snagom napada. Sva znanja o metalurgiji – kao osnovnoj pretpostavci za izradu mača – prenosila su se od pamtivijeka s istoka, preko crnomorskog područja i Kavkaza na istoku i južnu Europu, a od tamo rijekama i ostalim putevima prema sjevernim područjima: Baltiku i britanskim otočjima. Na tom putu dodavana su znanja i iskustva, a proizvodi su se usavršavali i prilagođavali lokalnim ukusima i običajima.

Mač je oduvijek bio vrlo cijenjeno i skupocjeno oružje, no čini se da je upravo u srednjem vijeku ideološka vrijednost ovog oružja doživjela svoj vrhunac, kada su državna i vjerska politika prisvojile tradicijsku simboliku i vrijednost mača.

Osnovni dijelovi i oblik mača ostali su od svojih prapočetaka pa sve do kasnog srednjeg vijeka isti. U pravilu se sastoji od dva dijela - balčaka i sječiva. Sječivo može bit dvosjeklo, ponekad jednosjeklo i završavati oštrim vrhom – špicem. Isto tako, sječivo može imati žljebove i kanale kroz koje otiče krv. Balčak se sastoji od glavice, rukohvata i križnice, odnosno nakrsnice. Gornji je dio sječiva stanjen ili sužen u tzv. jezičak koji se oblaže ili utiče u obloge od nekog organskog materijala (drvo, rog, kost, celulozna vlakna), tvoreći rukohvat. Svi nabrojani dijelovi mača mogu se razlikovati po tehnologiji, stilu izrade i po ukrašavanju.

Dakako, postoji i treći dio opreme mača, a to su korice. One su svojevrsna navlaka koja oštricu štiti od vlage i mehaničkih oštećenja pri prijenosu i nošenju oružja, a ujedno i nositelja od nehotičnih ozljeda do kojih bi lako moglo doći kad oštrica ne bi bila «obučena». Korice su sastavni dio mača, a u dekorativnom smislu možda i najvažniji dio ove vrste oružja. Irelevantne su za borbenu

funkcionalnost, a relativno su slabo sačuvane jer su se sastojale od organskih materijala.

Kao što je već rečeno, tijekom srednjega vijeka mač je imao svoju simboliku. Njegov je obris u obliku vrlo izraženog križa. Križ je u to vrijeme «sveti» simbol koji simbolizira Krista i kršćanstvo, Crkvu i vjeru u Boga. Mač u obliku svetog križa postao je sredstvo i simbol za ostvarivanje svetih ciljeva, a njegovo dvosjeklo sječivo simboliziralo je istinitost i vjernost. U okviru njegove simboličke funkcije, na maču se, ili povezano s njim, vršio čitav niz ceremonija. Prije upotrebe bio je posvećen u crkvi, na oltaru. Ratnici – vitezovi – mač su opasavali samo u bitci, a inače su ga nosili mačonoše. Nakon smrti nositelja, mač je trebao biti vraćen u Crkvu da ondje na oltaru počiva dok se ne nađe dostojan nasljednik koji se može njime boriti. Mač se opasavao kao znak prelaska iz dječastva u muževnu dob, na mač se zaklinjalo, pod njim su se odvijali razni obredi, npr. krunidbe, promaknuća i inauguracije, vazalske zakletve, sklapanje braka ili krštenje. Drugi razlog radi kojih je mač bio okružen s toliko misterije bilo je i željezo – materijal od kojeg je mač bio napravljen, te srednjovjekovno poimanje samoga kovača. Željezo se u srednjem vijeku smatralo čudom, a kovač koji ga tali, kuje, kali i oblikuje ima za to, osim potrebnog empirijskog, i magijsko znanje, a uz to nadnaravnu snagu i moći.

Za razliku od 8. i 9. stoljeća gdje su mačevi bili priloženi u grobove, kod pregleda podataka o mjestu nalaza europskih srednjovjekovnih mačeva u kasnijim vremenima, navodi se da je 80% njih nađeno u vodi. Jedan dio istraživača smatra da je uzrok tome srednjovjekovni ritualni običaj odlaganja mačeva u vodene tokove i jezera, dok drugi dio istraživača zastupa čiste profane razloge deponiranja mačeva u vodama. Ti razlozi se mogu svrstati u 6 glavnih skupina:

- mač je mogao dospjeti u vodu kao posljedica nesreće i nespretnosti prilikom prelaska vodenog toka ili jezera
- mač je mogao dospjeti u vodu kao posljedica bitke koja se održavala na obali ili na nekom plovnom objektu (brod, čamac, splav)
- mač je mogao biti namjerno ostavljen uz pokojnika (nakon bitke ili nekog drugog sukoba) te ga je na taj način voda mogla naknadno poplaviti
- mač je mogao biti namjerno odbačen od poraženih ratnika
- mač je mogao biti bačen u vodu kao oružje oteto od poraženog neprijatelja

- mač je mogao biti odbačen u vodu kao otpad (slomljen ili oštećen).

Ritualni i votivni razlozi mogu biti:

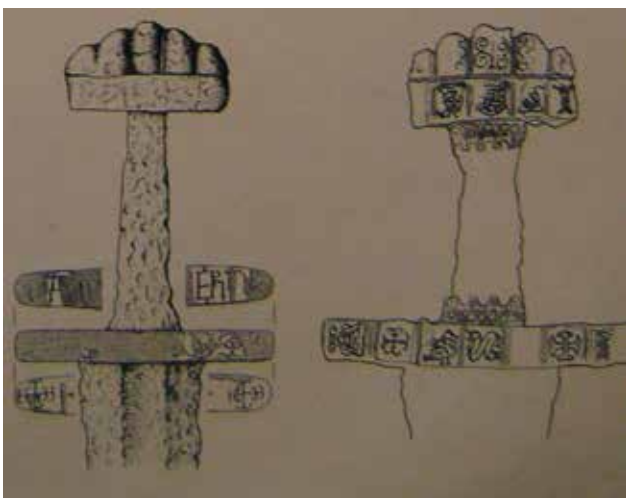
- u vodu odloženo oružje kao znak žrtvovanja i zahvalnosti
- kao insignija uz pokojnika.

Zagovornici ritualnih i votivnih razloga odlaganja mača u vodu odlučno odbacuju mogućnost da većina iz vode izvađenog oružja, osobito mačeva, potječe s mjesta povijesno poznatih bitki i okršaja. Uz to treba vrlo ozbiljno uzeti u obzir da su mačevi i oružje uopće bili dragocjenost te statusni simbol ratnika, a njime se vrlo pažljivo rukovalo i osiguravalo ga se prilikom transporta. Međutim, teorija o bacanju oštećenog oružja u vodu otpada zbog činjenice da je ponekad iz vode izvađeno neoštećeno oružje.

Uzevši u obzir pronalazke oružja iz predromaničkog perioda na prostoru Hrvatske, može se sa sigurnošću reći da su mačevi relativno čest nalaz u grobovima karolinškog kulturnog horizonta. Unatoč činjenicama da je to područje nedovoljno istraženo, pogotovo ako se govori o razdoblju ranih interakcija Slavena i Franaka, može se uočiti da su zapadno naoružanje i ratnička oprema našli široku primjenu na ovom području. To je osobito vidljivo kod istaknutijih pripadnika slavenskih kneževina koje su bile u vazalnom odnosu sa Franačkim carstvom. Raspored karolinškog oružja i ostale ratne opreme upućuje na postojanje područja mogućeg stalnog naseljavanja, odnosno na ranosrednjovjekovna gentilna središta, na pravce vojničke penetracije Franaka, na vjerojatna groblja i na pravce trgovačke i misionarske djelatnosti. Većina ove dragocjene arheološke građe karolinške provenijencije pripada razdoblju ranog srednjeg vijeka – od završetka 8. do, otprilike, 10. stoljeća, a veći dio materijala danas se nalazi u zbirnkama arheoloških muzeja diljem Hrvatske.

Što se tiče tipologije mačeva, za hrvatske prostore specifična je učestala pojava mačeva tipa K (po Petersenovoj tipologiji) koji su izvorno produkt zapadnofranačkih radionica kasnoga 8. i cijelog 9. stoljeća. Dužina im je oko jednoga metra, imaju kratku nakrsnicu i na glavicu balčaka plosnatu dvodijelnu jabučicu podijeljenu na pet režnjeva. Ponekad je jabučica podijeljena na 6 ili 7 režnjeva. Dijelovi, tj. režnjevi, ili su jednake širine, ili je srednji reznaj nešto širi i viši. Režnjevi su međusobno odijeljeni žljebovima koji su većinom ispunjeni kovinskom žicom (srebro, bron-

ca, mjed). Nakrsnica ima često zaobljene uglove. Skupina mačeva tipa K sadrži nerijetko primjerke kojima je balčak dragocjeno izrađen prugašto tauširanim ulošcima (srebro, mjed), a gdjekad su nakrsnice platirane i mjestimice ukrašene ornamentom karolinške vitice. Ponekad se na nakrsnicama pojavljuju različita franačka imena vlasnika pisana majuskulama, a sječiva su češće damascirana. Zanimljivost je ta što je na cijelom hrvatskom području (što se osobito odnosi na dalmatinski dio Hrvatske) veća gustoća ovih tipova nego na područjima srednje i zapadne Europe. Stoga se pretpostavlja da je veći broj ovih mačeva poklonjen hrvatskim velikašima tijekom 9. stoljeća, odnosno da je upravo ovaj tip mača bio predmet trgovine franačkih trgovaca na ovim područjima, a trgovački je put išao preko alpskih prijevoja i sjeverne Italije do dalmatinskog područja. Isto tako, možemo s priličnom sigurnošću zaključiti da su ovim tipom franačkog mača bili naoružani i hrvatski vojnici toga doba.

Izgled balčaka mačeva tipa K

Arheološka situacija geografskog smještaja nalazišta poslijekarolinškog oružja, naročito mačeva, drugačija je od prethodnog karolinškog razdoblja. Nalazišta ovog oružja širom su rasprostranjena diljem bivše Jugoslavije, od jadranske zone do podunavskih krajeva, tj. od istočnojadranskog primorja kroz dalmatinsko zaleđe, Liku, Slavoniju, Bačku i Banat.

Evidentirano oružje iz tog perioda redom su pojedinačni nalazi, dok jedan znatni dio potječe iz grobova, ali bez popratnih nalaza, odnosno sačuvanih grobnih cjelina. Odgovorajući tipovi mačeva bili su tijekom 10. i 11. stoljeća nesumnjivo

u upotrebi južnih Slavena, iako je otvoreno pitanje jesu li ih oni sami također izrađivali. Za takvu samu po sebi opravdanu pretpostavku nedostaju bilo kakve indicije ili čak uvjerljivi podaci, no vrlo vjerojatno da je postkarolinško oružje zapadnoeuropskog i srednjoeuropskog podrijetla, pa se pretpostavlja da su pretežno importirani, poput karolinških primjeraka, o čemu svjedoče i natpisi germanskih radionica na nekim primjercima.

Nalazi dugih željeznih dvosjeklih spatata na teritoriju Hrvatske koji pripadaju većinom od 10. - 12. stoljeća znatno su malobrojniji od karolinških prethodnih primjeraka. Njihov postanak i razvoj objašnjiv je zapravo na osnovi njima prethodnih karolinških spatata koje imaju svoje korijene u Porajnju. U stranoj literaturi se smatra da su radionice postkarolinških mačeva bile na prostorima kontinentalne Europe, i to na porajnsko - luksemburško - lotarinškom arealu, u gornjem Podunavlju i u Skandinaviji, te se pronalasci primjeraka tog oružja sa prostora bivše Jugoslavije (samim time i prostor Hrvatske) i njenog šireg areala i susjednih područja, kao što je već konstantirano, uzimaju redovito kao import sa zapada. Detaljnijim radom o ovom oružju su se bavili Željko Tomičić, Zdenko Vinski i Željko Demo u svojim znanstvenim člancima početkom osamdesetih godina 20. stoljeća, ali i dalje nedostaje jedinstvena znanstvena sinteza ili rad koji bi objedinio sve podatke o ovom oružju. Ovi mačevi su bili srednje dužine, oko 80 - 100 cm, nakrsnica je bila kratka kao i drška, vodoravna (rijetko kada blago savinuta) i često je neukrašena. Za razliku od karolinških mačeva, jabučica im je pretežno zgotovljena u jednom komadu poluloptastog ili diskolikog oblika. Sječiva ovakvih mačeva vješto su kovana, ne rijetko su damascirana, ali su bez posebnih oznaka i radioničkih signatura - barem su rijetke na našim prostorima, dok se na takvim spatama širom Europe pojavljuju različiti radionički žigovi i oznake. Po Petersenovoj tipologiji, od onih pronađenih na širem arealu bivše Jugoslavije, najkarakterističniji su mačevi W, X, Z, i α tipa.

U postkarolinškom vremenu, naročito u 12. stoljeću, kovački i oružarski obrt uzima maha, a razvojem trgovine i spletom različitih povijesnih okolnosti, ta oružja različitih tipova i oblika dolaze iz raznih metalurških centara srednje Europe na naše područje. Klasificiranje tog oružja u jedan kulturološki krug vrlo je problematično, s obzirom da se oni proizvode na širokom području i poneki od njih rade se po narudžbama, na-

ročito u kasnije vrijeme. Kada je riječ o klasifikaciji, u prilog istom problemu ide i to da u tom vremenu nema više prilaganja u grobove, a rezultat toga izostanak je takvog oružja u sustavnim arheološkim istraživanjima, dok je velik broj takvog materijala, ili slučajni nalaz, ili materijal pronađen izvan grobnih cjelina.

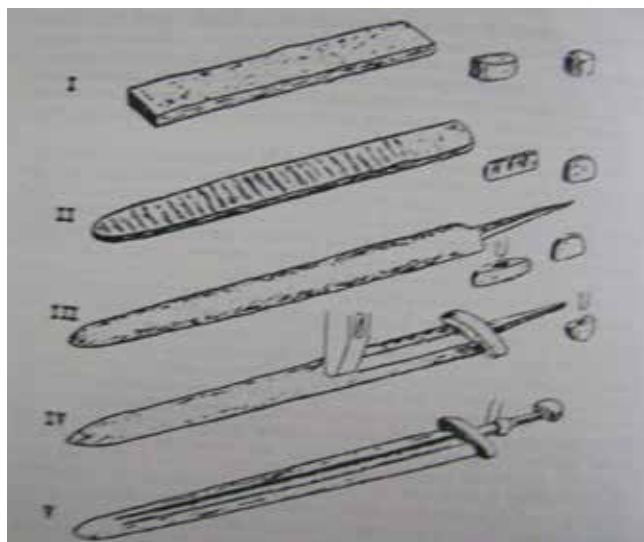
U srednjem vijeku kovački i oružarski zanat je cvjetao. Kovačke radionice radile su velikom brzinom i vještinom: jedan kovač je mogao napraviti čak i do četiri mača, odnosno desetak manjih sječiva za noževe dnevno. Vrlo rano poznata je specijalizacija rada u dobivanju željeza i proizvodnji željeznih predmeta, kao što su, primjerice, proizvođači oružja – oružari, koji stavljaju žigove svoje radionice na proizvode, a koji se također dijele prema specijalizaciji posla: kovači, mačari, brusaći, monter, kaligrafi, pa čak i zlatari koji su specijalizirani za dodatno ukrašavanje oružja natpisima te umecima i dodacima od plemenitih kovina.

Na glatke i prazne ploče sječiva mačeva i drugih djelova hladnog oružja, majstori oružari voljeli su nanositi oznake i ukrase u duhu i stilu vremena u kojem su djelovali. Svrha tog ukrašavanja ili ispunjavanja prostora mogla je biti raznolika. Oznaka na sječivu mogla je biti osobni (heraldički) simbol nositelja mača, a sigurno je da su majstori nanošenjem dekorativnih i apotropejskih sadržaja na sječivo povećali i vrijednost oružja i ciljali klijentelu više platežne moći. Naposljetku, majstori su nanosili na oružja, a posebice mačeve, svoja imena ili oznake svojih radionica, identificirajući i ističući na taj način svoju vještinu i kakvoću svojeg proizvoda, a istovremeno se diferencirajući od drugih majstorskih radionica (npr. *ULFBERHT* radionica koja je djelovala od 9. stoljeća pa nadalje).

Glavno obilježje ukrašavanja od 900. do 1100. godine je umetanje i zavarivanje slova od željezne trake. Umeci od željezne trake javljaju se kao logičan nastavak ukrasa napravljenih tehnikom kovačkog zavarivanja s uzorkom kakve poznajemo na sječivima ranijeg srednjeg vijeka - damasciranja. To je tehnika višestrukog prekivanja željezne prečke dok se ne bi dobio željezni oblik i postigla određena gipkost sječiva, a nakon poliranja površine, na njoj bi bili vidljivi preljevi. Tehnologija tog postupka sastoji se u tome da je majstor na grubo obrađeno i zaglađeno, ali ohlađeno sječivo, hladnim dlijetom urezao jakim zarezima oblike slova ili ukrase. Potom bi na te zareze stavio male komadiće tordirane željezne

trake. Nakon toga bi se sječivo, skupa s ukrasom, ponovno zagrijalo na oko 1300° C i na vruću bi se površinu sječiva ukucavala željezna traka. Nakon toga površina sječiva bi se glačala do visokog sjaja, pri čemu bi oznaka bila vidljiva tek pod određenim kutom. Oznake su bile simboli u obliku križeva, greda i raznih geometrijskih motiva. Oni su nanošeni na starijim primjercima mačeva, nakon toga i u kombinaciji s imenima majstora radionica *ULFBERHT* ili *INGELRII* s velikim, nepravilnim slovima. U nešto kasnijim periodima karakteristična su tauširana latinska slova, također od željezne trake i od žice obojenog metala.

Kovačka i oružarska središta bila su, radi bogatstva vode, ruda i šume (drva), koncentrirana u središnjoj Europi. U ranijem periodu srednjega vijeka, Immenstedt i Altjührden sloville su za poznate radionice mačeva karolinškog fundusa, a u nešto kasnijem periodu, procvatom kovačkog obrta, njemački Köln i Passau smatrani su europskim kolijevkama metalurgije srednjeg vijeka i mjestima gdje su djelovale poznate oružarske radionice.

Rekonstrukcija slijeda kovanja i izrade mača

SREDNJOVJEKOVNI RAZVOJ URBANOG TKIVA GRADA ĐAKOVA

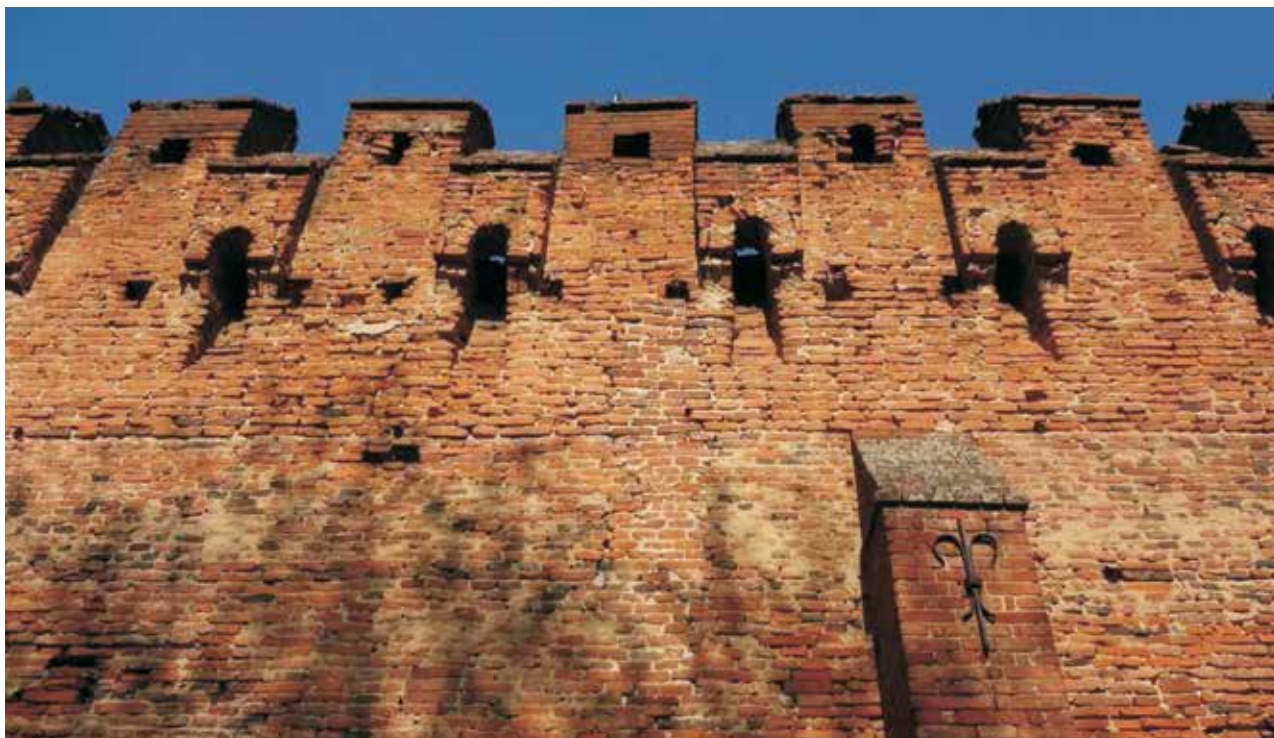
Sanja Žirovčić

Đakovo, mala oaza usred zlatnog ravničarskog polja. Mali grad od davnina nastanjen, oduvijek je bio središte Slavonije i putova koji su se baš na ovome mjestu presijecali.

Brojni arheološki lokaliteti nalaze se u gradu i okolici. Oni su ispisali bogatu povijest ovoga grada. Iskopavanja iz 1997. godine potvrđuju život na širem području grada već u neolitikumu, oko 5500 godina prije Krista, koji kroz dugu i burnu povijest traje do današnjih dana.

U rimsko doba postojalo je ovdje naselje Certissa, a ljepotom ovog kraja bio je oduševljen rimski car Marko Aurelije Probus koji je ovdje dao zasaditi vinograde 277 godine.

Nakon propasti antičke Certisije novo naselje razvija se na novoj poziciji u 8. stoljeću. Uz to naselje formira se groblje i podiže crkva. Najkasnije do sredine 13. st. Nedaleko od toga uzdignuća na novoj poziciji, gradi se utvrda u kojoj se nakon dolaska bosanskog biskupa podiže biskupski dvor i katedrala. Oko utvrđenog dvora tijekom 14. stoljeća razvilo se trgovište. Arheološka istraživanja oko župne crkve u Đakovu dala su nam samo podatke o tome kako je izgledalo naselje prije dolaska bosanskog biskupa u 13. stoljeća. Oko župne crkve nastavilo se živjeti i pokapati i nakon 13. st. Srednjovjekovni nalazi na užem području grada koncentrirani su na dva mjesta- oko župne crkve te oko biskupske utvrde. To su dva

Zapadni dio obrambenih zidina oko katedrale izgrađenih tijekom 14. stoljeća. Te zidine, zidane u gotičkom stilu, danas su najstariji sačuvani srednjovjekovni spomenik Đakova.

ključna mjesta za poznavanje srednjovjekovne matrice grada Đakova.

Ranosrednjovjekovno Đakovo, prema sada dostupnim podacima, nije podignuto na mjestu veće antičke aglomeracije, nego samo omanjeg rimskog sela (vikusa), koje se nalazilo oko nekadašnje župne crkve Svih Svetih (srednjovjekovna crkva sv. Lovre, nakon oslobođenja Slavonije od Turaka crkva sv. Gjurgja).

Povijest Đakova u srednjem vijeku možemo podijeliti u dva dijela- prije prvoga njegovog spomena u povijesnim izvorima te nakon spomena u povijesnim izvorima. O prvome razdoblju govore nam samo arheološka istraživanja, a o drugome uz arheološka istraživanja i povijesni izvori. Od svog prvog spomena pa sve do kraja srednjeg vijeka povijest Đakova bit će duboko vezana uz povijest Bosanske biskupije i bosanskog biskupa.

1239. godine zbog nemirne situacije u Bosni uzrokovane sukobima s bogumilima, brat hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV., knez Koloman, koji je upravljao oblasti Drava, poklonio je bosanskom biskupu Ponsi grad Đakovo i cijeli taj kraj za sjedište biskupije, umjesto do tada nesigurnog Brda kod Sarajeva. Time je biskup zadržao sve duhovne ovlasti nad Bosnom. Tom darovnicom prvi put se spominje ime grada Đakova. Tu darovnicu je potvrdio 1244. i sam kralj Bela IV. Od tada počinje povijest biskupije u Đakovu. Đakovo je i danas biskupski grad – sjedište Đakovačko-osječke nadbiskupije. Sam grad se u pojedinim periodima svoje povijesti spominje pod sličnim imenima: **Dyaco, Diaco, Dyacow...** U dokumentima iz 1355. godine prvi puta se spominje postojanje gotičke katedrale i biskupskog dvora koji su bili opasani zidinama. Dio tog zida ostao je sačuvan do danas.

Tijekom 14. i 15. stoljeća isprave razlikuju CASTRUM DIAKO, tj. Biskupski grad s katedralom i CIVITAS (forum) DYAKO(W), tj. Varoš ili trgovište Đakovo. To su dokazi da je proces, koji je započeo najkasnije dolaskom biskupa u mjesto, završio pretvarajući Đakovo u središte većeg posjeda i agrarne okolice u kojemu se nalazio forum, to jest trg. Mjesto je očito dobivalo atribute trgovišta, veću koncentraciju slobodnoga nekmetskog stanovništva, trgovce i obrtnike, a vjerojatno su održavani i sajmovi. Varoš je imala određeni pravni status s vlastitim sudstvom i omeđenim prostorom koji se poklapao s biskupskim posjedom. Forum jest prva faza u razvoju mjesta. O daljnjem razvoju varoši govori naziv CIVITAS iz 1387., koji bi trebao biti ugledniji i vjerojatno bi

to trebalo značiti da je riječ o varoši koja ima sve atribute srednjovjekovnoga grada.

Đakovo se 1406. godine po prvi puta spominje u izvorima kao CASTRUM DIAKO. To je samo dokaz da se u okvirima naselja i dalje nalazi izdvojeni utvrđeni kompleks oko biskupskog dvora i katedrale. On je u to doba vrlo vjerojatno već utvrđen bedemima od opeke. Trgovište Đakovo, poput mnogih drugih naselja diljem Hrvatske i Ugarske, nastaje uz feudalni dvor, a to je od sredine 13. stoljeća u Đakovu biskupski dvor s obzirom na to da je u Đakovu biskup feudalac. Taj se dvor očito podiže u strateški povoljnome mjestu, izvan postojećeg naselja ili na njegovu rubu, u polju.

Povijesni izvori ne znaju ništa o đakovačkoj utvrdi prije sredine 13. stoljeća, ali ni dosadašnja arheološka istraživanja nisu ništa pokazala u tome smjeru. On je mogao nastati zasigurno već u 12. stoljeću s obzirom na činjenicu da tada nastaju mnogobrojne utvrde, burgovi po hrvatskom i ugarskom kraljevstvu.

Tijekom 15. stoljeća učestali su prodori i puštošenja Turaka u okolici Đakova. U popisu utvrda koje su Turci osvojili 1536., nalazi se i Đakovo. Padom mjesta završava jedno, a započinje novo razdoblje. Prema dostupnim izvorima možemo zaključiti da se srednjovjekovno Đakovo sastojalo od utvrde (castrum), utvrđenog trgovišta (oppidum) i predgrađa, a u jednome od njih stoji i župna crkva.

Prve novovjekovne opise mjesta odnosno trgovišta Đakova imamo za vrijeme turske vladavine, a onda ponovno tek nakon oslobođenja Slavonije.

Za turske vladavine, prema popisu iz 1579., postojalo je 5 mahala (mesdzida) u kojima je stajala džamija. Anastazije Jurjević 1626. godine u svome opisu turskog Đakova (Diacouo) spominje vrlo staru utvrdnu, 4 džamije i 200 kuća. Na planu iz 1697. vidi se četverostrana utvrda s kulama na uglovima unutar koje se nalaze ruševine nekoliko zgrada, a među njima još uvijek dominiraju ostaci zidova srednjovjekovne katedrale. Na tri ugla nalaze se četverokutne kule, a na sjeveroistočnome uglu nalazi se okrugla kula. U utvrdnu se ulazi kroz četverostranu ulaznu kulu. Između utvrde i utvrđenog trgovišta nalazi se trokutasti bastion, koji je vjerojatno sagrađen pred sam kraj 17. stoljeća, a koji je potvrđen arheološkim istraživanjima. U varoši, koja se nalazi istočno od utvrde, dominira samo jedna ulica i džamija na južnoj strani, koja

se nalazi otprilike ondje gdje bi se trebao u ranije vrijeme nalaziti franjevački samostan. To je jedina vidljiva džamija u utvrđenome dijelu naselja. Kuće koje se nalaze uz ulicu okrenute su čeonom stranom prema njoj. Varoš okružena opkopima i zemljanim bedemima, prema prikazu iz 1697., nije puno veća od kastruma. Dvije su se džamije nalazile izvan utvrde u predgrađima. Jedna se džamija nalazila u istome dijelu mjesta gdje je stajala srednjovjekovna crkva Sv. Lovre, a druga južno od utvrde na prostoru današnjega parka uz biskupski dvor.

Nema sumnje da je tursko Đakovo (Jakova, Diacouo) u osnovi zadržalo konture srednjovjekovnog Đakova, odnosno mjesta koje je svoj najviši stupanj razvoja doseglo u drugoj polovici 15. stoljeća. U osnovi se nije mnogo promijenilo, dodano je samo veće predgrađe koje se nalazilo na prostoru budućeg biskupskog parka.

Đakovačka srednjovjekovna utvrda (castrum, burg) danas je vrlo dobro očuvana. Na katastarskom se planu iz 1863. godine unutar utvrde vidi katedrala okružena bedemima i kulama (još su bili sačuvani zapadni i sjeverni zid s kulama). Od srednjovjekovnih zidina danas je ostao samo djelomično sačuvan zapadni obrambeni zid. Ostali su nesrušeni dijelovi, istočni i južni bedem, ukomponirani u postojeći biskupski dvor, a sjeverni bedem s dijelovima istočnoga i zapadnoga bedema srušen je prigodom podizanja Strossmayerove katedrale.

Upravo zbog toga što je nova katedrala podignuta dijelom na čvrstome zemljištu (prostor srednjovjekovne utvrde), a dijelom na vododerini koja je služila kao jarak sa zapadne strane i odjeljivala utvrdu od trgovišta i predgrađa, zbog statičkih je razloga, kako bi se zemljište stabiliziralo i ujednačilo, bilo potrebno zabiti stupove ispod sjevernog dijela katedrale. Na dnu, ispod utvrde nalazilo se močvarno zemljište.

Gjuro Szabo piše da se na ostatku bedema sačuvalo krunište kakvo se kod nas nigdje drugdje nije sačuvalo: „Zupci su kruništa uređeni za ravni hitac, a između tih zubaca izbočeni su dijelovi za kosi hitac i obranu podnožja zida.“ Krunište tj. veći dio bedema sagrađen je otprilike kada i katedrala ili nešto kasnije, u 2 polovici 13. stoljeća ili početkom 14. stoljeća. To je vrijeme kada se opeke počinju sve češće pojavljivati u uporabi. Szabo spominje i ruševinu tornja u biskupskome parku, a to su zapravo ostaci džamije.

Stara, srednjovjekovna katedrala čiji se ostaci vide na crtežu iz 1697. godine, arheološki je istražena 90-ih godina. Nalazila se unutar bedema, popravljena nakon oslobođenja i dozidana, a većim dijelom je porušena nakon izgradnje nove katedrale 1880. godine. Jedan je njezin malen dio ukomponiran u barokni biskupski dvor te je tako i danas sačuvan. Danas se na tome sačuvanome dijelu još uvijek vidi kasnoromaničko-ranogotički prozor u visini prvoga kata. Jasno se vide vrlo slične opeke onima na bedemu. Srednjovjekovna katedrala i bedemi građeni su otprilike u isto doba.

Trgovištem odnosno varošom smještenim istočno od utvrde prolazila je samo jedna glavna ulica. Uz nju su s obje strane stajale kuće koje su čeonom stranom bile okrenute prema njoj. Na južnoj strani, tamo gdje je danas bogoslovija, vjerojatno je stajao franjevački samostan jer su u blizini toga mjesta nađeni grobovi koji bi mogli pripadati groblju uz samostan, a koji se spominje u izvorima. Kasnije je otprilike na istome mjestu izgrađena džamija. Grobovi su otkriveni na mjestu današnje bogoslovije - oko nje, oko korza, otprilike iza današnjeg gradskog podruma i na drugim pozicijama u središtu mjesta. Njih je jako teško datirati jer najčešće nemaju nikakvih priloga pa je teško zaključiti je li tu riječ o srednjovjekovnome groblju, o groblju kršćana u vrijeme turske okupacije ili o groblju koje nastaje nakon oslobođenja od Turaka. Varoš, odnosno oppidum bio je okružen opkopima i zemljanim bedemima te nije bio mnogo veći od castruma, a zauzimao je otprilike prostor koji danas zauzima Strossmayerov trg. Izgled trgovišta u osnovnim se crtama mnogo ne razlikuje od drugih srednjovjekovnih trgovišta po svojoj prostornoj organizaciji. Ono je okupljeno oko jedne glavne ulice.

U vrijeme turske okupacije naselje se nastavilo razvijati, ali osim izgradnje džamija i ponekih drugih građevina slobodno možemo reći da tursko naselje nije odveć napredovalo, osim što je sagrađeno novo predgrađe na prostoru gdje će kasnije biti podignut biskupski park. Tursko Đakovo nije se oslobodilo predturskog kasnosrednjovjekovnog naslijeđa, koje je u osnovi ostalo posve sačuvano sve do velikih radova u 18. i 19. stoljeću. U kasnome srednjem vijeku Đakovo je zasigurno imalo jedno predgrađe. Kada govorimo o predgrađu, tada mislimo na prostor oko srednjovjekovne crkve Sv. Lovre, koja se nalazila u blizini današnje male crkve (bivše džamije), koja je zasigurno sagrađena pored srednjovje-

kovne crkve Sv. Lovre. To kasnosrednjovjekovno predgrađe nastalo je na raskrižju putova. Mjesto je (osobito sa zapadne strane) bilo uzdignutije od okoline. Ta je nevelika visina bila osobito značajna za slavenske naseljenike koji su tu osnovali svoje naselje u 8. stoljeću.

Originalni plan Đakova iz 1697. Plan je izradio austrijski vojni topograf Nicolas Sparr de Bendorf, a njegov original čuva se danas u ratnom arhivu u Beču. Sparrov plan od neprocjenjivog je značaja za povijest Đakova zadnjih desetljeća 17. stoljeća.

Srednjovjekovna župna crkva Sv. Lovre nalazila se podalje od katedrale oko koje će se razviti kasnosrednjovjekovna varoš. To nikako nije slučajnost. Iza negdašnje župne crkve u Đakovu 1995.-1997. arheološki je istraženo srednjovjekovno naselje i groblje na kojemu se gotovo u kontinuitetu pokapalo više stoljeća (od 10. do sred. 16. stoljeća). Uz njega su otkrivene različite građevine i kuće koje pripadaju srednjovjekovnome naselju koje je okruživalo groblje. To su najstariji otkriveni dijelovi Đakova. O najstarijim stanovnicima Đakova svjedoče nam ulomci keramičkih posuda. Oni datiraju još iz 8. stoljeća. Tada je nastanjen položaj gdje je kasnije sagrađena župna crkva. Općenito, novopridošli Slaveni i Avari u Panoniji nastoje izbjeći naseljavanje u ruševinama starih mjesta, ali zato svoja naselja vrlo često smještaju pored njih nastojeći koristiti njihovu kultiviranu okolicu (ager) i cestovnu infrastrukturu.

Najstarije srednjovjekovno naselje razvilo se na mjestu gdje će biti izgrađena župna crkva. Stoga bez sumnje možemo zaključiti da nam položaj župne crkve govori o tome gdje se nalazi središte mjesta u vrijeme formiranja župe u ranome srednjem vijeku. U Đakovu se može pratiti

nesumnjivi kontinuitet od 8. stoljeća na ovamo. Oko kastruma i varoši on se može povući samo od 13. stoljeća. To što će se varoš zaista razviti oko drugog središta posljedica je urbanog razvitka koji nosi feudalni srednji vijek. Položaj oko župne crkve igrat će važnu ulogu sve do 12. ili 13. stoljeća kada se, očito u skladu sa sličnim zbivanjima u Hrvatskoj i Ugarskoj, izvan postojećeg naselja, na novijoj poziciji, u polju, uz postojeći ili novoizgrađeni feudalni dvor počinje formirati trg. Staro naselje zadržat će samo župnu crkvu kao jedini spomen svog značenja iz ranijeg vremena, a oko feudalnog dvora (burga) razvijat će se novo upravno središte. Te dvije odvojene cjeline u kasnome srednjem vijeku funkcionirat će uvijek kao jedna. Naselje oko župne crkve nije se prestalo razvijati nakon seljenja upravnog središta na drugu lokaciju niti se smanjio intenzitet pokapanja na groblju. To je očito i dalje glavno đakovačko groblje. No, taj je dio očito zadržao svoj agrarni izgled kroz čitav srednji vijek. Takav se proces zbiva u Đakovu, a vrlo sličan zasigurno i u drugim sličnim starim mjestima u sjevernoj Hrvatskoj i Ugarskoj.

Godine 1536. Đakovo su zaposjeli Turci i vladali gotovo 150 godina - grad tada dobiva naziv **Jakova**. Srušene su skoro sve katoličke crkve i sagrađene džamije. Najpoznatija je Ibrahim-pašina džamija koja je nakon odlaska Turaka pretvorena u katoličku crkvu. Godine 1690. u grad se vraća biskup i tada počinje izgradnja grada. Broj stanovnika naglo raste, a 1751. godine otvara se prva škola.

Poslije odlaska Turaka u Đakovu se gradi nova, skromnija katedrala i biskupski dvor. To je bila druga po redu od tri koliko ih je do sada u Đakovu sagrađeno. Gradili su ju biskupi Đuro Patačić i Petar Bakić.

Današnja katedrala, bazilika Sv. Petra, sagrađena je u neogotičko-romanskom stilu. Biskup Josip Juraj Strossmayer ju je počeo graditi 1866. godine u 52. godini života i 16. godini biskupske službe. Gradnja je trajala punih 16 godina (do 1882. godine), od toga 4 godine vanjski građevinski radovi, a 12 unutrašnje uređenje katedrale. Za gradnju katedrale potrošeno je 7 000 000 komada opeke koja je pečena u Đakovu. Kamen je dopreman iz Istre, Mađarske, Austrije, Italije i Francuske. Projektanti katedrale su bili arhitekti iz Beča Karlo Rösner i Fridrich Schmidt. Unutrašnje uređenje je povjereno njemačkim slikarima koji su živjeli u Rimu, ocu i sinu Alexandru-Maximilianu i Ludwigu Seitzu. Katedrala ima 7 oltara,

a krasi ju 43 fresko slike, 31 kip i 32 reljefa te orgulje sa 73 registra, tri manuala i 5 486 svirala.

Đakovačka biskupija je kroz svoju 760 godišnju povijest imala 62 biskupa. U gradu još i danas postoje brojni dokazi njihova djelovanja. Biskup Patačić 1706. godine obnavlja ergelu.

Godine 1773. Đakovo postaje središte sjedinjenih biskupija Bosansko-đakovačke i Srijemske koje obuhvaćaju sve sjeveroistočne hrvatske krajeve.

Biskup Antun Mandić otvara danas najstariju visokoškolsku ustanovu Slavonije i Baranje, Bogoslovno sjemenište. Poduzima i velike gospodarske zahvate na vlastelinstvu, posebice u uzgoju vinograda. Ime mu je sačuvano u nadaleko poznatim mandićevskim vinogradima.

Imenovanjem Josipa Jurja Strossmayera biskupom 1849. godine grad je u novom usponu. Biskupsko vlastelinstvo postaje uzorno gospodarstvo sa znatnim prihodima koji velikom biskupu omogućuje neviđene mecenske pothvate u Hrvatskoj (HAZU), a Đakovu s novom katedralom te brojnim crkvenim i gospodarskim zdanjima daje novo lice.

Povijest Ergele Đakovo počinje osnivanjem biskupije darovnicom deset arapskih konja i jednim pastuhom, iako se za godinu osnivanja uzima 1506. Prema biskupu Bakiću uzgoj konja na vlastelinstvu postoji već 1374. godine. Biskup Mijo Keserić imao je ergelu s 90 arapskih konja, a broj im se povećao na 130 rasplodnih kobila 1524. godine. No većina tih konja izginula je zajedno s biskupom Đurom 1526. godine u bitci na Mohačkom polju.

Za vrijeme turske vladavine ergela je bila u vlasništvu požeških paša. No poslije stotinu i pedesetgodišnje vladavine gradom Turci su bili prisiljeni napustiti grad odvođeci pri tome konje s ergele.

Poslije dolaska Austrijanaca obnavlja se ergela zbog potrebe za stalnom stražom u tom pograničnom području. 1806. godine ergela Lipica se pred Napoleonom seli i smješta u Đakovo. Od tada počinje uzgoj lipicanskih konja u ergeli. Na gotovo isključivi uzgoj lipicanskih konja umjesto arapskih prelazi se za biskupovanja biskupa Strossmayera. Uzgoj traje i danas u *Državnoj ergeli lipicanaca*, koja se svrstava među najstarije u Europi, kao i kod sve većeg broja privatnih uzgajivača konja. Niz godina je Ergela bila u sastavu PIK-a Đakovo, a danas je to Državna ergela lipicanskih konja zadužena za uzgoj i selekciju.

Đakovo je oduvijek bio obrtnički grad. Godine 1813. osnovano je udruženje obrtnika CEH. Industrijski razvoj je počeo izgradnjom mlinova i ciglana, a brojni obrtnici raznih struka ponudom svojih proizvoda pridonijeli su da je Đakovo, posebno po svojim sajmovima, postalo trgovište poznato u cijeloj Slavoniji. Danas je Đakovo grad s preko 30.000 stanovnika.

Uz to što je biskupsko središte, gospodarsko je i kulturno središte Đakovštine.

S koje god strane prilazili Đakovu, prvo što ćete ugledati je žar opeke dvaju tornjeva i kupola najljepše katedrale na prostoru od Venecije do Istanbula. S te najviše đakovačke točke koja plamti nebeskim ognjem, vidi se cijeli grad kako od drevnog središta teče i razlijeva se u svim pravcima, u polja koja dodiruju nebo. Ali spustimo se niže, do zagrljaja trgova, parkova, ulica i sokaka, do srca ljudi i zakoračimo u novi život na davnim tragovima. Đakovo je svoju povijest pisalo perom i mačem. Gradom se, prema požutjelim listinama, zove od 1239. godine, kada se po dosadašnjim saznanjima spominje kao biskupsko sjedište. U arhitekturi Đakova sačuvani svjedoci povijesnih vrela su srednjovjekovne zidine gotičke građe koje su okruživale i štitile grad u 14. stoljeću, župna crkva Svih svetih, nekadašnja džamija iz 16. stoljeća i stara gradska jezgra iz 18. i 19. stoljeća s karakteristikama baroka, secesije i historicizma.

Svakako je bez premca katedrala velikog hrvatskog patriota i plemenitog mecene umjetnosti i prosvjete biskupa Josipa Juraja Strossmayera s osobitostima arhitekture gotike i romanike, simbol Đakova. Pejzažni perivoj iz XIX. st. s elementima baroka, uz biskupski dvor, hortikulturni je spomenik pod posebnom zaštitom, kao i obližnji Mali park s prijelaza XIX./XX. stoljeća.

Saznanja iz višestoljetnog života brižno se čuvaju u Dijecezanskom muzeju, Spomen-muzeju biskupa J. J. Strossmayera, Muzeju Đakovštine i biskupskom dvoru. U imenu "Đakovo" je i narodna tradicija života ljudi na ovome prostoru, bogatstvo folkloru sačuvano i njegovano u okrilju izuzetne manifestacije «Đakovački vezovi». Đakovo je ime za ljubav prema vjernom čovjekovu suputniku – konju, iskazana u višestoljetnoj tradiciji uzgoja plemenitih grla i u svijetu čuvenoj ergeli lipicanske pasmine.

BISKUP STROSSMAYER I MAĐARI

Đuro Franković

Iz opsežnog rada Đure Frankovića za ovogodišnju Reviju, donosimo nekoliko ulomaka o odnosima Strossmayera i Mađara

Mađarsko-hrvatska nagodba (1868.) je za biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815.-1905.) bila veliko razočarenje. S mađarskom stranom 1872. u mađarskom glavnom gradu vodi bezuspješne pregovore sa ciljem postizanja revizije Nagodbe, kao član „Odbora izaslanstva u hrvatskom predmetu“ („horvát ügyben kiküldött bizottság“) kojima je svega na početku sudjelovao.

U nadolazećim stoljećima mađarski i hrvatski izaslanici Mađarsko-hrvatskog parlamenta u Budimpešti Strossmayera nazivaju „prvim sinom Hrvata“ („a horvát nép első fia“) čiji je „duh lebdio iznad voda“ („szelleme a vízek felett lebeg“), dodali bismo da i u vijećnici, unatoč tomu da sjednicama više nikada nije nazočio, iako je bio važeći i punopravni član Višeg doma trideset godina. O njemu, njegovim zaslugama govorilo se godinama, odnosno napadalo u tom najvišem tijelu Mađarsko-hrvatskog parlamenta.

Hrvatski kler smatrao se za „kovača hrvatskih nacionalnih ideja i najžešćoj radionici hrvatskih nacionalnih nastojanja“ – čiji pravi vođa bio je biskup Strossmayer.

Neka mađarska mišljenja o biskupu Strossmayeru

Pitanja mađarsko-hrvatskog suživota bila su često na dnevnom redu Mađarskog ministarskog vijeća. U ovom uratku bit će isključivo riječi o zbivanjima vezanima za biskupa Strossmayera.

Mađarski izaslanici u Mađarsko-hrvatskom parlamentu u Budimpešti ne bez razloga su kazivali: „Upozoravam cijenjeni dom na primjer Strossmayerovo ponašanje i izjave.“

Josip Juraj Strossmayer

„Ako promislimo da samo jedan biskup, kao što je npr. Strossmayer, što je sposoban učiniti, a mađarska javnost protivu njega koliko je nemogućna.“

„Prema mom pogledu s obzirom da je riječ o jednom ambicioznom svećeniku protiv njega bi trebalo postaviti jednog drugog svećenika u osobi zagrebačkog nadbiskupa koji da bude imenovan, a koji će nastojati da krivo vođenu stranku, izoštrenu na sigurnu djelatnost, i u nekim vremenskim segmentima centraliziranu a od drugud crpijućih ideja, konačno ukine.“

Na jednoj drugoj sjednici u studenom 1907. ovo se iznosi: „Onovremeno je na tom poslu unaprijedio Strossmayer, čiji utjecaj je polako preinačio hrvatsko javno mnijenje. Ovaj glavni svećenik se s velikim talentom i istinitom ljubavi prema svojoj rasi i istinitim žarom šovinizma stavio u službu narodne ideje, ne samo riječju, već požrtvovanošću; barem da od njega uče i mađarski visoki svećenici, i oni nekadašnji visoki svećenici

Ferenc Deák

Menyhérta Lónyaya

koji su kroz desetljeća sjedeli u velikim narodnim dobrima.

Strossmayer je tamo svoj svećenički upliv i prednosti imetka mogao tako staviti u službu nacionalne ideje te ju sjединiti u vjernosti prema vjeri, da ni za trenutak nije zanijekao svoja katolička osjećanja i svoju hrvatsku narodnost. Nažalost, da ja ovog čovjeka u njegovom karakteru, osobnosti, iako je bio glede moje domovine štetan, ali ga moram uzveličati i priznati. Na žalost u nas nisu baš slijedili ovaj primjer...

U Hrvatskoj veliko nacionalno buđenje tako je započelo s agitacijom jednoga a koje je našlo prostora u svima kulturnim i crkvenim institucijama. Mađari su pak s Nijemcima skupa polako, jedan za drugim, potisnuti iz većih hrvatskih gradova...

Blagoizvolite sada otići u gradove: Varaždin, Zagreb, Osijek koji su postali hrvatske utvrde, dapače i u Međimurju, gdje crkvena vlada putem crkvenih župa s određenom presijom nastoji hrvatsko javno osjećanje širiti, ali da mi oprostite, ipak je to pogriješka sa strane mađarske vlade da na takvom velikom zemljinom području, koje pripada Mađarskoj, a koje je povezano s Hrvatskom, to podnosimo, umjesto da ju odstranimo od zagrebačke dijeceze i priključimo dijecezi u Vespriimu ili Szombathelyu. Ovakva inicijativa ipak je mađarski interes i prvenstveno bila bi to lijepa zadaća mađarske vlade."

Na sjednici dne 14. prosinca 1910. grof Tivadar Batthyány ovim riječima se obraća nazočnima: „Podsjetio bih visoki dom na dva slučaja koja mene potvrđuju, kada zabrinuto posmatram razvoj događaja datog pitanja (stanje u okupiranoj Bosni i Hercegovini – *aut. op.*). Jedan slučaj bi bio da je onovremeno putem kraljevske donacije biskupska dijeceza dospjela u ruke takvog muža

koji je svoju vlast kroz šezdeset godina obratio na rasprivanje mržnje. (*Istina! Tako je! glasovi s krajnje ljevice.*) Lajos Holló: Dosta je bilo i tog jednog Strossmayera!

Čak se je ironiziralo u Mađarsko-hrvatskom parlamentu u Budimpešti: „Kada s jedne strane nacija (mađarska – *aut. op.*) bude uvidjela da s jedne strane navija nam Strossmayer u Đakovu, a s druge veliki pustinjač u Turinu, naciju ovakvi signali neće moći zbuniti.”

Na sjednici od 25. studenog 1901. ovo je rečeno: „Ne možemo bez nezabrinutosti gledati na to da stanovništvo Hrvatske, da se služimo javnopravnim izrazom Hrvatske-Slavonije, kao što vi naizmjenično rabite izraz Zemlje Hrvatske-Slavonije-Dalmacije čas pokazuje ljubaznost prema Austriji, čas prema Rimu, samo jedno se ne vidi da bi gravitiralo prema Mađarskoj. U Mađarskoj uvijek vide samo otimače prava, potirače prava i izrabljivače.

Zastupnik dr. Mazurra se je na jednom pučkom zboru javno zahvalio biskupu Strossmayeru na njegovim zaslugama u datom djelu. Ja ne znam što je uradio Strossmayer, nisam upućen u detalje, ali ako je on u nekom hrvatskom poslu nešto uradio to nije moglo biti drugo već nego protivu mađarske države, a da se slavi na javnim narodnim zborovima to je barem toliko opasan simptom, kao da neki talijanski zastupnik dođe ovamo i među socijalistima održi govor... Naša hrvatska braća nisu veliki izbirači u primijeni onih sredstava i načina kada svoje protumađarske osjećaje iznose pred javnost.”

Na zasjedanju 14. siječnja 1986. u Hrvatskoj u stvarnosti nikada nije postojala južnoslavenska stranka. Istina je da je Strossmayer južnoslavenski nastrojen ali njegova stranka nikada nije bila južnoslavenska, već je ona i danas isključivo hrvatska”, iznio je Nikola Tomsić.

Strossmayerov austroslavenizam, južnoslavenstvo i zbližavanje prema Mađarima

„Nemamo razjašnjeno i obrađeno područje – odnos Strossmayera s Mađarima, a znamo da je Strossmayer u Monarhiji bio više uz Beč i Austrijance nego li za Mađare s kojima se sukobljava.”

Izazvani gornjim navodom pokušali smo tražiti odgovor na postavljeno pitanje svrhom dobivanja jedne cjelovitije slike o političkoj djelatnosti biskupa Strossmayera.

U bečkom Augustineumu sluša višu teologiju i na veliko čuđenje svojih profesora stiče doktorski šesir; 1847. postaje ravnatelj Augustineuma i dvorski govornik. Započinje se zanimati za hrvatske ideje, ovdje je napisao svoje prvo djelo o buđenju južnih Slavena. Nadahnut je bio idejama austroslavenizma, koje kasnije napušta. Za vrijeme mađarske revolucije zadužen od cara, 30. kolovoza 1848. godine „s najvišeg mjesta“ prenosi pismo banu Jelačiću u kojemu carska visost inzistira da mu zapovjednik vojske Jelačić krene u napad protiv Mađara. Bečki car nije zaboravio za usluge svog kapelana te ga imenuje đakovačkim biskupom. Nije iznenađujuće ni to da se Strossmayer lipnja 1851. našao u Pečuhu na strani pečuškog biskupa Scitovszkog, od strane Habsburgovaca inauguriranog u ostrogonskog nadbiskupa. Povodom je poslužila predaja samostana Notre Dame kojoj seriji svečanosti sudjelovalo je mnogo uglednih svećenika, uostalom i papinski nuncij, Michele Viale Prela. Strossmayer već se prije početka sjajnih obreda i svečanosti našao u Pečuhu, gdje je dočekao njegovu Ekselelenciju (tj. nadbiskupa Scitovszkog). Može se s pravom pretpostaviti da su ovi pregovori i dogovori protekli u duhu austroslavenstva. (Imajmo u vidu da je Scitovszky bio slovačkog podrijetla.) Ovo može potvrditi i činjenica da su Strossmayer i nuncij, Viale Prela nakon pregovora „U ponedjeljak (tj. 1. srpnja) u ranim jutarnjim satima nuncij u pratnji velečasnog biskupa Strossmayera otputovao u Osijek i Đakovo te kroz Zemun u Beograd.“

Strossmayer tada se kolebao između koncepcije *austroslavenstva* i *južnoslavenstva*. Federalnu državu južnoslavenskih zemalja još je dugo zamišljao ostvarivim u okvirima Habsburške Monarhije. Pokušao se 1860. približiti Mađarima: na zagrebačkoj konferenciji u studenom održao je govor u kojemu se poziva na „dva slobodna bratska naroda, te je proklamirao ustavni sporazum. Nakon 1867. Austrijsko-mađarske te 1868. Mađarsko-hrvatske nagodbe sve se više jača u njemu „južnoslavenska“ orijentacija, uspostava veza sa Beogradom i Cetinjem.

Iz poučne prepiske Strossmayera-Račkog doznajemo da biskup u svom pismu nadnevkom 29. veljače 1864. zamišlja federativno ustrojstvo Monarhije te se suprotstavlja planovima Schmerlinga. U pismu Račkom 3. siječnja 1865. ovo navodi: „Ja sam se doma povratio. U Pešti sam tri dana boravio. Parobrodom sam do Mohača, a otale kolima do Osijeka... Ja sam u Beču pohodio Nj. Veličanstvo i nadvojvodu Rainera. Posljednji dao

mi je priliku, da o politici govorim. Nije mi napominjati, da sam mu razlagao, da sadanji sustav reusirati ne može, pače da je očevidna pogibelj i za carstvo i za dinastiju“. Tadašnji vođa hrvatske nacionalne politike biskup Strossmayer je krajem ožujka vraćajući se iz Beča proputovao kroz Peštu te je posjetio Deáka. Prema navodima dnevnika Menyhérta Lónyaya „Strossmayer i njegovi hrvatski drugovi bili su zadovoljni Deákovim člankom.“ Mađarska zemaljska deputacija 1866. godine suočila se s najkrajnijom delegacijom ilirske stranke, u čije je ime nastupao apostol Slavije Strossmayer, zapisuje u svojim memoarima Antal Csengery, član mađarske regnikolarne deputacije. Izaslanstvo Hrvatskog sabora predvodio je đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer. Pregovori mađarske i hrvatske regnikolarne deputacije vode ka sklopljenoj Mađarsko-hrvatskoj nagodbi (1868.). Strossmayer tada još zastupa principe „cjelovite Monarhije“, u čijim okvirima zamišlja ostvarljivim svoje zamisli o austroslavenstvu. Uoči Nagodbe želi pridobiti svojim idejama i Ferencu Deáka. Račkom 2. travnja 1866. piše: „Ja sam u Pešti bio s Deákom, ali podublje o naših stvari nijesam mogao s njim govoriti, jerbo je bio hrlio u sjednicu. O Rijeki sam mu svoje mnijenje rekao. Viditi ćemo!“ Na regnikolarnim sjednicama između Ferencu Deáka i biskupa Strossmayera vodile su se žestoke rasprave o pripadnosti Rijeke. Na kraju je Deák sasvim blago rekao: „Aber lieber Bischof, wir sind beidé zu alt, um von einander Etwas zu lernen“, tj. mnogo smo stariji da bismo mogli jedan drugoga kapacitirati. Između mađarske i hrvatske strane nije bilo sporazuma ni u pitanju pripadnosti Međimurja, ni u financijskim i u nekim drugim pitanjima.

Pregovori o rješavanju hrvatsko-mađarskih odnosa otpočeli su 1866. Odbori Regnikolarne deputacije oba parlamenta, odnosno sabora bili su sastavljeni po 12 članova te su pregovori otpočeli u proljeće 1866. godine, a ljeti su nastavljeni u Pešti. U ovim pregovorima Deák je uzeo aktivno učešće, u sklapanju Nagodbe obavio je lavlji dio posla, iako ono nije u svemu udovoljavao njegovim očekivanjima. O tim dogovorima jedan od članova mađarskog izaslanstva Antal Csengery, Deákov suradnik, donosi pojedinosti.

Pregovori 1866. nisu bili uspješni pošto su ukinuti zbog pruskog rata. Između mađarskog i hrvatskog gledišta pokazala su se znatna odstupanja u pogledu teritorijalnih pitanja (Rijeke, Međimurja), a koji nisu bili lako premostljivi. Hrvatska deputacija sastojala se osim jednog člana

iz redova Narodne liberalne stranke pod vodstvom biskupa Strossmayera koji su bili pristaše federalnog preuređenja Habsburške Monarhije. Prema riječima Csengeryja: „Protivu ovog izaslanstva mađarsko izaslanstvo nije se drugačije moglo nadati upsjehu, jedino davanjem neovisne autonomije.“ Na sjednici Deák i Strossmayer su vodili riječ. „Održano je jedno savjetovanje na kojemu je Deák sat i pola govorio. Hrvati su se divili njegovom uvjerljivom izlaganju. Strossmayer je uvijek održao pripremljene govore, s velikim frazama, sam sebe podstičajuću da je sav pocrvenio.“ Atmosferu pregovora karakteriziraju one dvije epizode o kojima Csengery piše u svom dnevniku. „Jednom zgodom kada je Strossmayer u dvorani Kisfaludy u Akademiji govorio kako su Mađari 1848. progonili Hrvate, Deák izgubivši živce ispod sebe nogom je udario u stolicu i izašao van. Hrvati su pogledali jedan na drugoga. Strossmayer se je zbunio, pocrvenio do ušiju i počeo se je ispričavati, da nije namjeravao nikoga uvrijediti i ako je time nekog uvrijedio traži ispriku... Nas smo dvojica za to vrijeme otišli za Deákom i molili ga da se vrati. Vratio se. Strossmayer oped je zatražio ispriku i gubivši u govorničkom patosu ubrzo je završio svoj govor.

Drugi prizor se je zbio u hotelu „Angol Királyú” gdje se smjestio Deák. „Kada je Deák rekao Strossmayeru da u kojoj mjeri želi popustiti Mađarska, tada je slavenski apostol skočio na noge i poljubio Deáka. Ulazak konobara je spriječio constetaciju. Konobar je najavio da je pristigla deputacija i želi pozdraviti biskupa Strossmayera. Strossmayer je izlazeći u vratima još jednom poljubio Deáka, rekavši da odlazi lakom dušom. Jedan kasnar na nekom dobru, Deákov poznanik, koji se slučajno našao u gostionici gdje je i sam noćio, Strossmayerov susjed, kasnije je pričao o tomu kako je biskup deputaciju Slovaka, pod vodstvom Hurbana. koja ga došla pozdraviti iz Gornje Ugarske, huškao. „Jedino stalna pubuna i izdržljivost takorekuć je potrebna. Sada da kuju gvožđe dok je vruće. Ali vas na jedno molim, nemojte vjerovati Mađarima, naročito ne Deáku koji svašta obećava ali zasigurno prevarit će Slavene!”

Strossmayerovo razočarenje u Nagodbi (1868.)

Nagodba je za đakovačkog biskupa bilo veliko razočarenje. Nije se želio pojaviti na prijamu Franje Josipa u Zagrebu. Račkom 26. veljače ovako se

obraća: „Ja ne dolazim u Zagreb. U Zagrebu se želi sad pečat udariti na najveću sramotu i štetu našega naroda. Svijest mi je ne dopušta, da ja pri tom budem. Drugo. Jedno sredstvo, kojim su se najnovija naša gospoda služila, da narod naš pod jaram mađ. skuće, bilo je i klevetanje i raženje moje osobe; čak su i turski haremi i hurije turkse tu imale posla. Te klevete su sijali po svijetu naša gospoda u Pešti, Beču i Zagrebu.”

Njegovo razočarenje sve je više raslo te 25. listopada 1872. ovako piše Račkom: „Ja i sam mislim da se do definitivnog sporazuma sa Mađžari doći ne će. Ja ne ću ništa potpisati, što bi moglo značiti, da se u bitnosti temeljno koje pravo našega naroda laborila... Ali moralni odnošaj može ponešto popraviti pisani odnošaj, ako dadete zemlji za upravitelje čestite ljude, ako bude politika vaša viši pravac slijedila, ako i moralni i materijalni položaj zemlje pod novom nagodbom bude svaki dan bolji i povoljniji bivao. Inače će biti opet zlo i napoko.”

Pri zaključenju Hrvatsko-mađarske nagodbe borio se protiv ukidanja hrvatske autonomije po pitanjima proračuna i financija. Izabran je u Regnikolarnu deputaciju za reviziju Nagodbe (1872.). Nakon propasti pokušaja proširenja hrvatske autonomije povukao se iz aktivnog političkog života i iz vodstva Narodne stranke, reviziju Nagodbe nije odobrio.

Mihajlo Polit-Desančić (1833.-1920), zastupnik, suradnik Svetozara Miletića u Ugarsko-hrvatskom saboru također se suprotstavljao mađarizaciji, na sjednici 6. srpnja 1907. u svom govoru na sjednici Mađarsko-hrvatskog sabora ovim riječima se osvrnuo na imenovanje Ivana Mažuranića za hrvatskog bana (1873.): „A što je uradio Mažuranić? Ovo znam od našeg preminulog starog prijatelja Strossmayera. Mažuranić uputio je pismo Strossmayeru te tražio njegov savjet glede prihvaćanja banske časti? Strossmayer bio je decidno protiv, rekavši mu da će time njegov dobar glas u Hrvatskoj biti upropašten a sa Mađarima neće moći izaći na kraj. Naprotiv tomu u interesu stvari – uvidjevši da su s Mađarskom potrebiti prijateljski odnosi – prihvatio se banske časti...”

NEPOZNATI NACRTI ZA ĐAKOVAČKU KATEDRALU IZ ZBIRKE SPOMEN-MUZEJA BISKUPA STROSSMAYERA

Mirko Ćurić

Prigodom velikog istraživanja dr. Dragana Damjanovića, koje je urodilo ne samo njegovom doktorskom disertacijom, već i najpsežnijom i najcjelovitijom monografijom đakovačke katedrale¹, autor je također istaknuo kako unatoč temeljitoj potrazi nije uspio pronaći sve nacрте i dokumenti vezane uz gradnju tog grandioznog objekta. Ponadao se da nisu izgubljeni i da će možda biti pronađeni. Dragan Damjanović se u poglavlju *Unutrašnja oprema katedrale*² bavi, među ostalim, mukotrpnim procesom odabira izvedbenog rješenja za glavni oltar katedrale pa spominje kako nije uspio pronaći Schmidtove nacрте za glavni oltar koji su sadržavali kupolu ciborija: „Nažalost, kao i u slučaju ranijih Schmidtovih nacрта, ni ovi se nisu mogli pronaći(...)” (Damjanović 2009; 248). Sa zadovoljstvom, u godini kada obilježavamo 200 godina od Strossmayerova rođenja, mogu napisati kako su neki od tih dokumenata i pronađeni. U nekoliko fascikala pohranjenih u depou Spomen-muzeja biskupa Strossmayera, koji su očito potjecali iz Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, nalaze se upravo Schmidtovi nacрте koje je spominjao Damjanović, ali ne samo oni. Najviše nacрта se odnosi na kriptu katedrale, a među njima svakako su najzanimljiviji nacрте za oltare, od kojih za neke nedvojbeno možemo ustvrditi kako su bili namijenjeni kripti. Također su među papirima i tlocrti kripte, ali i neki detalji koji su se trebali naći na stupovima oltara u kripti. U dogovoru s prof. Petrom Strgarom trebali smo pristupiti analizi i prezentaciji pronađenih nacрта, objaviti tekst o tome u *Reviji* 2013., ali se on uskoro razbolio, a

Nacrt za nerealizirani oltar i nadgrobnni spomenik biskupu Strossmayeru u kripti đakovačke katedrale, nepoznati autor

iste godine i umro. Postavlja se logično pitanje zašto su ovi nacрте i dokumenti bili zaboravljeni, a odgovor nije teško dati. Nakon što je 1986. odlučeno da će se otvoriti muzej posvećen biskupu Strossmayeru³ i nakon što se krenulo s uređenjem

1 Dragan Damjanović: *Đakovačka katedrala*, Matica hrvatska, Zagreb, 2009., 458 str.

2 Dragan Damjanović: *Đakovačka katedrala: Unutrašnja oprema katedrale*, str. 235.-300.

3 Odluka o osnivanju muzeja donesena je 1986., a potpisao ju je tadašnji biskup msg. dr. Ćiril Kos. Biskupija je ustupila kanoničku kuriju uz katedralu, a tadašnja Skupština Općine Đakovo je trebala urediti kuriju. Potpisan je ugovor između Biskupije i tadašnje Općine Đakovo. Biskupija je ustupila zgradu i izložke te sobe za vođenje Muzeja, a Općina je uz pomoć Republike Hrvatske započela obnavljanje. Muzej je trebao biti otvoren 1989. za proslavu 750. obljetnice, ali zgrada je bila gotova 1990. Otvoren je svečano 4. svibnja 1991.

današnjeg prostora ovoga muzeja, pristupilo se i prikupljanju građe iz različitih izvora. Ponajviše, naravno iz (tada) Biskupije đakovačko-srijemske, ali i iz drugih izvora među kojima je i među najvažnijima bila tadašnja Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Iz tog izvora stigli su brojni materijal među kojima i ovi nacrti i fotografije katedrale. Veliki dio ove bogate građe, naravno, nije mogao biti izložen u stalnom postavu i završio je u spremištu Muzeja, koji se zbog ratne opasnosti, ubrzo nakon što je otvoren, morao seliti sa svim eksponatima u Maribor. Stalni postava je otvoren ponovno 1997., ali opet bez ove građe. Kasnije su ti materijali ponovno premješteni unutar Muzeja, kada je 2001. otvoren izložbeni prostor, u novi depo u potkrovlju. U tim selidbama i stalnim izložbama prigodom kojih se muzej punio novih eksponatima ovi fascikli nisu novo otvarani i proučavani, a tome je pridonijelo i teško zdravstveno stanje ravnatelja prof. Strgara koji je godinama bio jedva pokretan. Najvažnije da materijal nije oštećen ni izgubljen tako da danas možemo nadopuniti saznanja o đakovačkoj katedrali. Ovaj tekst je posveta profesoru Petru Strgaru jer je i dogovoren s njim 2013. kada samo prigodom priređivanja izložbe iz stečevina Muzeja, pregledali svu građu pa tako i spomenute fascikle. Među pronađenom građom, koja uključuje brojne fotografije katedrale iz prvih godina nakon izgradnje, kao najvrjednijim mi se čine odbijeni Schmidtovi nacrti za glavni oltar katedrale – za koje se zna kako su izgledali, ali nisu do sada bili pronađeni, kao i nepoznati nacrti za oltare u kripti za koje se mislilo da nikada nisu ni napravljeni, tako da bi baš oni mogli biti najzanimljiviji istraživačima. Ovim nacrtima pozabavit će se detaljnije i pisac ovih redova: ove godine objavit ću knjigu o kripti koja se temelji na Strossmayerovim tekstovima i pronađenim nacrtima, a iduće godine knjigu o glavnom oltaru u kojem će biti manje riječi u ovom tekstu jer zaslužuje temeljitiju analizu. Među pronađenim materijalima vidljivo je kako je upravo niz nacrti za glavni oltar najbolje razrađen i kako je arhitekt Friedrich Schmidt napravio odličan i lijep oltar, ali se Strossmayeru nije svidio jer među ostalim nije htio „kupolu ispod kupole.“

Friedrich Schmidt Nacrt za nerealizirani glavni oltar

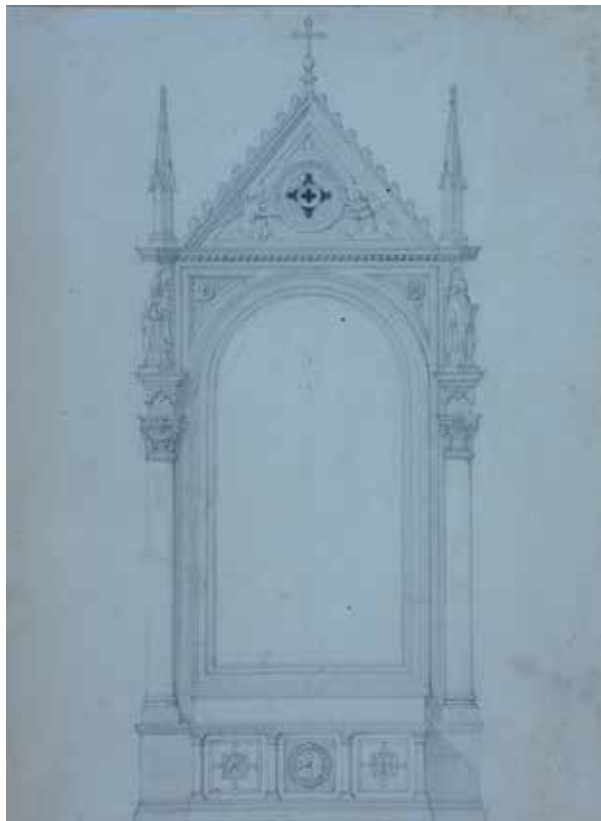
Više prostora u ovom tekstu posvećeno je nacrtima oltara za kriptu. Strossmayer je razmišljao o podizanju četiri oltara u kripti, ali je „ubrzo odustao od svog plana, te ga poslije nije nikada ni spomenuo (...) (Damjanović 2009; 267). U odnosu na prvotni Strossmayerov plan uređenja kripte, uređen je samo jedan oltar s nadgrobnim spomenikom, koji nije bio prvotno planiran. Po Cepeliću „lijepu tu zamisao označio je veliki pokojnik sam u svojoj oporuci 1895.“ (Cepelić 1915; 100). Riječ je o svojevrsnoj preinaci oltara čiji su autori bili Friedrich Schmidt i Herman Bollé. Projekt za oltar je dovršen 1876., a izveden je do kraja ožujka 1877. Dvije godine kasnije su za oltar nabavljeni križ i šest svijećnjaka. U središtu menze bio je postavljen Doneganijev reljef Jaganjca Božjeg, a ispod menze dekorativni osmerolist. Oltar je bio posvećen Svetom Križu. Po nacrtu je zid niše trebao biti oslikan, ali po Damjanoviću, nije poznato je li oslikavanje izvedeno. Nakon postavljanja Valdecovog nadgrobnog spomenika Strossmayeru izgled oltara je promijenjen: maknut je reljef, ostavljena menza te su dodane dvije lampe, po Damjanoviću „vjerojatno rad zagrebačke Obrtne škole“ (Damjanović 2009.; 267).

Iako je, dakle, Strossmayer odustao od plana postavljanja četiri oltara u kripti, čini se da postoje sačuvani nacrti, odnosno skice, koji nam pokazuju barem djelomice o kakvim je oltarima

Nažalost, radio je vrlo kratko: samo do 20. lipnja 1991. Zbog ratne opasnosti, sva građa iz Muzeja i Biskupije je pohranjena u Maribor. Stalni postav Muzeja vraćen je i svečano otvoren 13. prosinca 1997. Otvorio ga je biskup mons. dr. Marin Srakić

razmišljao, a čuvaju se u Spomen-muzeju biskupa Strossmayera. Među građom u tom fasciklu izdvaja se nekoliko nacрта. Iznimno je zanimljiva nepotpisana i nedatirana skica za oltar s kupolom, sa slikom ili reljefom s motivom Piéta – Marija s mrtvim Isusom u naručju. Skica je oštećena i neprecizna. Zamišljeni oltar je prilično velik, a iznad skulpture Piéta je veliki luster. Oltar je trebao imati šest svijećnjaka i ciborij. Menza stoji na četiri stupića. Iznad kupole rukom je ispisan francuski tekst: *Dôme a jour*. Teško je odrediti je li to skica za jedan od predviđenih oltara u kripti ili je i to jedan od nacрта oltare u katedrali? S obzirom na motiv, možda je bila planirana za kriptu, ali nema jasnih pokazatelja na skici koji bi nam dali precizan odgovor.

Takvih dilema nema kod nekoliko nedovršenih nacрта za oltar u kripti, koji su također nepotpisani, ali iz opisa na slici saznajemo kako je riječ o nacrtima predviđenima za kriptu. Prikazuju različite projekcije oltara, kao i detalje za kapitel i podnožje nosećih stupova s motivom lava. Opisi nacрта napisani su na talijanskom jeziku pa tako saznajemo kako je na prvom nacrtu riječ o „licu oltara za kriptu“ ili „Faccia del altare della Cripta“. Na nacrtu su vidljivi samo stupovi i menza olta-

Nerealizirani projekt za oltar u katedrali, vjerojatno rad Karla Rösnera

Skica za nerealizirani oltar u đakovačkoj katedrali s motivom Pieta, nepoznati autor

ra, a na posebnom papiru je nacrtan detalj stupa s lavljom glavom, što je napisano na samom nacrtu.

„Fianco del altare della cripta“ donosi bočni prikaz istoga oltara s precizno razrađenim kapitelima i lavovima u podzemlju te natpisom u desnom donjem kutu „Pradella di legno“, odnosno sugestijom da se oltar ili jedan dio izradi od drveta. Nema naznake kome je ovaj oltar trebao biti posvećen, odnosno što se trebalo nalaziti na i iza oltara.

U najlošijem stanju je najgrandioznije zamišljen nacrt, koji bi, da je izveden, bio najveći oltar u cijeloj katedrali, osim glavnog oltara. Nedvojbeno je bio predviđen za kriptu jer u francuskom potpisu jasno stoji kako je oltar „posvećen biskupu Strossmayeru iz Đakova“ (*Hommage a Monseigneur Strossmayer a Diacovar*). Da je riječ o oltaru za kriptu vidljivo je i iz crteža koji pokazuje gdje bi pokojnik (ispod menze) trebao počivati, s ucrtanim likom u grobnicu položenog tijela. Ispisane dimenzije na nacrtu govore da je riječ o velikom oltaru. Najveća širina mu je 19 stopa (5,791 metara), a širina menze 16 stopa (4,876 metara). Planirana je ukupna visina bila 22 stope (6,7 metara). Oltar je položen na šesnaest stupova u dva reda. Sa strane su predviđena dva velika svijeć-

njaka. Na oltaru se nalaze tri niše, dvije manje, bočne u kojima se nalaze skulpture po dva anđela jednog iznad drugoga, a u središnjoj, najvećoj, nalazi se baldahin s kupolom, a ispod je veliki križ iznad ciborija. Sa svake strane stepenasto su položena po tri svijećnjaka. Vjerojatno je ovo trebao biti najveći oltar u kripti i trebao se nalaziti na mjestu Strossmayerove grobnice.

Među nacrtima se nalazi još jedan vrlo zanimljiv nacrt oltara, koji izrazito podsjeća na neizvedeni projekt Karla Rösnera za glavni oltar đakovačke katedrale iz 1854., pa gotovo sa sigurnošću možemo ustvrditi kako je i ovo njegov projekt za oltar u katedrali. Kod poznatog nacrt iz 1854. riječ je o tzv. ciborijskom ili baldahinskom oltaru, stilu u kojem je izveden i sadašnji katedralni glavni oltar „najvažniji primjer tog tipa u hrvatskoj sakralnoj umjetnosti 19. stoljeća, a i jedan od najvećih na srednjoeuropskoj razini“ (Damjanović 2009; 38). Ovaj se projekt razlikuje od onog prezentiranog u Damjanovićevoj knjizi. Kod onoga je ciborij postavljen na jake stupce na koje su aplicirani tordirani stupići, a na zabatu je rozeta u obliku zvijezde. Ovdje nema stupića već rješenje stupova podsjećaju na Rösnerova rješenja za glavni oltar iz 1867., a na zabatu dva anđela pridržavaju rozetu u obliku cvijeta s četiri latice. Međutim, vidljivo je kako je ovaj oltar predviđen kao zidni, kao oltarna pala, a da se u prazan predviđeni okvir treba umetnuti slika. Ovo je, vjerojatno, nacrt za pokrajnje oltare u kojima su se trebale naći slike, a od kojih se s vremenom odustalo. Bilo je planirano izraditi osam oltara, a izrada oltarnih pala trebala je biti prepuštena rimskom slikaru Nicoli Consoniju, odnosno arhitektu Salvatoreu Zeriju. „Za Strossmayerova boravaka u Rimu na Prvom vatikanskom koncilu (...) Salvatore Zerij sastavio je svoje projekte za pobočne oltare (...) (...) no biskup nije htio započeti s njihovom realizacijom dok ih Schmidt ne odobri(...)“ (Damjanović 2009; 258).

Među pronađenim nacrtima je i bokocrt oltara Madone. Teško je prosuditi je li riječ o izvedenom Schmidtovom projektu, o neizvedenom oltaru s Consonijevom slikom iz 1878. ili nekom trećem rješenju. Budući da je Schmidt na skicama glavnog oltara uvijek pisao bilješke na njemačkom jeziku, a ovdje su napisane na talijanskom jeziku, moguće kako je autor neki od talijanskih arhitekata s kojima je Strossmayer surađivao.

Osim nacrt za nerealizirane oltare u kripti, među pronađenim materijalima nalazio se niz tlocrta i drugih nacrt za katedralu, napose za kriptu. Dio materijala je rad Josipa Vančaša i Josi-

Friedrich Schmidt Nacrt za nerealizirani glavni oltar katedrale

pa Pospšila⁴ koji su za monografiju *Stolna crkva u Djakovu*⁵ izradili nacрте izvedenog stanja, a dio su vjerojatno izvorni nacrti Karla Rösnera s njemačkim natpisima na nacrtima.

Osim arhitektonskih skica i nacrtu fascikl je sadržavao i fotografije izvedenih oltara u prvim godinama nakon gradnje katedrale. Dio fotografija je nepotpisan, a na nekoliko se nalazi otiskan memorandum fotografskog studija Heinricha Krapeka iz Marburga an Drau (Maribor na Dravi), i Karlstadta, Kroatien (Karlovca, Hrvatska).

4 Stolna crkva u Djakovu : u slavu pedesetgodišnjeg biskupovanja ... Josipa Jurja Strossmayera = La cathedrale de Djakovo : en l'honneur du cinquantenaire de l'evêche de ... Josip Juraj Strossmayer. Gradjevni opis crkve = Description architecturale de l'église cathedrale / Josip Vančaš ; O izvedbi i o troškovima stolne crkve = De l'execution des travaux et des dépenses de la cathedrale / Josip Vančaš ; trad. par F/ranjo/ Sarazin. Slikarski ures stolne crkve đakovačke = Les peintures murales de la cathedrale de Djakovo / Nikola Mašić ; trad. par Jules / Julije/ Adamović

5 Na većini papira se nalazi natpis „Stolna crkva u Djakovu“ i rimska oznaka broja nacrtu

PEŠTANSKE NOVINE „VASÁRNAPI ÚJSÁG” O GRADNJI VELEBNE ĐAKOVAČKE KATEDRALE

Đuro Franković

Peštanski tjednik „Vasárnapi Újság”-a redovito je donosio napise o raznim katedralama, tako i o gradnji velebne katedrale u Đakovu, za vrijeme biskupa Strossmayera, čak i u dva navrata.

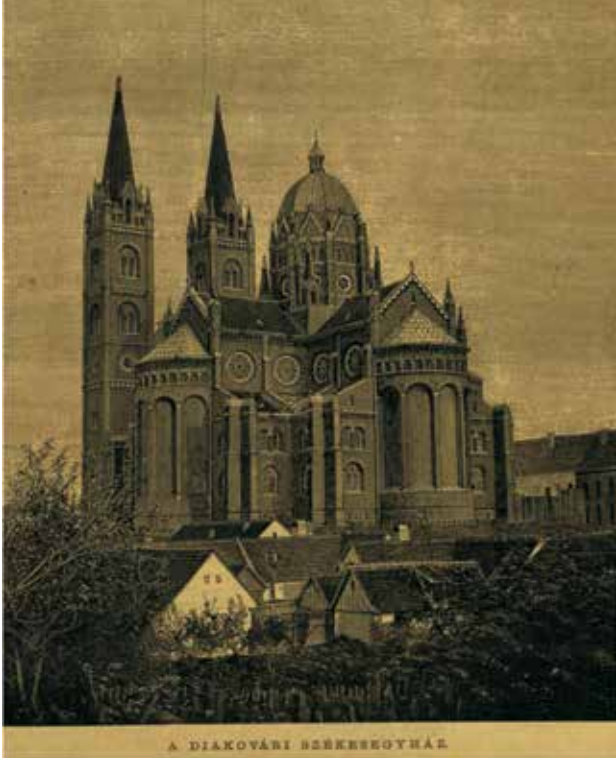
Vasárnapi Újság 1882. u god. XXIX. i br. 48. donosi napis o tijeku gradnje đakovačke katedrale. Njezina izgradnja započela je 1866. a trajala čak 16 godina. Autor je narednog teksta kojeg odnosimo u cjelosti, svećenik dr. Béla Czobor (1852.-1904.), povjesničar umjetnosti, arheolog, član Mađarske akademije.

Portret Béle Czobora objavljen u novina *Vasárnapi Újság*

Od onih većih djela koja je biskup Strossmayer darovao hrvatskom narodu bila bi najnovija i pažnjevjredna đakovačka katedrala. Dosada jedna skućena manja zgrada, koju je podigao biskup Juraj Patačić te je već njegov nasljednik Petar Bakrač bio primoran povećati, služila je u središtu bosanske dijeceze u Đakovu za katedralu. Doduše početkom našeg stoljeća biskup Mandić bio je vođen mišlju gradnje jedne sjajnije katedrale, a već su njegovi neposredni nasljednici dali izraditi nacрте, ali na sreću nije se stiglo do stadija izvođenja radova. Na svu sreću, kazujemo, naime sačuvani nacрти dokazuju da bi đakovačka katedrala bila izgrađena u stilu copfa (odnosno kasnog baroka – op. prevoditelja), kada su onovremeno preostale slične crkve podignute u manje primjerenom crkvenom stilu.

Dakle, ideju gradnje katedrale naslijedio je Strossmayer. U svom sjedištu namjeravao je izvan okvira običnih djela podići monumentalnu stolnu crkvu, koja prema njegovom obrazloženju poslužit će hrvatskom narodu kao svjetli svjetionik, a prema njegovoj misiji providenja, što je on tijekom povijesti u ovom narodu prepoznao, da je on na to i pozvan. Ova crkva neka služi za upozorenje Hrvatima na njihovu povijesnu misiju. Naime, hrvatski je narod – dabome – svojim položajem uglavljen između istoka i zapada nekoć bio posrednik istočne kulture prema zapadu: kao što i u sadašnjici, tako će i u budućnosti biti određen providnošću također kao posrednik, da zapadnu civilizaciju ponovno pretoči na istok.

Slika đakovačka katedrale objavljene u *Vasárnapi Újság*-u (26. studenog 1882.)

Inače sam stil, prema kojemu je izgrađena katedrala, ne može se reći da je sasvim nov. Među crkvama u Italiji mogu se naći starije i novije, naravno još u većim razmjerima u sličnom okusu spomenici baštine. Mogao bi se prevariti onaj koji u novoj stolnoj crkvi u Đakovu pretpostavlja neku novu kompoziciju u kojoj dolazi do izražaja misija slavenskih naroda.

Nakon ove prethodne napomene da izvidimo samu crkvu. Kada je autor ovih redaka srpnja tekuće godine svrhom razgledanja nove stolne crkve našao se u Đakovu, ona još nije bila potpuno dovršena. Prolazeći od ovog može se samo govoriti o onomu što je već dotada pripremljeno.

Projektant crkve je bio pokojni Karlo Rösner, arhitekt umjetnik, profesor umjetničke akademije u Beču. On je pripremio nacрте te prije šestnaest godina počeo graditi crkvu. S obzirom da je sredinom 1869. umro, biskup je posao povjerio bečkom graditelju katedrala Fridrichu Schmidtu; katedrala je sastavljena na sjajnim baldahinu podešenom na monolitne stupove. Pod tim baldahinom nalazi se oltarni stol s dvije menze, tj. s istom raspodjelom kao što i u bazilici sv. Clementa, tako da se s obje strane može misa služiti. Biskup je okrenut prema puku, a svećenici pričesnici pak prema apsisu obavljaju obred, tako je to npr. i u bazilici sv. Petra u Rimu, gdje papa

okrenut prema narodu drži misu, kako je to bilo opće poznato u starokršćansko vrijeme.

Đakovačka katedrala podignuta je u čast sv. Petra apostola, a na vrhu baldahina glavnog oltara postavljen je njegov kip te četiri poprsja crkvenih otaca. Osim ovog glavnog oltara čiji su troškovi iznosili 50.000 forinta, još šest oltara ima u crkvi. Oni su osim oltara sv. Marije i sv. Josipa podignuti u spomen apostolima slavenskih naroda.

Slika o unutrašnjosti đakovačke katedrale objavljene u *Vasárnapi Újság*-u (30. ožujka 1884.)

Zanimljivo je da je biskupskoj katedrali (bema) bila razvijena i proširena, u Zapadnoj Europi u većem dijelu miješano sa stilom šiljastim lukom, u odnosu hrvatskog naroda prema zapadnoj civilizaciji ukrašena kupolom kakvih ima u Carigradu, općenito posuđene iz centralne arhitekture Istoka, na taj način je hrvatski narod predstavljen u odnosu prema istočnoj kulturi.

Biskupa Strossmayera zacijelo je ovakvo duhovno shvaćanje poticalo na izgradnju katedrale, što se u potpunosti ne može povijesno dokumentirati. Bez da bi se ovdje našlo mjesta za pojašnjenje ovakve koncepcije, imali bismo svega jednu primjedbu. Prema našem skromnom mišljenju jedno zdanje građeno u čast Boga, uz sve pripadajuće vjerske ideje daleko nadlazali imenovane nacionalne mogućnosti. Ova kolosalna zgrada podignuta u obliku latinskog križa stajala je približno 1.200.000 forinta, čija je duljina otprilike 39 četvornih hvati, a širina 14, kod križnih krakova pak 30 četvornih hvati; u njoj

stane šest-sedam tisuća vjernika. Pred njom se prema slavonskom običaju nalaze dva velika bunara kod kojih su se vjernici prije ulaska u crkvu navikli umiti. Sama je zgrada podignuta od crvene opeke (*roh*); jedino su iz pjeskovitog kamena isklesane postave prozora i vrata, stupovi i ruža prozori. Zvonici su do vrha križa visoki 57 hvati, a izvana je kupola visoka 31 hvat.

Stupivši u prostranu i dobro osvjetljenu stolnu crkvu nađemo se u starokršćanskoj bazilici. Ispod kupola podiže se šatorasti ciborijski oltar koji je postavljen na četiri marseila te ovdje su smještane 4 kanoničke stolice hrama. Ove su također ustrojene prema starokršćanskoj bazilici u okruglastoj završnici hrama, postavljeni su u tzv. *apsisu* tako da za vrijeme održavanja obreda biskup u katedrali s ovoga uzdignutog mjesta može gledati svoje okupljene vjernike.

Kod izrade propovjednice su međutim odustali od najranije crkvene prakse. Nekoć je u starokršćanskim bazilikama bila postavljena dvojna propovjednica (*ambo*), od kojih na jednoj čitane su puku epistole, dok na drugoj evangelij. U đakovačkoj katedrali postoji samo jedna propovjednica, a i ta se nalazi na strani epistole.

Propovjednica je s reliefima bogato okićenim šest stupova *bro-catello d'Espagne* inače lijepo djelo. Nju je, kao i veći dio kiparskih djela, izradio majstor Vatroslav *Donegani*, rođen u Rijeci, koji je istovremeno i nadzirao gradnju katedrale.

Trebamo još govoriti o slikama koje bogato pokrivaju unutrašnjost katedrale. Talijanski slikar *Josip Voltolini* izradio je polyhromiziranje, osobito na mnogobojno djelovanje dekorativno oslikavanje stupova, kapitela, gerineza i svodova, odnosno slike s temom iz Biblije ili o životu svetaca – izuzev dvije koje su od *An-siglione* – izradili *Alexander Zeitz* i njegov sin *Ludovico*. Obadvoje, bez ikakve dvojbe, vješto barataju kistom, ali pripadaju dvjema školama. Na djelima oca osim utjecaja minhenske škole *Corneliusa* zapaža se proučavanje bizantijske *athoske* umjetnosti, dok na djelima njegova sina, utjecaj škole *Overbeck*. Blistanje bojanja u kojima se oni podjednako ističu ipak podsjeća na manjak studija likovne umjetnosti. Na slikama đakovačke katedrale naročito kostimi su ti koje miješano rabe

slikari, rabe čak i na taj način da se ne uzimaju u obzir ni granice stoljeća. Inače i što se tiče poimanja biblijskih sadržaja slika može se tu i tamo prigovoriti, tako npr. kod molitve kraljeva, kao i kod razapeća Krista te u glavnoj apsidi oko sv. Petra i Pavla vidimo oslikane takve likove koji ne odgovaraju povijesnoj istinitosti biblijskih događanja, a koji jedino izražavaju slavensku narodnu idejnost. Naročito srpske, bošnjačke i hrvatske žene, dalmatinski i turski likovi, koje su slikari najvjerojatnije primijenjivali kao inspiraciju, nisu prikladni za pred nas stavljene slike s uprizorenim biblijskim događajima. Tlo crkve je postavljeno kelhejskim ciglama. Oko glavnog oltara zamjećujemo mustru koja predočava sastavljeni bujni tepih. Na suprotnoj strani iznad predrijeva glavnog ulaza podignuta je galerija za glazbenike, gdje su smještene orgulje vrijedne 25.000 forinta. Na njoj su s pedeset glasova (klingende Töne) građene orgulje; majstora *Steinmeyera* iz *Oettingena*.

Zvona je izlijevao *Samassa* iz Ljubljane, a sat je izradio *Schauer* u Beču.

Ispod stolne crkve nalazi se prostirna donja crkva koju je biskup namijenio za grobnicu. Jedina je šteta da ta podcrkva uslijed mnogih stupova, koji sačinjavaju u njoj pravcatu šumu, nije dosta osvjetljena i prozračna, što više uslijed isparivanja vode iz tla postaje joj zrak vlažan i zagušljiv. Kada je *Strossmayer* pisca ovih redaka otpratio u podzemnu prostoriju upravo su tada uklesali grb njegovih preteča biskupova čije je posmrtno ostatke njihov nasljednik dao ovdje pohraniti. S uzdahom je pokazao na jednu otvorenu udubinu u zidu koja će pored njegovih preteča služiti za zadnji punkt njegova zemaljska poziva.

Od tada je katedrala u potpunosti pripremljena i 1. listopada ove godine i posvećena. Oko ostarjelog biskupa postavili su se izabrani sinovi slavenskog naroda koji je ovom prigodom proslavio svoju 23. obljetnicu inaguriranja za glavnog pastira.

Uvjereni smo da je uz njegovo ime, kao glavnog svećenika, uz uspostavljene slavenske akademije, hrvatskog muzeja itd. i đakovačka katedrala dostojna uspomena!

OSNIVANJE I PRAVILA "HRVATSKE ČITAONICE" U TRNAVI 1919.

dr. sc. Vladimir Geiger

Mato Lukačević u knjizi *Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti*, Trnava, 2011., u poglavlju: "Čitaonica u Trnavi", str. 112.-113., pisao je ukratko, na temelju zapisa u Spomenici Osnovne škole u Trnavi, kazivanja Stjepana Vračevića, rođenog 1878. i svojih sjećanja (rođen 1926.), o čitaonicama u Trnavi od 1912. do 1953.

Prema navodima M. Lukačevića, u Trnavi je prva čitaonica osnovana 27. prosinca 1912., uz pomoć i zalaganjem učitelja Ivana Leovića, općinskog bilježnika Pave Posavčevića i svećenika Milana Tomašića. "Bio je to pokušaj da se novine i pokoja knjiga približe puku." Prema kazivanju suvremenika Stjepana Vračevića čitaonica, koja je bila smještena u općinskoj prostoriji, radila je samo nedjeljom i blagdanom poslijepodne. Imala je desetak članova i bila je pretplaćena na jedan tjedni i dva mjesečna časopisa. Najviše su je posjećivali općinski bilježnik i općinski blagajnik, učitelj, upravitelj šumarije, upravitelj imanja biskupije, svećenik i mjesni trgovac. Kada bi u čitaonicu navratio koji seljak, poneki mještani, prema kazivanju suvremenika, s prezirom bi mu prigovarali da se druži sa gospodom. Početkom Prvog svjetskog rata 1914. rad čitaonice je zamro, a knjige su prenešene u školu u Trnavi.

Nakon Prvog svjetskog rata čitaonica u Trnavi je obnovljena. Prema navodima M. Lukačevića, potkraj 1919. "čitaonica je ponovno otvorena u prostranom hodniku župnoga dvora pod nazivom Hrvatska čitaonica". Mnogi mještani vratili su se iz rata i "s proširenim pogledima na okolinu i sa željom da se nešto više sazna o događajima kod nas i u svijetu." Prema kazivanju Stjepana Vračevića, "Hrvatska čitaonica" je imala više od trideset stalnih članova, a čitaonički odbor imao je pet članova: predsjednik Đuro Ferić, općinski blagajnik, Mato Dejan, Šimo Karaš, Marijan Vračević i Stjepan Vračević. "Hrvatska čitaonica" je 1928. preselila nakratko u jednu prostoriju sta-

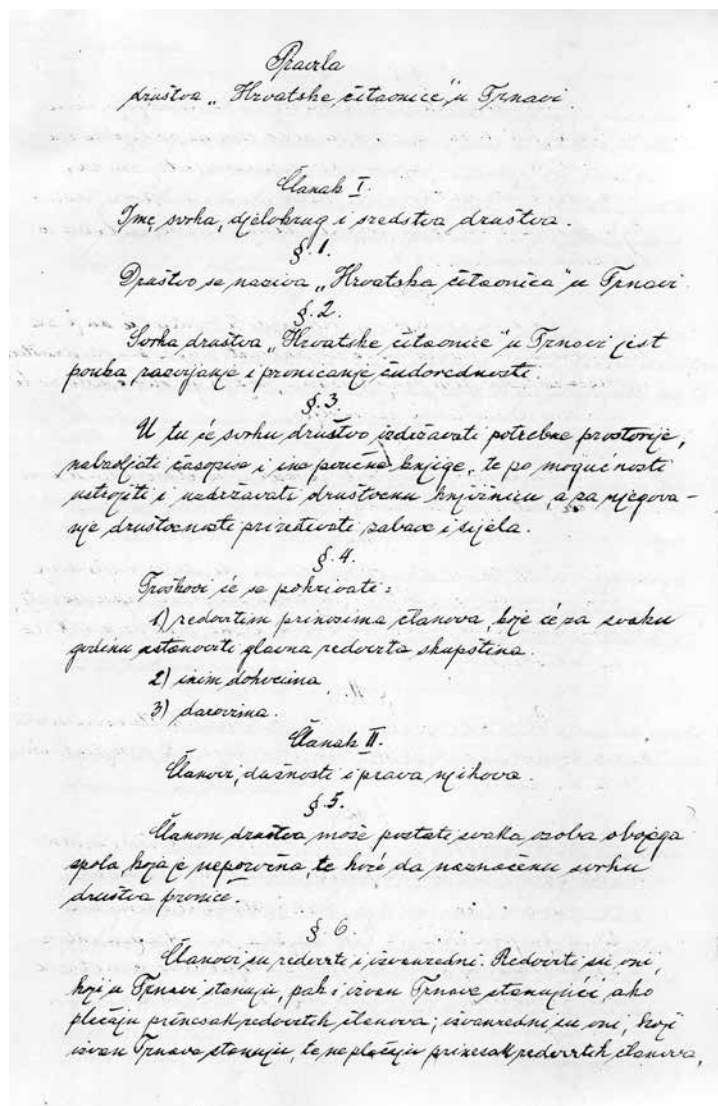
na blagajnika općine, ali je opet vraćena u župni dvor kod svećenika Matije Ferinca. "Seljačka sloga", organizacija Hrvatske seljačke stranke za djelatnosti na očuvanju tradicijske seoske baštine i promicanju kulture i prosvjete među hrvatskim seljaštvom, 1938. kupila je u Trnavi kuću od Franje Rubaša i uredila je za "Hrvatski dom", u jednoj prostoriji je smještena "Hrvatska čitaonica". Kada su 23. studenoga 1942. Trnavu zauzeli partizani rad "Hrvatske čitaonice" bio je obustavljen. "Hrvatska čitaonica" u Trnavi obnovila je rad 1951. u praznom stanu općinskog blagajnika, ali ne zadugo, jer je 1953. ukinuta.

U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, čuva se i niz pravila čitaonica koje su osnovane u Đakovu i Đakovštini od početka 20. stoljeća do Drugog svjetskog rata, a među njima su i pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi iz 1919., i nalaze se u gradivu Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove.

Pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi iz 1919. omogućavaju nam, iako uz njih nisu sačuvani nikakvi popratni spisi, rekonstrukciju osnutka, svrhe i djelokruga "Hrvatske čitaonice" u Trnavi.

Prema Članku I. Pravila, "Ime, svrha, djelokrug i sredstva društva", §. 1. *Društvo se naziva "Hrvatska čitaonica" u Trnavi*, §. 2. *Svrha društva "Hrvatske čitaonice" u Trnavi jest pouka, razvijanje i promicanje čudorednosti*, §. 3. *U tu će svrhu društvo izdržavati potrebne prostorije, nabavljati časopise i ine poučne knjige, te po mogućnosti ustrojiti i uzdržavati društvenu knjižnicu, a za njegovanje društvenosti priređivati zabave i sijela*. §. 4. *Troškovi će se pokrivati: 1) redovitim prinosima članova, koje će za svaku godinu ustanoviti glavna redovita skupština, 2) inim dohocima, 3) darovima*.

Prema Članku II. Pravila, "Članovi, dužnosti i prava njihova", §. 5. *Članom društva može postati svaka osoba obojega spola, koja je neporočna, te hoće da naznačenu svrhu društva promiče*. §. 6. *Članovi su redoviti i izvanredni. Redoviti su svi koji*

Prva stranica pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi, 1. travnja 1919.

u Trnavi stanuju, pak i izvan Trnave stanujući, ako plaćaju prinesak redovitih članova; izvanredni su ni, koji izvan Trnave stanuju, te ne plaćaju prinesak redovitih članova, nego manje. §. 7. Tko želi postati članom mora da se upravljajućem odboru najavi ili pismeno ili usmeno sam ili po kojem članu društva, a upravljajući odbor zadovoljiti toj molbi ili je odbije absolutnom većinom glasova. Utoka protiv toga ne ima. Da li se najavljeni prima ili ne, dobiva o tome pismenu odluku. §. 8. Od časa kada je najavljeni dobio odluku da je za člana primljen, prima na se sve dužnosti i sva prava društva i podlaže se zakonitim posljedicama, koje bi ga stigle, ako ne bi društvenim dužnostima zadovoljio. §. 9. Svaki novi redoviti ili izvanredni član ima u ime upisnice platiti jednu krunu. §. 10. Stupiv u društvo obvezuje se svaki, da će najmanje godinu dana članom biti i društvene dužnosti ispunjavati, no koga izvanredni slušaj iz Trnave

krene, plati prinesak do dana odlaska svoga. §. 11. Prineske skuplja društvo od domaćih članova svaki mjesec naprvo, a izvanredni članovi imaju u mjesečnim obrocima naprvo slati. §. 12. Svaki je član dužan svoje prineske točno i uredno plaćati. Tko ne plati unaprijed ili barem mjesec dana na trag, opomenut će ga blagajnik; ostane li opomena do konca drugog mjeseca bez uspjeha, upravljajući odbor ima pravo takvog nemarnog člana isključiti iz društva i ujedno cjelogodišnji neplaćeni iznos utjerati od njega ma sudbenim putem. §. 13. Članom se prestaje biti: a) smrću, b) istupom, no samo izminućem godine, računajući od dana upisa ili iza koncem prosinca svake godine, a dužan je istup svoj prijaviti početkom prosinca, c) ako odbor koga radi neplaćanja prinesaka iz broja članova briše, d) ako sud koga pronade krivcem zločina ili prekršaja, koji moralno žigoše, e) ako tko svojim ponašanjem društvo povrijedi, f) ako tko proti

Zadnja stranica pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi, 1. travnja 1919.

svrsi društva javno ili tajno djeluje. §. 14. Društvene predmete ne smije ni jedan član odnašati bez dozvole odbora. §. 15. Članovi imaju pravu: a) polaziti društvene prostorije sami ili sa obitelji; tamo čitati društvene knjige i časopise; uz revers upotrebljavati društvene knjige i udioništavati kod svih društvenih zabava, b) aktivno i pasivno pravo izbora, c) svakih četvrt godine će revizionalni odbor od dva člana račune pregledati, d) strane goste dovoditi u prostorije društva.

Prema Članku III. Pravila, "Uprava društva". "A) Upravljujući odbor", §. 16. Društvom upravlja predsjednik sa odborom od šest lica i tri zamjenika. Zamjenici stupaju u odbor kada izabrani odbornik ne bi mogao izvršiti odborničke dužnosti. §. 17. Predsjednika, blagajnika i odbornike bira skupština, potpredsjednika, tajnika i knjižničara bira odbor među sobom. Odborničkim zamjenicima bivaju izabrana ona trojica, koja izabranih

odbornika najviše glasova imaju. §. 18. Predsjednik ima: a) zastupati društvo naprama javnim oblastima i privatnim osobama; b) upravljati cijelim društvom polag zaključaka glavnih skupština i redovitih sjednica; c) predsjedati glavnim skupštinama i redovitim sjednicama; d) društvu sa cijelim odborom odgovarati za upravu i pregledati račune prije nego se podnesu glavnoj skupštini; e) sklapati valjane ugovore i druge javne poslove za društvo u smislu zaključaka glavnih skupština i odborskih sjednica; f) potpisivati s tajnikom zapisnike, dopise, pozive, oglase i isprave; g) odlučivati svojom glavom, kada su glasovi jednako podijeljeni. §. 19. Zapriječenog predsjednika zamjenjuje potpredsjednik na koga sve dužnosti i sva prava predsjednika prelaze, dok je isti zapriječen. §. 20. Tajnik obavlja sve pisarske poslove, piše zapisnike, te pazi na red. §. 21. Blagajniku su povjereni novčani poslovi društva. Dužnost mu je uz vlastitu

namiru primati novčane dohotke, utjerivati prinose i od dužnika, koji preko mjesec dana članarinu duguju, predložiti odboru na isključenje iz društva. On isplaćuje uz doznaku predsjednika sve račune, te je dužan u svako doba na zahtjevanje predsjednika ili dvojice odbornika iskazati stanje blagajne i dotične račune; a redovito svake pol godine izvješćuje u odborskoj sjednici o stanju blagajne. Koncem svake godine ima podnijeti svoj zaključni račun na prvotnu reviziju, koju će predsjednik sa dvojicom odbornika obaviti. Na drugotnu reviziju predložiti će ih glavnoj skupštini. Odgovoran je za svaki primitak; a za izdatak predsjednik s njim zajedno. §. 22. Knjižničar čuva knjige, vodi o njima zapisnik, izdaje ih uz potvrdu članovima čitaonice na čitanje na točno opredijeljeno vrijeme – badava. "B) Glavna skupština", §. 23. Glavna je skupština ili redovita ili izvanredna. Redovita skupština imade se sazvati svake godine koncem mjeseca prosinca. Izvanrednu skupštinu sazivlje predsjednik iz vanrednih razloga, ili na zahtjev barem jedne trećine članova i obvezan odazvati se tome zahtjevu kroz osam dana uz program koji se imade tri dana prije skupštine u prostorijama društva izložiti. §. 24. U glavnim skupštinama imade se: a) izabirati predsjednika i ravanajući odbor b) saslušati izvješće o upravi društva c) odobriti proračun i pregledati godišnje račune d) opredijeliti poslovnik za upravu društva e) vijećati o prijedlozima koji se najave pismeno ili usmeno f) preinačiti pravila g) zaključiti o prestanku društva i raspolagati društvenom imovinom h) podijeljivati absoloutorium upravljajućem odboru i) opredijeljivati godišnju članarinu, §. 25. Glavna skupština odlučuje apsolutnom većinom glasova, a treba da je osim predsjednika i njegova zamjenika najmanje jedna trećina redovitih članova prisutna. Ako se pak ne bi sakupio potrebit broj članova, saziva se skupština po drugi put, u kojoj može prisutni broj članova, ma koliki bio, stvarati valjane zaključke. §. 26. Odbor se bira na jednu godinu. §. 27. Odborske se sjednice drže polag potrebe. §. 28. Odbor se brine za potrebne prostorije, pokućstvo, ogrijev, rasvjetu i poslugu, upravlja društvenim imetkom po svim pravilima i po zaključcima glavnih skupština, određuje i sve potrebno za promaknuće naznačene društvene svrhe odlučuje, koje će se novine i časopisi za čitaonicu naručiti, a knjige za knjižnicu; preporučuje najbolja djela naše književnosti članovima društva i pazi, da li svaki član zadovoljava svojim dužnostima te prima, odbija i isključuje članove. Odbijeni i isključeni članovi imadu pravo priziva na glavnu skupštinu. Odbor može valjane zaključke stvarati, ako su osim predsjednika četiri odbornika

prisutna, te odlučuju apsolutnom većinom glasova, koji su prisutni. Kod jednako prisutnih glasova odlučuje glas predsjednikov.

Prema Članku IV. Pravila, "Društveni imutak", §. 29. Društveni imutak: a) mjesečni prinosi redovitih i izvanrednih članova; b) darovi – §. 30. Samo mjesečni prinosci redovitih i izvanrednih članova smiju se upotrijebiti za namirenje takovih troškova; od darova, koji se sigurno uglavničiti imaju smiju se upotrijebiti samo kamate. §. 31. Kod troškova društvenih ne ima se gledati na nikakvu materijalnu korist, već na promicanje društvene svrhe. §. 32. Cijeli upravljajući odbor odgovoran je glavnoj skupštini za svjesnu upravu društvenog imutka. Ako bi upravljajući odbor proti društvenoj svrsi raspolagao društvenim imutkom, može ga glavna skupština prije godišnje skupštine svrgnuti i druge izabrati. §. 33. Ako bi se ovo razišlo s kojeg mu drago razloga ili ga oblast raspusti, tada cijeli imutak njegov imade pripasti uboškoj zakladi upravne općine u Trnavi.

Prema Članku V. Pravila, "Obrambeni sud", §. 34. Pojave li se tečajem vremena među članovima društva kakovi prijepori iz društvenih odnošaja, onda odlučuje o tom odluka trojice društvenih članova, jednog bira jedna, a drugog druga stranka; ova dvojica pak biraju si trećeg, koji ima biti odbornikom.

Prema Članku VI. Pravila, "Općenite ustanove", §. 35. Društveni jezik je hrvatski, §. 36. Društvo mora imati slijedeće spise: a) pravila i imenik društvenih članova b) iskaz svih darova c) knjigu želja, u koju može svaki član ili gost upisati svoje želje tićuće se društva d) poslovnik u kojem imadu biti svi zapisnici glavnih skupština i odborskih sjednica, s dotičnim prilogima e) račune o dohoci-ma i društvenim troškovima, §. 37. Novine imadu u čitaonici ležati na stolu dotle, dok ne stigne novi broj, a svake pol godine unaprijed prodaju se putem dražbe, koju raspisuje i obavlja odbor. Časopise, koje odluči odbor, imadu se vezati i uvesti u knjižnicu. §. 38. Društvena godina počima 1. siječnja, §. 39. Razlazak društva zaključuje skupština, ako za to glasuje dvije trećine redovitih članova.

Pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi, potpisali su 1. travnja 1919. predsjednik [nečitko] i tajnik društva Franjo Jovanovac, učitelj.

Nedugo zatim, 9. svibnja 1919., pravila "Hrvatske čitaonice" u Trnavi upisana su i odobrena pod brojem 18628-1919. od Kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade, Povjereničtva za unutarnje poslove, u Zagrebu.

SOKOLOVI I ORLOVI – TAKO SLIČNI, A TAKO RAZLIČITI

mr. sc. Borislav Bijelić

Društveni život Đakova s kraja 19., a posebice u prvim dekadama 20. stoljeća, obilježila su brojna humanitarna, sportska, kulturna, strukovna, vjerska i njima srodna društva i udruge. Svatko od njih ostavilo je poneki trag na planu svoga primarnog interesa, a sva ona zajedno - neka više, a neka manje uspješno - promovirali su i određene vrijednosti suvremenih građanskih društava onoga doba. Bez ambicija da spomenemo sva društva koja su djelovala u spomenutom vremenskom intervalu, spomenut ću samo neka, i to ona koja su djelovala sredinom tridesetih godina prošlog stoljeća: Prinudno udruženje trgovaca, Udruženje zanatlija, Zanatlijsko pripomoćno društvo, Gospodarsko društvo kao zadruge, Podružnica Saveza hrvatskih obrtnika, Dobrovoljno vatrogasno društvo, Hrvatsko pjevačko društvo „Preradović“, Pogrebno društvo, Sresko udruženje gostioničara, Katoličko gospojinsko dobrotvorno društvo, Židovsko dobrotvorno gospojinsko društvo, SK „Certissa“, SK „Građanski“, Podružnica Saveza ratnih dobrovoljaca, Agrarna zajednica kao zadruge, Mjesni odbor Crvenog križa, Podružnica aerokluba „Naša krila“, Podružnica Hrvatskog radničkog saveza, Jevrejsko cionističko udruže-

nje, Društvo državnih penzionera, Šahovski klub, Učiteljsko društvo „Strossmayer“, Udruženje općinskih činovnika sreza đakovačkog, Lovačko društvo, Kuglački klub „Sloga“, Obrtna omladina, Marijina kongregacija, Križarsko bratstvo, Križarsko sestrinstvo, Sokol... Slično je bilo i dvadesetih godina. Tada su, nema sumnje, glavni pečat društvenom životu Grada davali Hrvatski sokol,

Hrvatski katolički Orao u Đakovu, 1929.

Sokolsko društvo (tzv. Jugosokol) i Hrvatski (katolički) orao.

O djelovanju Hrvatskog sokola i Sokolskog društva na području Đakova i Đakovštine do danas je u više navrata pisano, tako da su nam osnovne premise djelovanja ta dva društva uglavnom poznate. Hrvatski sokol, da posjetimo,

osnovan je u Zagrebu 1874. godine. Iz Zagreba sokolska ideja širi se po cijeloj Hrvatskoj, da bi uz nekoliko godina „zakašnjenja“, Hrvatski sokol bio osnovan i u Đakovu. Bilo je to 1906. godine. Ideje koje su do izbijanja Prvog svjetskog rata prožimale članstvo Hrvatskog sokola (pa samim time i đakovačke sokolaše) bile su u potpunom skladu s idejama Čeha Miroslava Tyrša koji je s grupom istomišljenika 1862. godine osnovao prvo sokolsko udruženje. Liberalna društvena i politička doktrina, slavenska solidarnost te insistiranje na tjelovježbi kao pretpostavki duhovne izgrađenosti pojedinca, bile su neupitne programatske odrednice, kako cjelokupnog sokolskog pokreta, tako i pojedinih nacionalnih sokolskih saveza. Raspadom Austro-Ugarske Monarhije slavenska solidarnost, koja je sve do tada bila osnovni kohezivni element sokolskog pokreta, prvo počinje slabiti, a potom, kao npr. u novostvorenoj Kraljevini SHS, prerasta u svoju suprotnost.

Na Sokolskom saboru u Novom Sadu 1919. godine došlo je do ujedinjenja hrvatskih, srpskih i slovenskih Sokola u Jugoslavenski sokolski savez. Unutar toga saveza Hrvatski sokol egzistirat će do 1922. godine kada iz njega istupa i počinje djelovati samostalno. Reakcije na izlazak Hrvatskog sokola iz jedinstvenog sokolskog društva bile su burne, a imale su dalekosežne posljedice na rad sokolskih društava diljem Hrvatske, pa tako i u Đakovu. Naime, dio članstva nije prihvatio takav potez središnjice te je nastavio djelovati u okviru Sokolskog saveza. Od tada u Đakovu imamo dva sokolska društva: Hrvatski sokol, koji djeluje s liberalnih pozicija i u duhu afirmacije nacionalnih vrijednosti na tragu onoga što je u sferi politike zagovarala Hrvatska seljačka stranka, i Sokolsko društvo, tzv. Jugosokol, koji također djeluje s liberalnih pozicija, ali s bitno drugačijim političkim preferencijama baziranim ponajprije na ideji unitarnog jugoslavenstva i monarhističkog uređenja zemlje.

Do sada napisani radovi o djelovanju Sokolova u Đakovu bili su zapravo radovi o Hrvatskom sokolu. O Jugosokolu pisano je tek usput, i u pravilu u kontekstu političkih razlika naspram Hrvatskog sokola. No, dok se o sokolskim društvima ipak ponešto pisalo, i napisalo, o Orlovima u Đakovu sve do danas nije napisano niti jedno referentno štivo. Ponekad su tek bili spomenuti kao društvo koje se, poput sokolskih, takođe bavilo tjelovježbom, dok se njihove idejne i programatske pozicije nisu propitivale.

Upravni odbor Hrvatskog orla, 1926.

Orlovski pokret nastao je krajem 19. stoljeća u Češkoj i Sloveniji kao reakcija na sveopću sekularizaciju iniciranu promjenama u Francuskoj, odnosno dinamikom i dubinom društvenih promjena u svakoj od europskih zemalja koje su tijekom druge polovice 19. stoljeća prihvatile vrijednosni sistem nametnut revolucionarnim gibanjima 1848. godine. Liberalne ideje onoga vremena neće podržavati samo vlade pojedinih država, već i brojna društva koja će ih promovirati kroz izrazito širok spektar aktivnosti. Upravo kao reakcija na djelovanja takvih društava, ponajprije sokolskih, u spomenutim zemljama pojavljuju se od 1896. godine katolička tjelovježbena i prosvjetna društva. U Sloveniji će se ona od 1909. godine početi nazivati orlovskim, a njihovi članovi Orlovima. Snažni zamah pokreta prekinut je izbijanjem Prvog svjetskoga rata, da bi po njegovom okončanju Orlovi obnovili svoje dotadašnje aktivnosti, ali tada još bolje organizirani i s još eksplicitnije izraženim ideološkim premisama na osnovu kojih su djelovali. Upravo u tome periodu, u periodu kada će hrvatski katolici po prvi puta na djelu spoznati svu snagu orlovskog pokreta, orlovski sustav

izgrađen u Češkoj i Sloveniji svojom snagom i organizacijom postajao je sve respektabilnijim činiocem globalnih društvenih kretanja.

Nastanak orlovske organizacije u Hrvatskoj usko je povezan sa djelovanjem orlovskog pokreta u Sloveniji. Ideja da se u Hrvatskoj pokrene Orlovstvo po prvi puta jasnije je artikulirana na tečaju hrvatske katoličke inteligencije održanom početkom kolovoza 1919. godine u Homcu (Slovenija). No, ipak, prava prekretnica vezana za pokretanje Orlovstva u Hrvatskoj dogodila se 1920. godine u vrijeme održavanja orlovskog tabora u Mariboru. „Tamo je konačno probijena bojažljivost i sustezanje, i Orlovstvo je probilo led. One tisuće ljudi, većina po prvi puta, vidjeli su, što treba da i mi Hrvati učinimo, ako hoćemo u katoličkom životu napose naglasiti javno obilježje. Građanska omladina, članovi naših omladinskih društava, u životu su vidjeli snagu Orlovstva, i duše su omladine planule.“

Iako su već za vrijeme održavanja ovoga tabora (sleta) održani sastanci i donesene konkretne odluke o djelovanju te osnovan „Savez gimnastičkih odsjeka organizacija katoličkog srednjoškolskog đastva“, vjeru u Orlovstvo među hrvatskim katolicima definitivno će se učvrstiti osnivanjem Jugoslavenskog orlovskog saveza 1921. godine i sudjelovanjem na velikom orlovskom sletu održanom u Brnu godinu nakon toga.

Osnivanje Jugoslavenskog orlovskog saveza bilo je od velike važnosti za razvoj Orlovstva u Hrvatskoj s obzirom da je njegovim osnutkom stvoren legitimni organizacijski okvir unutar kojega se moglo javno djelovati. Odmah po osnivanju Savez je podijeljen na orlovske

*Gombačka vrsta Hrvatskog orla, 1927. godina
Vatroslav Homotar, Stjepan Kovač, Josip Lay, Lovro Tosenberger, Božidar Brajković, Matija Lukić, Josip Urich, Stjepan Moslavac*

podsaveze sa sjedištima u Ljubljani i Zagrebu. Zagrebački podsavez nastao je na način da je dotadašnji Savez gimnastičarskih odsjeka preimenovan u Orlovski podsavez, a pojedini gimnastičarski odsjeci u orlovske odsjeke. Bile su to prve organizacijske forme Orlovstva koje su omogućile mobilizaciju članstva i rad u okolnostima koje im, u glavom, nisu bile naklonjene. U prvim godinama postojanja, osim razlika oko strategije djelovanja i optimalnih modela organizacije, osnovni problemi Orlova bili su u pomanjkanju novca potrebnog za realizaciju zacrtanih programa, odnosno nastojanje vlasti da, što je moguće više, otežaju njihov rad. I to u svakom pogledu.

Drugi orlovski slet održan u Brnu ljeta 1922. godine unio je u orlovske redove neophodno samopouzdanje i vjeru kako mogu i moraju nadvladati teškoće s kojima su se momentalno suočavali. Skup u Brnu značio je za hrvatske orlovske aktiviste potvrdu da nisu sami, da su dio jednog moćnog internacionalnog katoličkog pokreta koji je u stanju dati značajan doprinos afirmaciji kršćanskih načela. I ne samo to. Za razliku od mariborskog sleta koji je unio „u naše krajeve sustavnu misao i rad za Orlovstvo, Brnski slet donio je nutarnje ojačanje Orlovstva i pobudu za svestrano provođenje Orlovstva u život. Od Brnskog sleta postaje vrlo živa misao, da je potrebno cio katolički omladinski pokret ujediniti u orlovskim redovima.“

Oslanjajući se na stavove iznesene u „Zlatnoj knjizi hrvatske katoličke omladine“, svojevrsnom manifestu orlovskog pokreta, možemo reći kako je cilj Orlova bio ujediniti do tada razjedinjenu katoličku omladinu te je educirati i osposobiti za obranu katoličkih principa u svim segmentima društvenog života. Zamišljeno je da će se obrazovanje provoditi putem tečajeva i najrazličitijih manifestacija, ponajprije onih vjerskog, prosvjetnog, sportskog, zabavnog i drugog sadržaja – ali pod uvjetom da su svi ti sadržaji fundirani na katoličkoj osnovi. Svaki omladinac, da bi bio Orao, morao je ljubiti Boga i Crkvu, svoj narod, njegov jezik i zavičaj. Nadalje, mora je u narodu razvijati dobra svojstva i sposobnosti, a suzbijati sve ono što mu je objektivno štetilo, „naročito kletvu, pijanstvo, beznačajnost, nemarnost, sebičnost, lažljivost i neumjerenost; mora (je) ljubiti momačku neokaljanost i djevičansku čistoću...“

U operativnom smislu, Orlovi su posebnu pozornost trebali posvećivati svojim vjerskim

obvezama i prosvjeti. Tjelesne aktivnosti, kako u teoriji tako i u praksi Orlovstva, doživljavane su tek kao sredstvo za više ciljeve. „Tjelovježba nije bitna oznaka Orlovstva, jer se nipošto ne traži od svih Orlova da vježbaju; ona je samo sredstvo koje mora da se podredi vjerskomu, ćudorednomu, prosvjetnomu i socijalnom uzgoju Orlova. Bolje je u društvu ukinuti tjelovježbu nego dopustiti da poradi nje strada vjerska, ćudoredna, prosvjetna ili socijalna izobrazba članova.“

Razvijajući se u gore spomenutom duhu smatralo se kako će Orlovi i Orlice biti u stanju izgraditi određene vrline koje će ih razlikovati od omladinaca i omladinki drugačijih svjetonazorskih opredjeljenja. Željene vrline bile su ponajprije bogoljubnost, prijateljstvo, nesebičnost, požrtvovnost, poniznost, iskrenost, te ljubav prema istini i pravdi. Na tom tragu bile su i upute o viteškom i neporočnom životu.

Osim neupitne privrženosti katoličkoj Crkvi koja je izravno involvirana u rad orlovskih organizacija na način da se orlovski duhovnici regrutiraju iz redova svećenika, kao jedan od najvećih ciljeva Orlova navodi se i briga za hrvatski narod. Ta briga trebala se iskazivati u svim sferama socijalnog i gospodarskog života, a biti prožeta socijalnom osjetljivošću i ljubavlju. Djelovanje u svome narodu, i za svoj narod, isključivalo je povredu drugih naroda. Svaki Orao trebao je paziti „da u borbi za svoja prava ne bi tuđim narodima nikada, ni pod kojim uvjetima, ni u kojoj prigodi, nanio nikakve krivice.“

Na afirmaciji iznesenih idejnih i socijalnih opredjeljenja Orlovi su sustavno radili od svoga

osnutka, početkom drugog desetljeća prošlog stoljeća, pa sve do 1929. godine kada im je uvođenjem diktature daljnje djelovanje bilo onemogućeno. Gašenjem orlovskog pokreta nije bila ugašena i orlovska ideja. Ona će živjeti tijekom tridesetih godina, pa i nešto kasnije, u okviru Križarstva, katoličke organizacije koja je osnovana 1930. godine i koja je, *mutatis mutandis*, zagovarala vrijednosti identične vrijednostima zabranjenog orlovskog pokreta.

•

U kontekstu društvenog života Đakova dvadesetih godina prošlog stoljeća treba reći kako su Orlovi imali značajnu ulogu, kako brojem svojih članova i simpatizera, tako i javnim manifestacijama (vježbama) koje su bile nalik sokolskim. No, iako su im vježbe i odore bile slične, nisu im bile slične idejne pozicije s kojih su djelovali. Kao što je u ovom radu već istaknuto, Hrvatski sokol bio je liberalan i hrvatski, Sokolsko društvo liberalno i jugoslavensko - dok je Hrvatski orao bio konzervativan, izrazito blizak Crkvi, i neupitno hrvatski. Spomenute razlike imale su za posljedicu silan animozitet između čelnika i ideologa spomenutih društava. Upravo oni davali su sve od sebe kako bi na stranicama lokalnih listova afirmirali svoje, odnosno diskreditirali vrijednosne paradigme svojih neistomišljenika. Sudeći prema polarizaciji javnosti koja će uslijediti upravo kao reakcija na pojedine natpise, čini se da njihov angažman nije bio uzaludan.

Javna vježba Orlova u Strossmayerovom parku

ĐAKOVAČKI LJEKARNIK JOSIP MEDIĆ KAO FOTOGRAF

Željko Lekšić

U dosadašnjim brojevima ove Revije predstavljeno je više đakovačkih fotografa. Osim profesionalnih, djelovali su u Đakovu i fotografi amateri, odnosno oni koji nisu živjeli isključivo od izada fotografija. Jedan od njih bio je i ljekarnik Josip Medić. Obzirom da je izrada fotografija bila vezana uz kemikalije do kojih je zasigurno nekoć bilo teže doći, u prošlosti su se fotografijom često puta bavili ljekarnici. Tako je prvi poznati đakovački fotograf bio ljekarnik Klaudio Prikelmayer (Požega, 1837. - Valjevo, 1914.), zaposlenik u ljekarni Ladislava Trangera, tada jedinoj ljekarni u Đakovu. On je boravio, uz prekid zbog školovanja, u razdoblju od 1863. do 1868. godine.

ranije, načinio 14 dobrih fotografija etnografske zbirke svećenika i etnografa Josipa Lovretića, koje su tiskane kao prilog Lovretićeva članka "Pozlatinski vezovi u mojim sobama" (Zbornik za narodni život i običaje, knj. VII., sv. 2., JAZU, Zagreb 1902.). To su fotografije načinjene u zatvorenom prostoru, s dugom ekspozicijom. U vrijeme izlaska toga članka Medić je živio i radio u Đakovu te je zasigurno izrađivao i fotografije. Moguće je da na svoje fotografije nije stavljao štambilj, obzirom da nije bio profesionalni fotograf te da nam stoga nije poznato koje je fotografije izradio.

† Josip Medić.

Na veliku subotu umro je u Osijeku ljekarnik Josip Medić, ostavivši iza sebe rasoviljenu udovu i jedno neobskrbjeno dijete.

Pokojnik je više godina boravio u Đakovu, te je bio vrlo štovan radi svoje čestitosti, značajnosti i rodoljublja. Vrlo je rado pomogao sirotinji, a htio je da i škola dvoje ciganačadi, no ovaj mu se naum radi tvrdoglavosti ciganske izjalovio. Pokopan je u ponedjeljak uz veliko saučešće svih članova osječkoga građanstva. jer je i u Osijeku brzo stekao sveopće simpatije. Pokoj njegovoj plemenitoj duši!

Josip Medić (1868.-1912.), ljekarnik rodom iz Osijeka, sin trgovca Vilima Medića i Izabele rođ. Hrabal, rođen je 12. 9. 1868. god. Od 1897. god. držao je u zakupu Trangerovu ljekarnu "K sv. Duhu". Njegov fotografski rad malo nam je poznat. Poznato je da je 1902. godine, ili nešto

Osim fotografijom, Medić se bavio i glazbom. Bio je i glazbenik amater, te član tamburaškog zbora Hrvatskog pjevačkog društva "Preradović". Medić se oženio u Đakovu 1908. god. Josipom Hader, kćerkom Antuna Hadera soboslikara i Julijane rođ. Moslavac, rodnom iz Osijeka (rođena 1880.). Iste godine odselio je u Osijek, gdje je unajmio ljekarnu u Strossmayerovoj ulici. Umro je u Osijeku 1912. godine, gdje je i sahranjen. Njegov nekadašnji đakovački susjed tiskar Makso Bruck napisao je nekrolog u svojim novinama ("Djakovština", god. I., br. 47, Đakovo, 1912.), gdje je naveo:

"+ Josip Medić

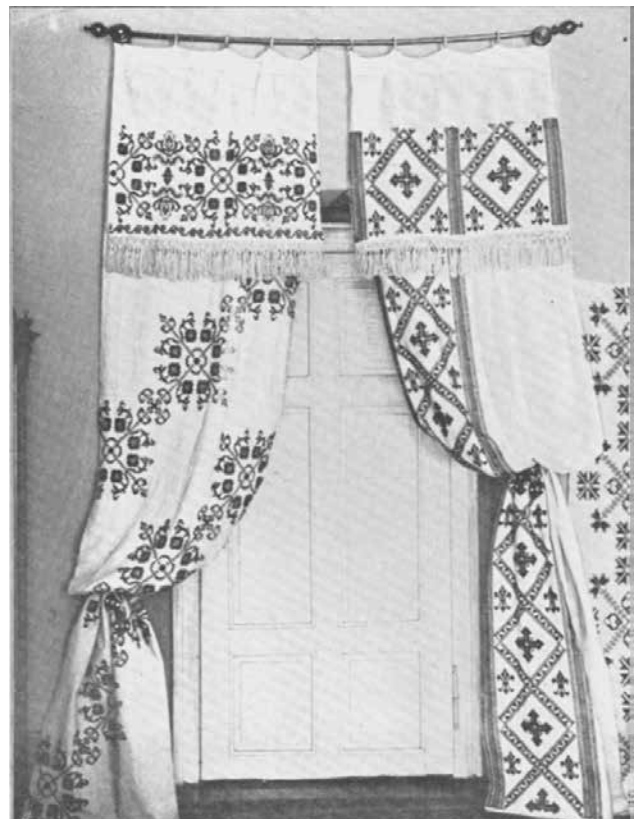
Na veliku subotu umro je u Osijeku ljekarnik Josip Medić, ostavivši iza sebe rascviljenu udovu i jedno neobskrbljeno dijete.

Pokojnik je više godina boravio u Djakovu, te je bio vrlo štovani radi svoje čestitosti, značajnosti i rodoljublja. Vrlo rado je pomogao sirotinji, a htio je da i škola dvoje cigančadi, no ovaj naum mu se zbog tvrdoglavosti ciganske izjalovio. Pokopan je u ponedjeljak uz veliko saučešće svih slojeva osiečkoga gradjanstva, jer je i u Osijeku brzo stekao sveopće simpatije. Pokoj njegovoj plemenitoj duši!"

U nastojanju prikazivanja rada starih đakovačkih fotografa postavljena je 1989. godine izložba u Muzeju Đakovštine. U katalogu izložbe, njegov pisac Krešimir Pavić naveo je kao đakovačkog fotografa i Josipa Medića. Nakon proširenih spoznaja o đakovačkim fotografima postavljena je također u Muzeju Đakovštine izložba i 2009. godine. U katalogu je predstavljen rad i Josipa Medića. Međutim, ni u katalogu ni na izložbi nisu uvrštene i Medićeve fotografije, obzirom da one

koje su nam poznate nisu bile načinjene u Đakovu. Stoga sada predstavljamo i Medićeve fotografije, koje se ponovo objavljuju nakon više od sto godina.

ANICA BODAKOŠ (1915. – 1946.) - Službenica Krista Kralja - O stotoj obljetnici rođenja

dr. sc. Dragutin Bodakoš

ANICA BODAKOŠ

12.3.1915.

12.3.2015.

100. godina rođenja

Službenice Krista Kralja

*KAO ŠTO KOŠUTA ČEZNE ZA IZVOR-VODOM,
TAKO ČEZNE DUŠA MOJA ZA TOBOM, BOŽE!*

*DUŠA MOJA ŽEĐA BOGA, BOGA ŽIVOGA;
KAD SMIJEM DOĆI, PRIKAZATI SE PRED BOGOM.*

Psalam 42. poglavlje

Rođena je 12. 3. 1915.godine na pustari Lenija kraj Đakovačkog Punitovca gdje ju je krstio kapelan Martin Baumšalb, a okrštena je u Đakovu. Rodila se u drugoj godini Velikog svjetskog rata, od majke Marije i oca Franje koji nije bio uz njih jer je već bio zahvaćen vihorom Prvog svjetskog rata na prostranstvima Galicije. Prelaskom u Đakovo u kuću obitelji Bodakoš preko puta samostanske crkve i samostana Milosrdnih sestara Svetog Križa u Đakovu, određen je i njen životni put. Od 1921. godine pohađa samostansku školu u Đakovu i završava malu maturu. Poslije upisuje samostansku Učiteljsku školu u Zagrebu, koja je dala nekoliko tisuća vrsnih učiteljica, a kasnije i Visoku pedagošku školu u Zagrebu, te time ostvaruje obrazovanje na visokoškolskoj razini. Završivši Učiteljsku školu, nije dobila učiteljsko mjesto, već se predavala radu u križarskoj organizaciji okružja Đakovo gdje je

bila i prva predsjednica. Te 1936. godine upoznaje Maricu Stanković, sljedbenicu blaženog Ivana Merza, koja joj je veliki poticaj u apostolskom djelovanju među mladima.

Nastavnički rad započinje 1937. godine kada dobiva učiteljsko mjesto u osnovnoj školi u Gašincima. U tom mjestu nije bilo crkve pa je Anica biciklom odlazila vrlo često na svetu misu i sveti sakrament pričesti u Đakovo. Vjerojatno već u to vrijeme javila se klica bolesti koja će je odvesti u grob. Ipak to ju nije onemogućilo da sve do kraja života radi s djecom i mladima u okviru tadašnjih katoličkih organizacija.

Ipak 1938. godina i Banja Luka, mjesto, u kojem se na poseban način osjećala prisutnost blaženog Ivana Merza, daje odgovor Anici na pitanje Božjeg poziva. Te godine, prilikom 10-godišnjice Merzove smrti održan je tečaj za križarice. Teča-

ju je sudjelovao i otac Tomislav Poglajen koji je neovisno o razmišljanju sestre Marice Stanković došao do iste zamisli o potrebi osnivanja jednog svjetovnog „reda“ u Hrvatskoj.

Iza tečaja održane su osmodnevne duhovne vježbe kojima su uz sestru Maricu Stanković bile i hrabre i poletne djevojke Anica Bodakoš, Mara Čović, Đurđica Vitković, Marija Grgić i Agneza Mićan. Sve su bile spremne pristupiti novoj svjetovnoj ustanovi jer su osjećale Božji zov za tu vrstu apostolske djelatnosti, Zajednicu suradnica Krista Kralja. Žrtva, euharistija i apostolat već obilježavaju živote tih djevojaka, ali one žele više: posvetiti se Bogu, prihvatiti život čistoće, poslušnosti i siromaštva u služenju Kristu Kralju u razvoju njegova kraljevstva. Zajednica u služenju Kristu Kralju toliko ih je oduševljavala da su odmah napisale i prvu skicu Pravila. Odmah po povratku u Zagreb otac Poglajen o svemu izvješćuje zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca, koji izražava svoje zadovoljstvo osnivanjem Zajednice i ohrabruje ju svojim očinskim blagoslovom te potvrđuje ovu radosnu vijest. Nije tada ni on slutio da se je u Crkvi u Hrvata rodilo jedno veliko djelo i da će te djevojke zastupati i braniti Crkvu pa i njega samoga, u nadolazećim godinama pod cijenu vlastite slobode žrtvujući i svoje mlade živote.

Anica je svoj život darovala svom individualnom apostolatu, gdje je stalno nastojala unaprjeđivati vjeru u dušama male djece, njenih učenika, kolegica, ali i seljačkih djevojaka s kojima je dolazila u kontakt. Taj svoj apostolat nastavila je i kao teški bolesnik na zagrebačkom dispanzeru, u Fruškoj gori na Vijencu, te u Klenovniku, liječeći teško plućno oboljenje. Nije birala, je li to intelektualac, kućna pomoćnica, gradska djevojka, brbljava susjeda ili mladi bogoslov, ali i netko od njene uže ili šire rodbine. Uz teškoće bolesti koje je podnosila s velikom žudnjom i srećom, uz posebne pripreme 1943. godine položila je i prve zavjete.

Ipak bolest ju je prikovala za krevet u roditeljskoj kući. Za nju je Marica Stanković koja ju je često posjećivala govorila: „Anica je bila cijeli život mudra djevica. Kraj njezinog bolesničkog kreveta bila je slika Gospe Lurdske i Merzova slika. Jednom mi je tiho povjerila, baš onda kad se mislilo da Križarstvo više ne će postojati, da svaki dan moli za mene. Da izdržim u borbi. Da čuvam Merzov duh u Križarstvu. Svjetiljka vjere njezine gorjela je neprestano. S upaljenom svjetiljkom nađe je Zaručnik njezin. I vjerovanje njezino, ufamo se, prijeđe u blaženo gledanje. Prva suradnica kod prijestolja Janjeta!“ Zato je i otišla s ovoga svijeta s Kristovim vjereničkim vijencem s velom u bijeloj haljini koju je dobila od svojih susestara iz Zagreba.

U Banja Luci s o. Poglajednom i suosnivačicama

Umrula je 27. 5. 1946. godine u 31. godini života, prva od osnivačica Zajednice suradnica Krista Kralja. Sahranjena je na đakovačkom groblju gdje stoji sivi spomenik s Aničinom slikom, imenom i osnovnim podacima uz opasku „Svoj je mladi život dala u službu malenih.“ To je bila Anica Bodač prosvjetni nastavnik i katolički djelatnik. Ali u tom desnom kutu nadgrobne ploče sitnim slovima ispisan je još vjerniji opis njenog karaktera i lika: „Blažena, jer si vjerovala.“ (Lk.1,45)

I kao što u njenom nekrologu stoji: „Anica je stigla na svoju metu. Žeđ je njezina ugašena, jer joj je, duboko smo u to uvjereni, Gospodin već pokazao svoje lice.

Žedno jelenče našlo je dugo željeni izvor.“

ĐAKOVAČKA PROSLAVA 90. ROĐENDANA BISKUPA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

dr. sc. Branko Ostajmer

Iznimno značenje crkvene, političke i kulturne djelatnosti bosansko-đakovačkoga i srijemskoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera bilo je već 1860-ih godina prepoznavano od većega dijela hrvatskoga naroda te sukladno tome i uvažavano. Do sredine 1870-ih, nakon glasovitih nastupa na Prvom vatikanskom saboru i nakon utemeljenja Zagrebačkoga sveučilišta, za što su mu pripadale osobite zasluge, Strossmayerov ugled u hrvatskom narodu, u slavenskom svijetu, ali i u širim okvirima, bio je dodatno osnažen. Njegovo povlačenje iz politike, do kojega je došlo otprilike u isto vrijeme, nije ni u najmanjoj mjeri umanjivalo njegov ugled. Preostalih tridesetak godina života biskup je bio slavljen kao jedan od najvećih velikana hrvatske povijesti; njegovi imendani, rođendani, kao i oble obljetnice njegova svećeništva i biskupovanja, bili su svečano obilježavani diljem hrvatskih zemalja, u slavenskim zemljama, kao i krugovima hrvatskoga prekoocenskoga iseljništva. Dakako, do biskupovih se obljetnica naročito držalo u njegovu sjedištu – Đakovu. U godini velikih Strossmayerovih obljetnica – 200. obljetnice rođenja i 110. obljetnice smrti – na ovom se mjestu donosi kratak prikaz đakovačkoga obilježavanja biskupova 90. rođendana, za kojega se nedugo potom ispostavilo da je bio i posljednji.

U posljednjim godinama života biskup Strossmayer je živio povučeno u svom đakovačkom dvoru i već odavna stajao izvan političkoga života, tek rijetko se pojavljujući u javnosti. Posve konkretno, iz javne hrvatske politike povukao se 1873., nakon što je bila revidirana Hrvatsko-ugarska nagodba, a njegovo je povlačenje uvelike bilo rezultat pritiska cara i kralja Franje Josipa. U narednim godinama biskup je zadržao utjecaj na politiku, u prvom redu u odnosu na

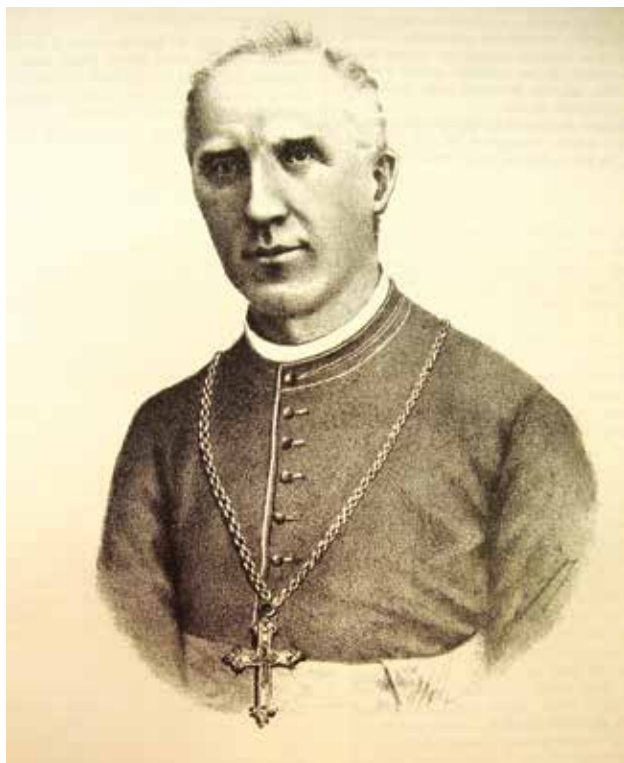
Biskup Strossmayer u poznoj životnoj dobi

Neodvisnu narodnu stranku koja je nastala 1881. godine i kojoj je smatran neformalnim vođom. Kada je, međutim, 1893. godine preminuo Franjo Rački, njegov najbolji prijatelj i najbliži suradnik, Strossmayer gubi važan oslonac, svoju produženu ruku i najpovjerljivijega pouzdanika, te se dodatno uklanja političkim procesima, ne krijući pritom razočaranje cjelokupnim stanjem u hrvatskim zemljama, kao i na slavenskom jugu uopće.

Različite političke i društvene skupine nastojale su ga privući, iskoristiti njegov golem autoritet i zvučnost imena, no biskup se uglavnom zahvalji-

vao; odazvao se tek Prvom hrvatskom katoličkom sastanku (Zagreb, rujan 1900.), a potom je 1904. dao, pa povukao podršku osnutku katoličkoga dnevnika *Hrvatstvo*, koji će potom postati jezgra Hrvatske kršćansko-socijalne stranke (osnovane 1906. godine). Kasnije se uvriježilo obrazloženje prema kojemu su osnivači *Hrvatstva* biskupu zatajili svoje političke aspiracije, odnosno da su njegov potpis izvukli *furtim*, u značenju: kradomice ili prijevaram (zbog toga je kasnije ta politička skupina od strane političkih protivnika pogrdno nazivana *furtimašima*).

Godine 1905. godine, u godini biskupove smrti, najznačajniji politički događaj u Hrvatskoj bio je nesumnjivo nastanak Hrvatsko-srpske koalicije, političkoga saveza utemeljenoga na dvjema rezolucijama – Riječkoj (3. X. 1905.) i Zadarskoj (17. X. 1905.), Osnovno načelo koje je proklamirala Hrvatsko-srpska koalicije bilo je narodno jedinstvo Hrvata i Srba i na tom je načelu ostvarena suradnja većine građanskih stranaka tadašnje Kraljevine Hrvatske i Slavonije, što će imati dalekosežne posljedice na razvitak političkih prilika u južnoslavenskim zemljama, uključujući i stvaranje južnoslavenske države 1918. godine. U takvom programu Koalicije, kao i u činu stvaranje Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, vrlo se često, gotovo neizostavno čulo pozivanje na Strossmayerovo ime i djelo, proglašavajući ga rodonačelnikom i takve jugoslavenske ideje i takve jugoslavenske države. Čuli su se, međutim, i drugi i drukčiji glasovi. Na primjer, pravaški političar Vladimir Prebeg (Brod na Savi, 1862. – Zagreb, 1944.) je u srpnju 1918. godine, trinaest godina nakon biskupove smrti, u okviru jednoga istupa u hrvatskom Saboru, izjavio da se pogreška jugoslavenske ideje kakvu je zastupala Hrvatsko-srpska koalicija sastoji u tome što je pomiješala državopravne pojmove s geografskim i kulturnim pojmovima, nadodavši da je upravo u tome razlika između takva koalicijskog jugoslavenstva i nekadašnjeg jugoslavenstva kakvo su zastupali biskup Strossmayer i njegov krug.¹ Prebegov dojam i izgovorene riječi nisu bili bez težine, imamo li na umu da je on značajan niz godina proveo u biskupovoj blizini: od 1889. do 1911. bio je odvjetnik i javni bilježnik u Đakovu i redovno se u javnosti, u različitim prigodama, iskazivao kao Strossmayerov poštovatelj (što baš

Josip Stadler, vrhbosanski nadbiskup

i nije bila česta pojava u redovima Stranke prava, odnosno – od 1895. godine – Čiste stranke prava, kojima je Prebeg pripadao).

Dana 4. veljače 1905. đakovački je biskup navršio 90. rođendan i taj je događaj bio središnja vijest u Hrvatskoj toga dana, a u dobroj mjeri i narednih. Biskupov jubilej obilježavao se na raznim razinama i na raznovrsne načine, a sve je bilo prilično iscrpno popraćeno u dnevnom tisku, napose onom koji je u političkom pogledu bio blizak biskupovom političkom nasljeđu. Prije negoli se prijede na opis proslave Strossmayerova rođendana, potrebno je napomenuti da je biskupov 90. rođendan obilježen početkom veljače 1905. godine, ali da su neke ustanove i pojedinci također i godinu dana ranije u manjem opsegu proslavili biskupov 90. rođendan, a zapravo stupanje u 90. godinu života.²

Najveća pozornost 90. rođendanu đakovačkoga biskupa bila je posvećena na stranicama zagrebačkoga *Obzora*, nekadašnjega glasila bivše

1 *Stenografski zapisnici sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije petogodišta 1913. – 1918.*, sv. VI., godina 1917. i 1918., Zagreb 1917. [1918.], 911.–912. Usp. Jure Krišto, *Prešućena povijest*, Zagreb 1994., 361.

2 Tako se, na primjer, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u prosincu 1903. sjetila svoga utemeljitelja i usvojila odluku o utemeljenju zaklade u svrhu osnivanja umjetničkoga razreda Akademije ("Zaklada Jugoslavenske akademije za osnutak umjetničkoga razreda u proslavu 90. rođendana Josipa Jurja Strossmayera"). Ernst Kante (prir.), *Zbirka zakladnica i historijata stipendijskih i sličnih zaklada koje stoje pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, i nekih drugih zaklada*, Zagreb 1913., 643.–644.

Strossmayerove Narodne, odnosno Neodvisne narodne stranke, čije je izdavanje biskup izdašno podupirao. Taj politički dnevnik je u više nastava opširno izvijestio o uzvanicima na biskupovu rođendanu, pristiglim brzojavnim čestitkama, kao i o različitim drugim pojedinostima. Pored *Obzora*, isticali su se još i biskupijski službeni list *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* i osječka *Narodna obrana*. Ta tri lista, kao i još neki drugi, pojavila su se 4. veljače 1905. u svečanu su ruhu; na naslovnici su imali tekstove posvećene Strossmayeru, a ti su tekstovi bili uokvireni hrvatskom trobojnicom. Deseci drugih listovi u hrvatskim zemljama, kao i brojni listovi diljem svijeta, napose u slavenskom svijetu (Češka, Poljska, Slovačka, Slovenija, Srbija, ...), također su na istaknutim mjestima pisali o svečaru.

Tadija Smičiklas, predsjednik JAZU

Jedan od uobičajenih onodobnih vidova odatvanja poštovanja uglednicima bilo je pisanje prigodnih pjesama, a Strossmayer se svakako ubraja među osobe kojima je bio posvećen najveći broj takvih prigodnica. U zagrebačkom *Obzoru* bile su 4. veljače objavljene dvije prigodne pjesme povodom biskupova rođendana. Autor prve, potpisan tek inicijalima "I. T.",³ bio je Strossmayerov davni poznanik i suradnik Ivan Trnski (Stara Rača, 1819.–Zagreb, 1910.). Trnski je u to vrijeme bio

iznimno cijenjen hrvatski pjesnik, što se očitovalo i u njegovu obnašanju dužnosti predsjednika Društva hrvatskih književnika. Nije to bila prva prigodnica koju je Trnski spjevao u čast đakovačkoga biskupa, nego treća; prve dvije potječu iz 1888. i 1892.⁴ Autor druge objavljene prigodnice potjecao je iz mnogo mlađe generacije – Lujo Varga Bjelovarac (Bjelovar, 1871. – Osijek, 1917.).⁵ Navedene dvije pjesme nisu bile jedine koje su tom prigodom bile ispjevane u slavu đakovačkoga biskupa, a na ovom mjestu navodim još jednu koju je sročio Cesario Tondini de' Quaréngi (Lodi, 1839.–Rim, 1907.), redovnik iz reda barnabita koji je s biskupom također blisko surađivao, osobito na polju ekumenskoga dijaloga. Njegova je pjesma objavljena naknadno, u kalendaru kojega su izdavale uglednije gospođe udružene u *Odboru zagrebačkih gospođa za Strossmayerov spomenik*, a u prikupljanja sredstava za spomenik biskupu Strossmayeru.⁶

Na dan biskupova rođendana, ali i u danima uoči, kao i u danima nakon rođendana, biskupovi poštovatelji diljem Hrvatske, ali i izvan nje, priredili su u biskupovu čast velik broj koncerata, bakljada, plesova ili dali služiti svečane mise zahvalnice. U svemu su prednjačili rodoljubi iz biskupova rodnog Osijeka koji kao da su željeli nadoknaditi propušteno iz godina kada su odnosi uvelike germaniziranoga grada i njegova najvećeg sina bili daleko od idealnih.

Đakovo je 3. veljače, večer uoči biskupova rođendana, zasjalo u posebno svečanom ruhu: ulice su bile urešene hrvatskim trobojnicama, cijelo mjesto bilo je osvijetljeno, a biskupu u čast priređena je tradicionalna bakljada. Istoga dana u Đakovo su započeli pristizati biskupovi gosti iz udaljenijih krajeva, a među uzvanicima su se isticali visoki crkveni dostojanstvenici koji su tijekom prethodnih desetljeća u manjoj ili većoj mjeri surađivali sa Strossmayerom na raznim poljima rada. Prije svih, bio je to vrhobosanski nadbiskup Josip Stadler (Brod na Savi, 1843.–Sarajevo, 1918.), čije je imenovanje nadbiskupom

3 I.[van] T.[rnski], "Preuzvišenomu gosp. biskupu Josipu Jurju Strossmayeru na današnji rođendan", *Obzor* (Zagreb), god. XLVI., br. 28, 4. II. 1905., 2.

4 *Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1874. do 1905.*, prir. Mirko Curić, Đakovo 2005., 51.–52., 72.–73

5 Lujo V.[arga] Bjelovarac, "Njegovoj. Preuzv. biskupu Josipu Jurju Strossmayeru o devedesetgodinji 4. veljače 1905.", *Obzor* (Zagreb), god. XLVI., br. 28, 4. II. 1905., 2.

6 "Biskupu đakovačkom i t. d. prigodom devedesetog rođendana 4. veljače 1815. – 1905. spjevao Cesar Tondini de Quarengi, barnabita u Carigradu 29. siječnja 1905.", *Strossmayer koledar za god 1909*, Zagreb s. a., XXXII.

u Sarajevu biskup dočeka s izrazito negativnim predrasudama, ali te su se predrasude u kasnijim godinama potpuno istopile. Dvojici visokih crkvenih dostojanstvenika bili su zajednički slavonski zavičaj, njemačko porijeklo, snažan hrvatski nacionalni osjećaj i pogledi na brojna crkvena i politička pitanja, pa su početni nesporazumi i nepovjerenje kasnije ustupili mjesto plodnoj suradnji i odnosu uzajamna poštovanja (đakovački je biskup nadasve cijenio Stadlerova iznimna postignuća u izgradnji crkvenih struktura u Bosni i Hercegovini, pa ga jednom prigodom nazvao i čudotvorcem). Iz Bosne i Hercegovine su još, pored ostalih, pristigli i banjolučki biskup, a zapravo apostolski administrator fra Marijan Marković (Dolac kraj Travnika, 1840. – Banja Luka, 1912.; administrator od 1884. do smrti), te tadašnji provincijal franjevačke provincije Bosna Srebrena, dr. Daniel Ban (Kreševo, 1857.–Kreševo, 1939.). Franjevci Marković i Ban bili su osobno čvrsto povezani sa Strossmayerom i Đakovom – oba su bili đakovački gojenci. Marković je u Đakovu završio filozofsko-teološke studije, pri čemu se isticao kao odličan student. I Daniel Ban je dio svoje mladosti (1873.–1876.) proveo u Đakovu, pod okriljem biskupa Strossmayera, nakon čega je s ostalom franjevačkom mladeži, političkom voljom Mađara koji su mladež željeli izmaknuti Strossmayerovu utjecaju, bio premješten u mađarski Esztergom (Ostrogon). U Đakovo je pristigao još jedan biskup, a bio je to skadarski biskup Lazër Mjeda (Mjeda pored Skadra, 1869.–Skadar, 1935.), a u njegovoj pratnji je bila i nekolicina drugih gostiju albanske narodnosti. Od drugih uzvanika moglo bi se izdvojiti i Tadiju Smičiklasa (Reštovo Žumberačko, 1843.–Zagreb, 1914.), povjesničara i predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (od 1900. do smrti), još jednoga iz plejade najbližih biskupovih suradnika, uključujući i političko polje (Smičiklas je kao član Neodvisne narodne stranke bio biran i za zastupnika u hrvatskom Saboru). Smičiklas je u više navrata i pisao o biskupu Strossmayeru, pri čemu je kao najznačajniji naslov zasigurno trebalo izdvojiti knjigu *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera*, objavljena u godini Strossmayerove smrti i u izdanju Jugoslavenske akademija znanosti i umjetnosti.⁷ Pored navedenih, Strossmayeru u pohode došao je i velik broj sveće-

Svečana naslovnica Glasnika biskupija Bosanske i Srijemske

nika, kao i vjernika, naročito s prostora Slavonije, Srijema i Bosne i Hercegovine.

Premda je biskup Strossmayer svoj rođendan proslavio okružen razmjerno velikim brojem poštovatelja, među kojima je bilo i uglednih pojedinaca iz crkvenog i kulturnog života, taj je broj ipak bio manji nego što bi se moglo očekivati s obzirom na Strossmayerov ugled i na rijedak jubilej koji se obilježavao. Djelomično opravdanje svakako se moglo pronaći u zimskim uvjetima koji su otežavali putovanje iz udaljenijih krajeva, kao i u epidemiji gripe koja je tada vladala. Mnogi od onih koji su se suzdržali od polaska na put u Đakovo, svoje poštovanje i dobre želje biskupu su izrazili brzojavnim putem. Bilo je uobičajeno da biskup Strossmayer prilikom velikih svojih obljetnica primi mnoštvo brzojavnih čestitki od poštovatelja diljem svijeta; bilo je tako, primjerice, 1885. kada je slavio 70. rođendan, 1888. kada je slavio 50 godina svećeništva ili 1900. kada je slavio 50 godina obnašanja biskupske časti, a slično se ponovilo i u prvim danima veljače 1905. godine. Popis svih pridošlih brzojava prelazio bi okvira ovoga rada, no može se navesti da su Strossmayeru na taj način rođendan čestitali zagrebački nadbiskup Juraj Posilović te gotovo svi ostali hrvatski biskupi, zatim Matica hrvat-

7 Više o odnosu Strossmayera i Račkoga vidjeti u: Zoran Grijak – Andreja Ščapeč, "Odnos biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Tadije Smičiklasa u Smičiklasovim pismima (1884.–1904.)", *Scrinia slavonica*, 13/2013, 9.–70.

ska, brojne hrvatske škole i čitaonice, hrvatska studentska društva iz Beča i Graza, klub čeških zastupnika na bečkom Carevinskim vijeću, kao i brojna društva, ustanove i pojedinci iz Bugarske, Slovenije, Slovačke, Poljske, Srbije i Češke. Među mnoštvom pojedinačnih brzojava našli su se i onaj glasovitoga hrvatskog istraživača Dragutina Lermana, koji se i inače dopisivao s biskupom Strossmayerom, zatim brzojav arheologa Frane Bulića, kao i brzojav fra Grge Martića kojemu se također bližio smrtni čas ("U žalostnom stanju zdravlja svoga čestita biskupu devetdesetgodinju i želi mu, da još mnogo godina poživi, dočim on sam osjeća, da ga gospod zove").⁸ Biskupu su brzojavno rođendan čestitali i poglavarstva brojnih hrvatskih gradova i općina – od Osijeka, Splita, Požege, Karlovca, Križevaca, Broda na Savi, Siska, Trogira do mnogih manjih mjesta – no neugodan je dojam ostavio izostanak čestitke glavnoga grada Zagreba (*Obzor* je pisao: "Udara u oči, što nema onoga grada, u kojega je sredini biskup velika djela ostavio").⁹

Jednomu dijelu brzojavnih čestitara, a ponajprije raznim ustanovama i društvima te bližim poznanicima, biskup je zahvalio zasebnim pismima (u pravilu bi zahvala bila napisana po tajniku, a biskup bi drhtavom rukom dodao svoj potpis), a ostalim čestitarima je običavao skupno zahvaliti putem javnih zahvala objavljenih u dnevnim tiskovinama.

Središnji čin đakovačke proslave Strossmayerova rođendana bila je svečana služba božja koju je u jutarnjim satima u đakovačkoj katedrali predvodio nadbiskup Stadler uz asistenciju skadarskog nadbiskupa Mjede, biskupâ Markovića i Voršaka te đakovačkoga kanonika dr. Stjepana Babića. Nakon mise Strossmayer je primao izaslanstva pojedinih društava, ustanova, staleža i skupina. Izaslanstva su primana sljedećim redom: biskupsko svećenstvo predvođeno dr. Anđelkom Voršakom, đakovačka židovska bogoštovna općina predvođena rabinom dr. Lazarom Rothom, đakovačko činovništvo, đakovačko općinsko zastupstvo i građanstvo predvođeno načelnikom dr. Antunom Švarcmajerom, đakovačko Gospojinsko dobrotvorno društvo predvođeno predsjednicom Marijom (Micom) Švarcmajer, izaslanstvo grada Broda na Savi predvođeno podnačelnikom dr. Ignjatom Brličem, đakovačko Hrvatsko

pjevačkog društvo "Preradović" predvođeno predsjednikom dr. Svetozarom Rittigom, Hrvatsko katoličko djetičko društvo predvođeno dr. Alojzijem Vincetićem te činovništvo đakovačkoga vlastelinstva predvođeno ravnateljem Vladom Čačinovićem. Biskup Strossmayer je srdačno primio sva izaslanstva i zahvalio im, a novinska su izvješća pisala da su sva izaslanstva bila zadivljena biskupovom bistrinom uma i vedrinom duha.

Svećenstvo Đakovačke biskupije prinijelo je svomu ordinariju i poseban dar, a posvećeni biskup dr. Anđelko Voršak pozdravio je svečara u ime cjelokupnoga svećenstva sljedećim riječima:

"Preuzvišeni gospodine, odanim srcem i iskrenom ljubavlju pristupio je evo danas, kada sretno navršite devetdesetu godinu žića svoga, kaptol i svećenstvo Vaše da Vam podastre svoju čestitku, izrazujući Vam svoja čuvstva sinovske privrženosti i vječite zahvalnosti za sva dobročinstva, za tolika orijaška djela, što ste ih u dugom Bogom blagoslovljenom vijeku svom, Slavi božjoj i Sreći roda hrvatskoga, učinili.

Hvaleć Boga, što Vas je do ovako visoke starosti uzdržao: mi Ga svagda, osobito danas molimo: On da blagoslovi i oplodi sva ta velikim duhom i plemenitom desnicom zasnovana djela Vaša: On da Vas nagradi ovdje prikladnim zdrav-

Naslovnica biografije biskupa Strossmayera, djelo Matije Pavića i Milka Cepelića

8 Fra Grgo Martić je biskupa Strossmayera ipak nadživio, preminuvši 30. kolovoza 1905.

9 "Proslava Strossmayerove 90-godišnjice u Djakovu", *Obzor* (Zagreb), god. XLVI., br. 37, 15. II. 1905., 1.

ljem i oduljim još životom, a okruni ondje slavom nebeskom.

Da pako, Preuzvišeni, uspomena Vaša ostane trajnom, da i daleki u svećeničtvu potomci naši, koji će plodove djela Vaših uživati, upoznadu biskupa Josipa Jurja Strossmayera, skitilo je svećenstvo Vaše ovu spomen-knjigu, koju Vam evo danas podpunu prikazujemo, moleći Vas, da ju u znak naše zahvalnosti primite, - meni pako, kao članu odbora oko sastavka njezinoga još dozvolite, da se ovom svečanom zgodom, u Vašoj prisutnosti, zahvalim na zamjernom trudu dvojici naše braće, Mngru apošt. protonotaru Cepeliću i konsistorijalcu našem Matiji Paviću, koji su ovo djelo vještim perom svojim a velikom ljubavlju izpisali. Hvala Vam braćo, u ime sviju nas! A sada dajte složnim grlom uzkliknimo: Živio naš biskup!"¹⁰

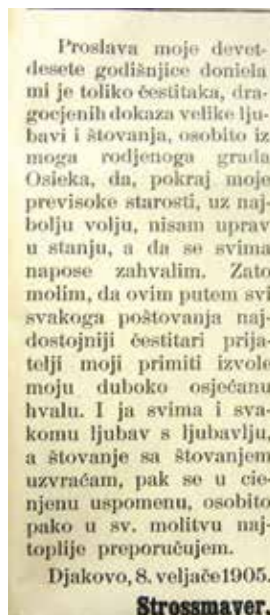
Spomen-knjiga, predana biskupu od strane njegova svećenstva i sastavljena po Matiji Paviću i Milku Cepeliću, najistaknutijim tadašnjim povjesničarima Đakovačke biskupije, nosi puni naziv *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-đakovački i sriemski. God. 1850.–1900. Posvećuje mu svećenstvo i stado prigodom njegove petdesetgodišnjice biskupovanja. U Đakovu 8. rujna 1900.* Iz naslova je vidljivo da je prvotni naum bio da spomenica bude darovana Strossmayeru 1900. godine, prigodom 50. obljetnice njegova biskupovanja, no za izradu ambiciozno zamišljene, iscrpne biografije Paviću i Cepeliću je trebalo mnogo više vremena. Kao mjesto izdanja bio je naveden Zagreb, kao godina izdanja navedene su godine "1900.–1904.", no uistinu znamo da je tisak knjige zapravo bio dovršen netom uoči biskupova 90. rođendana. Planiranom ranijem završetku knjige ispriječile su se "nepredvidjene zapreke" koje su ipak bile sretno savladane,¹¹ tako da je knjiga objavljena na vrijeme, za biskupova života. Pavićevo i Cepelićevo djelo još i danas predstavlja jedan od temelja pri proučavanju biskupova života i djela, a u mnogim detaljima, naročito onima vezanima uz biskupovu obitelj i biskupovo djetinjstvo, razvidno je kako je i Strossmayer autorskom dvojcu pomagao pri izradi djela.¹²

10 "Devetdeset godišnjica biskupova", *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* (Đakovo), god. XXXIII., br. 3, 15. II. 1905., 23.

11 Anđelko Voršak, "Okružnica", *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* (Đakovo), god. XXXIII., br. 3, 15. II. 1905., 17.

12 Imena autora – Matije Pavića i Milka Cepelića – nisu bila navedena, već je tek istaknuto da djelo svomu biskupu posvećuje "svećenstvo i stado". U Đakovu su u novije vrijeme, 1994. i 2013. godine, objavljena i dva pretiska

Biskupov posljednji tajnik, Matija Vidinović, opisao je u svojim sjećanjima na posljednje Strossmayerove mjesece kako je redovno svake večeri dolazio biskupu te mu od 18.15 do 19.00 čitao odlomke iz te knjige te knjige ("Spomenice"). Pročitao mu je veći dio knjige, a zabilježio je da su biskupa osobito znali dirnuti odlomci koji su govorili o izgradnji đakovačke katedrale te o galeriji slika ("krupne suze su mu znale niz lice kapati").¹³

Javna zahvala biskupa Strossmayera, objavljena u osječkoj Narodnoj obrani

Đakovačka proslava bila je zaključena velikim ručkom što ga je biskup priredio u svom dvoru, a na kojem se okupilo šezdesetak osoba. Kako je bio i običaj, i ručak je protekao u svečanom tonu, a biskupa su zdravicama, pored ostalih, pozdravili nadbiskup Stadler i biskup A. Voršak (potonji je, zbog albanskih gostiju, svoju zdravicu izrekao na latinskom jeziku).

Svi Strossmayerovi čestitari, kako oni koji su ga osobno pohodili u njegovu đakovačkom dvoru, tako i oni koji su njegov 90. rođendan obilježili u drugim gradovima i oni koji su se svečara sjetili brzojavom, bili su ujedinjeni u željama za dobrim zdravljem i još ponekom životnom godinom, a biskupov relativno vitalan i svjež izgled snažio je vjeru njegovih gostiju da bi tako zaista moglo i biti. Međutim, Strossmayerov životni put bližio se kraju i većina onih koji su ga pohodili u veljači, pohodit će Đakovo ponovno dva mjeseca kasnije, 15. travnja, kada su došli ispratiti velikana na posljednji počinak.

ovoga vrijednog djela.

13 Matija Vidinović, *Josip Juraj Strossmayer. Njegov život zadnjih 6 mjeseci i zadnjih dana*, Zagreb 1905., 13.

VOJNO GROBLJE U ĐAKOVU IZ RAZDOBLJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Sanja Rogoz-Šola

Mnogi Đakovčani ne znaju da je na gradskom groblju u Đakovu u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske postojalo vojno groblje koje je, poput mnogih grobalja "neprijateljskih" vojnika, odlukom novih vlasti 1945. preorano. Prema materijalima koje su za knjigu *Prikrivena grobišta Drugog svjetskog rata i poraća Đakova i Đakovštine*, Đakovo 2015., prikupili Pero Šola, Željko Mauzer i Blaž Ursić, a uredile Marija Šola i Sanja Rogoz-Šola, danas možemo odrediti točan položaj ovoga groblja.

Na ovoj lokaciji pokopani su pripadnici vojnih snaga Nezavisne Države Hrvatske i Njemačkog Reicha, poginuli u okolici Đakova. Broj pokopanih je oko 200 osoba.

U Prvom svjetskom ratu na ovoj lokaciji je uređeno vojno groblje gdje su pokopani vojnici umrli u Vojnoj bolnici Đakovo. Tu se nalazilo oko dvadeset grobova. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije ovo je groblje održavano, iako su to bili vojnici poražene (neprijateljske) vojske. Za vrijeme Drugog svjetskog rata vlast NDH nastavila je ovdje pokapati sve poginule vojnike koji su stradali u okolici Đakova. Prvi vojnik pokopan na ovom vojnom groblju iz vremena Drugog svjetskog rata je Maungen (Eugen) Weigelt iz mjesta Lauseh-Hiringen, koji je rođen 14. lipnja 1916. (Izvor: Matična knjiga umrlih protestanata u Osijeku). On je stradao u prometnoj nesreći 16. lipnja 1941., kako piše u lokalnim novinama iz toga

Izvornik: Državna geodetska uprava

D 18° 24' 20.03" E
Š 45° 18' 18.01" N

*Polazak partizana u napad na Đakovo 1943.
(foto arhiv Muzeja Đakovštine)*

*Iskopani posmrtni ostaci vojnika na vojnom dijelu
gradskog groblja u Đakovu
(fotografija u vlasništvu Valentina Markovčića iz
Đakova)*

*Jedini do danas sačuvani i obilježeni grob na bivšem
vojnom dijelu gradskog groblja u Đakovu (Josip Biki)*

vremena. Prema sjećanju Tomice Schwällera iz Đakova, Weigelt je bio vozač kamiona i u Preradovićevoj ulici u Đakovu je na zavoju naišao na zaprežna kola prodavača lubenica iz Bosne. Kako bi izbjegao nesreću, skrenuo je u kanal i poginuo, a Bosanac je ostao neozlijeđen. Bio je to veliki sprovod s puno vijenaca, svjedoči Schwäller. Pokapani su na ovome groblju i partizani poginuli

Sadašnje stanje na lokaciji nekadašnjeg vojnog groblja u Đakovu

u napadu na Đakovo 14. prosinca 1943., što možemo naći u Matičnoj knjizi umrlih RKT Župe Svih svetih u Đakovu pod oznakom "N.N. partizan".

Imena osoba pokopanih na vojnom groblju, koja su navedena u matičnim knjigama umrlih katoličkih župa donosimo u ovome tekstu. No, taj popis sigurno nije potpun.

Odlukom komunističke vlasti 1945. sva vojna "neprijateljska" groblja morala su se ukloniti, pa je i ovo groblje uklonjeno. U istraživačkom radu došli smo do podatka kako je Josip Biki iz Drenja, r. 1921., stradao u vojarni Đakovo 1944. i pokopan je na vojnom groblju. Zalaganjem obitelji grob mu je sačuvan i postavljen je novi metalni križ.

Danas su na ovoj lokaciji nove grobnice koje se vode u grobnom polju L1-1.

Za vrijeme kopanja temelja za proširenje postojeće kuće oproštaja (mrtvačnice) 8. rujna 2004. godine pronađeni su posmrtni ostaci nepoznatog vojnika iz Drugog svjetskog rata.

Na polju L1-1 su 1972. godine, kada su kopane nove grobnice, pronađeni posmrtni ostaci poginulih vojnika. Na polju L1-1 pronađena je također masovna grobnica dvadesetak njemačkih vojnika. Govorilo se da su to vojnici zarobljeni u travnju 1945. kod Piškorevaca, koji su ubijeni i ovdje pokopani. Pronađeni posmrtni ostaci preneseni su tada u zajedničku grobnicu na gradskom groblju u Đakovu.

VOJNIK POGINUO NESRETNIM SLUČAJEM U ĐAKOVU 16. LIPNJA 1941. I POKOPAN NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

WEIGELT, MAUNGEN (otac Eugen), rođen 14. 6. 1916., Nijemac, vojnik iz mjesta Lauseh-Hiringen, protestant, stradao u prometnoj nesreći 16. 6. 1941., bio je vozač kamiona i u Preradovićevoj ulici u Đakovu je na zavoju naišao na zaprežna kola prodavača lubenica iz Bosne. Kako bi izbjegao nesreću, skrenuo je u kanal i poginuo (prema iskazu Tomice Schwällera iz Đakova).

Matična knjiga umrlih protestanata u Osijeku.

VOJNICI POGINULI 14. 12. 1943. ZA VRIJEME PARTIZANSKOG NAPADA NA ĐAKOVO I POKOPANI NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

BAGARA, SLAVKO, rođen 1925., Gaćica, Travnik.

BAIER, ANTUN, nepoznato, pokopan 06.02.1945.

BECKER, WILCHELM, rođen 1897., Ludwigs-hafen.

BEIER, RUDOLF (majka Stefanija Schweeweis), rođen 1908., Kronstorf, Jögendorf. ?

BERG, HUBERT, rođen 1911., Harfhe, Scherer, Schmelen, Grossenheüm, Sachsen.

BOGELJIĆ, TOMO, rođen 1922., Sisovci, Visoko.

BOROVEC, LJUDEVIT, rođen 1920., Čokadinci, vojnik, pokopan 08.02.1945.

BUREK, ANTUN (otac Josip, majka Adela), rođen 1924., Novi Martinac, pao u borbi, pokopan 24.01.1945.

BURIVODA, ANTUN, (majka Marija), rođen 1909., Drenovac, Ljeskovica.

ČELIK, MILIVOJ, rođen 1920., Bugojno, vojnik, pokopan 08.02.1945.

ĐAKOVIĆ, JOZO (majka Ana Vulabić), 24 godine, ratar, domobran, Bisterac, Župa Lukavac, Čaglin, poginuo od partizana, pokopan 20.03.1945.

GAŠPAROVIĆ, DANE, rođen 1921., Turkalj Selo, Slunj.

GLAD, ROK, rođen 1913., Goričan, Prelog.

HEINZE, ADOLF, Oberwald ?

HORVAT, ANDRIJA, rođen 1907., Varaždin.

IVANEŠIN, NIKOLA (otac Nikola, majka Franjka rođ. Maslečur), rođen 1923., Prnjavor, domobran topnik, pokopan 02.01.1945.

JAKOBOVIĆ, JOZO, vojnik, Levanjska Varoš, rođ. 1925., poginuo, pokopan 31.03.1945., pokopao ga vojni kapelan Klement Žic.

JURIĆ, IVAN (otac Jakob, majka Ana rođ. Baković), vojnik, rođen 1912. u Klijevcima, Sanski Most, poginuo od partizana 1.4.1945. u Đakovu, pokopan 02.04.1945.

JURIĆ, PERO (majka Ana Jurić), rođen 1913., Teševo, Visoko.

LIHTAR, MIJO, rođen 1916., vojnik, Bukovec, općina Mače, pokopan 08.02.1945.

LIVAJA, IVAN (otac Stjepan, majka Marija rođ. Krečak), iz Ljubostinja, župa Unešić, Drniš, 30 godina star, stradao od bacača mina 14.04.1945.

LUISER, JOHAN (otac Stjepan, majka Liza), Malo Nabrđe.

MANDIĆ, FRANJO, rođen 1913., Smrčani, Livno, vojnik, pokopan 08.02.1945.

MARIĆ, FRANJO, rođen 1914.

MARIĆ, TVRTKO, rođen 1920., Marta Klaić, Jakotina, Kotor Varoš.

MILANOVIĆ, IVAN, rođen 1914.

MOSFALJVLJANAC, ĐURO, rođen 1925., Ludwigshafen.

PFEFFER, JULIUS (majka Franciska), rođen 1910., Dobrovac, Pakrac.

PINTEROVIĆ, ANTUN, iz Osijeka, rođen 1915., pokopan 03.04.1945.

RADMAN, JURE, rođen 1925., Banja Luka, Šimići.

RAGUŽ, PERO (otac Božo, majka Cvita rođ. Katić), rođen 1928., Prenj, pokopan 26.03.1945.

ROMANIĆ, STEVO, Bjelovarac, rođen 1914., Pakrac.

SIEGMUND, KARL, rođen 31.10.1908., Waslutu., pokopan 06.02.1945.

ŠPIRANAC, JOSIP, 34 godine, iz Pavlovca, umro od ratnih rana na Grubišnom polju, pokopan 17.01.1945.

VRGOČ, ŽELJKO, rođen 1924., Zagreb.

VUČKOVIĆ, IVO (otac Nikola, majka Ivka), rođen 1922. poginuo u okolini Đakova 1943. Gornji Hašić, Bosanski Šamac.

Matična knjiga umrlih RKT Župe Svih svetih u Đakovu.

VOJNICI POGINULI U GORJANIMA 18. 12. 1943. I POKOPANI 21. 12. 1943. NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

ANTIĆ, ILIJA, rođen 1915., Bunuci, Fojnica.

BACK, ERNST, rođen 1901., Frankfurt.

BARAČ, PETAR, rođen 1919., Bajagić, Sinj.

BRDJANOVIĆ, IVAN, rođen 1919., Kotor Varoš.

ČAVLINA, ANTE, rođen 1914., Kula, Fojnica.

DIFFMAN, FRITZ, rođen 1914., Buchholz, Deutschland.

HEDAK, MATO, rođen 1917., Borovci, Metković.

HEDIĆ, MATO, rođen 1915., Fojnica.

HOHN, ERNST, rođen 1908., Bremen.

KALANA, FRANJO, rođen 1917., Bakovac, Ludbreg.

KEKLI, KARL, rođen 1903., Sokolovac, Daruvar.

KÜCHLER, JOSEPH, rođen 1916., Chicago, SAD.

LONČAR, IVAN, rođen 1918., Vinjani, Imotski.

LOVRIĆ, LJUDEVIT, rođen 1914., Ilača, Šid.

MARIĆ, ANTUN, rođen 1924., Goranci.

MARKOVIĆ, BLAŠKO, rođen 1909., Podastinje, Fojnica.

MIKULIĆ, GRGA, rođen 1924., Kočerin, Mostar.

MILIČEVIĆ, PERO, rođen 1913., Kranjčići.

MOSLOVAC, ILIJA, rođen 1910., Konalija, Bugojno.

PETRIĆ, KRISTIN, rođen 1916., Kosinj, Perušić.

RASONJA, ANTUN, rođen 1928., Štefanje, Čazma.

SALAMON, MARKO, rođen 1914. u Travniku, Ovčarevo.

SCHWARTZ, DOHANN, rođen 1900., Jarmina, Vinkovci.

SIBBERL, ADOLF, rođen 1908., Hamburg.

SUŠEC, SLAVKO, rođen 1902., Klanjec.

SUŠILOVIĆ, NIKOLA, rođen 1912., Roško Polje, Tomislavgrad.

SUŠNJA, STIPO, rođen 1913., Kula, Fojnica.

VEKIĆ, TOMO, rođen 1884., Puteševica, Ljubuški.

Matična knjiga umrlih RKT Župe Gorjani.

VOJNICI POGINULI 7. 10. 1943. KOD MANDIĆEVCA U TZV. KRVAVOJ BERBI I POKOPANI NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

DOŠEN, NIKOLA, rođen 1914., supruga Matilda, Došendol, Karlobag.

GÖDICKE, EWALD, rođen 1897., supruga Ana Gödicke, Üebegan?, Dresden.

GUČIĆ, KARLO, rođen 1913., Požega, Sokolova ulica 24.

KERN, JOHAN (otac Josip, majka Ana r. Schneider), rođen 1925., Daruvarski Sokolovac.

KICHLER, JOHANN, rođen 1925., Daruvarski Sokolovac.

KNEZ, ERNEST, rođen 1918., Rastnik, Celje.

KURAN, IVAN, rođen 1917., Struga, Metković.

LIEBMANN, JAKOB, rođen 1926., Kisker, Mađarska.

MAJER, KARL, rođen 1926., Novi Sad.

MAROŠEVIĆ, IVO, rođen 1916., Domaljevac, Brčko.

NEUMAN, ERNST, rođen 1899., supruga Charlotte, Potschikau, Opeln.

NIKOLIĆ, PERO, rođen 1919., Dračevica, Mostar.

POLOVIĆ, JANKO, rođen 1913., supruga Jana, Brčko.

ZOLLENSTEIN, ROBERT, rođen 1909., supruga Roza, Glogowitz, Donau.

Matična knjiga umrlih RKT Župe Svih svetih u Đakovu.

VOJNICI POGINULI 27. 10. 1943. U BORBI U GORJANIMA I POKOPANI NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

BORAS, NIKOLA, r. 1914., Kata, Vrtina, Ljubuški.

FEICHTENBEIMER, GEORG, r. 1905., Fride, Aurenz Heldewheim.

JURKIĆ, MARKO, r. 1914., Kata Darijanović, Osova, Žepče.

PLANOČIĆ, STANKO, r. 1915., Ljuti Dolac, Mostar.

ŠPOLJARIĆ, PAVLE, r. 1908., Eva Klešek, Florijanci, Slatina.

Matična knjiga umrlih RKT Župe Svih svetih u Đakovu.

OSTALI VOJNICI POKOPANI NA VOJNOM GROBLJU U ĐAKOVU

BECK, GEORG, rođen 22. 6. 1906. poginuo u borbi s partizanima 4. 12. 1944. kod Kuševca i Ivanovaca.

BEGOVIĆ, TOMO (otac Ivan, majka Kata r. Obrovac), rođen 10. 11. 1922. u Gornjoj Glini kod Slunj, iz Đakova, poginuo u borbi s partizanima 13. 9. 1944.

BIKI, JOSIP (otac Franjo), rođen 1921. u Drenju, iz Drenja, domobran, supruga Ana r. Mesaroš, ubijen 1944. u Đakovu.

COLIĆ, IVAN, rođen 1924., iz Đakova, poginuo u borbi s partizanima 4.12.1944. kod Kuševca i Ivanovaca.

ČEPERNJAK, KREŠIMIR (otac Leopold, majka Dorica r. Dudaš), rođen 29. 2. 1926. u Đakovu, iz Splita, poginuo u borbi s partizanima 13. 9. 1944.

ĐAKOVIĆ, JOSIP, rođen 18. 3. 1921. u Čaglinu, iz Čaglina, supruga Ana r. Đulabić, poginuo 8.3.1945. u Đakovu.

GURDON, VENDEL (otac Žiga, majka Julijana), rođen 24.10.1921., iz Đakova, poginuo u listopadu 1945.

JAKOBOVIĆ, JOZO, rođen 8. 11. 1925. u Levanjskoj Varoši, iz Vrbice, ubijen 30. 3. 1945. u Đakovu.

KUKUČKA, JANOŠ, rođen 29. 2. 1916. u Staroj Pazovi, iz Đakova, poginuo 2. 1. 1944.

MOHLER, JOHANN, rođen u Starom Petrovom Selu, 35 godina, supruga Barbara, s prebivalištem u Jovanovcu (danas Ivanovcu) kod Osijeka, ubili ga partizani 29. 5. 1944. kod Koritne.

ÖSTERREICHER, FRANZ (otac Josip, majka Marija r. Merkel), rođen 2. 12. 1922. u Sokolovcu kod Daruvara, iz Đakova, poginuo 14. 10. 1944.

PINTEROVIĆ, ANTUN, rođen 26. 12. 1915. u Osijeku, brusač stakla, poginuo 1. 4. 1945. u Đakovu.

ZIGLER, KARL, rođen 9. 2. 1915., iz Đakova, poginuo u borbi s partizanima 4. 12. 1944. kod Kuševca.

ZOSEL, FRANZ, rođen 12. 11. 1911., iz Đakova, poginuo u borbi s partizanima 4. 12. 1944. kod Kuševca i Ivanovaca.

Matična knjiga umrlih RKT Župe Svih svetih u Đakovu.

PIŠKOREVČANIN JOSEF GEISER (1902. – 1967.), UČITELJ I PODUNAVSKOŠVAPSKI KNJIŽEVNIK

dr. sc. Vladimir Geiger

Josef Geiser rođen je 18. ožujka 1902. u Piškorevcima. Njegovi roditelji Josef i Elisabet ha rođ. Hermann, rodnom iz Apatina u Bačkoj, doselili su u Piškorevce iz Ivankova, gdje su živjeli neko vrijeme. Nakon završene Građanske škole u Đakovu 1919., pohađao je Učiteljsku školu u Osijeku, koju završava 1924. Prva mu je učiteljska služba u Grabovcima kod Rume u Srijemu, slijedi Čalma u Baranji, gdje se je oženio 1927. Katharinom Tiefenbach, i s kojom je imao troje djece, Paula, Annu i Kathelise. Zatim od 1938. službuje kao učitelj u Jagodnjaku u Baranji. Nakon mađarske okupacije jugoslavenskog dijela Baranje u travnju 1941. prelazi u Nezavisnu Državu Hrvatsku te službuje kao učitelj u njemačkim školama u Indiji i Rumi, odakle je početkom listopada 1944. u evakuaciji njemačkog stanovništva iz Srijema izbjegao u Austriju, u Sankt Peter am Wimberg kod Rohrbacha u Gornjoj Austriji, gdje dopjeva u sovjetsko zarobljeništvo od svibnja do kolovoza 1945. Nakon sedmogodišnjeg boravka u Austriji preseljava u Saveznu Republiku Njemačku, gdje službuje kao učitelj u nekoliko mjesta južnog Württemberga. Umro je 25. lipnja 1967. u mjestu Bühl kod Biberacha u Baden-Württembergu.

Uz učiteljsku službu, još od baranjskih dana potkraj 1930.-ih, kada je za dječije školsko kazalište u Jagodnjaku napisao nekoliko šaljivih tekstova na njemačkom jeziku ("Der taube Bürgermeister", "Die Heiratsfrage", "Ich will den Koch, keine Köchin", "Die Plauschpartie", i dr.), a znatno učestalije kasnije 1950.-ih i 1960.-ih godina u Austriji i Njemačkoj, piše na njemačkom jeziku pjesme i kratke autobiografske pripovijesti.

Josef Geiser i njegov književni rad prvi puta je predstavljen 1959. u podunavskošvapskom ti-

Josef Geiser

sku člankom "Porträt eines verdienten Donauschwaben" ["Portret zaslužnog Podunavskog Švabe"], u tjedniku *Der Donauschwabe* (Aalen, 26. IV. 1959.). Uz životopis objavljena je jedna njegova pjesma "Maiglöckchen", a zatim u tjedniku *Der Donauschwabe* (Aalen, 6. IX. 1959.) objavljena je jedna njegova kratka autobiografska pripovijest "Schlagt den Schwaben tot!", te u Božićnom broju tjednika *Der Donauschwabe* (Aalen, 25. XII. 1959.) kratka autobiografsku pripovijest "Nar rei

khumme!". Zatim je objavio u podunavskošvapskom kalendaru za 1962. kratku autobiografsku pripovijest "Das war ein Wunder! – Eine Gesangsstunde kostet 1500 Dinar" (*Volkskalender 1962 der Donauschwaben*, Ulm 1962.), i u podunavskošvapskom kalendaru za 1963. pjesme "Klage und Zuversicht" ("Parsifal"), "Der Zauber der Liebe", "Johanniskraut" (*Volkskalender 1963 der Donauschwaben*, Ulm 1963.). Uvršten je u antologiju podunavskošvapske književnosti (Stefan Teppert (Hrsg.), *Die Erinnerung bleibt. Donauschwabische Literatur seit 1945. Eine Antologie*, Band 2, E – G, Sersheim, 2000.), u kojoj su objavljene njegove pjesme "An mein Schwabenland", "Gänseblümchen", "Baldrian", "Gemeiner Sauerklee", "Die Klette", "Frühlingsknotenblume", "Sharfer Hahnenfuß" i kratke autobiografske pripovijesti "Der Korbmacher" i "Achtjährige Heimatlosigkeit". Prema antologiji podunavskošvapske književnosti S. Tepperta, njegovi rani kazališni tekstovi za školsku djecu ostali su neobjavljeni, kao i niz kratkih autobiografskih pripovijesti (iz rukopisne zbirke *Autobiographische Kurzgeschichten, gewidmet meiner getreuen Frau Käthi und den Kindern Paul, Anna und Kathiliese*, Schweningen a. N., den 30. August 1953, 181 str.), te i niz pjesama (iz rukopisne zbirke *Besinnlicher Blumenreigen. Einundsechzig Gedichte über die Pflanzen unseres Vaterlandes, die uns die Schönheit bunter Blumen und die Allmacht Gottes veranschaulichen, in liebevoller Verehrung meinen ehemaligen liebe Schulkindern Frau Anna und Herrn Jakob Weiß*, Bühl, 10. November 1963, 72 str.) ostali su neobjavljeni.

U prilogu objavljujemo Geiserovu pjesmu "Der Zauber der Liebe" ["Čarolija ljubavi"] u izvorniku na njemačkom jeziku.

Literatura:

- *Der Donauschwabe*, Bundesorgan der Heimatvertriebenen aus Jugoslawien, Rumänien und Ungarn, Donauschwäbischer Heimatverlag, Aalen, 26. IV. 1959., 6. IX. 1959. i 25. XII. 1959.

- *Volkskalender 1962 der Donauschwaben. Jubiläumfest- und Jahrbuch. Vormalig Jahrbuch der Deutschen aus Jugoslawien*, Herausgegeben vom Kultur- und Sozialwerk der Donauschwaben e. V. in Ulm, Ulm an der Donau 1962.

- *Volkskalender 1963 der Donauschwaben. Ein Jahrbuch des gesamten Donauschwabentums*, Herausgegeben vom Kultur- und Sozialwerk der Donauschwaben e. V. in Ulm, Ulm an der Donau 1963.

- Stefan Teppert (Hrsg.), *Die Erinnerung bleibt. Donauschwabische Literatur seit 1945. Eine Antologie*, Band 2, E – G, Oswald Hartmann Verlag, Sersheim, 2000.

Der Zauber der Liebe

Es ruht dein Herz verzaubert in eines Riesen Hand.

So fern von Qual und Liebe es seine Stunde fand.

Die Stunde gab's dem Tage, der Tag vergab's der Nacht

Und vom dem Ganz der Sterne ist dann ein Traum erwacht.

O guter Glanz der Sterne, du Segen für und für.

Ach, öffne jedem Herzen des Zaubers goldne Tür.

Daß es die Sehnsucht leide ganz schmerzhaft allzumal,

und das es endlich finde Vollendung süßer Qual.

–

Die Stunde gab's dem Tage, der Tag vergab's der Nacht.

Der Traum vom Glanz der Sterne hat Glück und Qual gebracht. –

Josef Geiser, 1963.

SJEĆANJE NA SELO KRNDIJU I STRADANJA NJENIH STANOVNIKA

Mirko Knežević

Sedamdeseta obljetnica progona Nijemaca nakon završetka Drugog svjetskog rata 3. svibnja obilježena je u selu Krndija, nedaleko od Đakova. Polaganjem vijenaca paljenjem svijeća na groblju i misnim slavljem u crkvi sela Krndije obilježen je Dan progona Nijemaca- Verreibungstag iz logora Krndija, obilježeno je 70 godina mračne povijesti jedne ideologije. Prošlo je sedam desetljeća otkako su pod prijetnjom partizanskog oružja iz svojih domova protjerani Nijemci sela Krndije, tada jednog od najvećeg u Đakovštini pa i širem području. Odvedeni su u sabirne i radne logore u Josipovcu, Krndiji kod Đakova i u Valpovo. Proglašeni su krivcima za nacističke zločine i u to je ime počeo progon, počele su patnje i stradanja nedužnih ljudi, žena, djece i starca samo zato što su bili Nijemci. Krndija je postala logorom uglavnom za njemačko stanovništvo, slavonskih, srijemskih, baranjskih i bosansko posavskih Nijemaca koji su u logor dolazili u transportima.

U ratnom vihoru stradala je i crkva koja je nakon granatiranja pretvorena u skladište. Obnovu iste pokrenuli su sredinom 90-ih bivši mještani Krndije, među kojima je najveći donator bio, sada pokojni Lee Pek iz Potnjana pokraj Đakova, koji je krajem II. svjetskog rata protjeran u Njemačku. Za obnovu je donirao 175 tisuća eura. Obnovljenu crkvu blagoslovio je 2. svibnja 2003. godine tadašnji biskup đakovačko-osječki mons. dr. Marin Srakić.

Prema podacima u Krndiji je prije izгона, patnji i logora živjelo blizu 1500 stanovnika u 340 kuća. Njihova tragedija i tragedija jednog od najvećih sela Đakovštine koje je imalo nekoliko ulica, kino, trgovinu, započela je 1945., kada je započeto s provedbom zloglasne Odluke Predsjedništva AVNOJ-a od 21. studenoga 1944. godine. U logoru Krndija, mjestu gdje su do tada živjeli Nijemci kao većinsko stanovništvo, od gladi, tifusa i drugih bolesti umrlo ili je ubijeno oko 1500

Nijemaca, među kojima velik broj žena i djece. O ovim stradanjima nije se smjelo govoriti sve do 1990. godine.

Krndija tridesetih godina prošloga stoljeća

Krndija danas

Na mjesnom groblju kod spomen-obilježja Podunavskim Nijemcima, zatočenicima logora Krndija, podignutim 1999. godine položeni su vijenci Njemačke zajednice - Zemaljske udruge podunavskih Švaba u Republici Hrvatskoj - Udruge podunavskih Švaba Osijek, Ogranka Đakovo i Općine Punitovci položeni su vijenci i upaljene svijeće u nazočnosti četrdesetak članova njemačke zajednice među kojima je bilo i nekolicina preživjelih logora Krndije, u znak sjećanja na strahote logora Krndija i izgon logoraša 11. svibnja 1945. godine. (Ove godine obilježavanje je bilo

na crkveni god Krndije 3. svibnja, na blagdan sv. Filipa i Jakoba.) Zbor osječke njemačke zajednice „Alte kamaraden“ (Stari prijatelji) otpjevao je pjesmu palom vojniku na njemačkom jeziku. Nakon molitve „Oče naš“ koju je predvodio punitovački župnik mr. Đurica Pardon zbor je molitvu „Vater unser im himel“ (Oče naš na nebesima) otpjevao na njemačkom jeziku.

„Na ovom groblju prisjećamo se onih koji su nekada ovdje u Krndiji živjeli, gradili i patili. Zbog ideologije i onoga što ne priliči čovjeku nestalo je mjesto u kojemu je nekada živjelo više od 1500 stanovnika u više od 300 kuća. Oni su dio povijesti koja je njihovom patnjom izmijenjena, naša župa bi dana bila brojnija njihovim brojem, župa u kojoj bi kao Nijemci zajedno živjeli sa Slovacima i Hrvatima. Njihova patnja svjedočanstvo je istine. Molimo za sve stanovnike Krndije, za njihovu bol, patnju, izgon, molimo za sve nas, molimo za prijatelje, molimo kako nas to uči Evanđelje i za naše neprijatelje i progonitelje. Sličnu sudbinu mnogi su i nedavno u Domovinskom ratu doživjeli, progon i patnju. Nekadašnji stanovnici Krndije i pokojnici na ovom groblju sigurno bi bili sretni vidjeti kako gradimo milošću Božjom i slijedeći Kristov put našu sadašnjost daleko od nasilja, brutalnosti i patnji. Sjetimo se svih koji su ovdje živjeli, cijenimo ono što su oni učinili, ono što je njima bilo sveto, a mi budimo povezani u miru i prijateljstvu, budimo zajednica ljubavi i uvažavanja, živimo po nauku Crkve, hodimo putovima kojima nas upućuje Krist koji je uvijek s nama. Vjerujemo u Njega i živimo s Njim“, riječi su župnika okupljenima na groblju.

Nakon komemoracije na groblju u crkvi „Uzvišenja Svetog Križa“ upriličeno je misno slavlje koje je u koncelebraciji s vlč. u miru Ivom Đambićem predvodio punitovački župnik mr. Đurica Pardon kojemu su uz pripadnike njemačke zajednice nazočili i brojni župljani punitovačke Župe. U vrijeme slavlja župnik je od predsjednika Udruge Osijeka i Đakova u ime njemačke zajednice primio kalež za službu Božju u crkvi u Krndiji s ugraviranom dvojezičnom posvetom na hrvatskom i njemačkom jeziku.

„Prisjećajući se danas nekadašnjih stanovnika sela Krndije, njihovog življenja i ljubavi koju su utkali u život sela, nekada najvećeg u Đakovštini čini svakoga od nas čovjekom. Sjećanje je ono od čega narod Božji živi, sjećanje čini narod narodom, sjećanje čini čovjeka čovjekom. Ako se čovjek ne sjeća onoga što dolazi iz povijesti neće se ponašati ispravno, neće znati graditi buduć-

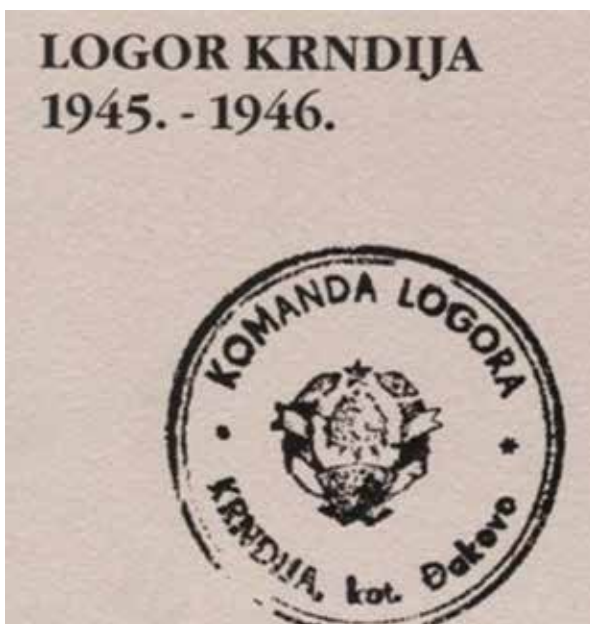
nost. Tko zna i tko se prisjeća onoga što su činili zločinci neće činiti zlo i neće dopustiti da se ono dalje širi. Ova crkva, Križ Kristov podsjeća nas na prošla vremena, podsjeća na kulturu, jezik, marljivost i upornost ljudi koji su ovdje živjeli i koji su patili, stradali, morali otići istjerani samo zato što su bili drugačiji. Prisjećajući se 70 godina od provedbe zločina nad nekadašnjim stanovnicima ovog sela, prisjećajući se logora, prisjećamo se i nedavne naše prošlosti po kojoj su i njemački narod ovih prostora kao i hrvatski doživjeli zvjerstva nad čovjekom. Njemački narod koji je ovdje živio nije imao ideologiju osvajanja. Stradali su posljedicama ideologije zaglupljivanja ideologije ljudi koji nisu slušali Božju riječ i nisu čuli Njegov glas. Zahvaljujemo Gospodinu što nam je dao zdrav razum da znamo razlikovati dobro od zla. Neka sjećanje na Krndiju ne izbljedi jer čovjek koji se ne sjeća prošlosti, ima prolaznu sadašnjost u kojoj neće znati za budućnost. Molimo Gospodina da nam udijeli milost dobrote, razboritosti i život u razumijevanju i ljubavi prema bližnjemu“, rekao je u homiliji župnik Pardon.

Nakon misnog slavlja dr. sc. Vladimir Geiger, povjesničar s Hrvatskog instituta za povijest, govorio je o naseljavanju Krndije Nijemcima, životu i stradanju stanovnika Krndije i patnjama i stradanjima u logoru Krndija. Istaknuo kako konkretni podaci do kojih se došlo na temelju vrlo ne cjelovitih i izvornih arhivskih dokumenata, kada je riječ o logoru Krndija, pa i ostalih logora za Nijemce, govore da se broj stradalih u logoru Krndija kreće između tisuću do tisuću i pol osoba.

„Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova Hrvatske iz 1945., kroz logor je prošlo više od 3500, a prema nekim drugim podacima i 4000 logoraša. Kako napominju, Krndija je bila idealna za internaciju žena, starijih osoba i djece, za razliku od drugih logora, poput Valpova,

gdje su bili logoraši svih dobnih skupina. Dovoljno je bilo dokazati da je neka obitelj njemačkog podrijetla i ona je bila, osim što su im oduzeta građanska prava i sva imovina, poslana u logore, a odatle su ih htjeli protjerati iz Jugoslavije za Austriju, odnosno Njemačku. Kako Saveznici u ljeto 1945. zatvaraju granice Jugoslavije, trauma i stradanja ljudi njemačkog podrijetla i u Krndiji i u ostalim logorima, produžava se. Poimence se do sada, kaže, utvrdilo više od 300 onih koji su život izgubili u ovom logoru, a dvije trećine bile su žene i djeca. Umiralo se većinom od bolesti, posebice tifusa, premorenosti, zime i gladi. Od zime 1945./46., posebice od siječnja 1946., počinje harati epidemija pjegavog tifusa i ubrzo poprima zastrašujuće razmjere. Potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih mjera tifus je uklonjen. Ubijanja i smaknuća osim nekoliko slučajeva, koji su nedvojbni, u logoru Krndija nije bilo. Logoraše su pokapali na mjesnom groblju, mnogi i bez nadgrobnih oznaka ili natpisa", rekao je dr. Geiger.

Nakon ukidanja logora Krndija, znatan broj osoba puštenih na slobodu ostao je raditi na poljoprivrednim dobrima i u raznim radnim organizacijama u Slavoniji. Krndija je naseljavana obiteljima iz raznih krajeva koji su se zapošljavali u tadašnjem PIK-u Đakovo. Vremenom su doseljenici gradili svoje domove i selili se u obližnja mjesta. Kuće nisu obnavljane, propadale su, rušile su se, a zemljište okućnica pretvarano je u oranice. Danas Krndija broji manje od 70 stanovnika u dvadesetak domaćinstava. Prvo uređivanje logorskoga dijela groblja u Krndiji bilo je 1997.

i 1998. za prigodu komemoracije i otkrivanja spomen-obilježja (spomenika) stradalima (žrtvama logora). U Krndiji je, napokon, 1. studenoga 1997. održana prva komemoracija žrtvama logora 1945./46. Na logorskom dijelu groblja u Krndiji otkriveno je 7. listopada 1999. spomen-obilježje (spomenik) stradalim/žrtvama logora 1945./46. s natpisom na hrvatskom i njemačkom jeziku: "U počast i spomen Podunavskim Nijemcima žrtvama zatočeničkog logora Krndija 1945/1946" / "In ehrendem Gedenken der donauschwäbischen Opfer im Vernichtungslager Kerndia 1945/1946".

Među okupljenima u Krndiji bio je i nekadašnji saborski zastupnik Nikola Mak koji se prisjeća mračnih vremena: „Ovdje, na ovom groblju, pod ovom travom leži moja draga prijateljica, četverogodišnja Kadika Albreht. To je prva žrtva u ovom logoru. Naime, mi smo bili za protjerivanje, saveznici nas nisu primili na Dravogradu, pa smo se vraćali natrag. U tom povratku od Velike Pisanice do Valpova zastali smo ovdje u Krndiji jer je selo bilo prazno, odmorili smo se, međutim, mala djeca su se razbolijevala od difterije, ospica, šarlaha... U mojoj intimnoj uspomeni je ta mala Kadika, prva žrtva sahranjena na početku ovog logoraškog groblja", kazao je Mak.

Krndija, selo u kojem nema Nijemaca, selo koje grobovima bez imena podsjeća na prošlost. Ostaje sjećanje preživjelih i njihovih potomaka i sunarodnjaka na Krndiju i njene nesretne stanovnike, ostaje sjećanje na boli i patnje. Obnovljena crkva poziva na misna slavlja nekoliko puta godišnje, a posebno na okupljanje i misno slavlje povodom 11. svibnja 1945. godine - Dan progona - Vrtreibungstag.

Dio logorskog groblja

TRAGOM NJEMAČKE NACIONALNE MANJINE

Željko Vurm

Prije tri stotine godina, okupljajući se u Ulmu, krenuli su Nijemci Dunavom na područje Slavonije, Baranje, Srijema, Bačke i Banata, tražeći nove životne prostore u tadašnjoj Habsburškoj monarhiji čiji sastavni dijelovi su bili Kraljevina Hrvatska, a isto tako i Banovina Hrvatska, jer je 1527. godine hrvatski sabor u Cetinu izabrao Ferdinanda Habsburškog za hrvatskog kralja. Budući da u Njemačkoj samo najstarije dijete nasljeđuje obiteljsko imanje, mlađa djeca morala su naći nove mogućnosti svoga opstanka pa su za to neki izabrali plodne njive Podunavlja.

Nijemci su došli u Đakovo i Đakovštinu prije dvije stotine godina. Unaprjeđivali su poljodjelstvo, razvijali obrt baveći se raznim zanatima, ali njegovali su i svoju kulturnu baštinu te prihvaćali način života i običaje okruženja. O tome svjedoče brojni germanizmi koji su i danas u uporabi a stariji ljudi se sjećaju naziva nekadašnjih trgovina i zanatskih radnji prema njihovim vlasnicima Nijemcima.

Spomen-groblje u Krndiji

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, pod kolektivnom krivnjom za nacističke zločine, zapo-

čeo je organizirani progon Nijemaca. Oduzimana im je imovina a civilno stanovništvo, najviše starci, žene i djeca otjerani su u logore. Umirali su u nehumanim i teškim uvjetima, bez zdravstvene njege, hrane, zbog hladnoće, ponižavanja i zlostavljanja partizanskih vlasti. U najvećemu logoru za pripadnike njemačke manjine u Hrvatskoj, u Valpovu, 1945. i 1946. godine bilo je zatočeno desetak tisuća civila, a oko 2000 osoba umrlo je u neljudskim uvjetima.

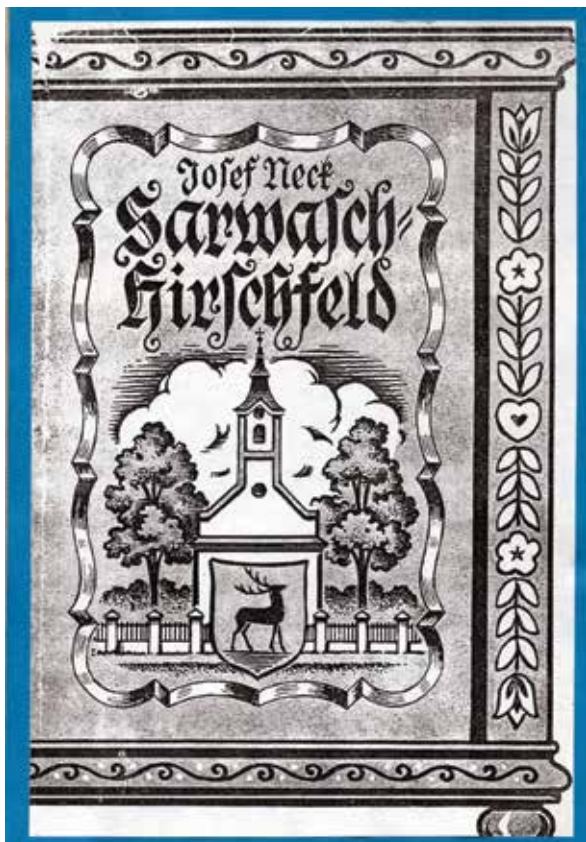

Predsjednik Vili Haas na godišnjoj skupštini Ogranka Đakovo 2015. podnosi izvješće o radu

Poslije Drugoga svjetskog rata iz istočne Europe protjerano je između 12 i 15 milijuna osoba njemačke nacionalnosti. Iako civili, svi su oni bili kolektivno krivi komunističkim vlastima samo zato što su Nijemci. U blizini Đakova nalazi se mjesto Krndija gdje je njemačko groblje na kojemu je izgrađen spomenik koji podsjeća na vrijeme stradanja i istrjebljenja Nijemaca s ovih prostora kada je u „humanom preseljenju“ stradalo oko dva milijuna ljudi. Kroz logor u Krndiji, prema evidenciji Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske iz 1945. godine, prošlo je oko 3500 osoba, a prema procjenama očevidaca oko 4000

od kojih je poginulo preko 300 osoba od kojih su dvije trećine bile žene i djeca.

Sve do 1991. godine malobrojni preživjeli Nijemci i Austrijanci nisu imali nikakva prava kao nacionalna manjina, a u suverenoj Republici Hrvatskoj imaju sva prava autohtone nacionalne manjine, te nastaju njihove udruge i raste broj članstva.

Naslovnica knjige (preslika)

U Đakovu djeluje Ogranak Njemačke narodnosne zajednice – Zemaljske udruge Podunavskih Švaba Hrvatske, čija je centrala u Osijeku, a osnovan je u 1. ožujka 2002. godine. Taj Ogranak sada broji oko 160 članova i zadovoljava potrebe pripadnika njemačke i austrijske nacionalne manjine i njihovih potomaka koji danas žive u Đakovu i Đakovštini. Prvi predsjednik đakovačkog Ogranka bio je nedavno preminuli Matej Niderle, a sadašnji predsjednik je Vili Haas. Ogranak Njemačke narodnosne zajednice djeluje u prostoriji Ogranka Matice hrvatske Đakovo. Sve aktivnosti Ogranka moguće je vidjeti na web stranici www.vdg-dj.net.

Kada sam počeo tražiti podatke o životu i radu Nijemaca na području Slavonije, odnosno osobe

koje mi mogu u tomu pomoći, umirovljeni svećenik prof. Slavko Platz omogućio mi je uvid u knjigu koju je napisao Josef Neck a zove se Sarvasch – Hirschfeld – von Werden, Leben und Ende einer slawoniendeutschen Siedlung. (Sarvaš – Hirschfeld – o postojanju, životu i kraju slavonskog njemačkog stanovništva). To je zapravo preslika knjige iz 1961. godine koja je izdana 1960. godine u Austriji, u Grazu, Lazarettgürtel 54, u vlastitoj nakladi. Priredio ju je dr. Valentin Oberkersch. Izdavač je Donau-schwäbischen Landsmanschaft in der Steiermark (Udruga Podunavskih Švaba u Štajerskoj). Na početku knjige izražena je zahvalnost žrtvama oba svjetska rata, popisanim poimenično.

Zatim autor govori o zemljopisnom položaju Sarvaša, povijesnim značajkama i ljepoti krajolika, nastanku Sarvaša i strukturi njegova stanovništva, međunacionalnoj suradnji, običajima, školstvu, vjeroispovijesti, društvima, udrugama, proslavama, radovima u polju i kućanstvima i, zapravo, o svim aspektima života početkom 20. stoljeća. Autor nije imao visoko obrazovanje, ali je marljivim opisivanjem obuhvatio sve što se događalo i dao presjek postojanja i djelovanja ak-

Pjevačka skupina mladih, sportska skupina Kulturbunda i voditelji Neck i Gassenheimer (preslika, str. 144)

Vatrogasni orkestar i dirigent Wetzl (preslika, str. 113)

tivne i žive zajednice ljudi svoga vremena.

U poglavlju o udrugama i društvenom životu opisuje osnivanje knjižnice i čitaonice 1905. godine. To nije išlo lako, jer je trebalo odobrenje nadležnih vlasti iz Zagreba. Kao osnivatelji spominju se župnik Karl Bartolović, koji je bio i predsjednik, dopredsjednik je bio učitelj Johann Klauser, tajnik Eduard Kövesdy, blagajnik Johann Platz a knjižničar Kaspar Fingernagel. U odboru su bili još Josef Schnur, Ferdinand Wehmann, Anton Braunsar, Wendelin Schumacher, Johann Rock, Stefan Platz i Johann Platz.

Postojalo je i lovačko društvo, dobrovoljno vatrogasno društvo, sportski klub „Drava“, posmrtno društvo, vatrogasni glazbeni orkestar kojega je vodio najbolji sarvaški glazbenik Josef Wetzl.

Opisani su i vjerski običaji kroz cijelu godinu, adventsko i korizmeno vrijeme, Božić, Uskrs i drugi blagdani kada su se ljudi okupljali i slavili Boga općeprihvaćenim vjerskim standardima, ali i svojim etnološkim specifičnostima. Opširnije poglavlje posvećeno je svinjokolji. Opisani su i običaji prilikom rođenja i krštenja djece, organiziranje pokopa, provođenje žalovanja i drugo. Slijede opisi poljodjelstva, konjogojstva i držanja stoke. Postojala je i skrb o bolesnima i nemoćnim sumještanima. Navedeni su i sarvaški nadimci, kako je to već odavno uobičajeno na našim

prostorima a, vjerujem, i drugdje u svijetu kako bi se ljudi međusobno razlikovali bilo zbog istih prezimena, bilo zbog nekih svojih uočljivih karakteristika.

U zadnjem dijelu knjige, pod naslovom, Kako je završilo, piše o izbijanju I. i II. svjetskog rata, stradanju Nijemaca, umiranju i izbjeglištvu, protjerivanju i progonstvu.

Knjizi je priložen plan Sarvaša s popisom vlasnika kućanstava.

Knjiga završava opomenom pjesnika Michaela Alberta (1836.-1893.) izraženom u stihovima:

„Deiner Sprache, deiner Sitte,
Deinen Toten bleibe treu!
Steh in deines Volkes Mitte,
Was sein Schicksal immer sei!

Wie die Not auch dräng' und zwinge,
Hier ist Kraft, sie zu bestehen;
Trittst du aus dem heil'gen Ringe,
Wirst du ehrlos untergehn.

Bleibe treu! Bleibe treu!“

(Prijevod autora teksta)

„Tvoj govor i običaji,
vjerni tvojoj smrti jesu,
svom narodu odan budi
što god usudi donesu.

A nesreća kad te snađe,
snaga će ti ovdje rasti,
napustiš li Prsten Sveti,
propasti ćeš ti bez časti.

Budi vjeran! Budi vjeran!“

SLIKAR GÁBOR DÖBRENTÉY I HRVATI

Đuro Franković

Mađarski slikar i restaurator Gábor Döbrentey usredotočio je pozornost slikanju povijesnih scena i slikanju crkvenih tema, ali se je nakon Drugog svjetskoga rata ponajviše zanimao restauriranjem umjetničkih spomenika. Podjednako je slikao monumentalne kompozicije, zidne slike, portrete i krajobraz. Inspirirala ga je i živopisna hrvatska – šokačka i bošnjačka – nošnja u Baranji.

Gábor Döbrentey, *Mlada (Menyecske)*

Gábor Döbrentey Gábor (1897.–1990.) rođen je u Sambotelu (Szombathely). Vodstvo rodnog grada osigurala mu stipendiju te od 1927. stvara u Likovnoj koloniji Kecskeméta, gdje uči slikarstvo od Imre Révész. U Sambotelu se susreo

s likovnjakom Oszkárom Glatzom koji je vodio ljetnu likovnu koloniju te je Döbrenteyu savjetovao da izuči slikarstvo. Nakon toga od 1928.–1935. studirao je na Akademiji likovne umjetnosti (Képzőművészeti Főiskola) u Budimpešti.

Iskustvo svojih mladalačkih godina nosio sa sobom s bojišnica Prvog svjetskog rata, gdje je zadobio bolest, ali i zbog obveza prema svojoj obitelji u njegovoj likovnoj karijeri ne zapaža se nikakav trag pesimizma niti da se prenose ratom prouzrokovane patnje. S oduševljenjem je isprobavao svoje umijeće u svim granama slikarstva.

Na Akademiji likovne umjetnosti profesor mu je bio Oszkár Glatz te je posjećivao i razred za izradbu fresaka Andora Duditsa, gdje je izučio tehniku monumentalnog slikarstva. Uspješno je uznapredovao te ga je Oszkár Glatz od 1932. do 1935. uzeo uz sebe za asisenta. Već je od 1933. godine, kao akademski student, izlagao na izložbama. Redovito je slao svoja djela na izložbe u Umjetnički paviljon (Múcsarnok), Muzej Ernst i Nacionalni salon (Nemzeti Szalon) u Budimpešti. Bio je dobitnik brojnih nagrada: 1933. dobio je nagradu Stolnog grada (Székesfőváros), naredne godine Nagradu Ede Balló, 1936. Nagradu Weber Xavér grada Pečuha te pohvalno priznanje Natječaja Franjo Josip (Ferenc József-Pályázat).

Oszkár Glatz je za svoje studente organizirao likovnu koloniju u Mohaču 1931. godine, kada je otkrio ljepotu šokačke narodne nošnje, što je od tog vremena postala jedna od njegovih najomiljenijih tema. Njemu se pridružio i Döbrentey, koji je također bio oduševljen za šokački svijet, te se naslađivao u svijetu punih životnih boja. Izradio je brojne slike o šokačkom čovjeku u prirodi. Na temu o Šokicama 1935. godine pripremio je seriju u temperi koje oslikava u jakim i živim bojama. Umjetnički paviljon na svoje zimske i proljetne izložbe je od 1937. prihvatio sve više i više njegovih radova.

Proboj u slikarstvu postiže 1938. godine na izložbi posvećenoj tisućljetnoj obljetnici smrti mađarskog kralja svetog Stjepana. Ova je obljetnica mobilizirala najbolje snage društva mađarskih likovnjaka. Döbrenteya je slikom *Uhićenje vezira Đule (Gyula vezér elfogatása)* bio nagrađen prvom nagradom Zbora mađarskih biskupa u društvu Istvána Szőnyia i Vilmosa Aba Nováka (po 3000-3000 pengova), a natjecali su se i drugi poznati mađarski likovnjaci. Naporedo time od glavnog grada povjerena mu je izradba slika kardinala Pacellia, naime 1938. u Budimpešti je održan Euharistički kongres a čiji je on bio najglavniji gost, kasnije poznat po imenu papa Pio XII.

Döbrenteyevu scensku skicu otkupio je gradonačelnik Budimpešte te je istovremeno dobio i ministarsko priznanje. Na Jesenskoj izložbi 1942. u zasebnoj prostoriji je mogao izložiti približno deset slika. Osim toga valja navesti neke njegove slike u ulju, velikog formata, koje je izradio od 1938. i 1942. godine, kao što je *Ivan Kapistran juriši na Turke kod Beograda (Kapisztrán János Nándorfehérvárnál kirent a törökökre)*, te *Krvni ugovor (Vérszerződés)* i *Redovnik Julian (Juliánusz barát)*, *Sv. Stjepan i njegovo doba (Szent István és kora)* čiji se veći dio nalazi na nepoznatom mjestu. Ministarstvo mu je 1938. povjerilo izradbu zidne slike u vijećnici poglavarstva u Sambotelu. (Od petero kandidata njemu je dodijeljen posao.) Tema je bila: *Sveti Stjepan izjavljuje trajno savezništvo s Venecijom i Hrvatskom*. Pano 6x3,5 metra je pripremljen 1941., ali je za vrijeme rata, 1945. godine zgradu pogodila bomba i djelo je uništeno. Döbrentey prvenstveno oslikavao je ljude, ali je rado slikao i raznolike pejzaže, a povremence i mrtvu prirodu. Ponajviše su ga zanimala velike, figuralne kompozicije te je njihove okvire pronalazio u mogućnostima ponovnog oživljavanja slikanjem povijesnih scena. Nacionalni plam tridesetih godina inspirirao je mnoge mađarske likovnjake, a koji sopstvenim zahvatima ostavljaju brojna platna o uzvišenim trenucima mađarske povijesti.

Način prikazivanja Gábora Döbrenteya nosi u sebi prepoznatljiva obilježja realističkog prikazivanja postimpresionističke škole u Nagybányi, istovremeno spojeno s dekorativnim prikazivanjem.

Teme njegovih pejzaža: Balaton, budimska tvrđava, Dunav, Taban, Vérmező u Budimu te Brdo Snježne Gospe u Pečuhu.

Gábor Döbrentey, *Brdo Snježne Gospe (Havihegy)*

Nakon Drugog svjetskog rata zanimao se restauriranjem. Uz njegovo ime vezuje se restauriranje fresaka Mađarskog parlamenta (Országház), Mađarske akademije znanosti (Magyar Tudományos Akadémia) i Opere (Operaház) te brojnih crkava i dvoraca umjetničkih spomenika. A kada je od pedesetih godina od strane Crkve imao sve manje i manje narudžbi došao je u Sambotel gdje je radio u kući Eölbey. U svom rodnom gradu zadnji put imao je izložbu 1984. godine u dvorani Derkovits.

Imao je brojne izložbe, uostalom 1988. u Hrvatskom klubu August Šenoa u Pečuhu, uz prodaju slika, a koje od tada krasi zidove hrvatske škole, kluba te obogaćuju i poneke privatne zbirke.

LIT.: Internet: http://est.hu/cikk/93242/dobrentey_gabor_kiallitasa (posjet 8. veljače 2015.); <http://www.muvesz-vilag.hu/kepzomuveszet/hirek/19092> (posjet 8. veljače 2015.)

NOVI LIKOVNI PRILOZI U 2015. GODINI

ERNESTINOVO - RASADIŠTE KIPARSTVA U DRVETU

Josip Palada

Isus i, Svetac Leopold Mandić, nadziru me pažljivo iz svojih ukazanja, rukom i dljetom uprizoreni, izrezani, izrezbareni, po apostolu kiparstva Mati Tijardoviću, a u oblicama ponosne breze slavonskih šuma. Te tvorbe, dvadeset i pet centimetara visoke i osam centimetara u promjeru, nedirnete kore, stoje na mom pisaćem stolu. Sjaje ljepotom artistske, kiparske umještosti i, užarenosti duha koji ih je uprizorio. Dostojanstveno me opominju; Ti Sveti, majstorstvom artikulirani likovi, da pazim što radim?! Njihova je pojava svečanost. Isus nas prati i, kroz iskru svjetlosti božanstvenog nam duha, te uma i poimanja, neprekidno uskrsava već 2015 godina. Našeg Sveca Leopold Mandić, čiji sam sarkofag, rukom molitelja, dotakao u Padovi gdje počiva vječni san i, svojim moćima pomaže mnogima moliocima, a za mog jednog povratka iz svetišta Lurd, naprosto sam sreo. Te godine, 2008., a za veliku 150. godišnjicu ukazanja, hodočastila je naša obrambena vojska i policija u Lurd. Uz ostale vojske svijeta, tom zgodom, osnovali smo Selo gradnje svjetskog mira, na komadiću svete zemlje, gdje je noga Djevice Marije Gospe naše, majke Isusove, dotakla zemlju, poslana od neba,

te se ukazala Bernardici u špilji Massabielle, a na obali rijeke Gave de Pau, 11. veljače 1858. nedaleko izvora i potočića kroz koji se sliva Sveta voda i liječi ljude dobrostivo. Umio sam u toj vodi svoje vanjske bolećice, a napivši se, oprao sam, ostrugao unutarnje. Ozaren ljepotom i čistoćom istine te godine sam se osjećao svetim čovjekom.

Danas pletem pleter riječi za reviju: „ akovački vezovi“ ne bi li ispleo istinsku ljepotu pojavnosti koja šiklja u Ernestinovu (mjestu nedaleko od Osijeka), a razlijeva se na sve strane po Hrvatskoj, Mađarskoj, Austriji, Italiji, Češkoj, Slovačkoj, itd. Nad našim prostorima, odbrojava dane prolaznosti, godina Gospodnja 2015.-a.

Ovdje u Ernestinovu je izvorno rasadište umijeća i umjetničkog pristupa obradi drveta, ma kakvo ono bilo i gdje stasalo i doraslo, pa i kako se zvalo: brijest, breza, cer, hrast, tamaris, orah, kruška, lipa, trešnja, et cetera. Drvo je, koliko znam, jedina materija na našoj planeti Zemlji, koja bilježi u godovima srca vrijeme bitka, rasta i postojanja. Sve drvo koje se obrađuje i pretvara u simbole, skulpture, umjetničke tvorbe, rezbarske likovitosti, intarzijom slikovitosti, uprizoruje nezamislivo, izraslo je i stasalo u

širokom i prostranom krilu božanstvene ravne,
ali i planinske Slavonije plemenite.

Idemo tim majstorima, čarobnjacima, tvorcima,
rezbarima: Petru Smajiću, Mati Tijardoviću, Ivici
Toliću, Siniši Tešankiću, Ivanu Forjanu i ostalima
u pohode.

ERNESTINOVO

silni hrvatski pijetao
zoblje zvijezde istina
kukurikanjem titravo
rastire tanano rumenilo zore
po ravnici i šorovima
naslikan je kistom
ivana antolčića
aurora borealis mu je
kolore poklonila
uprizoren je kao budilnik ljepote
i božjeg mira

ostali slikari i kipari
univerzalnim znanjem
i božjim darom
slikaju klešu režu rezbare
samo njima znana nadahnuća
zanose i ljepotu

pristigli su iz uljuđenog svijeta
jedino nemaju pristup
oni iz tamnog vilajeta
koji su se skutrili
u rogu mržnje na istoku

a već toliko godina
u ernestinovu
gnijezdu petra smajića
mate tijardovića ivana kolara
ivice tolića ivana forjana
siniše tešankića, darke varge
i ostalih umjetnika
cvijeta umjetnost
razlijeva se ručicama učenika
i širi ljubav božanstvenih istina

sotonisti su uništili neka ostvarenja
bacivši ih u plamen bjesnila
i mržnje ludila

feniks ernestinova izdiže se
još ljepši ponosniji
iz pepela ludila

leti na krilima eolovih sinova
neukrotive su ruke umjetnika
njihova je ljubavnica dugina svjetlost
a moć uprizorenje
neslučenih dovida
hrvatski antej se vratio u krilo
slavonske majke geje i postao neuništiv
besmrtn lijep snažan naš nenadmašan
veličanstven

O ERNESTINOVU SU PISALI:

Doktor Antun Željko Živković (od milja zvan Dok.). Osijek je napadan, rušen, ubijan, zasipan iz svih sablasnih oružja, a za Hrvatskog obrambenog Domovinskog rata, 1991. – 1995. Ernestinovo je bilo od četnika Srba okupirano, prognano, devastirano, zapušteno. Crkva do temelja porušena. Preko 600 umjetnički djela oteto, odneseno, prodano, spaljeno, devastirano, oštećeno. Sve su to bila umijeća uprizorena u drvenim skulpturama po Petru Smajiću i njegovim sljedbenicima: Tijardoviću, Toliću, Forjanu, Tešankiću, Karaču, Žukini i brojnim drugima iz Hrvatske i Svijeta. Preostali živalj (žene, starci, djeca, invalidi, nemoćnici) je pobijen i zajedno sa stokom iz sela, koja nije oteta i, po Srbiji za meso prodana, u zajedničku grobnicu u parku sela je bila zapretan, zakopana. To je bila bratska ljubav kršćana Srba, još su se zvali i četnici, osvajači ognjišta Hrvata.

Ognjem i mačem prisvajali su okupirana područja hrvatske, sablasnici.

U napadnutom Osijeku, Doktor Živković se bavio svojim poslom liječnika hitne pomoći. Bio Predsjednik skupštine napadnutog grada. Napisao roman „Amper pun ruža“. Objavio ga kao i još nekoliko knjiga, pjesama, priča. Prigrlio je uz ostale suradnike, prognane iz Ernestinova, Aljmaša i ostalih okupiranih mjesta. Grad se bio smanjio što se tiče žitelja, ali uz branitelje iz cijele Hrvatske, život se održao. Tako su; usprkos

brojnim opasnostima, udomili i pokrenuli, nakon sablasnog šoka 1991. nadaleko poznatu umjetničku manifestaciju: Likovnu koloniju Ernestinovo i bili joj u progonstvu skrbnici i zaštitnici sve do oslobođenja i novog povratka u gnijezdo nastanka, čudesno Ernestinovo.

Antun Željko Živković – Dok, ostavio nam je ovu bilješku datiranu, Osijek, 23. svibnja 2008.: ERNESTINOVO 35

Mjesto na domak Osijeka nastalo polovicom devetnaestog stoljeća. Tad je posjednik Čepina, prodao područje Ernestinova Hermanu Eisneru i Juliju Kleinu. 1865. godine Nijemci iz Bačke naseljavaju ovo područje i stvaraju naselje iz kojeg danas izniče (razvija se i širi nadaleko čuveno) Ernestinovo. 1945. godine većina Nijemaca odvedena u logore ili su protjerani u Njemačku. Uz manjinu onih koji su ostali, u prazne kuće useljavaju se Dalmatinci iz Dolca Donjeg kod Omiša, te ponešto Zagoraca iz svih dijelova Zagorja.

Tako „Vlak bez voznog reda“ (sentenca prema filmu), naseljava u Ernestinovo i Petra Smajića, (s brojnom obitelji) jednog od pionira i utemeljitelja našeg naivnog kiparstva. (zapravo izvornog, narodnog, samoukog, kako je počeo i Meštrović, režući nožićem pastira kamen muljiku, čuvajući ovce u Promini i okolici Otavica.)

Pod okriljem Petra Smajića (koji se vratio izvornom kiparstvu nakon stanke od desetak godina), a prije trideset i pet godina, rađa se kolonija (izvorište kiparstva u drvetu). To dijete kiparske umjetnosti, a uz pomoć stručnih voditelja poroda: Mate Tijardovića i Siniše Tešankića, sljedbenika velikog majstora, traje kolonija iz godine u godinu.

Traje Ernestinovo, „ušorano“, slavonsko. Nad njim lebdi duh Petra Smajića, zasipajući energijom stvaranja, one koji slijede trag ljepote, koji spajaju god s godom u religiji postojanja, opstojanja drveta. Uz Tijardovića (sestrica Petra Smajića), Tešankića i zbivanjima u koloniji vjernog Nediljka Malenice, smjenjuju se mnogi koji dolaze ovdje u pitomu Slavoniju, donoseći svoj kiparski stav, (poimanje svijeta i života), a koji će uprizoriti, izdlijetati u hrastu slavonskom, ovjekovječiti.

Sada, sjedeći pod krošnjom razgranatog drveta (ranjenog, ali preživjelog), usred ernestinovečkog parka, osjećam ugodu. Zadovoljstvo, (iako u hipotalamusu ostaje bol, donedavna je tu bila zajednička grobnica življa i njihovog životnog blaga.). Motaju se ljudi i umjetnici stvaratelji, promatrači i umješnici svud okolo. Sjaje iskrom života i ljubavi.

Parkom dominira šestometarska skulptura, djelo šestorice majstora kipara. (simbol zajedništva i povratka.) Pri bazi skulpture, Sinišina ptica zlokobnica, oštrih Kandži, simbolizira nesreću koja je prohujala ovim krajem. Nad zlom nadvio se Tijardovićeve Isus. Stradanje, grobovi, smrt. Oko sveg korpusa opleten je hrvatski pleter, koji je u nekom trenu i lance značio. Prema vrhu tvorbe, obeliska, uzdiže se majka. Žena s dva prsta u zraku. Ivina je vizija slobode. Uzdignuta ka nebu, širini svemira, okamenjuje, oblikuje, odlijetava, hrvatsku slobodu u vremenima i prostorima. (...)

A. Ž. Živković - Dok će još dugo surađivati s umjetnicima i njihovim nastojanjima, pisati, opisivati, podupirati neuništivo čudo umjetničkog gejjira koji šiklja, stvara i odgaja nove generacije poklonika, umjetnika, stvaralaca. Pouzdano zna da nije majke, držiteljice, roditeljice, na ovom našem svijetu ne bi ničega bilo. Ta on je doktor i liječnik koji život održava, popravlja.

ERNESTINOVAČKA KOLONIJA 1996.

Stanislav Marijanović, Osijek. Završio Filozofski fakultet i doktorat znanosti u Zagrebu. Sada u statusu emeritus. Živi, radi i stvara u Osijeku. Bio je i radio kao srednjoškolski profesor, urednik i suradnik raznih tjednika, dekan Pedagoškog fakulteta, profesor i rektor osječkog Sveučilišta, a potom redovni sveučilišni profesor hrvatske književnosti, književni i kazališni povjesničar. Objavio je u katalogu kolonije, 7.-14. rujan 1996. PETI PRELUDIJ ZA POVRATAK.

S XIX. Ernestinovačkom likovnom kolonijom u Osijeku, Ernestinovo se po prvi put gleda iz Osijeka, u koji je sa svojom kolonijom iz svojega izvora i životnog okružja prognana. S XXIII. Sa-

živom kolonije 1996. u Osijeku, gleda se po peti put istim onim vidom unutarnjeg oka koje vidi ono što je neprijatelju ostalo nevidljivo, od svih u progonstvu u sebi zakopano, kao na ernestinovačkom groblju u kojem je pokopan čovjek-seljak Petar Smajić, ali: ostao je nepokopan duh likovnog majstora kronike iz starohrvatske republike Poljica, koloniziranog utemeljitelja ove kolonije, da joj se korijenje ne iskorijeni! Iz Osijeka se sada gleda i vidi tim duhom. Ovi izdjeljani kipovi i rezbarije njegovi su spomenici, koje mu svake godine podiže likovna udruga „ Petar Smajić“ Ernestinovo. Majstoru koji je doživio kalvariju svojeg djetinjstva već u djedovini, koja ga je u Slavoniju i donijela. Iz kalvarije na kalvariju. Od oca na sina. Od prvaka i veterana rezbarsko-kiparske izvorne naive na svoje ernestinovačke potomke. Pokazalo se da je u njoj, u toj mucu življenja, ishod i iskon ove likovne kolonije. Da od nje, od te kalvarije, crpi svoje životno vrelo. U Osijeku ona je našla samo svoju postaju na putu u novi život, i svoje osvjedochenje – Matoševim iskustvenim riječima – da Hrvat nije nikada bolji Hrvat, nego kada je prognanik!

Živi svjedok tog osvjedochenja, ernestinovački prognanik Zvonko Bugarin, predsjednik Udruge i urednik prvog prognaničkog kataloga XIX. Likovne kolonije, zapisao je u njemu, srpnja 1992. u Osijeku:

I u današnjim teškim vremenima kada hrvatska proživljava najteže trenutke svoje bogate povijesti, kada smo svjedoci bolesnog divljanja nad svim što je hrvatsko (...) neuništivost duha ponovo izvire i daje nam potvrdu hrvatske neuništivosti i opstojnosti.

A Vukovarac i muzeolog dr. Antun Bauer, čija je galerija umjetnina u Vukovaru opustošena, kao i umjetnine ove kolonije, fiksira taj neuništivi duh kolonije, koja (pod neprijateljskim granatama) svojim trajanjem u progonstvu učvršćuje vjeru u povratak.

Sve ovo događa se u vrijeme kada u vlastitoj zemlji, na povijesnom HRVATSKOM TLU, hrvate tjeraju iz vlastitih domova, dok se luđački pljačka i uništava i hrvatske domove i hrvatske kulturne i povijesne spomenike (...)

Ova likovna kolonija koja se odvija na dohvat Ernestinova (okupiranog, popljačkanog, popaljenog, devastiranog, poniženog, ali ne i pokorenog), samo je odmorište i preludij svome povratku u zavičajno Ernestinovo. (...)

Mato Tijardović, sadašnji predsjednik Udruge „ Petar Smajić“, rođeni Ernestinovčan, a podrijetlom

iz Smajićeve sela, prvi je ernestinovački Smajićev potomak i suutemeljitelj kolonije. Za sobom i po peti put vodi galeriju stalnih i novih sudionika – kipara i gostujućih slikara. (...)

ERNESTINOVO II

*ernestinovo
statua do statue
u mimohodu
u šoru začaranog sela
rastu i orasi breze i ostalo
ali rukom čovjeka
bogolikog napravljeno
je vječno i trajno*

*kad su zlotvori napali
i osvojili neosvojivo
jer naše je naše
pa i u hrvatskom pepelu
ništili su ljepotu
i godine stvaranja čuda
od 1972. do dana pljačkaša*

*iza protjeranih osvajača
ostala je u parku skulptura
zajednička grobnica
pobijenih ljudi i blaga
pa što
svi smo božja djeca ljubavi
potomci ma kako se zvali
ptica mačka svinja krava čovjek
istinska smo braća
travke stabla insekti
svi osim odmetnutih sotonjaka
srbočetničkih satrapa*

ERNESTINOVO PONOVO CVJETA

Križni put do Golgote, muke i poniženja na Golgoti. Uskrsnuće u progonstvu. Tihi povratak. Ernestinovačka likovna kolonija je stvarno i simbolično prošla i proživjela, da bi zasjala i poovno

se ukazala u svom domicilu 33. put. Cvjeta u devastiranom prostoru sela i okružja. 33. saziv, koja simbolika, podudarnost s događajima oko našeg otkupitelja Isusa Krista. Koji su se to crni Rimljani i Pilati povampirili i, nakon dva milenija, narod hrvatski na istrebljenje osudili, bezdušno napali, rušiti, uništavati, odlučili. Sami sebe i svoja sablasna oružja cvijećem kite, a imenom Srba i četnika se diče. S Terazija iz Beograda, njihova apokaliptična kopita, kao gusjenica podivljalog tenka, juri i – Smrt Hrvatima! – riče.

Sad i ovdje u Ernestinovu, od preko 600, godina stvaranih umjetnina, po umjetnicima svijeta, pa i iz redova rušitelja, uništavatelja, ostalo je i može se prepoznati desetak tvorbi. Nitko sa njihove strane nije digao glas. To što su pobili ljude, to što su pokrali, uništili, spalili, razrušili svetišta i ostala dobra i svetinje, oprostilo bi im se, (jer majstori su živi, stvorit će bolje, ljepše, veličnственije), ali da nisu zaštitili umjetnine svojih stvaratelja, koji su molili, preklinjali da dođu učiti među nas, od barda Petra Smajića i ostalih umješnika. Pustili smo ih u božji hram istine i ljepote ljubavi, dali im srce i prijateljstvo, a oni ništa, ni mukajet, a kamo li da brane, spase, samoniklu ljepotu, poetiku, umješnost, vlasništvo čovječanstva, svoje i naše, ali i naroda svijeta zašтите, obrane. Ostali su zmija u bratskim njedrima. Podlost začahurena, kainski obilježena!

Ni mine, ni zli pogledi ostalih neprijatelja, jer nastupila je kao neka reintegracija, ni zapreke, ni čelik, ni smrt, ne mogu zaustaviti duh, a kamo li majstora, znalca.

U Ernestinovu, ponovo ovih dana (23. 8. do 29. 8. 1997.): ljubav, prijateljstvo, rad, elan, srce, želja. Kipari, rezbari, slikari, naprosto se takmiče da ponovo ožive ljepotu. Vratile se rode, iako nemaju gnijezda. Vratile se lastavice pa po izgorjelim stajama i strehama grade nova staništa od blata i ljubavi za potomke. Slavuj pjeva visoko na drvetu u slobodi neba, dok mu se draga skutrila, ugnijezdila u šušnju grma, grije male pernate svi-

rače, božanstveno biglisavog glasa. Njihova erika životu je nenadmašna! Nitko nije malen kad veličanstvenost stvara.

Umjetnici, svaki svojim darom i sredstvima, duhom, snagom talenta, i neuništivom ljubavlju stvorit će postaje Križnog puta. Uprizorit će ih u drvetu rezbarenjem ili oblikovanjem stamениh formi. Slikari će naslikati, akvarelom na papiru, ali i uljanom bojom na platnu, proživljeni tematski sklop. Tijardović će izrezbariti Križni put i standardnim postajama dodati još jednu, petnaestu, Uskrsnuće! Misaono oslonjeni na znanje i iskustvo od prije dvije tisuće godina, svjedoče sadašnjost i sebe. To je zamisao povratka, a nastavak slijeda: rad, stvaranje, i školovanje slijednika. Godinu za godinom, cvjetat će Ernestinovo kroz ove ili one ruke. Nastat će nove tvorbe, skulpture, slike. Podignut će se dom, galerija, da se vidi neuništivi sjaj ljepote i umješnosti znanja, te upornog stvaranja. Očistit će se prostor za povratak duha u malo ognjište Petra Smajića, koji mirno spava u hrvatskoj zemlji, slobodnoj, ovjenčan cvijećem i slavom te sjećanjima sljedbenika i svedržitelja: Mate Tijardovića, Siniše Tešankića, Ivica Tolića i ostalih sudionika. Vatra davno zapaljena u domu predaka, pritajena u lugu zaborava, iskrsava iz pepela i kao feniks se razgorijeva, ljepša, toplija, snažnija, vatra naše ljubavi, snage i znanja. Umiće je neuništivo dok je živih majstora, stvaralaca.

Život je tek mala čaša opijata, prolaznost u strugotini vremena, ali zato vječnost i neuništivost znanja i duha je neograničena, neuništivi trag koji urezuje istina o nama Hrvatima, bilo na kamenu, drvetu, u pisanoj riječi, naslikanoj slici, ali i u ne zaboravu pamćenja, za sva vremena.

Mi smo nastavili na svom svetom putu nosača vatre. U Osijeku održavali plamičak pod bombama, granatama i svim nedaćama. Vratili smo se domu i postojbini. Valja nama natrag zbog Boga, čovjeka, uljudnosti. Valja nama živjeti, stvarati i dar božji sačuvati u sebi, a i van sebe ga pokazati, jer ako ne podijelimo darovano nismo ni postojali, a kamo li što postigli!

U Ernestinovu dižemo laserski snop svjetlosti duha, ustrajnosti, neuništivosti, ne zbog sebe, nego zbog nailazećih putnika, učenika u beskrajjima, a i nebo nas gleda. Svjetlost je Božje lice svega.

Ernestinovo cvjeta i cvjetat će dok smo mi tu. Odgojit ćemo putnike u vremenu da ne obilaze ovaj prostor, nego da navrate, sjete se, mali spo-

menak na sebe ostave i krenu dalje u prostore i svoja vremena, pričajući: - Sreli smo Hrvate, dobre ljude, obdarene Božjim darom stvaratelja!

Ljudi užasa i pakla, hujali su ovdje šest krvavih godina. Osvajači tuđeg ponašali su se kao najgore zlo, biblijski povodanj, pakleni požar i, svaka druga nenadinja.

Tko je palio plamičak Ernestinova u progonstvu od 1991. do 1996.? Neka se imena ponavljaju, ali zbog prijateljstva su pristizali novi, drugi, umjetnici u uniformi, koji su na prvim crtama branili Lijepu našu. Nisu se bojali, jer život i njegovo značenje bio im je tek puka fantazija. Znam, jer bio sam im zapovjednik u Domovinskom obrambenom ratu. Iz Rijeke, Zagreba i ostalih područja hrvatske, čuvam imena u svom ratnom dnevniku.

Nezaobilazni su umjetnici: Tijardović, Tešankić, Tolić, Varga, Kolar, Malenica, Žukina, Benaković, Jozić, Pavlić, Zoutman, Beuk, Bešenić, Karakašić, Takač, Ferenc, Vrandečić, Mušac, Kovač, Barat, Forijan, Žnidarec, Demša, Romić, i oni uvijek prisutni.

Danas u slobodi Ernestinovo cvjeta cvjetovima, marnosti, radosti, nedodirljivo za gasitelje ljepote, trajnosti i ustrajnosti. Jače je od Anteja, jer je ukorijenjeno u majku zemlju hrvatsku. Bilo je Leonida za neprijatelja. Korača velikim koracima Europom i Svijetom, ova rijetka kulturna manifestacija. Nose je u srcima sudionici, a znalci riječi i pričanja govore o čudu tvorbi preko medija. Tiskovine obznanjaju rijetke uratke fotografijama i pričama. Slava je ipak samo prašina u radoznalim očima!

* * *

Za one željne opširnosti, pojedinosti bilježimo da postoji nekoliko književnih monografija o bardu Petru Smajiću. Ako ih prelistate ukazat će vam se umjetnik u svoj svojoj veličini, snazi, značaju, uzoritosti, jedinstvenosti.

Također postoji i dokumentarna foto - monografija o ernestinovačkoj koloniji, autorice Zlate Živaković - Kerže. Malo je krnja, jer nije književno autorska, nego je oslonjena na kronologiju događanja, novinska izvješća i sudionike okupljanja. Zanimaren je europski značaj i trajnost pojavnosti, te glas o njoj kao školi, rasadištu, okupljalištu i školovanju talenata i novih majstora rezbara, kipara. Knjiga je ipak dobra, jer zbog nje nitko neće potonuti u zaborav, pa ni neprijateljska, četnička zloća.

ERNESTINOVO III

*danas
u ernestinovačkom parku
na mjestu okupatorove
po srbočetnicima uprizorene
skupne grobnice
leti ptica slobode
u prorezu spomenika
od crnog granita
podignut je palim braniteljima
leti ptica
životom mladog javora
prived je kao i sve*

*sušta sloboda bruji
marno umjetnici
oblikuju svoje dovide
stvorci, tvorci u miru
uobličuju vječnost
radujući se
kao mala djeca
grade rajski vrt
života
rode nam donose
nove adame i eve
zmija je otjerana
u umjetninama
pojavljuje se
neuništivi lik
boga živoga
hram mu je sagrađen
nov lijep
radost je sveopća*

MATO TIJARDOVIĆ

Obistinjava se proročanstvo Petra Smajića. Mato Tijardović, rezbar, skulptor, (latinski: sculpere – sjeći, tesati, rezati), želi i nastoji pokazati se učincima, nenadmašnim djelima, pothvatima, ostvarenim idejama. Podastire nam ukazanja, u svom prozoru spoznaja, kako on vidi, osjeća, svijet i život, izljuštenih, oblikovanih, umjetnički artikuliranih ideja. Za njim je neizbrisivi trag, serijal figura i figurina, malih, grandioznih, individualnih, ali i skupnih pothvata i poduhvata, postrojba drvenih umjetnina.

Očitavamo samosvojno majstorovo djelo u dugoj koloni godina. Mato je umjetnik od izvora i istina. Vidimo, ili nam se samo čini: kad posegne za učiteljima i sjećanjima, (Meštrovićem, sakralno rezbarstvo, Smajićem i njegovom izvornošću, djedovima, prapočelima, prijateljima, suradnicima), ukazat će nam se nenadmašni majstor rezbar, tesar. No kad zaboravi, zbacit plašt nauka i uspomena, te ostane gol golcat samonikli izvornik, ali i školovani znalac, dječak Mato, njegova ruka rezbari sebe, umješnost, idejnost, plemenitost. Ta nepatvorena, vješta ruka talenta, ovladava, vlada nadahnućima i postaje nenadmašni činilac, tvorac, stvorac, čudesnik, uprizorenih umjetničkih tvorevina.

Refleksija tvorbe, koja tihano romori iz interakcije stvorenih oblika i rezbarija, kao i energija koju je ulio duh umjetnika stvarao, upozorava nas da nitko ništa ne zna: o toplini krvi, gorčini

naporom izlivenog znoja, suzama straha da se ne zaluta, odluta, zanosu, ljubavi, nesvjesnom koje nas na pothvate oblikovanja tjera, te razapetosti od iskušenja. Nakon svega, dok zamišljeno, umišljeno nastaje; u beskrajnim mukama, sumnji, ponekad čiste zaigranosti, veselja, kad se djelo odvoji od stvoritelja, umjetnik Mato će nam se ukazati u svoj ljepoti: misli, nadahnuća, doradenosti, taktlnosti stvorenog kipa, rezbarije ili samo serijski izrađene priče, kao što su Križni putovi, s postajama grandiozne neprolazne istine o ljudima, zbivanjima, događajima i događanjima kroz milenije protoka izmišljenog, ali i stvarnog vremena.

Ono što on hoće i stvara, jurišajući na izazove i iskušavajući svoje mogućnosti, oblikuje u prostoru bez vremena, sjećanja. Obistinjava se misao, lebdi samo ukazanje Boga i njegovih privida i oblika, prošlih, sadašnjih, budućih, kao i onih za vijeke vjekova.

Osobno me zadivila skulptura, (žena, 1960.) svojevrsni autoportret. Da je samo to, bilo bi dosta za život i djelo umjetnika, kao što je Michelangelo Buonaroti ostavio Davida, Pietu, Mojsija, Leonardo da Vinci, Mona, Lisu, i mnogi drugi, neke svoje neprolaznosti, vječnosti.

Taj jednostavni portret žene, roditeljice, s likom umjetnika, je portret brige, iskušenja i jednostavne istine. Hoće li ga razumjeti, hoće li biti, ostati i, kako do ljudi i njihovog poimanja istine, značaja, ljubavlju i poetikom doprijeti? Mato se penje, što množinom uradaka, što novinom majstorije, igre, neprekidnog otkrivanja u iskustvu rada. Nikako ne želi da zaluta na vrh na kojem je sam. Vraća se u postanak. On želi, hoće i nastoji sve svoje umijeće i spoznaje participirati, podijeliti i, s najmanjim i, s najvećim. Neka mu pruže ruke, ako na Olimpu dječaka žele, jer do sebe, tolike uzdiže, pa čeka da i njega uzdignu i sebi ravnim učine! Ne boji se sučeljavanja, testiranja, samo želi mali vrtlog kulturnog očitovanja u viorima sveopćeg življenja, zbivanja, života proživljavanja. Kao svaki veliki majstor, koji ima i zna, sije znanje, iskustva, školuje zainteresirani pomladak. Omogućuje talentima da se ukažu, pokažu, stasaju i rašire krila, te polete u doživotnu avanturu stvaranja i stvaralaštva s energijom radosti, poetičnosti, istina bez daha, jer dah ograničuje umiranjem, vječnost i postojanje.

Mato ne krije sebe ni svoje početke. Svima će reći, podastri. Rodio se, 28. svibnja 1947. godine u Ernestinovu. Po zanimanju je majstor rezbar. Kiparstvom se bavi od 1960. godine. Godine 1973.

suosnivač je ernestinovačke likovne kolonije, prve i najpoznatije kiparske kolonije izvorne umjetnosti u Republici Hrvatskoj.

* * *

Za katalog kolonije koja je održana u progonstvu u Osijeku, 1996. Stanislav Marijanović će napisati: „Mato Tijardović, sadašnji predsjednik Udruge „ Petar Smajić“, rođeni Ernestinovčan, a podrijetlom iz Smajićeva sela, prvi je ernestinovački Smajićev potomak i suutemelitelj Kolonije. Za sobom i po peti put (u progonstvu) vodi galeriju stalnih i novih sudionika – kipara i gostujućih slikara. (...) Predstavljaju se kao živopisci bez pravopisa, koji krče sebi put u samonikli žanr naručene (stvarne) svakodnevice.

(...) Većina su suutemeljitelji kolonije, članovi njene Udruge i prognanici, drugi su bili ratnici s bojišnice. Nisu akademici. Neusiljeni su, slijede maštu bez predrasuda. Ne izbjegavaju arhaične forme, čist obujam, sažete deformacije, koje podsjećaju na Rimbaudov zahtjev: izobličiti tako da u djetinjstvu vremena umjetnost bude molitva za obranu sebe i svog svijeta, svijeta neslužbene umjetnosti. To je svijet kojemu se hoće zrcaliti čudesnu čaroliju, nuditi viziju duhovne slobode i pobjeći iz svijeta bajki u ovaj svijet bez čudovišta i nasilja, u svijet slobode i čovječnosti koju se svaki dan može sresti i prepoznati(...).

* * *

Mirko Sviben će u Zlataru, 22. rujna 1996. napisati i u katalogu objaviti: „Ernestinovačko – osječki kipar Mato Tijardović i Galerija izvorne umjetnosti u Zlataru znaju se i surađuju dugo, uspješno i s velikim razumijevanjem. Sreli smo se već 1973. godine. Prvi susret bio je u Ernestinovu, u kući doajena hrvatskog izvornog kiparstva Petra Smajića. Uz starca Peru i njegovu suprugu zatekli smo i nekoliko, kao što starac znao reći, „ kiparske dice“. Među njima je bio jedan crno-manjasti mladić, otvorena (radoznala) pogleda. Predstavio nam se kao Mato Tijardović. Majstor Pero je tek spomenutom imenu i prezimenu mladog kipara, prorokovao: „ E, bit će on i bolji i veći od mene. Nosi i dlijeto i drvo u srcu, a ruka mu je ka stvoriteljeva. Malo, malo, pa uskrisi kakvo čudo! „

* * *

Djevičanska božica, Atena Palada; božica mudrosti i znanja, spasa i zdravlja. Sama se uspela na planinu Pelij kako bi posjekla drva i izgradila Argonautima brod (Piše: Apolonije Rođanin, Doživljaji Argonauta, II, 1187 – 1189), jer je htjela naučiti muškarce u Heladi što je metis: „ to znači da inteligencija, a ne snaga, čini dobrog drvodjelju“ Ilijada, XV, 412).

Ja slučajni prezimenjak velike i mudre božice, ratnik kao i ona, izvještavam vas o Mati kiparu, Mati rezbaru, ali i onom najvažnijem Mati Tijardoviću učitelju kiparstva i rezbarstva u drvetu. Ponekad iz šale svojatam Božicu Paladu, kao svoju pra, pra, pra baku, a zbog uveseljavanja pučanstva i nezalica veselog duha. Gledajući mu ostvarenja shvatio sam Mato je njen, moje bake Palade, božice, ratnice...

* * *

Mato Tijardović i njegov drveni svijet, pojavljuje se u životnoj gesti. Živi opredmećen u prozoru viđenja. Umjetnik kad gleda u drvo, u drvetu vidi zatočeno, prošlo, sada i buduće. Njegove rezbarske geste i likovnosti, kao i samosvojne opredmećene figure značajnika povijesti i sadašnjosti, signaliziraju ljepotu, svetost, osjećaj, dramatiku, zbivanje, ali, naprosto donose i, radosti ljubavi, muku krivo osuđenih, uzaludnost žrtve i čarobnost stvarnosti, kao i skromnosti života i življenja, čak nevjerojatnu upornost bitka u nemogućem. Umjetnik, ne samo uvjeren, stvara svijet, nego i svjedoči o njemu, baš takvom kakav ga okružuje, a i onom povijenom kakav je bio, živio, patio, stradao. Umijećem, opredmećuje, pokazuje, ukazuje oživljava stvarnost i istinu proživljavanja, a i spoznavanja. Matine figure, nisu onakve kakve ih je umijećem opredmetio, izdlijetao, brušenjem ugladio, majstorstvom taktilizirao, oštricom i misaonim sklopom iz drveta oslobodio, izljuštio, oživotvorio, nego su stvarne, osjećajem ili uspomenom odabrane, istinske tvorbe životne. Oživotvoreni simboli sveukupnosti, odvrjenjeli zbog materijala i vječnosti, uprizoreni su pred nama, stoje dostojanstveni. Mi ih oživljavamo divljenjem, pa, u onoj tajnoj škrabici srca, znamo da baš ti i takvi ljudi iz Matine imaginacije i sjećanja, stvarni su i žive, te hodaju, i kao neki drveni narod se u svojim vilajetima događaju. I njima se život događa u svim neobičnostima, kao i nama. Umjetnik Mato ih je posudio, na časak odrvenio, a samo zbog veselja, radosti i užitka, da ih ovom

svom svijetu krkih, osjetljivih i prolaznih bića pokaže, dokaže, te im duh razveseli. Niste sami. I drugi žive vaše živote, vaša stradanja, vaše nevolje, ali i radosti, te poetiku ljepote i svečanosti čuda biti, živjeti, djelovati, stvarati, postojati, opstojati. U tom njegovom drvenom narodu dobrote, čudo se zbiva, vibrira, ljubav je beskrajna i opća i svi žive i postoje na najbolji mogući način, ljudski, istinski, iskreni, dobrotivi, poetično lijepi, vječni u neuništivom splinu ljubavi. Umjetnik ih svojim imenom štiti. Ti kipovi ili kompozicije figurina, rezbarene slike, nisu idoli, totemi, nego sretni idiomi iz kojih zrači sjaj ljubavi i toplina umjetnikova srca i nenadmašnost tvorca koji ih zaista voli, struže, reže, opredmećuje, zaštićuje i energijom čuva, kao otac, kao Bog.

Iz bjeline breze ukazuje se, kao nekakav znak, krajputaš, bijela, čudna, divljenja vrijedna povijest i njeno stvarno događanje, (Sveta obitelj, 1990., na magarcu putuje kroz pustoši u progonstvo). Lik Krista je svetinja od djeteta do uskrsnuća. Sveta obitelj, pati na stoičkom tovaru. Izbjeglički živi život. Neizvjesnost im je sve. Bog pojačano na nju pazi, ali i na nas pazi, zar ne? Križ je, u to doba bio, Isusovo poniženje, sramota, satrapija. Danas je svetinja. Isus na križu je naš sin, brat, susjed, otac i prijatelj. Mi gledamo u čudu i nevjerici, da nas je iako slučajno, bar za sada, mimoišla ta čaša, a možda i nije jer kopita Apokalipse tutnje u našim dvorištima, domovima. Neprekidno huji, leti, strijela smrti u prostorima i vremenima.

Matina, u drvu uprizorena majka je božanstvo ljubavi i razumijevanja i sama iznenađena, zatečena svojom snagom i poslanjem. Veselje su njena djeca, ali i briga, nerazdvojni dijelovi nje i njih do konačnosti. Djeca su njeno tijelo, ali i neprestana bol.

Duhovnim okom umjetnik nam sugerira važnost života. Artikulacijom znamenja uvodi nas u svijet posvećenosti i pripadnosti. Opčinjava nas neprolaznom istinom, pa i kad nam pokazuje lice strašnog. Hrabri nas nenadmašnom dobrotom, ljubavlju i razumijevanjem za sve što nas salijeće i što nam se zbiva. Još nastoji da nas opredmećene pokaže prolaznosti.

Odnos njega i drveta, materijala, je prva i nezaboravna ljubav dječaka. Razabire poimenice sve svoje ljubavi. Divlja kruška, orah, stari hrast, hrast, klen, javor, lipa, platana, divlja trešnja, trešnja plemenka i napokon breza, čarobnica kao šumska Kirka, koja je i Odiseja bila zarobila, opčinila, a kamo li neće umjetnika. Breza je šumska poetika.

Od odabira dalje, umjetnik ne teše, ne rezbari, nego moli, priprema drvo da mu ukaže, pokaže sve svoje mogućnosti. Onda ga moli da mu se prepusti povjerljivo, a on će simbolima urezanim u materijal ispričati život i vrijeme bitka, znanje i neznanje, splin ljepote poetika.

Po njemu život je sve: i prije, i poslije, i sada, ali i pamćenje, kao i java koja se događa, te gatka, smijeh i suze, radost i tuga, slava i plač, posrtaja i nemoći, te tegobnost prognanog na pravdu Boga, a sve se to događa živom potomku stvorca.

Matino poimanje drveta je poimanje živog stvora, koje je trenutno zamrlo u nekom nezgrapnom obliku i pojavnosti. Božjim darom obdaren poslenik umješnosti ispraviti će, nepravdu i oživjeti drvo novim oblikom i životom znakovitosti, dopadljivosti, poetskom ljepotom trajnosti i neke nove umjetničke vječnosti. Uskrisit će oblik prisposodiv drvetovom pamćenju i iskustvu, jer kad odabere drvo zvano: tamaris, breza ili divlja kruška, on odmah vidi, značajnu glavu, lik, oblik, koji stanuje u godovima. Nježno ga izljušti i značenjem oživi. Tako su nastala brojna ukazanja Krista, Svetog Leopolda Bogdana Mandića, ali i šokca, majke s djecom, djeda i unuka, kao i muža i žene, temelja opstojnosti svega među nama živa.

Stvaralačka voda koja oplakuje rezbarije i kurbuse umjetnikovog rada je čista, bistra, izvorna, ljekovita, blaga, pitka, žuborava, dječji stvarna, a odraslo stasala, ozbiljna, voda života, čarobna, očaravajuća kap, Božja volja!

Mato Tijardović je uvršten svojim najsadržajnijim radom, kompozicijom, Naši običaji, u Hrvatsku likovnu enciklopediju.

No zaključimo, on svojim upornim i beskrajnim radom korača stazom besmrtnika, a za njim se niže i uzvišeno diže, kroz vremena i prostore, kolona pojedinačnih pothvata, skulptura i raznovrsnih rezbarskih uradaka, zapravo umjetničkih neprolaznih stvaralačkih ukazanja.

Neke je radio sam: Veličanstvena glava Krista, velikih dimenzija i do dva metra: Spomen park u Ernestinovu, Crkva u Donjoj Voći. Manje dimenzije skulptura glave Krista, ili samo rezbarije u oblicama breze izradio je, ili napravio preko 400 originalnih aplikacija i razasuo ih po Hrvatskoj, Europi, Australiji, Amerikama, te ostalim kontinentima. Na ovu sakralnu temu nadovezuje se preko 30 Križnih putova, muke Isusove, a po crkvama Svijeta. Jedan Križni put završava sa do-datnom, 15. postajom Uskrsnuća, (koliko znam, jedinstvenom u svijetu). Nadovezuju se brojna

raspeća po crkvama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Mađarske, Austrije, a i gdje je god trebalo, jer ta raspeća su jedinstvena, neponovljiva, suggestivna, sveta i bez čina posvećenja su tvorbe, osjećajnog, vrhunskog tvorca umjetnika.

Svetog Leopolda Mandića je uprizorio u naravnoj veličini, ali i u portretima preko 200 puta. Nekoliko Matinih radova nalazi se u Vatikanu.

Šokca je izradio preko 150 puta i samostojeću skulpturu razasuo po Europi, a i svijetu.

U kvartu, Mjesni odbor „Industrijska četvrt u Osijeku, gdje stanuje i ima atelier, kao član Odbora za promicanje kulture življenja, uz Antuna Pintarića i Kseniju Zelenić, Mato Tijardović, u proljeće 1996. pokrenuo je jedinstveno događanje pod nazivom Susreti ugode. Susreti se održavaju u okruženju knjiga Područnog odjela Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek na adresi Vinkovačka 66d. Kipar Mato je prvi nastupio, 22. ožujka 1996. godine. Manifestacija je zaživjela i traje godinama. Prerasla je u udrugu građana pod nazivom Uljudbena udruga „Žuri polako“ (latinski: Festina lente). Gosti su pristizali od svukuda, zahvaljujući prijateljstvu i poznanstvu, pogotovo s umjetnikom Matom. Povodom nastupa stotog gosta, a uz pomoć tajnika Pintarića i grada Osijeka Udruga je sredinom 2000. godine objavila knjigu Ljerke Antonić pod naslovom „Žurim na susret ugode“. Naslovnicu krase Matina skulptura „Odmor, 1994.“ Zanimljivo je da je ta skulptura replicirana po akademskim kiparima iz Zagreba i podijeljena svim gostima koji su nastupili na manifestaciji i uvršteni u knjigu, a povodom svečane promocije u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku, 12. lipnja 2001. godine u 13 sati.

ČUDA

Već smo spomenuli da je Petar Smajić prorokovao da za Matom ostaju rezbarska i kiparska čuda. Nemoguće je sve spomenuti, ali ovdje nabrajamo samo neka impostirana u žarištima vjere ili objektima gdje se okupljaju molitelji i hodočasnici.

Srce Isusovo, reljef (2,5 x 1, 40) metara, krase u Rimu Dom hrvatskih hodočasnika.

U istom domu u Rimu, hodočasnike dočeka Križ (2,5x 1,5) metar, s hrvatskim obilježjima i glavom Krista. Donijeli su ga iz Hrvatske mladi hodočasnici i ostavili spomen na sva vremena.

Vrata ponovno sagrađene crkve u Kijevu, a poslije oslobođenja akcijom „Olujom“ u Domovinskom oslobodilačkom ratu, kolovoz 1995., opredmetio je majstor Mato i na njih postavio 12 izrezbarenih apostola. (Crkva je rušena od susjeda Srba u nekoliko ratova, ali najviše je bila devastirana u posljednjem ratu, kao i Mauzolej obitelji Meštrović u Otavicama. Ti zlodusi i mrtvu su čeljad pokrali, te odnijeli brončane portrete pokopanih Meštrovića.)

Matu Tijardovića, mnogi uspoređuju s velikim majstorom Ivanom Meštrovićem, koji je dostigao, a u nekim radovima u drvetu i nadmašio čudesnog velikana naših prostora.

U Donjoj Voći, u crkvi, izrađena je i postavljena glava Isusa Krista 2 metra visoka. Matine su je ruke oblikovale. Glava stoji i vjeru svjedoči. Srca vjernika drhte pred velebnosti i iskrenosti pojave Sina Božjega.

U istoj Donjoj Voći, izradili su kip slavnog kolege slikara i kipara, Slavka Stolnika i postavili ga na ulazu u selo. Putnici se zaustavljaju omađijani pojavom.

U Mariji Bistrici, čuvenom prošteništu, stoji skulptura Uzvišeni Krist (1,80 metara) visoka statua, Matinim umom i rukotvorjem oblikovana.

U Mađarskoj, (Park skulptura majstora biranih iz cijelog Svijeta) dopunjuje Tijardovićev rad, „Šokac i Šokica“, 3 metra visoke skulpture.

Opet su ga pozvali u isti park. Oblikovao im je kompoziciju „Majka s dvoje djece“, 3,5 metra visok uradak. Rijetkost i za ovaj park., koji je smješten nedaleko Pesc (Pečuha), točnije u mjestu „Nađatat“ koji je blizu gradića Pescvard.

Papa, Ivan Pavao II. – Vojtila, uprizoren je kao 3 metra visoka skulptura i, 2,5 tone teška. Pomogli su Mati Tijardoviću oko izrade i postavljanja, ernestinevečki majstori: Siniša Tešankić, Ivan Matković – Lasta. Trebalo im je mjesec dana strpljivog i pedantnog rada. Čudo od kipa, Sad već Sveca, krase dvorište katedrale u Đakovu. Stilizirani kip sveca podsjeća da je i Papa bio čovjek, te pred vebnom katedralom nosio šesir šokačkog bečara, ovjenčan trobojnicom Hrvata.

Grandiozna bačva, 75.000 litra vina čuva u Erduškim vinogradima. Mato i njegovi su na čelu bačve izrezbarili 26 metara kvadratnih reljef. Njih četvorica, mjesec dana su kuckanjem i rezanjem dljeta budila vino. Po završetku se uprizorila ova fantastična slika: opasan pleterom, Sveti Vinko motri sve radove u vinogradu, od okopavanja do rezidbe, te napokon berbe. S druge strane pri-

zora, Sveti Martin, s veselim vinoljupcima i sviračima pazi kako se vino troši. Oko ukomponirane Posljednje večere (Isusa sa Apostolima), 4,5 metra široke, izrezbareni su sakralni motivi, ali i sve što čovjek mora raditi da bi kaplju misnog vina stvorio i na svečanosti spomena Božjeg sina među ljudima, nepcu, kao kap njegove krvi, podario. Ovaj umjetnički pothvat uvršten je u Guinnessovu knjigu World Rekords-a.

U Grobništini, majstori su izradili veliki kip „Grobničke mlakarice“, 2,30 metara visok. Postavljen je u Dražicama, rodnom selu naše Predsjednice Države Hrvata, Kolinde Grabar Kitarović.

Još su dvije „ Mlekarice „ izrađene od istih ruku. Jedna je postavljena u Viškovu, a druga malo dalje u Gornjim Srokima, - upozorio me Rajko Srok. – Primijetili ste, šjor Palada, Grobniština tepa skulpturama čakavskom ikavicom, a mi ovdje, gore u brdu prema Učki, čakavskom ekavicom.

Povodom proslave dvije tisućite godišnjice rođena Isusa Krista i svete 2000-te godine, koja je proglašena Godinom kulture mira, otvorena je prva faza Biblijskog vrta Mira na Kalniku, a oko Osnovne škole. Majstor Mato Tijardović za organizatora Milorada Kovačevića izradio je i postavio dvije skulpture.

24. skulptura je LAZAR, M. Tijardović, hrastovo drvo, visina 180 centimetara.

25. skulptura je VERONIKA, s rupcem na kojem je glava Krista, M. Tijardović, hrastovo drvo, visina 210 centimetara.

U parku su do sada postavljene 33 skulpture.

Lakonski će jednom aproksimativno reći: - Izradio sam preko sto velikih skulptura, dva puna kamiona malih, ali i najmanju kao privjesak, jedva desetak centimetara, raspelo s Kristom u jednom komadu. Izlagao sam na preko sto samostalnih izložbi po cijelom svijetu, ali i na preko 364 skupne. Najradosniji sam bio kad su me predstavili u svih 12 sela Poljičke Republike, kod Omiša, uz Cetinu, postavivši u svakom selu ponaosob moju samostalnu izložbu radova. U Poljičkoj Republici sam i počasni knez, jer moji preci, čaća i mama, potiču iz Dolca Donjeg.

* * *

Iz istog rasadišta ili izvorišta Ernestinova, po majstorima: Antun Ferbežar – Tonča, Siniša Tešankić, Miroslav Karač, Dragutin Ciglar – Lao,

Zvonimir Dangubić, Rozvelt Kapović i Ivica Tolić, pristupili su I. Humanitarnoj kiparsko – slikarskoj koloniji u Šibeniku, 2007. godine i zajednički oblikovali „Sirenu koja se moli“, hrastovo drvo 4 metra visine. U koloniji koju je organizirala HVIDR-a Republike Hrvatske, nastalo je od bojovnika i invalida, te njihovih prijatelja, stotinjak umjetničkih likovnih uradaka. Sve je poklonjeno u korist invalida Obrambenog Domovinskog rata. Kolonija je u sklopu HVIDR- inih aktivnosti djelovala desetak godina. Na III. sazivu u Zadru 2009. grupi već spomenutih kipara pridružili su se: Dražen Kuharević, Nenad Popović, Duško Štrbac i Teo Bilas. Stasito 6 metarsko drvo hrasta oblikovali su, izljuštali u čudesnu „Golubicu mira“ koja će krasiti park u Zagrebu, pred sjedištem organizatora. Invalidi Obrambenog Domovinskog rata najbolje znaju što znači riječ, ali i stvarnost riječi MIR! Gospode, uslišaj naše molitve! Sve što nam je potrebno potrebna nam je ljubav i MIR! U slobodnoj Lijepoj našoj domovini Hrvata.

ŠKOLE KIPARSTVA

Počelo je kao i svaki drugi pothvat, bezazleno, kao i put od tisuću milja, prvim korakom. Mala likovna kolonija u Ernestinovu, zakazana je od 4. do 17. travnja 2004. godine. U Osnovnoj školi Ernestinovo 1., organizirano je u sklopu osam kreativnih radionica (110 polaznika od 10 do 18 godina) i „Mala kolonija kiparstva“. Voditelj, kipar Mato Tijardović, pozvao je u pomoć kipare: Ivana Forjana i Ivicu Tolića. Održali su mladim zainteresiranim tečajcima prvu poduku iz rezbarstva i kiparstva. Mali broj polaznika. Tema slobodna. Orlovsko oko i vješta ruka majstora mentora, priskočila bi u pomoć svakom polazniku, od skiciranja zamišljenog, do popravka zalutalog reza, a i svega što je bilo potrebno od odabira drvene

pločice, male okruglice drveta, do obrade i naj-pogodnijeg alata. Kad je bilo gotovo, pomoglo se uratke premazati, preparirati, kako bi se mogli svima pokazati.

Već za jubilarnu petu „Malu koloniju“ imamo izvještaj revnih kroničara. U rad se uključilo 230 polaznika u 15 različitih kreativnih radionica. Sve je dobilo međunarodni karakter, jer uključili su se gosti iz: Mađarske, Slovenije, Austrije.

Slavko Žebić, književnik, novinar i ustrajni pratitelj rada „Male kolonije“ u Ernestinovu, objavio je desetak radova po raznim časopisima i novinama u Osijeku i Subotici. Po njemu: „Mala kolonija“ je škola za djecu, koja pokazuju interes i talent za raznovrsne umjetničke aktivnosti, kroz rad, stručno vođenih, petnaestak kreativnih radionica, a Velika kiparsko – slikarska kolonija je umjetnički događaj međunarodnog značaja, za vrijeme koje nastaju vrijedna i zapažena ostvarenja (slike, kipovi, reljefi). Za narod mjesta i okoline, te prisutne umjetnike se organiziraju umjetnička zbivanja, kao kazališne predstave, folklorne i glazbene izvedbe, susreti s istaknutim glumcima, književnicima, znanstvenicima, novinarima, putopiscima, filmskim stvarateljima.

Sad živi u Osijeku, ali prije agresije Srbije i njenog posezanja za hrvatskim zemljama i vrednotama bio je uvaženi stanovnik Šida sa ženom profesoricom i malodobnom djecom. Rodom iz Žegarca, njegovali su običaje i hrvatstvo u obliku pjesama, nošnji, folklor. To je bilo dovoljno da ga iz Šida i Srijema protjera kum Crnogorac, kao što su te treve protjerali sve Hrvate i hrvatsko iz: Žegarca, Ilača, Tovarnika, Babske, Iloka, kao iz svih mjesta Zapadnog Srijema. Ubili su svećenika Burika, a i mnoge, kako su govorili zarobljene: djecu, žene, starce. Dokle su doprli srpski osvajači sve su popljačkali, u Srbiju odvukli: stoku, namještaje, umjetnine, pokretne, a ostalo zapalili, razrušili, rastočili, pa i polja, zemlje i putove minama i svakovrsnim opačinama zasijali, vode uneredili, otrovali.

Slavko uz sve proživljeno ostao je dobra duša i čednik pa nam tako piše:

„U Ernestinovu, malom, ali lijepom mjestu nadomak Osijeka, ovih je dana ili točnije: od 6. do 9. travnja (2010.), održana sedma po redu Međunarodna kolonija mladih uz sudjelovanje dvjestotinjak djece iz: Hrvatske, Slovenije, Mađarske i Srbije. Pedesetak osoba je uključeno u organizaciju, od čega petnaest voditelja radionica. Četiri su dana sva ta djeca predano radila, da bi u petak

9. travnja priredila izložbu koja je izmamila dah brojnim posjetiteljima, jer djeca su se predstavila kao pravi i istinski umjetnici radovima u: keramici, kiparstvu u drvetu, slikarstvu, intarziji, slamarskoj umjetnosti, tradicijskom pjevanju, etno-dizajnu, suvremenom plesu, stripu, batiki, elektronskom novinarstvu. Posebno su se predstavila radionica za djecu sa posebnim potrebama, radovima pod nazivom „Plamena ptica.“

Drugom zgodom 2012. je zabilježio i ovo:

...Dok su umjetnici, prilikom otvaranja kolonije, predvođeni Matom Tijardovićem, Sinišom Tešankićem i Ivicom Tolićem, 39. put polagali vijenac na grob Petra Smajića, upitao sam Petrova sina Josipa, kako obitelj gleda na sve ovo?

„Lijepo je ovo! Tata je uživao u kiparstvu. Sa Matom i Sinišom je osnovao i pokrenuo ovu koloniju, koja je vrlo brzo prerasla seoske okvire, te pronijela ime Ernestinova diljem svijeta. Drago nam je da je sve ovo tako dobro i kvalitetno nastavljeno. Udruga nosi tatino ime. Umjetnici se uvijek dođu pokloniti i pomoliti na tatin grob, te ga vijencem okititi. Dio njegovih umjetnina krasi ovu našu Galeriju u selu, kao i brojne galerije u svijetu. Nažalost, brojne tatine skulpture, mahom minijature, ali i veće, pokradene su za vrijeme srpske okupacije i odnesene u nepovrat. Teško im je ući u trag. Samo je jedna vraćena sa malom pošiljkom umjetnina iz Srbije od preko 600 otuđenih. Dok je selo bilo okupirano, grob mog oca bio je zarastao u drač i travu...“

„...Rajko Srok iz Viškova kod Rijeke, peti je put u Ernestinovu. Kaže šest, jer prvi je put došao s delegacijom Viškova, 1998. godine, kada su se mještani vratili u opustošeno selo i status prognanika zamijenili ovim povratnika. Zadivljen je energijom ljudi koji su selo uredili po mjeri čovjeka, ali i ustrajno gajili duh Ernestinova. Rajko ove godine u podatnom slavonskom hrastu oblikuje, uprizoruje Slavonku koja bere suncokret, a do sada je Galeriji u Ernestinovu ostavio Halubajskog kopača, Ženu sa licitarskim srcem i Mačka u čizmama.“

* * *

I ove 2015. godine upravo se održava (dok ovo pišemo) „ Mala kolonija“. Voditelj kiparske radionice, Mato Tijardović nas je obavijestio: Prošle godine smo u radionici kiparstva imali 26 polaznika. Radili smo u razredu škole reljef. Odabrali smo drvo trešnje, jer ona je podatnija i laka za obradu, a pošto će uradak ostati u zatvorenom

prostru dugo će se moći održavati, jer trešnja nije kao hrast, koji održavan podnosi i vanjske uvjete, park, ulicu, čvrst je i kao čelik trajan.

U proteklih 11 godina kroz radionice Male kolonije kiparstva prošlo je preko 300 djece. Pozdano znamo preko desetak ih je nastavilo školovanje u srednjim strukovnim školama. Šest ih je već upisalo studij kiparstva na akademijama. Sijali smo, podučavali, brusili, a to je urodilo najboljim mogućim plodovima, školovanjem darovitih mladih kipara.

Ove godine nam pristiže više polaznika iz zemalja Europske unije: Italije, Švicarske, Austrije, Mađarske, Bugarske, Slovenije, Hrvatske, ali i uobičajeno naših susjeda: Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije.

Nastavljamo dvanaesti put, bolje, više, iskustvenije, ono započeto 2004. godine!

ŠKOLA KIPARSKA „MATO TIJARDOVIĆ“ I ISTOIMENA KULTURNA UDRUGA U VIŠKOVU

I onda se dogodilo. Živ čovjek, umjetnik, kipar u punoj snazi životnoj i stvaralačkoj dobiva pod svojim imenom, od Ustanove Ivan Matetić Ronjgov, Delavska katedra, Kiparsku školu „Mate Tijardović“ u Viškovu. Koliko znamo, ne postoji u svijetu takav raritet, a u maloj i neobično lijepoj Hrvatskoj, dogodilo se prvi put!

Ponavljamo curriculum vitae značajnika: Mato Tijardović, rođen je 28. svibnja 1947. godine u Ernestinovu. Ovako se predstavio: Nakon završene osnovne škole u rodnom mjestu, otišao sam u Zagreb i završio srednju Školu primijenjene umjetnosti i dizajna. Ona je tada bila u rangu više stručne spreme i mogao sam predavati u škola-ma. To mi je bilo dosta. Povremeno sam predavao

u školama, ali sam paralelno završio školovanje za majstora rezbara. To mi danas jako pomaže u stvaranju skulptura. Prvo radno iskustvo stjecao sam u, sada već bivšoj, osječkoj tvrtki Mobilija. U njoj sam kao majstor rezbar proveo radni vijek do mirovine. Jedno vrijeme dok sam radio bio sam šef ukrasnih elemenata namještaja. K nama su u Mobiliju dolazili srednjoškolci na praksu. Učio sam ih rezbariti, jer po završenoj školi dobivali su diplomu majstora rezbara.

Općina Viškovo, godinama je pomagala financijski, obnovu crkve u Ernestinovu, a poslije povlačenja srpskih neprijatelja i našeg povratka iz progonstva. Naša dva mjesta Ernestinovo i Viškovo su se pobratimila. Nas petorica kipara iz Ernestinova otišli smo u znak zahvalnosti u Viškovo i napravili im pet drvenih skulptura halubajskih zvončara. Kompozicija krase centar mjesta Viškovo.

U Viškovu su se kipari sreli sa sebi sličnim umjetnikom, Rajkom Srokom. Kao dugogodišnji halubajski zvončar Rajko je sa zanimanjem dočekao ernestinovačke kipare. Odmah je planulo razumijevanje među njima i razvila se žustra suradnja. Pokazao im je svoju zbirku etno predmeta izrađenih u drvetu, jer ovdje u Viškovu ljudi su živjeli od drveta, te od njega izrađivali mnoge uporabne predmete: žlice, vilice, kuhače, čanjke, pejare, škafove, bačve, lakomice, ljevkove, badnje, samare, stolice, stolove i ostalo pokušstvo, a za djecu lutke, igračke i sve potrebno od zipke, krevetića do kolica, kockica i ostalih igračica.

U iskrenoj suradnji s kiparima iz Ernestinova i Matom Tijardovićem, pozvan je u kiparsku koloniju Ernestinovo, pa na mnoge po Hrvatskoj, Mađarskoj.

On u želji da dobrotu uzvрати dobrim, a na korist talentirane djece svih uzrasta, osniva školu kiparstva „Mato Tijardović“ – Viškovo pri Delavskoj katedri „Ivan Matetić Ronjgov“, godine 2007. Sam se usavršava u rezbarenju i kiparenju uz Matu i njegove suradnike. Organizira razne tečajeve rezbarstva i kiparstva za djecu i odrasle, napose učitelje likovnog odgoja. Zimska radionica i tečaj rezbarstva odvija se u početku u Osnovnoj školi „Sveti Matej“ u Viškovu. Ljetni tečaj za svu talentiranu djecu osnovnih škola Primorsko-goranske županije, pa i dijela Istre organizira u začaranom dvorcu Staroj Sušici nedaleko ravne Gore. U školi sudjeluje akademik profesor Fabijan Lovrić iz Knina sa nekoliko odabranih talentiranih učenika. Kao voditelji tečaja i zimi i ljeti u školi kiparstva i rezbarstva „Mato Tijardović“ su: Mato Tijardović,

Rajko Srok i Matini suradnici: Ivica Tolić, Ivan Forijan, a i mnogi drugi slobodni i raspoloživi. Zanimljivo je da kipari podučitelji sa sobom dovode svoje ili neko poznato im talentirano dijete. Po završetku školice, svako dijete dobije diplomu o uspješnom školovanju, a svi radovi budu izloženi na skupnoj izložbi pred roditeljima, a potom u javnim galerijama.

Uspjeh ovog podučavanja i školovanja je u kontinuiranom radu s djecom koju Srok okuplja u prostoru Delavske katedre u Viškovu, koji im je dodijelila Općina, te u Klani u multimedijalnom centru. Praktički škola radi neprestano u ova dva prostora.

Nastali radovi doniraju se raznim ustanovama diljem Hrvatske. Izdvajamo donacije Dječjim

odjelima bolnicama u Vukovaru i Osijeku, te obnovljenoj Osnovnoj školi Antuna i Stjepana Radića u poplavljenoj Gunji, kao i Osnovnoj školi u Kninu.

Završimo ovaj čudesni hrvatski pleter: ljubavi, prijateljstva, umješnosti i zanimljivosti konstatacijom: jedno je i jedinstveno Ernestinovo Petra Smajića i Mate Tijardovića te njihovih suradnika i sljedbenika. Također je jedno i jedinstveno Viškovo sa školicama kiparstva i kiparom Rajkom Srokom za čije se halubajsko zvono čuje preko Učke do Italije i Austrije. Rijetkosti ovih umjetnika su zlatom tkane tvorbe izljuštene iz drveta vrijedne svake pohvale i pažnje. Učenici stasali do majstorstva u njihovim školama već sami organiziraju nove likovne kolonije, nova druženja i nova umjetnička žarišta.

ČETRDESET GODINA MUŠKE PJEVAČKE SKUPINE „BAĆE IZ BOŠNJAKA“

Vinko Juzbašić

U sastavu Kulturno-umjetničkoga društva „Branimir“ Bošnjaci (ranije „Vladimir Nazor“) već četrdeset godina neprekidno djeluje Muška pjevačka skupina „Baće iz Bošnjaka“, a njihov inicijator i prvi voditelj bio je nastavnik Antun Lešić – Bartolov (1940. – 2008.).

Skupina se počela okupljati 1974. godine s namjerom obnoviti i sačuvati muško pjevanje bez instrumentalne pratnje, a što je bila davna tradicija u ovome srijemskom mjestu. Naziv skupine je nastao prema jednom popularnom liku iz prijeratnoga kalendara čiče Grge Grginog iz Gr-

ginaca, a nošnja im je bila jednostavna: gaće, rubina, kapa, špenzle, tkanica i opanci. Nakon prvih uvježbavanja počeli su nastupati po zavičaju, a onda su, napose poradi kvalitete izvedbi, postali traženi sudionici mnogih tradicijskih smotri te radio i televizijskih emisija. Stare pjesme je zapisivao i osuvremenjivao voditelj Lešić pa su na repertoaru već za nekoliko godina imali tridesetak pjesama.

U prvih dvadeset godina članovi ove pjevačke skupine, uz voditelja Antuna Lešića – Bartolovog, bili su: Matej Juzbašić – Matkov, Ilija Juzbašić –

Muška pjevačka skupina „Baće iz Bošnjaka“

Marjančev, Luka Juzbašić – Marjančev, Martin Jovanovac – Sarvanov, Stjepan Lešić – Bartolov (Lazin), Đuro Golubičić – Vinculirov, Martin Golubičić – Vinculirov, Mato Lenić – Ivanov (Đukelin), Đuro Jovanovac – Jovanovčev, Marijan (Mile) Lenić – Ivanov, Antun (Tona) Bertić, Antun Šumanovac – Ducin (Brnjakov), Mato Lešić – Marinov (Ronjin), Josip Borilović – Ilijašev, Martin Eržić – Džojin, Franjo Leaković – Guslić (Kruškin), Antun Šumanovac – Fajkin (Ljubičica), Ivan Leaković, Antun Leaković, Ivan Maršić – Đurić (Mujin), Josip Juzbašić – Vidić, Antun Đurić – Kokotov, Zvonimir Juzbašić – Matkov i Zdravko Vinković – Ivanišev.

Nakon dvadesetogodišnjeg Lešićevog vođenja, skupinu je preuzeo, danas počasni predsjednik bošnjačkoga KUD-a, umirovljeni učitelj Matej Juzbašić – Matkov (rođ. 1935.), a „Baće iz Bošnjaka“ nastavljaju nastupati (sami ili s ostalim članovima KUD-a) na Večerima Matije Bačića u Babinoj Gredi, Vinkovačkim jesenima, županijskom Šokačkom sijelu, Žetvenim svečanostima u Cerni, Raspjevanoj Cvelferiji, Đakovačkim vezovima, Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu i drugdje te inozemstvu. U „Baćama iz Bošnjaka“ su tada pjevali: Matej Juzbašić – Matkov, Marijan (Mile) Lenić – Ivanov, Ivan Leaković, Antun Lea-

ković, Josip Juzbašić – Vidić, Ivan Juzbašić – Vidić, Martin Eržić – Džojin, Martin Golubičić – Vinculirov, Antun (Tona) Bertić, Josip Borilović – Ilijašev, Mato Jovanovac – Sarvanov, Antun Leaković – Čuvirov, Ivan Lešić – Bartolov, Mato Lešić – Bartolov (Lazin), Ivica Bertić, Darko Bilić, Domagoj Lešić – Bartolov, Ivica Lešić – Biskupov i Petar Hrenovac.

Sada u bošnjačkim „Baćama“, uz voditelja Mateja Juzbašića – Matkovog, prvi glas pjevaju Ivan Leaković, Josip Juzbašić – Vidić i Petar Hrenovac, drugi, Darko Lukić – Đurićin (Gulin) i Antun Lešić – Đurakov, treći i četvrti glas Marijan (Mile) Lenić – Ivanov, Ivan Juzbašić – Vidić i Ivica Hudolin, a pjevački repertoar broji pedesetak pjesama.

Muška pjevačka skupina „Baće iz Bošnjaka“ dosad je izdala jednu audio-kazetu (s „Bošnjačkim draguljima“), a 2009. godine i samostalni CD pod nazivom „U mog baće“. Obljetnice rada obilježili su 1995. i 2004., a najsvečanije koncertom prošle godine prigodom obilježavanja 100-te obljetnice od osnutka prve mjesne folklorne udruge – Hrvatskoga katoličkog prosvjetnog omladinskog društva „Branimir“, čiji je slijednik današnji bošnjački KUD.

ISTRAŽIVANJE MANJINA: TRADICIJSKO ODIJEVANJE SRBA U SELIMA VIROVITIČKE OKOLICE

Jasmina Jurković Petras

Uvod

Nakon predstavljanja narodnih nošnji srpskog stanovništva Podravske Slavonije iz Etnološkog odjela virovitičkog muzeja u 2014. godini ukazala se i potreba etnoloških opisa nazivlja u odijevanju.¹ Prema strukturi stanovništva i vjerskoj opredijeljenosti sela koja su se razlikovala u odijevanju od sela većinski katoličkog stanovništva ovoga kraja su: Cabuna, Orešac, Borova, Rezovac, Jasenaš, Pčelić, Naudovac, Pepelane, Budanica, Gačište i Detkovic. Ova sela, istočno i južno od Virovitice su djelomično naseljena i danas Pravoslavicima (kako vole sami u prvom redu naglasiti), ali s istaknutim problemom depopulacije. Mještani virovitičkih sela su se međusobno prepoznavali po tipu odjeće susretavši se uglavnom u Virovitici prilikom trgovanja, *znalo se 'ko je iz koje fare'*.² Unatoč njegovanju posebnosti pri odijevanju u svakome selu i naglašavanju detalja u razlikovnim osnovama, usmena kazivanja otkrivaju nam poneke slučajeve udaje od sredine 20. stoljeća u susjedna mjesta te nasljeđivanja narodne nošnje i tradicije njezinog odijevanja bezobzira na vjeroispovijest i nacionalnost.

Važni prenositelji tradicijske baštine, pa i odijevanja su svakako kulturno umjetnička društva i odbori. Još sredinom prošloga stoljeća su navedena sela imala svoje ogranke, dok su danas spojeni u jedno. Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, ogranak Virovitica njeguje i čuva pjesme, plesove tzv. *igre*, kao i vizualni identitet navedenih srpskih sela virovitičkoga kraja. Narodne nošnje

kao važan pokazatelj tradicijske baštine stoga se dopunjuju i opremaju kao cjeloviti kostimi za scenske nastupe i prikaze. Međutim i sami članovi Prosvjete priznaju da neke dijelove prilikom folklornih prezentacija izostavljaju, zamjenjuju manje zahtjevnima pa i prekrajaju kako bi kompletan kostim učinili prilagodljivim i jednostavnijim. Ovo nije novost u folklornim društvima, a ovaj tekst ima zadatak omogućiti razlikovanje dijelova nošnje i pravilnije prezentiranje odjeće u raz-

1 Predstavljanje je nastalo u sklopu istraživanja manjina u organizaciji Gradskog muzeja Virovitica.

2 Kazivanje iz Gornjeg Bazja.

doblju od kraja 19. i prve polovine 20. stoljeća.

Etnologinja D. Draganić u članku o etnografskim osobinama virovitičkoga kraja pisanog 80-ih godina 20. stoljeća navodi kako su „*tkani predmeti u selima sa srpskim stanovništvom za vrijeme drugog svjetskog rata bili uništeni, pa iz tih sela ima mnogo manje sačuvanih primjeraka ženskih odjevnih predmeta nego od ostalog stanovništva*“.³ Ona u istom radu donosi osnovni pregled i dio lokalnog nazivlja ženske nošnje navedenih sela što čini njezin opis jedinim etnografskim zapisom srpske, pravoslavne nošnje ovoga kraja. Uz sačuvane fotografije iz Etnološkog odjela virovitičkog muzeja, kao i nova terenska istraživanja te prikupljena kazivanja, ovim tekstom se nastojalo popisati nazivlje i objediniti opise. Vjerujem kako će se ovim opisima olakšati i potaknuti članove kulturno umjetničkih društava na još kvalitetnije predstavljanje spomenutih sela i ovoga kraja u našem folklornom izričaju.

Ženska narodna nošnja

Osnovni dijelovi tradicijske odjeće su: podsuknja, *unterok* ili *poskuće*, zatim suknja, te gornja suknja *košulja* ili *stojećica*, pregača *vertun* ili *fertun*. Na gornji dio tijela odijeva se *nastavak*, a na njega marama. Čest je dodatak gornjem dijelu prsluk *kožušak s ogledalcima*. Obzirom na imovinske prilike većine stanovništva ovih sela *kožušac* je bio iznimno vrijedan odjevni predmet kojega si ipak većina nije mogla priuštiti.⁴ Dodatak odijevanju je i pojas ili *tkanica*. Među usmenim kazivanjima prepoznaje se pojas *tkanica* izričito crvene boje kao osobitost u hrvatskim selima, dok se manji dio sugovornika (Jasenaš) prisjetio da su postojale i kod srpskog stanovništva šarene *tkanice*. Tome potvrdu pronalazimo i u virovitičkom muzeju gdje se čuva primjerak iz Budanice.⁵ Na noge su se obuvale krem ili bijele vunene čarape te *opanci s kajšima*. Kao i u drugim mjestima razlikovala se svečana od radne odjeće, odnosno svakodnevna od one koja se čuvala i odijevala za određene važne prilike.

Podsuknja *unterok*, *poskuće* je skrojena od tkanog *na tari* bijelog pamuka s čipkom na rubu, ručnom ili kupovnom tzv. *pozamanterijskom*. Do tri pole platna u pravilu su *narozane*, odnosno

složene u široke nabore, a u struku *obašito* odnosno skupljeno s vezicama na krajevima radi lakšeg odijevanja. Karakteristika podsuknje je da je sprijeda i straga krojena u ravnu polu dok su nabori složeni u struku te tako odjeća dobiva na volumenu u predjelu struka. Rastom kupovne moći i dolaskom novih materijala često je *unterok*, suknja koja se odijeva „*do sebe*“ od kupovnog šifona. Kao i u drugim krajevima podsuknje su činile (zamjenjivale) rublje, koje se pojavljuje dosta kasno, sporadično tek od sredine 20. stoljeća. Sačuvani primjerci podsuknji u Muzeju ilustriraju ručni vez i veliku brigu o ovom dijelu intimne odjeće. Naime, *poskuće* na donjem rubu ima bogato izrađenu čipku, rukom rađenu u skladu s bojama. Dio od ruba je također ukrašen *na tari*, tkalačkom stanu raznobojnom potkom.

Gornja suknja je krojena od nekoliko pola platna, najčešće četiri, a često od kupovnog pamuka *srebrenca*. Domaće tkanje je ukrašeno tehnikom *usnivanja* na tzv. *polja i zatke*. Donji dio suknje ukrašava se rukom tehnikom šlinganja. Takve gornje suknje često su se nazivale i *stojećice*. I podsuknje i suknje su dužine do ispod koljena što pokazuju i starije fotografije, ali i potvrđuju usmena kazivanja. Uz navedene nosile su se i gornje suknje izrađene u donjem dijelu tehnikom „*tkanja na dasku*“. To su suknje od četiri pole platna složene u guste okomite nabore, sprijeda ravne što se povezuju s uzicama na krajevima struka.

Nastavak odnosno *košulja* je također krojena od domaćeg platna pamukom *srebrencom*. Rukavi su sastavljeni od jedne pole te dužine do ispod lakta sa širokom čipkom na krajevima rukava tzv. *nastavak s eklanim rubom* odnosno ručnim vezom. To je tip *košulje* poznat pod nazivom i švapski *oplećak*. Manje poznato među članovima kulturno-umjetničkih društava je da je u dijelu navedenih sela *nastavak* odnosno njegovi rukavi slagani u nabore. To se činilo prilikom sušenja, dok su rukavi još mokri ili bi se po potrebi vlažili.

Preko ramena odijevala se velika, najčešće svilena *marama* s dužim resama *rojnama*, koja se slagala u križ sprijeda te se krajevi zicali za gornji rub suknje. Marame su se nabavljale u *dućanima*, ali i od putujućih trgovaca koji su razne proizvode i materijale nudili po selima. To su industrijske marame raznih boja i cvjetnih motiva. Pretežno su tamnijih tonova sa cvjetnim ukrasom te raznobojnih *rojta*. Za potrebe folklornih nastupa sredinom 20. stoljeća društvo iz mjesta *Pepe-lane* je odjenulo sve tamne, jednoboje marame

3 Prema DRAGANIĆ, D: 1986.: 321.

4 U Muzeju čuvamo vrijedan primjerak ženskog prsluka *kožuška* sa samog početka 20. stoljeća.

5 Pojas iz Budanice E-0354, dimenzije 90cm x 6,5 cm. Tkan ručno na stalku prirodnom ovčjom vunom.

s dugačkim resama. Prema kazivačima u nedostatku marama u selu, prikupile su se i dodatno nabavile sve jednake marame. Danas se koriste kupovne marame dobavljene iz inozemstva na koje se stavljaju ručno pletene vunene rojte.

Bogate koloritom ističu se pregače *vertuni* sastavljene od dvije pole domaćeg platna s čipkom na donjem dijelu. Pregače se ističu živopisnim bojama, od žute, narančaste, crvene do modre, ljubičaste, ružičaste, zelene, smeđe i oker. Složene su u široke nabore koji često idu s oba kraja pregače prema sredini. Na krajevima imaju vezice radi lakšeg pričvršćivanja. Rađene su od domaćeg pamučnog platna tehnikom „tkanje na dasku“. Uz pamučnu osnovu koristi se i svileni raznobojni konac kao potka. Spoj dvije pole je često izražajan, ručno vezen svilenim koncem tehnikom preklapajućih križića. Uz vrlo česte stilizirane cvjetne motive pojavljuju se i geometrijski oblici, ali i životinjski motivi. U Muzeju čuvamo i pregaču iz Naudovca na čijoj crvenoj podlozi se ističu četiri jelena plave boje i raznobojnih rogova.

Odjeća se upotpunjavala tradicijskom obućom, odnosno bijelim vunanim čarapama, ali i debelim najlonkama, a zatim i cipelama ravnog potplata. Čarape su se štrikale od ovčje vune te su bile prirodnih boja.⁶ S vremenom zamjenjuju ih kupovne čarape kratke do gležnja. Veliku popularnost u ženskom obuvanju od sredine 60-ih godina 20. stoljeća imaju i crne *počne* ili *zepe* koje se osim u folklornim društvima koristile i među starijim ženama ponajprije zbog udobnosti.

U razdoblju između dva svjetska rata u svakodnevnu žensku odjeću ulaze bluze svilenih materijala. One se uklapaju i kombiniraju sa suknjama i tradicijskim pregačama *vertunima*. Šiju se na kućnim mašinama, popularnim *singericama* te ulaze u svakodnevno odijevanje.

Češljanje kose i ženska ogavlja

Žensko tradicijsko češljanje navedenih sela također se razlikovalo prema dobi. Kosa se nje govala i puštala odmalena. Djevojčicama su kosu tako češljale majke, sestre i bake u dvije pletenice, s razdjeljkom po sredini glave. Šiške na čelu se nisu nosile, već se kosa puštala ravnomojerno od najranijih dana.

Mladim djevojkama spremnim za udaju plele su se *pletence*, poseban tip frizure s gustim i sitnim pletenicama na stražnjem dijelu rađenih tehnikom *košare*, dok je sprijeda kosa bila „*nazubana*“, odnosno „*počešljana na zubove*.“ Njegovanje i izrada ovakve frizure, prema usmenim kazivanjima u Gačiću se održala do kraja 50-ih godina 20. stoljeća. U Jasenašu se, primjerice ne sjećaju izrade ovakvog tipa frizure, a fotografije zabilježene sredinom prošlog stoljeća ukazuju na djevojke u folkloru koje su kosu sprijeda češljale u *velne*. Djevojačku frizuru jednaku onoj iz Gačića počesljala je i Sofija Jurković iz Pčelića, opravdano za pretpostaviti posljednja koja je znala uređenje djevojačke kose na ovaj način. Češljala je na ovaj način sredinom 20. stoljeća mladenke Pčelića i okolice jer se to smatralo poštivanjem tradicije, ali i vrlo zahtjevnom frizurom, neuobičajenom za svakodnevnicu. Ona je počesljala djevojku za potrebe folklornog društva krajem 80-ih godina 20. stoljeća te se frizura od tada nije

⁶ Zahvaljujem Mirjani Stanković koja je za Muzej naštrikala čarape kakve su se nekada nosile.

izrađivala.⁷ Zahvaljujući Sofijinoj kćerki, Veroniki Brabec, folklorišici i voditeljici nekoliko folklornih skupina, kopija fotografije ove rekonstruirane frizure iz 1988. dospjela je i u virovitički muzej. Iako je frizura pred nekoliko godina djelovala endemski na virovitičkom području, za pretpostaviti je, obzirom na sporadična usmena kazivanja da se češljala i u ostalim selima koja imaju zajednički tip odijevanja. Težina izrade frizure, spretnost i vještina pletenja zasigurno su pridonijeli zaboravu upravo u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata (od sredine 20. stoljeća) kada se uostalom počinju gubiti i drugi dijelovi tradicije, ponajprije dijelovi odjeće odnosno nošnje.

Udane žene su do 60-ih godina 20. stoljeća obavezno, već po prvom danu braka, nosile šamiju, tamniju maramu sa uzorcima ruža. U Gačiću kazivači napominju da su djevojke po udaji vrlo brzo kosu i rezale te ju čuvale kao uspomenu. Opće prihvaćeno je bilo pravilo da se udana žena *zašamija*, odnosno pokrije glavu maramom bezobzira što se više nije odijevala *nošnja*. U Pčelincu kazuju kako su još sredinom 20. stoljeća „na cijeni bile one šamije s klasom“. Starije žene su pokrivalo glavu i nosile raznovrsne marame povezane ispod vrata. Zapis iz 30-ih godina 20. stoljeća upućuje nas kako su starije žene Dijelke⁸ na glavi nosile *povezače – peče od bijelog platna vezene bijelim vezom*. Obzirom da u Muzeju nemamo sačuvanih primjeraka ovo ostaje za buduća istraživanja i dopunjavanja.

Muška narodna nošnja

Muško tradicijsko odijevanje Srba u ovome kraju karakterizira jednostavnost. Osnovni dijelovi su svakako široke platnene hlače dužine do gležnja te dugačka bijela košulja. Uz ovo, neizostavni su dodaci: krojeni tamni prsluk *prosluk*, kožni remen, kapa i/ili šubara, vunene čarape te opanci ili čizme. Iako je sastavni dio muške narodne nošnje ovoga kraja pregača kod Srba u ovim selima nije zabilježena, niti fotografijom niti

usmenim kazivanjem. To čini značajnu razliku i prepoznavanje među virovitičkim selima.

Iako manje kompleksna i složena od ženskog odijevanja, muška tradicijska odjeća je imala skokovite promijene te se brže napustila i zadržala kao folklorni kostim. Tomu se može pripisati i utjecaj građanskog odijevanja. On se očituje u prsluku koji je krojen prema uzoru muških trodijelnih odijela. Dva muzejska prsluka iz mjesta Budanica šivena su od tamnoplavog sukna s ovratnikom i urezanim džepovima koji su naglašeni i optočeni crvenim suknom. Površina oba prsluka ukrašena je strojnim vezom, *proštepani* bijelom niti, a izveden je stilizirani biljni motiv. Rubovi prsluka ukrašeni su metalnim dugmetima u obliku polukugle, tzv. *tokama*. Za pretpostaviti je da se prsluk nije zakopčavao jer je raspored dugmadi drukčiji od rasporeda rupa za dugmad s druge strane prsluka. Osim ovakvih prsluka šivali su se, od sredine 20. stoljeća i jednostavniji prsluci, tamne boje i bez ukrasa. Ovakvi su se danas zadržali i pri scenskim folklornim izvedbama, a nisu predviđeni za zakopčavanje.

Muške hlače *gaće* nešto su uže, ali i duže u odnosu na sela s hrvatskim stanovništvom koje krasi široke i kraće *gaće*. Imaju običnu vezicu za učvršćivanje u struku te vrlo malo ili gotovo uopće ukrasa. Nogavice nemaju čipke, već uglavnom običan porub bez ukrašenog završetka. Ipak, jedna od značajki muškog tradicijskog odijevanja je i slaganje nogavica u nabore, što je spomenuto i kod ženskog gornjeg dijela *nastavka*, ali i rukava muške *košulje*. Ti nabori su rađeni pri održavanju tekstila dok je on mokr ili vlažan. Muška košulja izrazito je dugačka u odnosu na košulje katoličkih sela. Prednjica i prsa su ukrašena bijelim vezom, a rukavi su u zapešću stisnuti.

U Muzeju čuvamo i muški kožni remen kakav se nosio pri tradicijskom odijevanju, ali i muške čizme koje se nisu razlikovale od obuće ostalih sela, pa i cijele Slavonije.

Pokrivalo za glavu, vunena tamna kapa okruglog promjera, visine od 10 do 15 cm nosila se svakodnevno, a pomalo je zapostavljena sredinom 20. stoljeća pomodnim šeširima i njihovom velikom upotrebom u cijeloj Slavoniji. Ipak, ondašnja folklorna društva njeguju kapu te ju koriste kao rekvizit snažnog raspoznavanja pripadnosti sela, nacionalnosti i vjere. Ratna i poratna situacija stavljaju šubaru kao negativni simbol Srba te se ona u potpunosti uklanja iz javnog folklornog predstavljanja te zamjenjuje šeširom.

7 Frizura je, prema muzejskim fotografijama rekonstruirana 2015. godine te prikazana u Vinkovcima na Seminaru o izradi tradicijskih frizura. Pokazao ju je mladi folklorist Tomislav Livaja otkrivši da se radi o arhaičnoj tehnici protkivanjem i pletenjem s jedne na drugu stranu mnogobrojnih struka kose. Obavezan dodatak je kopača u sredini stražnjeg dijela frizure koja je uz dekorativni dio imala i funkciju pridržavanja sitnih pletenica.

8 Ručopisnu kopiju Muzeju o selu Dijelka ustupio je Staniša Žarković kojemu se ovom prilikom zahvaljujem.

Već 30-ih godina 20. stoljeća rijetko viđen je i *sukneni kaput* koji se spominje i kao dio muškog tradicijskog odijevanja stanovništva Dijelke, danas raseljenog i ugaslog mjesta sjeverno od Virovitice.

Zaključak

Malo prezentirana narodna nošnja Srba u ovom dijelu zapadne Slavonije rezultirala je i gubljenjem dijela nazivlja, svrhe, načina odijevanja i češljanja, kao i nekadašnjih upotrebnih tekstilnih predmeta. U radu istaknute značajke pri tradicijskom odijevanju vjerujem će pomoći pri daljnjim proučavanjima utjecaja i širenja pojedinih pojava, kao i međusobnih preklapanja. Etnološki odjel Gradskog muzeja Virovitica i dalje ima zadatak proučavati, prikupljati, istraživati, njegovati i prezentirati svu materijalnu i nematerijalnu etnografsku građu Virovitice i virovitičkih sela.

Literatura

Draganić, Danica (1986.): Etnografske osobine virovitičkoga kraja, Virovitički zbornik 1234.-

1984., Virovitica, 309-328.

Jurković, Jasmina (2008): Žensko češljanje prije i nakon udaje u Gačištu, u: Baština, časopis Gradskog muzeja Virovitica, broj 2., Virovitica, 24-30.

Kolić Klikić, Vesna (2007): Ženske narodne nošnje Zapadne Slavonije, Gradski muzej Nova Gradiška, Nova Gradiška.

Žakula, Blanka (2008): Tradicijske frizure Hrvatske 3, udžbenik o izradi tradicijskih frizura Hrvatske, Vinkovci

Izvori

Fototeka Etnografske zbirke Gradskog muzeja Virovitica,

Terenske bilješke – Jasenaš, Gačište, Borova, Pčelić

Zahvaljujem na suradnji: Slobodan i Radojka Radijevac (Gačište), Anđelija, Dušanka Glumbić, Dragutin Hegedušić (Jasenaš), Milena Knežević (Borova), Helena Legen (Rezovac), Ljilja Vukomanović, Mirjana Stanković (SKD Prosvjeta), Veronika i Vladimir Brabec (Pčelić), Vojislav Bosanac (Virovitica), Staniša Žarković (Virovitica).

LIKOVNE UMJETNICE MALOG MJESTA

VRIJEDNE RUKE JURJEVAČKIH UMJETNICA

Mirko Knežević

Lijepo je čuti, vidjeti, zabilježiti kada se u nekoj sredini ljudi okupljaju, druže i svojim trudom, zalaganjem i radom s ljubavlju čine nešto što će njihovu sredinu učiniti bogatijom u očuvanju, njegovanju i stvaranju kulturne baštine, tradicije i običaja. Đakovština i njena sela kao i mnoge sredine ima svoje bogatstvo u ljepoti onoga što su stvarale vrijedne ruke, bogatstvo prikazano kroz Đakovačke vezove ispred velebne katedrale, u Strossmyerovom parku, na hipodromu, u povorci, u izložima trgovina. U našem Đakovu, središtu prelijepih, ravnih, gizdavih i bogatih Slavonije u njenim selima kroz godinu brojne su manifestacije kroz godinu u kojima na svjetlo dana izlazi bogatstvo narodnog blaga, rukotvorina, izlazi djelo vrijednih ruku koje su to bogatstvo stvarale i danas stvaraju.

Dio Đakovštine su i vrijedni žitelji Jurjevca Punitovačkog, slovačkog sela sa oko 300 stanovnika, 16 km udaljenog od Đakova., 16 km. čije je pretke 1892. godine na današnji prostor sela naselio poznati đakovački biskup i mecena Josip Juraj Strossmayer po kojemu je selo i dobilo ime. Radišni ljudi kao i u vrijeme naseljavanja kada su krčili šume u stvaranju svojih domaćinstava i

plodnih polja. Danas je Jurjevac selo kao i svako naše drugo selo. U njemu zvono na misu poziva, slave se blagdani i praznici, dođu gosti na kirvaj, selom bruje traktori, čuje se slovački i hrvatski jezik, ide se na izbore, u pušnicama slavonski specijaliteti, nogomet je glavna sporedna stvar na svijetu, na slavljinama se zaori slovačka i šokačka pjesma, rekli bi svagdašnjica kao i u drugim selima. Ipak Jurjevčani nisu zaboravili svoju postojbinu Slovačku, ponijeli su sobom ljubav dio Slovačke, tradiciju i običaje. U školi se njeguje slovački jezik a Matica slovačka okuplja sve one koji žele u folklornu ili žensku pjevačku skupinu, u likovnu skupinu. Uz njegovanje slovačke kulture, očuvanja tradicije i običaja svoje postojbine koju vole kao i sadašnju im domovinu Hrvatsku, jednako tako prihvatili su način življenja pitome Slavonije i postali dio tradicije i običaja ovog podneblja u kojemu su dio kulturnih zbivanja, dio su folklornih i drugih manifestacija.

Dio življenja i svagdašnjice u Jurjevu su i aktivnosti članica Jurjevačke Matice slovačke koje svojim likovnim umijećima plijene pozornost. U svojim domovima Jurjevčanke su oslikavale boce, ukrašavale pisanice, radile sa različitim materijalima. Gradnjom novog doma Matica je dobila svoje prostorije, time i uvjete za druženje i aktivnosti likovnog stvaralaštva. Okupile se Jurjevčanke početkom 2012. godine u likovnu grupu, nastale su likovne radionice. Uz 15 aktivnih članica pridruže im se i druge mještanke. Nabavljao se materijal za stvaralaštvo, svoja saznanja pokazivale su jedna drugoj. Nije to bilo dovoljno, želja za stvaralaštvom bila je velika. Dolazile su mentorice iz Osijeka, Antunovca, odlazilo se po savjete u Beli Manastir... Jurjevčanke su upijale znanja u radu s brojnim materijalima i tehnikama, vidici su bili otvoreni.

Svjetlo dana ugledale su rukotvorine, ukrasi, predmeti. Radile su Jurjevčanke sa drvom, staklom, papirom, bocama, šuškom, šibljem, boja-ma. Usavršila se tehnika prijenosa fotografije na razne podloge, kutije, drvo, boce, staklo, tekstil.

Nastali su radovi uz korištenje jaja, od gušćijih do nojevih bojana i u tehnici fimo mase, radovi od drveta, grančica, kukuruzne šuške, tanjurića, tvrdog papira, vune, slame, mahovine, salveta (dekupaž), mašnica, perlica, tijesta, suhog cvijeća.... Sve je to trebalo kaširati, plesti, bojati, lijepiti, složiti, ukrasiti. Usavršile su Jurjevčanke izradu košarica i torbi od papira, pretežno reklamnih prospekata. Znaju jurjevačke umjetnice i „drotovati“, raditi ukrase od žice. Restaurira se stari namještaj (postavljena je etno soba čiji se sadržaj dopunjuje, mijenja i u kojoj su neki od likovnih radova pet jurjevačkih likovnih kolonija), vezu se zidne kuharice, nastaju lutke, papuče od šuške..... Svaki predmet, ukras za sebe je unikatno djelo vrijednih ruku koje uz osmijeh i s ljubavlju družeci se stvaraju. Ponosne su što odbačene predmete i materijale pretvaraju u ukras ili predmete za uporabu. „Mi to sve recikliramo“, kroz osmijeh govore.

Radovi proizašli iz ove radionice jurjevačkih umjetnica ugledali su svjetlo dana na izložbama u Jurjevcu, Josipovcu, Punitovcima, Osijeku, na etno susretima „Zelena Panonija“ u Bilju, na Međunarodnoj smotri folklora u Detvi, Slovačka.

Ponosne su što svoje umijeće prenose putem radionica štíćenícima Centra „Ivan Štark“ u Osijeku.

Uoči Uskrsa ove godine upriličena je u Jurjevcu druga po redu izložba „Ususret Uskrsu“ Brojne pisanice, proljetni aranžmani, korpice, vjenčići, kutijice, viseća gnijezda samo su dio ove jedinstvene izložbe s oko 300 izložaka, vjerujući da su za nadolazeće blagdane učinile dobro djelo, učinile su to kako kažu u ljubavi prema Kristu, Njegovoj patnji i uskrsnuću.

Svoja saznanja i iskustvo željeli su prenijeti na druge. Tako su jurjevačke umjetnice u veljači ove godine u svojim prostorijama upriličile radionicu „Dan otvorenih vrata“ na temu izrade i ukrašavanja uskrasnih kaširanih jaja raznim tehnikama kao što su ukrašavanje i pletenje šuškom, papirom, koncem, vunom te salvetnom tehnikom. Posjetitelji ove kreativne radionice mogli su se i sami okušati u aktivnostima i tehnikama po izboru. Radionica je privukla oko 40 zainteresiranih zaljubljenika u kreativne radinosti od kojih su mnogi i sudjelovali u aktivnostima uz mentorstvo stalnih članica likovne skupine koje su primjerom ali i savjetima pomagale zainteresiranima, a bilo ih je i iz Josipovca i Punitovaca. Organizatori su zadovoljni interesom koji je izazvala radionica, a tome u prilog ide i podatak da se tražilo mjesto više. Stoga nema sumnje da će projekt zaživjeti te će zasigurno likovna skupina MS Jurjevac i ubuduće otvarati vrata svoje radionice.

Samo tri godine rada, a brojni radovi našli su svoje mjesto u mnogim domaćinstvima. Prođe tjedan i ožive prostorije jurjevačke Matice slovačke. Ljubav prema stvaranju, ljubav prema ovoj vrsti druženja i umjetnosti se nastavlja, nastavlja se novim idejama s nekim novim materijalima i tehnikama, nastavlja se u Jurjevcu Punitovačkom, malom selu u Đakovštini.

Pčelica koja „med iz svakojaka cvita izvadi“ – *Duhovna pisanica*

ISUSOVAC JURAJ MULIH SVOJU POČETNICU POSVETIO JE ĐAKOVAČKOM BISKUPU JOSIPU ANTUNU ČOLNIĆU

Đuro Franković

Juraj Muli, religiozni djelatnik bio je 27 godina misionar, pisac katekizama, molitvenika, misijskih priručnika i abecevica (početnica). U 18. stoljeću u hrvatskim krajevima, odnosno u Ugarskoj, gdje su obitavali Hrvati, promicao je moralno obrazovanje kršćana, a pritom kao misionar imao je nemale zasluge u tomu da se je u Slavoniji, Donjoj i Gornjoj Ugarskoj veliki broj nekatolika povratio u okrilje Katoličke Crkve. Muli je svoju Duhovnu pisanicu posvetio bosanko-đakovačkom biskupu Josipu Antunu Čolniću (1699.-1773.), mentoru ovoga izdanja.

Juraj Muli u svojoj mnogogodišnjoj misionarskoj službi u brojnim ugarsko-hrvatskim gradovima kontaktirajući s ljudima na različite je načine održao 400 misija, obavio brojne duhovne vježbe, održao i velik broj rado slušanih propovijedi. Postaje poznat kao i autor četiriju školskih priručnika, od kojih ćemo ovom prigodom predstaviti *Duhovnu pisanicu*, rabljenu na slavonskim prostorima Pečuške biskupije.

Juraj Muli rođen je 1694. u Hrašću, u Turopolju, umro je 31. prosinca 1754. godine, u 61 godini života u Zagrebu, nakon par tjedana, odmah poslije sastavljenog rukopisa *Duhovne pisanice*. Studirao je u Gracu i Trnavi. Muli se je 1727. vratio u domovinu i to u Požegu. Zatim u Zagrebu radi 13 godina. Za svoj požrtvovani rad nije primao plaću.

U svojim brojnim djelima, kojih ima oko četrdesetak, uočio je konkretne potrebe kršćana svojega vremena.

U Sveučilišnoj knjižnici u Pečuhu, utemeljene 1774. godine, pod pokroviteljstvom hrvatskog podrijetla biskupa Jurja Klima, čuva se primjerk u Zagrebu otisnute već narečene Mulihove početnice, ali poduljim naslovom (tekst dajemo suvremenom grafijom): *Duhovna pisanica keršćanskoga nauka puna, s' blagodarnim stroškom, i milovoljnom pomoćjom prisvitloga i pripoštova-*

noga gospodina, Gospodina Josipa Antuna Čolnica božjom, i apoštolske stolice milosćom biskupa bosanskoga, ili deakovarskoga: komitata požeškoga najvećjega grofa: cesarsko-kraljevskoga veličanstva vječnika, etc. etc. Za svih dušah spasenje osobnu brigu imajućega. Zato od ljudih svake fale, i nepriteržne uspomene; a od Boga Višnjega slave vazda dostojnoga: ovako na svitlo iznešena. Pritiskana u Zagrebu godine 1754.*

*deakovarski – đakovači

Tom hrvatskom zaslužnom književniku s razlogom je dosada posvećena velika pozornost i srazmjerno mnogo autora je pisalo o njegovim brojnim djelima. Znači, isusovcu Mulihu u dodiru s hrvatskim življem u Požegi, Osijeku, Pečuhu, Budimu, Segedinu, Sigetvaru, Zomboru i Šopronu, mahom štokavskoikavskog izgovora, ponuđen je živ i svjež leksik koji je on kao rođeni kajkavac uspio i usvojiti.

Hrvatski je živalj na naznačenim prostorima bio katoličke vjeroispovjesti, no valjalo je računati i s brojnim Mađarima i malobrojnim Hrvatima, tako npr. evangelicima u Šopronu, reformiranima, jest kalvinima u Baranji, Slavoniji i u Budimu, koje je i on sâm u misionarskoj službi trebao pridobiti i povratiti u okrilje Katoličke Crkve. Valja pri tom napomenuti da poslije naglog prodiranja reformacije i u Južnoj Ugarskoj, tako i u istočnoj Slavoniji na čelu s Mihajlom Starinom (Sztárai Mihály bio se opredijelio za Lutherov smjer, naime tada još evangelički i kalvinistički nisu razlučeni jedan od drugoga) a kalvinizam se ukorijenio na područjima okupiranima od Osmanlija 1540.–1570., uslijed čega pučanstvo je u 200 naselja u južnom Zadunavlju (mađ. Dunántúl) prihvatilo novu vjeru, dok su katolički svećenici i franjevci bili protjerani preko Save i na područje između Dunava i Tise (Starin je uostalom ponosito pisao: „Protjerali smo ih kao vukove od ovaca!”, što je išlo silom, a ne milom), ali su se obrzo osvjestili i ponovo vratili u svoje župe, poglavito oni prebjegli u Bosnu, naišavši na potporu i od strane franjevaca. Nešto kasnije značajan uspjeh su postigle i isusovačke misije u prvim desetljećima 17. stoljeća na čelu sa Bartolom Kašićem (1575.–1650.) te je „nova reformirana vjera” postupno potisnuta, barem u Hrvata. No, to ne znači da ni kasnije nije valjalo ulagati truda i činiti stanovite napore da se pridobije narod za katolicizam. Valja istaći da se je Mulih i na tom polju pokazao uspješnim misionarom. I sâm je smatrao potrebnim da se za hrvatske vjernike, počam od

školskog uzrasta do zrelih godina, tiskaju knjige na materinjem jeziku.

Juraj Mulih, kako se može iščitati iz samog predgovora njegova školskog priručnika, izražava svoju zahvalnost biskupu Čolnici na pružanoj pomoći tiskanja djela *Duhovne pisanice*, naime, on kao ni drugi isusovački redovnici nije raspolagao novčanim sredstvima te je bio ovisan od svojih dobročinitelja, koji su se našli i na našim slavonsko-ugarskim prostorima. Mulih je, zahvaljujući svojim mentorima, mogao ostaviti za sobom trajna djela, sastavivši oko četrdesetak naslova. Svoje je tekstove pisao za vrijeme zimskih mjeseci, kada nije obavljao misionarsku službu.

S pravom zaslužuje da bude ubrajan u red kruga katoličkih književnika u Slavoniji (Požega, Osijek), ili među pečuške hrvatske pisce, odnosno zapadnougarske, budimske, zagrebačke jer mu je opus iznimno bogat.

U opismenjivanju hrvatskog čovjeka također mu se pripisuje značajna uloga.

Prije smrti sastavlja rukopis *Duhovne pisanice* pisan na slavonskoj ikavici. U „*Pridgovoru*” pozdravlja svoje „*Bogoljubne štioce, plemenite, poglavite svake časti, svakog stališa, spola, i dobre, zeli stare i mlade, â navlastito ovoga slavnoga slovinskoga, tere illiričkoga jezika ljude, koji čete me ovdî razumiti, zdravo!*” Autor otvorena srca piše svojim „slovinskim” jezikom (naime, stoljećima tako se zvaše hrvatski jezik u Slavoniji, odnosno kasnije i „iliričkim”, sve do ukinuća njegova naziva u prvoj polovici 19. stoljeća). Iznosi i dragocjene autobiografske podatke da je svoj hrvatski narod u Požegi i okolici prije 28 godina upoznao. „[...] â poslie toga oko Pečuha, Osika, Segedina, Zombora, i Budima vidio i pozdravio (svoj narod). Zato sam vazda želio u mome životu, dok sam mogao vami govoriti; â sada kad veće ne mogu; tako želim Vami dobroga Nauka ú knjigah ostaviti, da barem knjiga (kano je ova malena, tere hrana; i mervice) posliè moje smerti (koja mi nije daleko) može posvidočiti, i na misto mene očito ukazati koliko vas milujem.” Mulih, dakle, voli svoj hrvatski jezik i svoj hrvatski narod što neskriveno iznosi, što je nedvojbeno bilo potrebno i važno da se narod i na taj način cijeni, ohrabruje, poštuje i da i sâm cijeni svoj jezik na kojemu obavlja svoju svakodnevnu komunikaciju, a putem kojega se stiže do raznih saznanja.

Mulih iznosi i druge pojedinosti, kako bi mu se ova mala knjiga mogla izdati, naime „ú slavnomu gradu Deakováru naišao (sam) na pomoć

prisvitloga i pripoštovanoga gospodina biskupa [...]” Ispostavilo se da se je Juraj Mulić već ranije, u svojoj mladosti upoznao s biskupom Čolnićem, od kojega je zatražio pomoć te ju i dobio za tiskanje knjige. Svoje čitatelje podsjeća da mu oni (biskupu) zbog njegove dobrote duguju, i da mu zbog toga iskažu dug u svojim molitvama i zahvalama: „Gospodin Bog, tako blagodarnoga G(ospodi)na, na mlogo godinah, ú dobromu zdravlju, i ú svojoj milosti vazda saćuva i puk da se ga ima u svojim molitvama spomenuti.” Ove njegove riječi trebat ćemo odgonetnuti uz napomenu da su se npr. i učenici u datim školama (a takve je u Đakovu već bilo koju je utemeljio narečeni biskup Čolnić) trebali moliti svojim dobrotvorima, primjerice i u pečuškoj Ilirskoj (hrvatskoj) pučkoj školi (1722.–1794.) za obitelj baruna Ivana Makara, donatora školske zgrade i grunta, te su hrvatske škole bile ustrojene i u Segedinu, Budimu i Baji.

Mulić smatra da ovo njegovo djelo bit će potrebno ne samo ljudima njegova doba, već i njihovim unucima. No, kako u daljem uvodniku predviđa da se ova knjiga neće rabiti „[...]samo ú slavnomu biskupatu bosanskomu; nego li još i ú zagrebačkomu, pečuskomu, kaločanskomu, vesprimskomu, budimskomu, sriemskomu, senskomu, i skoro ú svemu turskomu vladanju, gđigadir se ovoga slavnoga jezika duše kerščanske nahode”, jest nalaze. Uslijed dobročinstva svoga mentora, poistovjetivši ga i njegovo dobročinstvo na malo neobičan način s apostolskim djelima – što je u njegovo doba moglo biti sasvim prirodno –, jednako tako smatra, kako će njegovo djelo i poslije njihove smrti biti čitano i učiti će se iz njega; a za dobro djelo dobit će u nebu lijepo narešenu krunu. Krščani će iz ove knjige dobar nauk učiti, crpjeti, što i oni trebaju vjerovati i sa nama (svećenicima) sjedinjeno držati, čuvati i njegovati i u „[...] ljubavi kerščanskoj složno, i bogoljubno, trizno, i pravedno živiti, da se mogu za pravedne kerščane poznati, i dušu sapasiti, što ja svakomu od serdca moga veoma želim: za vas pomnjivo i često molim.” Iz njegove zadnje rečenice doznajemo da je ovu knjižicu dovršio na dan Sv. Nikole biskupa, godine 1754.

Potpisuje se ovako: „*Slavnog naroda slovinskoga pripravan naučitelj Juraj Mulić. Društva Isusova misnik misionar apostolski.*”

Knjižica je malog formata baš kao i *Putni tovaruš* Katarine Zrinske Frankopan, čiji postoji mađarski izvornik, dok kod Mulića teško bi se dalo razabrati od koga je što preuzeo. Autor Mulić

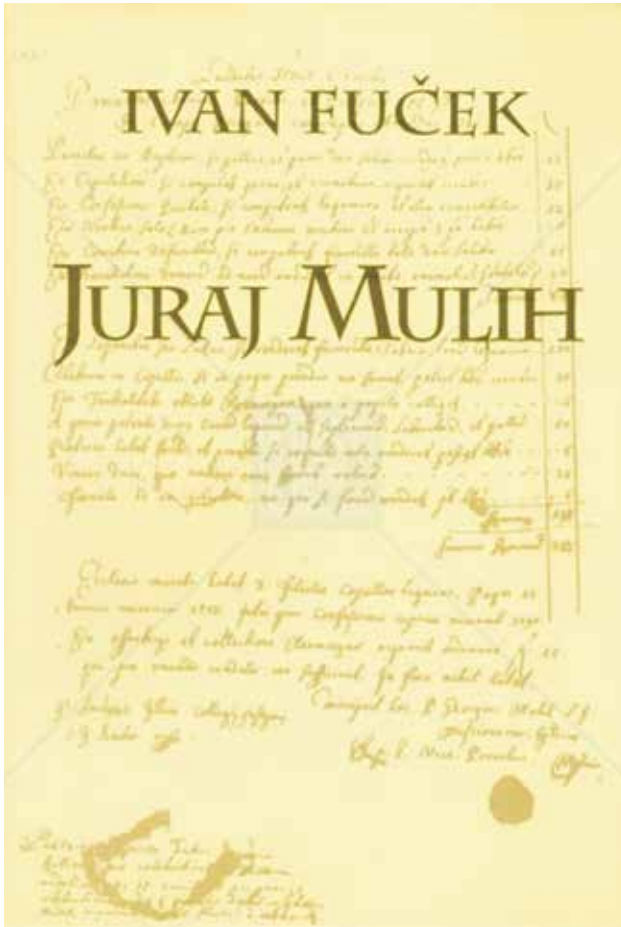
na latinskom pozdravlja svoga mecenu te slijedi *Pridgovor*.

Kako navodi knjiga je načinjena „od narodeńja G. Iskuresta. 1754.” te u nastavku slijede podaci koji su prethodili izdanju, „stvorenje ovoga svita” 5703., „potop svita” 4047. navodeći neke godišnjice u svezi propadanjem Sodome i Gomore, istaknuvši Salamonovo vladanje, od „počela Rima varoša 2506., od samog počela Rim(ske) Cerkve 1718. Mahometanske, ili turske 1138., lutheranske; od Martina Luthera, i Katice de Boris 237., calvinske, Ivana Calvina 218.” Jurij donosi i podatke o hrvatskom narodu, „obraćenja Horvathah na viru 954., [...] obraćenja Mađarah 754.” „Što Mursa Rimljanom, â nami Osik, imadijaše svoga biskupa, jurve onda glasoviti varoš ima 1408. [...] Od smrti Káte najposljednje bosanske kraljice ima godin 280. [...] Što je Lovrinac vojvoda od Srma dao prigodu Turčinu Savu i Dravu proći, i čak do Ptuja kerščanstvo robiti, ima godin 260. [...] Turci oped Savu prošli i sve oko Osijeka zadobili ima 252 godin. [...] Šoljman (Sulejman) turski car počinje vladati ima 232 godine a poslije devet godin od Osijeka do Darde načinio je most. [...] Ovaj je most spalio Nicol Zrin (Nikola Zirnski) ima 90. godina. [...] Turčin popališe [...] od Turčina Osijek oteše ima 68 godin. Turci dolazili osloboditi Osijek ali ih general Croy otjeraše (64 g.) Turci su Beč probali osvojiti ali su srićno otjerani 225 g.” (1529.), a prije 71 g. sto hiljada Turčina je pobijeno i pobješko prije 71 g. (1683.) Nije izostalo ni vladanje Marije Terezije, naporedo daje i pad Valpova, Šikloša, Požege, Sigeta, Virovitice, Petrovaradina, Biograda (Beograda) i njihovo oslobađanje od Osmanlija, navodeći tako i uspjehe Eugenija Savojskog, nazvaši ga „Sente Eugenio” (zbog pobjede kod Sente). Navodi i ustoličenje biskupa Franca Thauszyja, koji je bio bosanski a postao zagrebačkim biskupom. Ne izostaje ni „blagodarni pomoćnik ove knjige” biskup Josip Antun Čolnić. Grof Nikola Csáki iz kaločanskoga postaje ostroginski eršek (nadbiskup). U nabranjanju neće izostati ni „Prip. G. Juraj Klimo pečuški biskup”.

Poslije uvodnog djela slijedi dio katekizma kada „naučitelj” pita a učenik odgovara.

„Učitelj: Što je nauk kerščanski?”

Učenik: Nauk kerščanski jest jedno kratko stisnuće. I lasno naučanje svih onih stvari, koje svaki kerščanin katolik jest dužan znati, virovovati. Kako nas G. Isukerst po Svetoj materi Cerkvi nau-

ča, i virovati zapovida." Ustvari, ovdje počenje paginacija knjižice od 1-550. stranica, a na samom kraju, nepaginirano stoji: „Svakako neka ova bude G. Bogu na veću slavu, B. D. Marii, Anđelom, i sviem Svetima pomnživie poštenje, i virnie naslidovanje: â dragim dušam na veselje, i spašenje. Amen." Ne manjka Index, ili Kazalo. U knjižici se navode molitve, štiva „od stvorenja čovjeka, od imena kerščanskoga, zlamenja prave vire, od smerti, od suda Božjega, od pakla, od raja nebeskoga" i tomu slično.

Juraj Mulih o svoj Duhovnoj pisanici iznosi:

„Ove su dakle, Draga Braćo! koja sam polag moje slabosti iz drugih knjigah (ka ono pčelica med iz svakojaka cvita) izvadio, i Vami ovd i kratko postavio. [...]"

Isusovac Juraj Mulih umro je smrti 31. prosinca 1754., posmrtni ostaci i danas počivaju u crkvi sv. Katarine u Zagrebu.

Na kraju iznosimo iako se je srazmjerno mnogo pisalo o zaslužnom Jurju Mulihu još uvijek ima nepoznanica njegova opusa, npr. njegove početnice kasnijim autorima u kojoj su mjeri služile izvornicima, također i njegova druga djela.

Pošto je Mulih u misionjskoj službi povezivao razne krajeve, gdje su obitavali ili obitavaju Hrvati, jednako tako utjecajući i na razvoj njihova duhovnog povezivanja matične zemlje i hrvatske dijaspore u Ugarskoj, bio je od utjecaja i na zapadnougarske Hrvate. Poznati istraživač date problematike u austrijskom Gradišću Nikola Benčić iznosi u pismu:

„Mulihovu misionjsku knjigu *Duhovne jacske* nismo na veliko prikazivali nikada, bili smo opsjenjeni našom *Hižom zlatom* koja se pojavila približno u to vrijeme. Nitko do danas nije mogao dokazati Mulihovu vezu s našim franjevcima onoga vremena: Bogovićem i Palkovićem, iako znamo da je duže vrijeme boravio u Šopronu. Osobno pretpostavljam da su naši poznavali Mulihovo *Pripravlyanye k szpovidi* 1748. i možda *Abecevicu* (1748.) za naš *Sslabikar*. Traga o *Duhovnoj pisaniczi* (1754.) nisam nigdje našao. Našao sam u nekim župničkim knjižnicama *Poszel apostolszki* (1742.) Možda je *Zakon Bratinsztva* (1746.) služio uzorkom našem *Obchinszke miszje pitanya knisicze* u tri sveska (1759.), to bi se sve moralo točnije provjeriti."

STANKINA SOBA

Ružica Martinović

Slavonskobrodski Mali Pariz ni po čemu nije nalik Parizu, ni malom, ni velikom. Zavrijedio je ime prijestolnice lijepe ljubavi zbog obične gostionice koju je tako nazvao neki povratnik. Možda je tadašnjim Brođanima pod kraj pretprošlog stoljeća u vrijeme njegovog nastajanja, ovo predgrađe, danas u neposrednoj blizini grada, izgledalo po nečem velegradsko. Ali krajem prošlog stoljeća, to svakako nije bilo. Jer Mali Pariz je tipično slavonsko naselje s pravilnim nizom prizemnica poravnanih uz glavnu ulicu, svaka s dva velika prozora prema cesti i *zakapjanim* dvorištem otraga. Čim kročiš u njih, ta dvorišta obuzmu te poput svojevrsnog otkrivenja: ukažu se odjednom prostrana, šarena, osunčana; tajni svijetovi stvari što bujaju mirom nadomak vreve grada.

Prolazeći nekidan onuda, pogled mi privuče jedna od tih prizemnica, odnosno njezin kućni

broj. Prisjetih se kućnog posjeta od prije petnaestak godina na broju osamdeset dva, zapamtila sam ga onim dijelom sebe kojim dotičući drugoga u živom tkivu osobnosti, zadržimo dugo njegov otisak, pa na svojim unutarnjim lutanjima i prečacima asocijacija, svako malo nabasamo na njega, otčitavajući ga uvijek iznova slikom i riječju. Oni koji se bave pisanjem to nazivaju tekstuálnost života.

Pacijentica, stara gospođa živjela je sama u toj kući, bolje reći u velikoj sobi do ulice koju je rijetko napuštala. Zatamnjena, s brojnim slikama na zidu, podsjetila me na atmosferu galerije. Razgledajući izložbu, poput one nebesnika boja Jurja Klovića, čovjek bi najradije vrisnuo: „Upalite svjetlo, molim vas!“ Tako sam i tada, već s vrata sobe htjela zaustiti, ali sam se suzdržala. Trebalo se zadovoljiti zasjenjenom samostojećom sobnom lampom u blizini njenog ležaja. Gospođa

Stanislava Benčević nije bila posve nepokretna, mogla se kretati pomalo po sobi, izrazito otežano zbog statičkih edema potkoljenica i zadebljanih gležnjeva i koljena. U uvelom zraku prostori su lebdjele neodređenih obrisa i boja, rastopljene u vremenu. Ili plutale pri zgusnutom dnu, na mogaši se zaustaviti u stvarnosti. Starinski namještaj, baršunaste fotelje i dvosjed, požutjele fotografije na zidu, sve je izgledalo kao da se nikako ne da do kraja osvijetliti, razbistriti i izvući na pozornicu sadašnjosti. Gospođa Stanislava živjela je u svojevrsnom muzeju svojem suprugu Zvonimiru: nakon njegove smrti ostavila je sve kao što je bilo. Kao da će stvari zadržati vrijeme; one, nažalost, saberu samo prašinu s njega.

- Imate lijepe slike, gospođo Stanislava – kažem joj, tek toliko da odnekud počnem.

- Ma, ja sam Stanka, tako me svi zovu. Da, da, lijepe su, većina njih su mi od pokojnog muža. Vidite ova ovdje kod mojeg kreveta, to vam je originalni Oton Iveković – pokaže na ovelu sliku svijetlog, pomalo izbljedjelog kolorita, ponegdje oživljenog skrletnim detaljima – prizor iz neke bitke, ne mogu do kraja razabrati.

Zaboravivši na svoje bolesti, stade pričati o *slavnoj* prošlosti, tužeći se kako su tog zaslužnog i uglednog građanina dvaju gradova, Đakova i Slavenskog Broda, brzo zaboravili i nju zajedno s njime.

- A on je toliko truda i znanja dao ergeli lipicanaca i pripremi *Vezova*, uz sve ostalo što je radio. Zna, otvorio je srce Slavonije svijetu.

Shvatila sam kako je taj čovjek, pojedinac, a pokazalo se kako velike ideje dolaze uvijek od pojedinaca, u vremenu totalitarnih vrijednosti uspio očitovati ljepotu onih pojedinačnih, autentičnih i istinski narodnih, osjetivši dah vremena u rumenom osmijehu *spremite* snaše i u vrelini sape uparadenog lipicanca.

- Moj suprug bio je toliko cijenjen stručnjak za konjogojstvo, veterinar, velika ličnost svog vremena; usto, potječe iz poznate brodske trgovačke obitelji Benčevića, doduše, odavno ne više imućne. A u Brodu ga tako slabo poznaju. Jeste li vi možda čuli za njega? Naravno, niste! - doda ona nakon što sam niječno odmahнула glavom. - Dopustite, pokazat ću vam neke stvari

- Nemojte se mučiti! - kažem joj, videći kako

jedva ustaje. Držeći se naslona fotelje i ležaja, sa štapom u drugoj ruci, donese iz kuta sobe odeljki stari album sa slikama. Potom s naporom sjedne, pokazujući mi redom doktora Benčevića na radnom mjestu u Centru za selekciju konja u Đakovu, u društvu uglednika, pri dodjeli raznih priznanja i nagrada, motive sa svečanosti Đakovačkih vezova... Odnekud izvuče presavijeni požutjeli novinski papir s tekstem o đakovačkim lipincima i njihovom sudjelovanju u Disneyjevu filmu *Čudo bijelih pastuha*. Tu je i opširan razgovor s doktorom Benčevićem koji je pratio svoje „bijelo biserje“ u Beč na snimanje.

Lice joj je zaigralo nekom svjetlošću, unatoč polumraku.

- Zna, ja sam njega čekala, strpljivo, čitavog života, voljela sam ga i tajno i javno, imali smo mnoštvo prepreka i poteškoća. Eto, istom smo se i vjenčali, već stari.

- Nego, što ćemo s vašim nogama? – pokušavam je vratiti u stvarnost i nekako privesti pregled kraju. - Preporučit ću vam fizikalnu terapiju u kući, slažete li se?

- Ah, ne znam, je li to košta, ja vam baš nemam previše, svaku uslugu treba platiti...

- Ne, ne, ne briinite za to! – vaše je samo da slušate upute i vježbate koliko možete.

Pišući liječnički nalaz jedva razabirem slova - nemam dovoljno svjetla. A rukopis mi je i bez toga dovoljno nečitak. U polutami sobe pogledom tražim spas u prozorima. Zastrti su gotovo neprozirnim zavjesama. Pažljivo i dokraja. Kao da se boji kako će vrijeme ishlapiti kroz njih. Kao da će tako lakše zadržati prošlost kako ne bi pošla dalje, poput ponositog, okičenog lipicanca za smotru dok cupka umjestu vitkim vilinskim nogama. Ali i najpomnije uzgojeno i probrano grlo ne može ostati na jednom mjestu suviše dugo, niti mirno ležati poput kućnog ljubimca. U krvi mu je pokret, divlji zov budućnosti. Zaustaviti je može jedino crno-bijela fotografija na kojoj doktor Zvonimir Benčević stoji u sredini držeći u svakoj ruci po jednu uzdu dvaju prekrasnih bijelih „pegaza“: On tamnoput, pristao, još u punoj snazi, oni bijeli, poletni, u punoj snazi. Zadržati je može još samo Stankina ljubav. Jer ona i ne živi u ovom vremenu; ima svoje, posuđeno od vječnosti.

OČIMA ALEKSE KOKIĆA

Božica Zoko

Povodom proslave stogodišnjice rođenja svećenika i pjesnika Alekse Kokića (1913-2013) još smo...

(ogledani, pogledani)

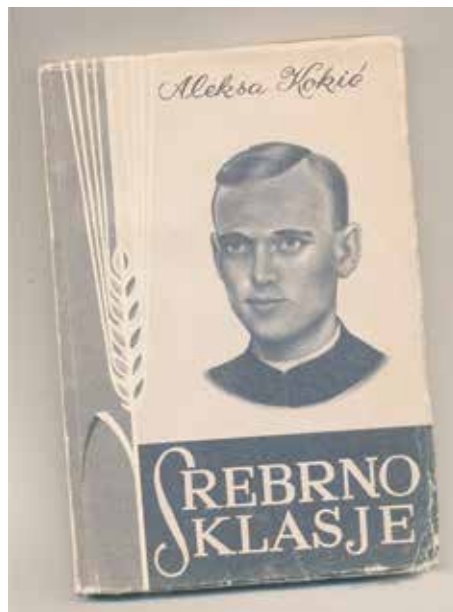
Zadivljeni smo, samozatajni - a onda odjednom – kao da ne volimo nikog i kao da nitko ne voli nas. Odsječeni! Ali još nismo otpali od ljubavi Božje! Držimo se za vlas – tanku sjajnu vlas njegove duge kose. Još se naziremo i vidimo u milostivnom obzoru njegove *vječnaje pamjati*. Posve nevrijedni, obični, spremni za svađu – gdje je nestalo divljenje?! Divljenje je u divojkama! U vremenu koje moramo u sebi naći – neke ga gramatike imaju – zovu ga A D O R A T I V. Glagolsko vrijeme divljenja. Svako ga jezikoslovlje pozna – samo se javlja različito i često nepredvidljivo. Naš jezik horoatski i *harvacki* – i njegovo glasanje – možda je i nastalo iz *UDIVLJENJA*... Uglavni sve stvoreno ostasmo bez riječi, ali u nama se složiše rečenični sklopovi, potekoše riječi, na ovaj pisani nijemi način ili usmeno – tisuće i tisuće poljubaca, cjelova, kušleca i pušleka, cmokova i smokova – CMOK-CMOK-CMOK- CMOK, BA! – tako zvuči kad te ljubi bosanska rodbina., kad dalmatinska - utisnu se usta u se samozatajno čuvajući te od sebe. Kad nije poljubac – živa je vaga i mač što siječe i riječ teče, bukne, sijevne – a i stoji kano stijena ovako napisana. Zahvalni smo Aleksi Kokiću što nam je zapisao to glagolsko vrijeme udivljenja koje tako često izmiče našim zapisivačkim moćima. I stanuje negdje ponad nas. Što nas je udostojio sebe, reče zahvalno tako često nedostojna čitateljica.

Što je ona tanka Božja vlas jača od bilo kojeg spasilackog užeta.

O planine, ravnica vas je upoznala! Iz nje i iznikoste. U neka davna zemljina doba. Znanstvenici sračunavaju milijune godina i kažu – trijas, jura, kreda – razdoblje karbona i slično. Filmaši napadaju s dino i tirano i ostalim saurima. Traže se njihove stope. Malo-malo nađu nekog mamuta. Sve je to u redu! Ali ovdje pred nama leži znanje – pradačno znanje – sijanja, klijanja, nicanja, rađanja, vršanja, risanja i pisanja. Zemlja prostrta pred Bogom i pred nama kao svećenik pred oltarom kad ga rede. Tako se i ova zemlja zavjetuje da će rađati dok se posve ne iscrpi. Ne želimo doživjeti taj čas. Živimo u plodnom dobu naše zemlje. I pustinje nekoć bijahu oranice, ne zaboravimo. I velike rijeke indijske, pramati Sarasvati – presuši. Osta pusta pustinja i gradovi zasuti pijeskom. Sve

se to zna. Ali živi se drugačije. Živi se od danas do sutra. Jučer je možda štogod i bilo – prekjučer – tko zna! A prekosutra možda ni nas ne bude ni vremena. Dobro – ipak nismo vinske mušice – naše razmnožavanje je sporije i duža je i naša smrt i naš život. Što u tom surječju znači ZAPISANA RIJEČ? Ovisi što i tko zapisuje. Što i tko čita. Ipak u toj međuovisnosti nalazi se korijen ljudske slobode da bude dobar sam od sebe kakav je i stvoren. Što se dogodilo Kainu? Zavist. Mogao je gledati kako se njegova žrtva puši i dim ne ide u nebo i smijati se kašljući i gu-

šeći se u dimu, a da je i štogod opsovao vatri Bog ne bi zamjerio – ali bolje od toga bi bilo da je vatru ugasio i uzeo žitno klasje i načinio od nje krunu ili svjetiljku od žitnog klasja spleo – ili najbolje što je mogao učiniti - svojoj ženi napripravljati slame i dati joj vremena da ispipa samo sunce - slamareći. Mogao je – da je bio Hrvat Bunjevac!

Mogao se dosjetiti i uopće ni ne početi paliti žito, nego samo strnjak. Gospodinu bi taj prinos i ta vatra bila milija. Njegove rukotvorine postale bi Božji suveniri i igračke. Jednako bogougodni kao i Abelovo janje. Znači stvar je i opet u – pameti. U dosjetljivoj ljubavi. Tjeram krdo riječi, znala je reći Vesna Parun – stada samih jaganjaca u bjeloronom predanju, u razgovoru i neodložnoj spremnosti na žrtvu – prođe vrijeme. Ali neprolazna je ljubav. Njenu neprolaznu kap moli pjesnik za svoj dlan. Kap veselja kasnije je znala pjevati Lola Novaković otkidajući glasom neke suvišne slojeve naše duše. I stalno biti u zagrljaju Dobrote, moli zagrljeni Aleksa! Uslišanje seže do naših dana.

Željka Zelić je podijelila pjesništvo Alekse Kokića na dva glavna dijela - *Čežnja za visinama* i *Ravnica u sjenama srca* – i donijela još niz podpodjela u svakom od ta dva glavna dijela – mnogo stuba za uspon do duhovnih visina duše i silazaka do duševnih dubina srca. Tako je cijelu knjigu dodatno raspjevala, razigrala i učinila još živahnijom – njena prisutnost među nama time je dobila mnogo razgovornih naglasaka, istaknutih dionica, radosnih navještaja i tihih ganuća – ne samo Aleksine pjesme - svi smo time dobili više pozornosti, skrbi, brige, ljubavi, svjetla... a sve pod naslovom *U sjenama ravnice* – otkuda sjene?! Kad je duhovno podne i duševni zvizdan, kris, cicej – sjena nema! A opet jutrom i u predvečerje znaju biti duge dok je amena. Biti u sjenama srca znači biti u 'ladu. *Lado lje! Lado lje!* – kraljički je zaziv! Ovaj jezik ima svoju staru vjeru. U njoj se naše bivše božanstvo ljubavi – i muško i žensko – moglo se tako zazvati. Još je ono u svojoj riječi sačuvalo ljubavna svojstva. Ladovina srca – to je kad se srce povuče – kao vatra s ognjišta što se povuče u peć. Ne vidiš je ako ne otvoriš vratašca, a grije. Sjene srca su ona doba praskozorna kad se sve sjene rasprostru po ravnici i čekaju prve zrake sa sunčanim ručicama da ih jednu po jednu sunce preodjene u sebe i postanu svjetlost. Rasprši ih u kapljice one Kokićeve željkovane – neprolazne ljubavi. A što je čežnja za visinama, znamo svi. Od prvog pogleda u nebo. Kokić se smješta između visoka sunca i duboka 'lada – široko zahvaća dani mu prostor. Vrelina sunca i hladnoća bunara u tihom razgovoru. Tadijanovićeve *Srebrne svirale* iz 30-ih godina prošlog stoljeća usporedive su s onim što je pisao Aleksa Kokić – kod obojice smo na dobitku - dobivamo na dar dva podneblja i ozemlja – samo što kod Tadijanovića ono samo sebe pripovijeda, a kod Alekse i pjeva i pripovijeda. Raspričana raspjevanost. I Tadijanović je pobožnost ostavio za sobom, u djetinjstvu, svojoj baki i strini Lizi – kao

da je odraslom čovjeku nedolično reći – Isuse blaga i ponizna srca, učini srce naše po srcu svojem! Pobožnost je ostavljena starim ženama. U Alekse – pobožnost je sve! Narav je zrcalo nadnaravnog. Pjesme su znakovi pokraj puta. Pjesnik živi križ krajputaš na kojem Isus čas grli svijet, čas umire za njega – a najčešće oboje zajedno, u istu dobu. Bog označitelj, mi ono označeno. Svi sudjelujemo. Nema izopćenih. Barem negdje. Kako jedan duboko osoban odnos prema Bogu može postati zajednički svima nama – u tom i jest smisao uzora i uzorka. Primjera i primjerka. Mi smo oboje – a tko zapisuje u svoju bilježnicu misao ili osjećaj – zapisuje u naše zajedničko pamćenje i samo je stvar pristojnosti ili samo dobrog odgoja da to pročitamo i poštujemo – jer ta dva glagola za nas imaju isti korijen – štiti i štovati nekoga jedno je te isto - uz još jedan glagol – nasljedovati. I ušće dozna gdje mu je izvor. A sve u jednom krugu postojanja, krugu tajanstva i krugu svetih objava. Tašti smo, isprazni – zapisi ipak uvedu neke redove u našu ispraznost, neku obvezu, neki oslonac. Zapisi Alekse Kokića nastali iz družbe i službe s Bogom družu se i s nama i služe nam. Tiho, nenametljivo, ispunjavajući na s pouzdanjem i vjrom – vode nas u Božju blizinu. Ne pitamo se tko je Bog, što je Bog – samo znamo da je onaj koji jest. Kokićev jezik je hrvatski književni jezik s milozvukom bunjevačkog materinskog govora – i on poput Tadijanovića nosi prizvuke svoga zavičaja sa sobom u pjesmu – ali pjesma nadilazi, kao i kod Tadijanovića, zavičajni prostor. Tek treba učiniti one presudne korake da Aleksi Kokiću uspije ono što je uspjelo Tadiji – da postane svehrvatski svima znani pjesnik.

Koji su to koraci? Prvi je već načinjen. Rekli smo već - to je pothvat! Pothvat je što se uopće sabralo i objavilo njegove pjesme – iza toga stoji mar mnogih – počevši priređivačice Željke Zelić, nakon Ivana Kujundžića /Tvrtka Blagajca, Bele Gabrića i inih, naše prve kokićologinje, kako ju je nazvao Tomislav Žigmanov – od društva iz Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata do pojedinačnih podupiratelja, niz osoba je sudjelovalo u ovom objavku i, slobodno možemo reći, objavi duha i duše cijelog jednog vremena i prostora. Drugi preduvjet jest dostupnost knjige u hrvatskim školskim i narodnim knjižnicama. Profesori hrvatskog jezika osim što se iscrpljuju metodološkim napatcima toliko da se pjesma i štivo gube na stranicama čitanki u pustim raščlambama, mogli bi koji svoj skup posvetiti upoznavanju s ovim pjesnikom, a hrvatska književnost ima još dosta neotkrivenih pjesnika i vratiti se poletnom odu-

ševljenju književnošću kao glavnom pokretaču nastave. Nažalost, mi u Hrvatskoj imamo slučajeve da ni profesori hrvatskog jezika i književnosti – više ne čitaju – niti su kreativni a kamoli kroa(k) tivni, a na maturalsnim ispitima djeca bolje odgovaraju na engleska pitanja nego na hrvatska. I ne samo na maturalsnim ispitima! Već je Tomislav Ladan pohvalio udžbenike iz engleskog zbog njihova pristupa - silnim metodologijama naprotiv hrvatski je učitelj sputan - k'o pile u kućinama, a tek djeca! Hrvatski je jezik kao predmet došao na glas kao teška gnjavaža. Hrvatski pak studenti tuđih jezika i književnosti odrastaju i stasaju bez dodira s baštinom tako imamo mlade intelektualce odgojene kadkad sporadičnim i slučajnim odabirom strane literature i zapravo su dubinski neobrazovani, gube vezu s poviješću vlastitog jezika - što postaje sve bjelodanije u njihovim javnim istupima – zar ne bi svaki studij morao imati kao nužnu usporednicu i hrvatski jezik i književnost? Na sva tri narječja koja su svako u svom razdoblju bili vodeći književni jezici na visokom stupnju razvoja. Primjerice, na kajkavski je preveo Miltonov *Izgubljeni raj* bistrički župnik Ivan Krstić 1827. Ča je sve mogao čakavski ne treba niti spominjati – od začinjavaca do *Judite*, a štokavski se od Kašića preko Kačića do Gajeva odricanja od kajkavskog u 19. stoljeću do danas bori, bojuje i vojuje ne bi li objedinio sve hrvatske jezike u jedan. I, hvala Bogu, još smo jedan kaj, ča, što – (ca, šća) šta...

Spremajući se za ovaj skup nismo mogli doći do Kokićevih pjesama i tek franjevačkim vezama i ljubaznošću Jadranke Ljubojević i Katarine Čeliković mogli smo se koliko-toliko pripremiti – vinkovačka knjižnica nije imala niti jedan primjerak neke Kokićeve knjige - doduše, vinkovačkoj se knjižnici može i progledati kroz prste jerbo je bila spaljena u ratu – ali kakvo je stanje u drugima?! Nakladnici jesu i moraju biti i pučki misionari danas ako se hoće da bilo koja književnost dopre do čitatelja, a pogotovo kad je riječ o Kokićevoj poeziji – tu je doslovno riječ o poslanju. Čitanje njegovih sabranih pjesama ima značenje ravno obavljenoj duhovnoj obnovi i pučkim misijama. I crkva bi morala tu dati svoj doprinos. I vjeroučitelj! Snažno proživljena Kokićeva pobožnost može biti zorna vjeronaučna vježba. I primjer i uzor i nadahnuće. Uostalom, crkva uvijek ima što reći o književnosti – prva književnost u Hrvata i jest bila nabožna, crkvena ili oko crkve (*az6 opat dr6žiha pisah6 se o ledine juže da z6v6nimir6 kral6 hr6vat6sk6 v6 dni svojeje v6 svetuju luciju...* - početak je glasovite Bašćanske ili Bašćanske ploče, za-

pravo oltarne pregrade – taj pravni spis, darovnica kralja Zvonimira crkvi i samostanu Svete Lucije u Jurandvoru, Baška, otok Krk – prva je naša uklesana pjesma, a do sredine devetnaestog stoljeća – svećenika je u postotku sigurno najviše među našim književnicima i znanstvenicima, začinjavcima i pregaocima. Udžbenici iz vjeronauka upravo vape za pjesmama poput Kokićevih – dokazima žive pobožnosti. Bilo je i prije njega i poslije njega bit će još bogougodnika – koji će dvostruko moliti to jest, pjevati. Ili trostruko i četverostruko! Trostruko – molitva nijemog predanja i poslušnosti prelazi u molitvu svojim riječima, a ona se preobražava u pjev umjetnine. Četverostruko - zapisati molitvu i omogućiti onome tko čita da isto tako trostruko moli.

Što učiniti da Kokić postane općehrvatska književna činjenica? Izložba Katarine Čeliković *Aleksi u čast* jest jezgra scenarija nekog mogućeg filma o Kokiću. Ima li među više tisuća stalnih i honorarnih zaposlenika na HRT-u osobe na koju bi se mogao adresirati taj prijedlog? Zacijelo ima. Unatoč samo pola ure kulture tjedno. I sama knjiga sabranih pjesama mogla je po toj zamisli biti obogaćena slikama s izložbe iako to u nakladi Zavoda vojvođanskih Hrvata u kojoj je izašla nije predviđeno. Ali bit će još prilike za Aleksu i njegove sačuvane svjetloipse s nenadomjestivim prizorima i rukopise vjerujemo. Nedostatak može biti i prednost – ovako djeluje Kokićeva poezija sama i naši su zamišljaji mogu nesmetano vinuti tragom te poezije – i otkriti kako Aleksa ne pripada samo sebi, svojoj brojnoj obitelji, braći i sestrama, nani i baći, prijateljima – nego postaje opće dobro! Jučer objavljeno, danas još stignemo uživati ga. Crno-bijeli svjetloipsi svjedoče pak o jednom dobu i smještaju ga u povijest - dokumentiraju ga, a ovako kako je sada objavljen - Kokić je svezremen. Jezik nam nigdje ne zapinje čitajući ga. Talijani, kažu, mogu glatko čitati Dantea i njegova *La divina commedia* iliti *Divna gluma* (u prijevodu jednog Bokelja!) može nesmetano teći od 13. stoljeća na ovamo talijanskim jezikom, a mi već kod Marulićeve *Judite* zapnemo i moramo se dobro uživjeti u stari hrvatski jezik, ali to nije težak zadatak kako izgleda jer naš je to jezik i veoma brzo će nas iznenaditi svojom živahnošću i mladošću, spretnošću i okretnošću. Vjerujemo da bi i Marulić isto zaključio o našem govoru i da bi se lako i brzo u nj uključio. Jer jedan je to tijek, jedan je to rijek - ali TROJAČAK – što, kaj, ča. Zajedničke značajke su jače od razlika – znanstvenici to već dugo dokazuju. U Kokićevo doba nije se ukazivala potreba da se narječja ujedno saču-

vaju u svojoj samosvojnosti i skupstegnu, kako bi rekli Ilirci, u zajednički književni jezik kao nama danas što se ukazuje – i mi sve činimo ne bismo li oživjeli jezik mlijekom materinskim i snagom očinskom. U tom smislu Kokić ne griješi, ali on još nije osjećao obamrlost jezičnu koja se može iščitati u suvremenom pjesništvu. Nee, nema tu više ni označitelja ni označenog. Prazni znakovi. To je već Hrvoje Pejaković primijetio u svojoj knjizi – *Sjeverni ugao* (Zagreb, 1992.), ali je u isti čas u svakom retku te knjige sabijao smisao u puninu znaka i usput sačuvao smisao književnosti, čupao ga i otimao i ulomak po ulomak otkidao od općeg besmisla. Ulomci se negda pak mogu složiti u cijel i čitav i zdrav – simbol koji konačno opet nešto znači svima nama pojavi li se netko s druge strane i dopuni ih i upotpuni. Možda ćemo to biti mi ili netko još sjeverniji! Netko vjerniji! Gledajući Hrvatsku kao kuću – Bačka je njen sjeverni ugao! I još je vjeran. Ne bojimo se! Poezija je jača od virusa. Virus može preživjeti ledeno doba. Nuklearni rat će preživjeti navodno samo lišaji i štakori – za Kranjčevićeva zadnjeg Adama neće biti mjesta da na santi leda upiše upitnik ili – uskličnik! A mi kažemo – i ledena doba su prolazna, a još su prolaznije nuklearne katastrofe – sve to prođe, a Bog i ne trepne. I kao što Viktoru Emilu Franklu u nacističkom logoru nadomak plinske komore i gušenja u njoj – u gladi i sveljudskom poniženju nitko nije mogao oduzeti misao na njegovu mladu lijepu ženu i trenutke provedene s njom, tako ni Bog nama neće oduzeti naše snove, blistave promisli što su prošle kroz nas za života – sunut će nebom *senje i meteori* i podići će nam potomstvo od njih – i stvoriti novo nebo i novu zemlju ako ovu uništimo svojom glupošću. Krleža je vidio glupost u cijelom svemiru – mi naprotiv vidimo vječnu pamet! *Vječna pamjat* naših glagoljaša i naša u istom su jeziku zapisane i još se govore. Njihovo znanje u našem. Nježni razgovori Alekse Kokića bit će naša popudbina kad se duša bude selila i veselila novom nebu i novoj zemlji. Novoj riječi! Jer – sve su to riječi! I nebo i zemlja su – riječi. Moje riječi neće proći, ne! – obećao je Isus i doveo nas do spasonosne misli – **SVE JE VJEČNO!** Sve je spašeno! Sve što je prošlo, što jest i što ima doći ili da prevedemo na trojicu braće – sve kaj je prošlo, što jest i ča ima doći i četvrti kao odgovor na njih trojicu – **ŠTOŠTA!** Što bijaše, bilo je, bje, je i bude bilo – bit će! Iz tiha obožavanja otme se kliktaj i nehotice. To se lako ne događa mirnim i ozbiljnim ljudima kako Kokić opisuje svoje Bunjevce – ipak i njih obuzme neki unutarnji smijeh – izvana posve

tih, skoro nečujan, a iznutra bučan, izlumpovan, prokartan i osvojen, posve osvojen od onog što sve nasmijava – od neke mudrosti ostale ovdje još dok bjesmo **MORE** koja je rekla kad nestane **MORE** bit će još i **BOLJE** – orit će se pjesma, orat će se zemlja – morat će se sijati, vrći, ići u **RIS**, kositi i žeti uz svu duž kad je dužijanica – bandašiti na sve strane – i kruna svega – zagrljeno klasje – isprepleteno – u nepobjedivost sunca! Mlinovi melju, donji i gornji žrvanj – u istom veselju – brašno – smije se k'o lud na brašno! E nije on lud! Nije luda žena što mijesi i primisuje – to je kraljevstvo nebesko – od pogače do hostije – sve! Od peciva do hljebca kruha – i ženina obloga trbuha – noseće utrobe – sve ulazi u tiho udivljenje. Ne mora se baš sve reći, ne mora se sve pokazati. Možemo biti i otmjeni! K'o Bunjevci. Bunjevci su naše plemstvo – i kad im Balint Vujkov popisa i mrsne priče to je zdravo zato što ne valja uvijek ni postiti. Nekad valja i prostiti, a nekada i prošiti koje štivo kao ovo naše što je. Osebuje i bojne boje prošaraše ga, jesen prelazi poljem, a Alekse našom dušom u svjetlosnoj rešetki-krletki ptici pjevici otvara vratašca i pušta je van i ona leti svome Stvoritelju – moramo se sjetiti one preporodne – *prosto zrakom ptica leti* – i iako znanstvenici kažu da su ptice vođene zemljinom privlačnošću i njenom silom, prosto znači slobodno, slobodno da slobodnije ne može biti što znači – *o lijepo, o drago, o slatko!* – o lijepo, o dobro, o istinito! – i nikako drugačije! – a dolje u ravnici još ima konja – sljubljeni u ulju motornom voze nas svaki dan iz ovostranosti u onostranost i obratno – nije ništa sporno – još smo zadivljeni! Vijek je netko na putu od vas do nas, od nas do vas – hvala vozačima! Još nas ima.

Koji je posljednji korak pri međusobnom upoznavanju s Aleksom Kokićem i Hrvatima Bunjevcima?

Nema ga, Bogu hvala – još smo u hodu, još smo u našim vožnjama – stizanjima i sastancima-rastancima: cjelivanje zacjeljuje rane narodnog bića – i rečeno je – Prepoznat ću vas po tome koliko se ljubite među sobom! Hoće li nas prepoznati? Kao jedan veliki ili jedan mali narod – kao manjinu – malo stado ili jato? Ovcu ili pticu? Srećom, nije sve na nama. Bog će odlučiti i razlučiti. Svjetlo-sjena. Dočeznuta čežnja. Lakoća i težnja. Svežanj sužnjeva ili priprosti prostac. Curstvo i divojaštvo – momkovanje. Sestra od dva brata ili brat od dviju sestara – sestra od tri brata – brat od triju sestara... slike su zrcalne – mi odsajujemo jedni druge – ogledani pogledani... Očima Alekse Kokića.

BOTIĆ I TOPALOVIĆ ILI KAKO POSTATI VELIKI PISAC

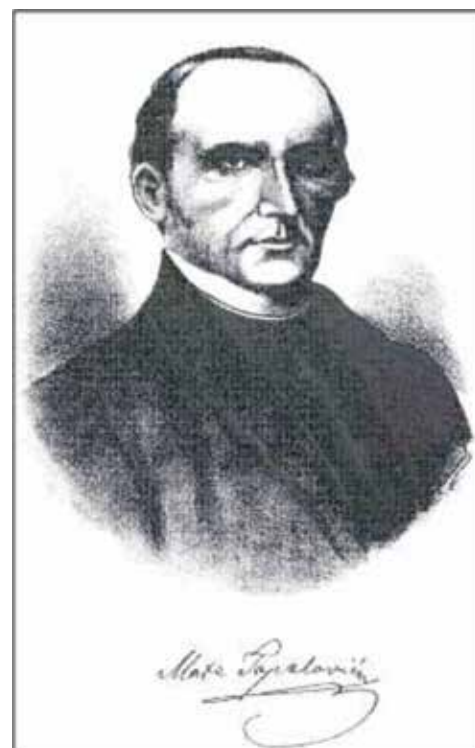
Božica Zoko

Nadići sebe! U tom zahtjevu i slogani sadržani su mnogi zakoni i proroci. Taj uzgon ljudske volje postoji u svakom od nas. Ta je rečenica upisana u mnoge planove i programe. Poznaju je osnivači religija i država. Ona pokreće! Današnji hrvatski jezik, književnost i na koncu država može upravo njoj zahvaliti svoje postojanje i, ako Bog da, opstanak.

Tridesetih godina 19. stoljeća kad Gaj piše *Horvatom sloga i zjedinjenje* – sa sviješću o narodu kojeg pod tim imenom, upravo pod tim imenom, želi povesti u, danas bismo rekli - duhovnu obnovu. Točno razlikujući pokrajinske razlike, pripadnost slavenstvu i ono što je svakome Hrvatima i danas jasno – njegovo još neodgonetnuto ime čiji sadržaj danomice žele izmijeniti i za koji se isto tako danomice valja boriti i bojevat - živjeti i živovati, mrijeti i umirati. Ništa manje nego tridesetih godina prošlog stoljeća. Ako ne želimo da sadržaj hrvatstva bude mlaka vodica bljutava okusa ili kukavstvo jadanja ili jad napunjen kuknjavom ili želimo da se naše doba pamti samo po – lopovima, moramo iz dana u dan nešto poduzimati. Neprestano nadilaziti sebe eda bi se mogao pronaći u stvarnosti višoj od vlastite probave. Da bi čovjek dosegao visinu očiju drugog čovjeka i gledao u njih - potrebuje se drukčijeg mara, brige, skrbi, rada, nastojanja, htijenja, znanja...

Tako bje i njima u devetnaestom stoljeću. Valjalo je nadići pokrajinske razlike kao i one zanemarive razlike materinskih govora koje su već postale nezanemariva književnost i graditi ne samo na zemlji nego i na nebesima. Socijalisti i komunisti iz bivšeg razdoblja rekli bi – nadgradnja. Duhovna nadgradnja! – možemo i danas reći. Nadgraditi se! Svaka uljudba ovisi upravo o tome – o duhovnoj nadgradnji. Današnje doba ima novu riječ - *virtualnost* – iako je u osnovi riječ o nadgradnjama.

Pisci o kojima ovdje govorimo - Mato Topalović (1812-1862) i Luka Botić (1830-1863) na svoj

način su pridonijeli svom razdoblju i njegovoj nadgradnji. Mato Topalović, stariji, svoje najčešće spominjano djelo (*Tamburaš ilirski*) piše koje desetljeće prije prvog Botičeva javljanja i iako ne misli sa smo svi i ispod i iznad pokrajinskih razlika Hrvati nego mijenja danas već ustaljeni redosljed te nas sve veže samo uz slavsko ime, to jest – slavonsko, njega i književni povjesničari više hvale s domoljublja nego sa spisateljstva (Antun Barac). A što ističe slavenstvo – to nije ništa čudno i već onda bje stara navada u našoj književnosti – od *Vile Slovinke* Juraja Barakovića preko *Razgovora ugodnog naroda slovinškoga* Andrije Kačića Miošića pa sve do današnjeg *slavonstva* Gorana Rema i suradnika. Samo što se nekad pod slovinskim imenom gledao gotovo nepregledan prostor - od Jadrana i Crnog mora sve do Baltika i dalje na istok - do Urala pa sve do Vladivostoka – a nekad svega nekoliko atara seoskih njiva. Ali, što je, tu je – i dan danas nas vode pod tim imenom – recimo u Beču. I mi imamo slavističku školu u Dubrovniku. Još i dan danas spadamo pod Slavene. Topalović se poigravao s našom istošću i s našom razlikovnošću – tako zna navesti tri-četiri izričaja iste riječi - događajnica, dogodovnica, dogodovština, događajka - isto je što i povjesnica i – nastavlja Topalović - čitaoče, čtavče, čatioče, štioče, čitatelju, ne treba se zato svadati. Sve je to dobro. Dobro je to kad redosljed nije bio točno određen, ako ćemo pravo nije ni danas – nekome je bitnija pokrajinska pripadnost nego narodnosna. Nekome pak kozmopolitiska nego li i pokrajinska i narodnosna. Tu se uvijek dobro prisjetiti Barčeve tvrdnje da su se u hrvatskoj povijesti kozmopolitizmom najčešće prikrivali grijesi prema vlastitom narodu i sredini. Među tim grijesima teško je ne uočiti, što bi rekao Roman Simić Bodrožić – čistu mržnju koju je on bio osjetio devedesetih i zapisao je samo nije naveo prema – kome?! Topalović ima dosta tečan jezik već 1842. za razliku od nekih drugih iliraca koji se još malo lome. Njegov jezik je poletan – u znaku uskličnika – netko će ga čak možda zbog toga i diskvalificirati i nazvati pukim prigodničarem i nazdravičarem – ali mi s današnjim čitateljskim iskustvom tvrdimo da je od dva pisca veći isključivo onaj kojeg trenutačno - čitaš. I ako je to štivo koje čitaš – pitko, čitko, žitko! Ako jezik pjeva i nadilazi sebe puneći snagom i živošću svog čitatelja, ne možeš nego biti zahvalan za taj prijenos dobre volje. Iz 19. stoljeća do nas. I danas nam je draga Topalovićeva zauzetost za ideju, kako bi on rekao, panslavizmusa kojeg on brani dosjetljivo i bez oklijevanja od napada koji se daju iščitati iz međuređa. Danas kad s našim go-

stima Poljacima, Česima i Slovacima novinari za Dnevnik natučaju ponešto engleskog, a uz malo sluha i duha lako bismo se sporazumjeli. Kažu da je Stjepan Radić za dva-tri mjeseca naučio ruski. Češki je i tak i tak znao. Njemački i francuski sigurno. I još koji jezik. U 19. stoljeću naši uglednici i književnici bjehu poliglotti. I danas ih ima, ali su rijetko bilje koje izumire. Danas svi znaju engleski. Ili, da kažemo – danas se svi prave Englezi. Ako netko na taj način nadilazi sebe – samo naprijed. Samo bi ponekad pogledati što si u tom i takvom nadilaženju – pogazio. Pogaziti riječ! Ili ono što su Englezi učinili Hrvatima na Bleiburgu. Istoznačnice. Pogaziti riječ nekoć je značilo krajnju nečasnost. Danas je to hvaljeno umijeće, netko će reći. Doduše, može biti hvaljeno, ali umijeće sigurno nije. U umijeću ima uma i zauma, a i um i zaum načičkani su riječima kao planinski proplanci i livade cvijećem i ljekovitim biljem. Ni jedno ni drugo ne voli kad ih se baca pred tenkove. I gazi. I nakon toga se zemljom počne širiti miris prolivene krvi. Riječ nas uzdržava i kad stoji i kad teče. Uspravlja i umiljava, snaži i osvježava, zagrijava i hladi, riječ pozna sva agregatna stanja, ona je temelj i nadgradnja. Mi u sredini. O njoj ovisi koliko ćemo biti veliki. Koliko možemo nositi. Što smo i tko smo. Odakle dolazimo i kamo idemo. To je barem jasno! Iz riječi u riječ! Mi smo riječ što prelazi iz riječi u riječ! Ovo smo rekli i nadišli sebe ostajući – prisebni. Ugostivši Topalovićeve rečenice koje su, gle čuda, već domaće i ustrojivši koji novi red i poredak u svakom našem redku duhovno smo se obnovili. A bez duha tijelo ne pomaže mnogo. Duši ovoga jezika koja diše u svakoj ovoj riječi što nas priljubljuje putu kojim idemo, životu koji živimo i istini koja jesmo. Nova pjesmo otpjevaj našu prisutnost i u nekom nadolazećem i budućem času! Proreci nas! I reci novim riječima – Vječna je , o vječna, ljubav njegova! Ljubav ova! I koliko god išli, išli i nadišli; išli, išli i zaboravili – ostajemo u njoj. Zabilježeni, zapamćeni, označeni, imenovani, znani i prepoznani – uranivši u još jedan dan, a tko rano rani, dvije sreće grabi i rabi dok ne pozabi sam sebe i počne opet govoriti o drugom što ga iznova stavlja na prvo mjesto i tamo gdje je Božji prijesto – Bogu to ništa ne smeta i dopušta naše međusobno obožavanje, zrcaljenje njegovih slika do u beskonačnost. Smrt je ulaznica. Rođenje isto tako. Ne može se tako lako izići iz riječi. Ne može se nikako. I Bogu se sviđa i nikako da kaže dosta, ali ti dragi čitatelju, upitao si se već - ima li kraja? Ima, on je u raju i sad se tamo o nama razgovara i prekraja naša buduća duševna odjeća. A mi, sretnih li nas – tu smo i tamo! Istodobno. I

nije mala stvar zaključiti da je svjetlo doputovalo iz polovice 19. stoljeća i tadašnji čisti zrak s malo gorljive sušice – da smo mi duše i dušice željne svjetla i zraka i srednjovjekovnog mraka u kojem bje toliko svjetla i vještine da se pisalo i lijevom i desnom rukom istodobno. A mi ovo nakucamo s jednim prstom, kažiprstom. Uvijek je to kućanje na neizvjesna vrata, ali uvijek već je to i vatra ognjišta prešla u naše ovodobne strojeve. Vatru treba poticati. A ispred gorućeg grma – izuti se i stati pred Gospodina bos. Jer, blizu je, a papuče su većinom od loše plastike. Zasmrdjelo bi i zasmudilo čitavi prizor. Zadatak za buduće – kako plastiku vratiti tamo odakle je došla. Što prije, to bolje. Stoga prvi dio ovoga štiva posvećujemo novim izumiteljima i majstorima čiste R A Z G R A D N J E – trebat će nam!

Drugi dio zauzima Luka Botić, mlađi Topalovićev suvremenik – sasvim u duhu svog vremena možemo reći da je majstor u nadilaženju. On nadilazi i vjerezakonska ograničenja u svojim spjevovima - *Pobratimstvo* i *Bijedna Mara* – makar u samoj konačnici doznajemo da to nije moguće ili barem da još nije – ostvarivo. Poput jednog od časnih mu predšasnika, Andrije Kačića Miošića koji ove prostore od Jadrana do Crnog mora – danas znane pod novim imenom Stare planine – Balkan – gleda s ujedinjiteljske visine – i – junaštvo je junaštvo – bilo na kojoj da je strani – čast je čast, prijevara je prijevara! Ljubav je ljubav. Prijateljstvo prijateljstvo. Kumstvo kumstvo. Obećanje obećanje. Luka Botić je to i vlastitim životnim primjerom i svojim djelom – pokazao. U Botićevom djelu, što se za mnoge današnje pisce ne bi moglo reći nakon stoljeća i pol – napredujemo u vremenu i dolazimo u doba u kojem nema razlike u prikazu muslimanske, pravoslavne ili katoličke sredine – čuti se trostranost, a ne pristranost. I – nema negativaca. Nema ni slijepog fatuma. Bar ne u tolikoj mjeri da bi zaslijepio i samog pjesnika sve ako je neki lik njemu podložen. On mirno daje godinu dana Adelu da preboli svoju Maru. Ajku meće pod nož umirućem ocu I to sve, iako je riječ o romantičnim epovima, s nekom vrstom realizma. Naslućujućeg realizma. Koji će u hrvatskoj književnosti tek doći, ali i s onim realizmom koji je u svom zdravorazumskom slijedu događaja stalno u njoj prisutan. Unatoč svoj ludosti u koju nas može dovesti ljubavni zanos – tu je uvijek pamet koja kaže - *Ne može se više neg se – može!* Još je i Starograk Pindar uskliknuo –*Dušo moja, životu besmrtnu ne hlepi, već polje mogućega iscrpi!!* Polje mogućega se izgleda najbolje iscrpi – smrću. Smrt je ulaznica za besmrtnost

koja se, eto, ipak dosegne. *Al' od svata nitko ne spomenu ni uzdahnu za bijednom Marom.* Tako završava svoj spjev Luka Botić. Ali činjenica je da tko god zna za Luku Botića, zna i za nju, bijednu Maru, a ostalih likova se nitko i ne spominje – ako ne računamo rijetke primjerke književnih znalaca i istraživača. Nedavno je jedna Đakovčanka sa zgražanjem rekla da njen sin srednjoškolac ne zna tko je Luka Botić. I odlučila mu je zbog toga za kaznu oduzeti pametni telefon. Djeci koja se igraju pametnim telefonima ni bijedna Mara ni Luka Botić izgleda ne znače ništa. Ali svjetske vjere i uljudbe i danas pune vijesti krvoprolićima. Stoga, uočavanje razlika i njihovo nadilaženje možda i njima bude prijeko potrebno – za bilo kakvu budućnost. Taj zahtjev jednako se može primijeniti na današnji hrvatski jezik koji je i u Topalovića i u Botića još živ – još njime govorimo – Talijani navodno još govore Danteovim jezikom – naš jezični razvoj bje življi – naš je jezik stalno u kretu – gipkom i lakom kao u Preradovića ili u sporom premještanju brda – svejedno – naš jezik – to je blisko rodbinstvo, ako ne i uvijek sveto trojstvo čakavskog, kajkavskog i štokavskog. I kao što je bilo stremljenje hrvatskih protestanata i naših prvih jezikoslovaca – to sveto trojstvo mora oživjeti i neprestano se oživljavati međusobnim nadogradbama, dopunama. Međusobnim sretnim upadanjima u riječ. I pojašnjenjima i proširenjima i *skupstegnućima!* Inače nećemo govoriti hrvatskim nego spikerskim jezikom. Kako? To nas uči naša vjera. Materinski jezik govoriti u ime Oca i Sina i Duha Svetog! Kako bijaše u početku tako i sada i vazda i u vijeke vijekova amen. Tako neka bude! Na radost svih sestara i kćeri što će nadići sebe i postati – matere! I opet će se govoriti jezik i nazdravljati u slavu pobratimstva i neće biti bijedna naša Mara. Lako ćemo onda za velike pisce – bit će ih koliko hoćeš. Od onih od nekoliko metara tomova preko onih od nekoliko rečenica koje mogu poslužiti kao poluga kojom se pokreće svijet do onih od nekoliko riječi kamenog natpisa ili samo črčakarije – glagoljaške fraške. U velikoj brbljaonici svijeta nije najgora stvar utihnuti i početi pisati, zašutjeti i početi – čitati. Nadići sebe i pronaći svoje bolje biće. Sve i sva! Steći osobnost i nadosobna svojstva prijeko potrebna da ta osobnost opstane. Ako se pak osjećamo kao nitko i ništa – to može biti izvrstan početak i ponekad preduvjet da pročitamo to sve i sva i postanemo netko i nešto! Može li se to i bez čitanja? Može. Ali kako ćeš onda doznati jesi zapisan u knjizi života. Zato čitaj i ako nisi, još uvijek stigneš – upisati se! Što znači, vječno živjeti! Po mogućnosti – sretno!

ROMANI ADAMA RAJZLA

dr. sc. Vlasta Markasović:

Nakon niza djela kojima se afirmirao kao dječji pisac, A. Rajzl predstavio se i kao autor za odrasle objavivši dva romana „Zvonik Eve Šimunove“ i „Sjene na mjesecini“, dok je treći, „Mornareva žena“ u rukopisu. Riječ je o polisemantičnim romanima, koji su istodobno romani lika, ljubavni i socijalni romani, a imaju dodirnih točaka i s neopovijesnom prozom. Objelodanjeni romani odmah su našli svoju čitateljsku publiku i zauzeli visoko mjesto na ljestvici najčitanijih hrvatskih romana.

Već u svojem prvom romanu „Zvonik Eve Šimunove“ Rajzl je istaknuo točke u kojima će se prelamati njegovo romaneskno tkivo. Ponajprije to je poliperspektivnost. Iako je, naime, riječ o romanima lika, Rajzl će pokazati izrazitu sklonost obilnim digresijama i epizodičnosti. Tim postupcima i sam lik će postati plastičniji, osvjetljen u mnogim fabularnim rukavcima. Također, fabula će dobiti punoću i životnost.

Jedna od razina poliperspektivnosti Rajzlovih romana je slavoničnost. Svi romani, naime, dodiruju se u većoj ili manjoj mjeri Slavonije i njenih problema, a glavni likovi su podrijetlom Slavonci. Slavonija iz Rajzlovih romana nije romantizirano i idealizirano mjesto koje robuje stereotipima kao što su plodna ravnica, zemlja blagostanja i slično. Rajzlova je Slavonija siromašnije područje s obronaka diljskih brda. Iz toga se kraja uvijek iseljavalo u potrazi za boljim životom, čak u Južnu Ameriku, ali i bliže u zapadnu Europu ili još bliže u Zagreb, Istru i Primorje. U svoja tri romana Rajzl je obuhvatio problem ekonomske emigracije iz Slavonije tijekom cijelog 20. stoljeća. Zanimljivo je da on, kao autor, ne potencira neko zlatno doba, nego uvijek realno sagledava aktualne probleme. Pod Rajzlovim sitnozorem našla su se mala i siromašna sela, pojedinci čije osobnosti dolaze do izražaja u tim malim sredinama, ali se isto tako tragično gube u procesu iskorjenjivanja ili postižu paradoksalni „uspjeh“ u novim sredinama osjećajući se uvijek tragično istrgnutim iz kraja u

kojemu su poniknuli pa mu se pokušavaju na različite načine vratiti, odužiti, pokazati se u novom svjetlu i sl. Oni zapravo nikada u potpunosti ne gube vezu s rodnom postojbinom. Rajzl je posebnu pozornost pridao upravo prvoj generaciji iseljenika, koja je duhovno još uvijek u zavičaju, a novu sredinu prihvaća kao stranu i tuđu, ali joj se pokušava na bilo koji način adaptirati. Ipak, mjerilo svake stvari uvijek ostaje zavičaj. Iz zavičaja se u svijet nosi popudbina narodnih mudrosti, iskustava i odgojem stečenih vrijednosti, a ona služi kao parametar u svakoj, posebice teškoj situaciji. Također, jedina prava afirmacija i satisfakcija moguća je u zavičaju pa likovi poput junakinje romana „Mornareva žena“ koji na izgled imaju sve što im je u životu potrebno ipak teže pokazati svoju moć upravo u zavičaju. Eva Šimunova iz romana

„Zvonik Eve Šimunove“ unatoč materijalnoj zbrinutosti u inozemstvu želi se, nakon niza godina odsuća, afirmirati upravo u zavičaju kao donatorica lokalne crkve. Tako Slavonija živi u likovima čak i kada ih sudbina odnosi daleko od nje.

Ozračje slavoničnosti ovim romanima daje i izvanredno poznavanje običaja, načina života i mentaliteta čovjeka slavonskoga kraja. U romanu „Zvonik Eve Šimunove“ brojni su npr. detalji iz slavonskog tradicijskog života. Autor je rekonstruirao brojne tradicijske običaje, npr. o crkvenom godu, pokazao načine i prakse obrađivanja zemlje, proizvodnje hrane, obiteljske odnose, obrtništvo i dr. Pri tome je bio vrlo minuciozan, zalazio u finese socijalnih i privrednih odnosa.

Slavoničnost se ostvaruje i u autorovom specifičnom odnosu prema jeziku. Likovi u pravilu govore slavonskim dijalektom u nekoj od njegovih razvojnih faza. Tako ove romane odlikuje jezična raznolikost i bogatstvo. I na pripovjednoj instanci inkorporirani su slavonski dijalektizmi, koji tekstu daju živost.

Rajzlovi romani mogu se djelomično prozvati i neopovijesnima. Iako je riječ o nedavnom 20. st. povijesnost je bitna odrednica ovih romana. Autora zanima aktualnost određenog povijesnog trenutka i kako se on prelama kroz prizmu običnog, tzv. malog čovjeka. Uvijek je mizanscena šiti društveni i politički kontekst. U romanima se mijša fikcijsko i fakcijsko, što je postmodernistički postupak iz kojega je vidljivo da ne postoji velika povijest, nego tek, lyotardovski rečeno povijesne pripovijesti. Svaki od likova ima svoju povijesnu pripovijest koja se prelama u zrcalu povijesne pripovijesti o 2. svj. ratu ili npr. o šezdesetim ili devedesetim godinama 20. st. Roman „Zvonik Eve Šimunove“ donosi niz subjektivnih priča o 2. svj. ratu i poraću, a vizure domaćih seljaka, Volksdeutschera, Židova i dr. upotpunjuju jednu opću sliku, koja je uvijek treperava i u granicama subjektivnog viđenja. U „Sjenama na mjesecini“ razmatra se problem emigracije iz Slavonije u zapadnu Njemačku 60-ih i 70-ih godina 20. st., ali se problem aktualizira svakom pojedinačnom sudbinom. Osim toga, postupak izmještanja likova iz autohtone slavonske sredine omogućuje rasvjetljavanje života slavonske seoske zajednice iz drugoga rakursa, kao i analizu socioloških utjecaja nove sredine na likove. Najaktualniji je roman „Mornareva žena“ koji dodiruje još svježije probleme Domovinskoga rata i privatizacije. Autorska rekonstrukcija određenog vremena uvijek je detaljna.

Socijalni moment istaknut je u Rajzlovim romanima. Socijalno predestinirani siromaštvom Rajzlovi likovi i fabule često se razvijaju u nepredvidljivim pravcima. Bijeg od siromaštva ih odvodi često daleko od doma. Socijalna tematika obuhvaćena je na dvije razine. Jedna je ona u zavičaju, a druga izvan njega, u nekom drugom kraju kamo se moralo otići radi siromaštva. Život na obroncima Dilja često je bio za pojedince problematičan i tako u valovima dolazi do iseljavanja. Neki bolji život traže u većim gradovima, a drugi u inozemstvu. Socijalni status onih koji ostaju često je vrlo upitan. Tako se autor posebice dotiče nekih težih vremena, kao što je to bilo nakon II. svj. rata kada se porez, tzv. obaveza prikupljala i od socijalno najranjivijih dijelova društva kao npr. od siromašnih udovica koje su jedva preživljavale. Socijalni faktor u Rajzlovim romanima ima i svojevrsnu motivacijsku ulogu pa likovi zbog njega dospijevaju u potpuno nove sredine u kojima se moraju dokazivati i izboriti za sebe. Na taj način se stvara paralelizam u karakterizaciji, uspoređuju se osobine lika u zavičaju i izvan njega. Lik se izgrađuje i nadograđuje često i neočekivanim postupcima. S obzirom na glad za materijalnim vrijednostima likovi Rajzlovih romana mogu se podijeliti u dvije skupine. Na jednoj strani su oni koji ne prezaju ni od čega i služe se nemoralnim činima da bi se dočepali bogatstva i ugleda, a na drugoj su strani oni koji su u svijet otišli trbuhom za kruhom i zadovoljni su krovom nad glavom i punim tanjurom. Autorov stav je uglavnom pristran i pomoću sveznajućeg pripovjedača on u roman uključuje subjektivne komentare koji su u pravilu osuđujući u pogledu beskrupuloznog bogaćenja, osobnog ili javnopolitičkog natjecanja i stjecanja. Osobito se u tom pogledu ističe roman „Mornareva žena“ koji zahvaća još vrlo aktualne probleme privatizacije, lažnog i profitabilnog domoljublja i političke bespoštedne borbe. Bez suvišnog moraliziranja, pomoću nekoliko oštih opaski autor zauzima jasan visokomoralni stav, ali i stav da je u životu važnije privatno zadovoljstvo malim stvarima, no javno eksponiranje.

Važnu ulogu u Rajzlovim romanima ima i religioznost, što je vidljivo na mnogim instancama. Tako je roman „Zvonik Eve Šimunove“ koncipiran kronološki i svako poglavlje ima religijsku dataciju „Godine Gospodnje“. Marijanski kult, štovanje Gospe Dragotinske i niz religioznih motiva od kojih je najistaknutiji motiv zvonika dragotinske crkve čine okvir glavnoj fabuli. U uvodnom poglavlju autor je naglasio ulogu religioznosti u in-

dividualnim sudbinama i kolektivu sela Dragotina. Pobožnost seljana će kasnije prikazati nizom epizoda u kojima su njihove sudbine obilježene raznim intimnim tragedijama. Pobožnost im je oslonac i utočište, a poštovanje kršćanskog kodeksa i najviši moralni zakon. Jedni druge i životne situacije procjenjuju kršćanskim vrijednostima i religijskoetičkim pravilima. Čitava njihova godina obilježena je crkvenom godinom, a čitav njihov život sakramentima od krštenja do bolesničkog pomazanja. Religioznost nije samo konstatirana i deskribirana, nego se pokušava objasniti i njena motivacija i učinci na psihološki portret lika. Najčešće je pobožnost motivirana odgojem i tradicijom sredine, ali i psihološkim uzrocima jer se pojedini likovi utječu vjeri kako bi razriješili svoje unutarnje dileme, patnje i žudnje. U romanu „Zvonik Eve Šimunove“ dragotinska je crkva postala centralni dio simbolične sfere seoske zajednice. Sudbine seljaka reflektiraju se kroz crkvu koja simbolizira postojanost i poštovanje Žalosne Gospe kao kolektivnog vjerskog ideala. Odlazak u crkvu je religijski čin, ali i društveni događaj.

U romanu „Sjene na mjeseci“ također motiv zvonika čini okvir glavnom pripovjednom tijeku. Raznim oblicima pobožnosti Majci Božjoj Dragotinskoj autor razotkriva emotivna stanja i proživljavanja likova. Tako se likovi koji su dugo izbivali iz sela po povratku odlaze prvo pomoliti pred slikom Žalosne Gospe i Gospi otkrivaju svoju intimu. Pobožnost Majci Božjoj je u ovome, kao i u drugim romanima mjesto centriranja subjekata, koji shvaćaju ili tek slute da tek u metafizičkom mogu ignorirati temporalne egzistencijalne zadatosti i anksioznost. S jedne je strane povijesnost i intimistički, psihološko-emotivni splet motiva,

kao manifestacija egzistencijalne temporalnosti, a s druge žudnja bitka za metafizičkim. Stoga je u romanu „Sjene na mjeseci“ naglašeno obnavljanje dragotinskih sakralnih objekata i vrijednosti, a kao vrijedan čin obnavljanja u simboličnoj sferi utemeljenje u metafizičkom. Motiv zvonika u ovome romanu refleksija je i o vremenu. Zvonik je moderniziran, dobio je električno zvono, a do svetišta se dolazi automobilima. Zvonik je opstao, ali ljudi koji su svoju profanu egzistenciju vezivali uz njega su nestali.

Iako su romani „Zvonik Eve Šimunove“ i „Sjene na mjeseci“ koncipirani kao romani lika, koji su žanrovska simbioza ljubavnog, neopovijesnog i socijalnog romana, donekle ih se može smatrati i romanima s religijskom tematikom jer uloga dragotinske crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije“, slika Žalosne Gospe Dragotinske, marijanskog kulta, hodočašća i općenito uloga religioznosti u životu zajednice i pojedinca imaju u njima istaknuto mjesto.

Posljednji sloj Rajzlovih romana koji valja istaknuti je univerzalnost njihovih poruka. Posebno mjesto u njima zauzima ideal ljubavi. Ljubav se iz njih iščitava kao svezremenski modus vivendi. Bez ljubavi likovi postaju isprazne kreature koje bezvoljno proživljavaju dan za danom, pa čak i čudaci na granici ludila. Ljubav je sila koja osmišljava egzistenciju. Bez ljubavi postojanje ostaje isprazno, a likovi gube elan vital, nemaju unutarnju satisfakciju.

Romani Adama Rajzla svojom višeslojnošću pomažu stvoriti plastičnu sliku slavonskoga zavičaja s nizom zanimljivih osobnosti i aktualiziraju socijalne, ekonomske i političke probleme rodne mu Slavonije.

VRBE NA OBALI

DRUGA PRIČA (odlomak iz romana „DRVO ŽIVOTA“)

Adam Rajzl

Nakon neuspješne službe i bijega od bogatog zemljoposjednika Maksa Webera otac Martin našao se na dravskoj obali. Toj se priči često vraćao. Osobito ju je ponavljao za dugih zima i visokih snjegova kada su susjedi svakodnevno dolazili u njegovu stolarsku radionicu. U njoj se više pričalo nego radilo. Otac je katkad povukao strug po drvetu, pilom rezao debele suhe hrastove daske ili čekićem vještim pokretima rastavljao pokidane stolice da ih ponovo sastavi ljepilom sačinjenim od kosti.

„Nikada ih ne bih moro lijepiti da nisu stajale na kiši. Voda im je najveći neprijatelj, a moje mušterije ne slušaju. Ostave ih na kiši da se kisele, a onda ih rastavljene donose i ogovaraju me kako ih nisam dobro sastavio.“

Pričao je s prekidima. Ako bi susjedi razvezali svoje priče ostavljao je strug ili pilu i sjeo na klupu pored peći bubnjare, zapalio cigaretu što ju je sam smotao od domaćeg duhana i tako iz dana u dan, osim nedjeljom i blagdanom, sve dok se Miško Zvonar nije javio zvonom i označio podne. Susjedi su se razilazili gazeći novi, vjetrom naneseni snijeg. Posao je rijetko nastavljao poslije podne jer se mrak brzo zavlačio, a svjetlost lampe petrolejke ili električne sijalice bila je preslaba

pa bi se mjere označene olovkom izgubile među sjenama i očeve ih oči, i uz najbolje naočale, nisu mogle iščitati.

Priča kako se proširivanjem i kopanjem kanala u blizini dravske obale može dobro zaraditi, u selo, a tako i do djeda Jakova, stigla je krajem listopada. Donio ju je i širio Luka Blažev koji je cijelo ljeto i jesen tamo boravio i sa svojom vrijednom ekipom iskopao i na nasipe nabacao dosta zemlje. Među njegovim prijateljima širokih ramena i snažnih ruku bilo je najviše momaka i ljudi iz susjednog sela koji su u iskopu zemlje bili nenadmašni.

Graditelji novih kuća često su ih stoga zvali da im iskopaju temelje, a i zidari su ih rado uzimali za pomoćne radnike. Bijahu vješti u baratanju krampom, ašovom i motikom i nitko se s njima nije mogao natjecati.

„Dobacivali su jedan drugom: „Samo kopaj!“ i, uznojeni, nastavljali bacati zemlju.

Bili su pomalo neobični. Pričalo se da su vrlo vrijedni i da nikada ne piju vodu.

„Voda ispire crijeva. U vodi žabe plivaju.“ - govorili su smijući se. Snagu su vraćali repovačom i rakijom ispečenom od kukuruza te slaninom zvanom sapunjara širokom poput dlana, šunkom i grahom što su ga obvezno kuhali tri puta tjedno.

„Ako pogodiš izabrati dio zemljišta gdje je zemlja rahla i da nije tvrda ilovača u koju ni najoštriji kramp ni ašov ne može ući, moći ćeš dobro zaraditi. Radi se po učinku. Kolko napraviš tolko ti plate. Ako imaš malo sreće možeš dobro zaraditi. Nećeš požaliti. Isplata je svakog tjedna. Spavaš u zemunicama. To ti je nastamba iskopana u zemlji, ljeti je u njoj hladno, a zimi, ako griješ toplo, ko da si u sobi s tučenom peći. Jedino se u nju, katkad u proljeće, zna zavući nepozvani gost, zmija zvana drvolaš, crna ili zelena, debela i duga poput držalice lopate ili motike. No, one su bezopasne i prva vatra i dim brzo će ih potjerati. Sve u

svemu nije komfor ko u hotelu, no, izdrži se. Nisi se došo izležavati nego zaraditi!" - smijao se Luka i nastavljao dalje još zanesenije: „Imaš obvezno kuhanu večeru , a za doručak i večeru se snađi. Kuharica je Anuška Lajoš, šira je nego što je visoka, pričljiva i vesela. Izvrsno priprema sva jela, čak i „čoravi paprikaš s noklicama.“ Šta god pripremi sve je ukusno, moraš lizat prste.“ - prepričavao je.

„Probat ću sreću na iskopu kanala. Povest ću i sina.“ - u listopadsko predvečerje na travnatom dvorištu baki je rekao djed Jakov.

„Ova nas godina nije mazila. Žito je slabo rodilo, pojeo ga kukolj i graor. Vidila si i sama. Ja zamahnem kosom, graor se u žitu toliko upetljao da se klasje drma i sedam osam koraka od mene. Tu nema sreće i prinosa, jer klasje je prazno. Nećemo imati brašna ni do Božića, a druga je žetva još daleko. Žito smo tek posijali. A i kukuruz nije dobio kišu kad se metličao. I ti sad živi!“ - namrštio se.

Proćelav, visok i vitak , gladio je svoje svinute prosijede brkove i zašutio. Iza toga u novinski je papir prstima polako motao cigaretu od domaćeg duhana. Godinama ga sadio potajice među kukuruzima samo da ga ne otkriju financi. Svake godine, ljeti, iznenada, uđu u selo i kao lovački terijeri pokušavaju otkriti one koji krše zakone i sade duhan. Zaviruju u vrtove, šljivike, penju se na štagljeve ili na tavane gdje očekuju da bi mogli otkriti strukove duhana.

Kad je cigaretu debljine prsta zapalio i kada se oko njega raširio plavičasti dim djed je rekao ozbiljno: „Iskušat ću, Veronika, sreću. Doduše, nisam je baš imo. Kad mi se učini da sam je uhvatio ona se poput tek ulovljene ribe iz ruke izmigolji i opet sam tamo di sam i bio.

Znao sam odmah da ću tako proći. Nakon očeve smrti moja su braća dobila najbolju, a ja, ko najmlađi ,dobio sam najgoru zemlju i to ilovaču što se nakon kiša lijepi za plug ili motiku, a ljeti tako otvrdne da ne možeš brazdu zaorati. I druga nam je zemlja, i sama znaš, loša, pored vode, puna site i trske. Čim padne jača kiša voda sve odnese ili proguta i od žita ili kukuruza ne bude ništa.“

Očevi stričevi Hans, Alojzije i Josip, zvan Pepa, potajice, a posebice njihove žene brata Jakova su ogovarali: „Da malo manje ljubi flašice rakije ili čaše vina, i da svake godine zemlju dobro nagnoji, sigurno bi bila bolja i ne bi se žalio i pričo da je prevaren.“

Susjedi su ga pak branili govoreći: „Jakov je bolešljiv i nema snage. Osim toga pored sebe imo je prepredene snahe koje bi i samog vruga prevarile. I njemu bi prodale rog u vreći!“

„Idemo ja i Martin na iskop kanala na Dravi odmah iza Svih svetih.“ - nastavio je djed ozbiljno.

„Imamo toliko novaca da odemo tamo, a za natrag valjda ćemo nešto zaraditi.“ - dodao je melankolično. Baka se složila: „Dobro, idite ! Ja ću voditi brigu o marvi.“

Tako su početkom četvrtog tjedna mjeseca studenog putničkim vlakom otac i djed Jakov stigli do grada na Dravi, a onda pješice preko mosta do rukavaca velike rijeke. Tu su trebali ručno raditi na iskopu i proširenju kanala uz dravsku obalu što su se za jakih kiša i topljenja snijega razlijevali i sve pred sobom pretvarali u veliko jezero.

„Miriše na snig“ - rekao je djed zabrinuto.

„Nismo valjda takve sreće“ - odgovorio je otac dok su se smještali u nastambu iskopanu u zemlji prekrivenu trskom u kojoj bi, kao i radnici prije njih, trebali boraviti i spavati. Zemlja je bila obložena daskama. Drveni stol s dvije klupice bio je u sredini. Unutra bila su i dva kreveta, a na drugoj strani zemljanog zida peč ukopana u zemlju, sa željeznim platama, za kuhanje i grijanje, s dimnjakom u obliku cijevi koja je prkoseći vjetru dim usmjeravala van.

Sjeverac se pak nije predavao pa je povremeno dim vraćao u nastambu i radnike što su boravili u njoj štipao za oči. Na stolu je bila i svijeća što će noću davati svjetlost. Zapalit će je i danju kad budu ulaz nastambe morali zatvoriti debelim platnom i snopovima požnjene trske .

Tako će barem malo zaustaviti hladnoću što se provlačila sa svih strana. Svježiji zrak ipak je dolazio kroz nekoliko otvora izbušenih na zemljanom zidu. Više puta, kako se prepričavalo među radnicima koji su radili na iskopu kanala u blizini obala Drave, dogodilo da ljude što u njima borave uspava ugljični monoksid tako da se više nikada nisu ni probudili.

Već iza podneva, od poslovođe u drvenoj baraci, preuzeli su alat za kopanje i dobili označenu trasu, zapravo dio zemljišta i kanala koji su trebali iskopati. Tada se podigao sjeverni vjetar. Odnosio je toplinu s lica. Počeo je nositi prve pahulje i razbacivati ih preko vrba i osušene trave. U predvečerje snijeg je bio sve gušći, a vjetar sve hladniji. I voda u rukavcima počela je mrznuti.

„Noćas će zeko tražiti svoju majku.“ - rekao je djed zabrinuto i nastavio: „ Imamo drva, ložit ćemo da se ne smrznemo, a onda kad svane jutro vidit ćemo šta ćemo i kako dalje.“

Čulo se gakanje divljih gusaka koje su u jatima odlazile prema jugu. Uvijek je to starim ljudima bio znak da stiže jaka zima.

Otac je ubacivao vrbove cjepanice, no, one su slabo grijale. Nije pomoglo ni debelo stablo vrbe što ga je rascijepao. Vlažno drvo na vatri je cvrčalo i ispuštalo vodu. Topline nije bilo. Djed je nekoliko puta izlazio van nadajući se da će se vjetar umiriti, a snijeg prestati.

No, brinulo ga što je vidio. Trska kojom je zemunica bila pokrivena već je bila pod debelim slojem snijega.

I dalje je otac ubacivao komade drveta na vatra i tako cijelu noć. Malo je drijemao, ali zbog zime i nije mogao zaspati. Čim je svanulo rekao je: „Dada, ovo ja ne mogu izdržati.“

Stiglo je ludo vrime. Niko ionako neće raditi. Zemlja je smrznuta, tvrda ko kost, a i snig ludo pada. Kad se razvedri zima će biti još gora. Ništa nismo zaradili, a što smo imali sve smo potrošili za put ovamo.“ - rekao je ozbiljno.

„Nema nam druge nego pješice natrag pa kad stignemo.“ - promrsio je djed nevoljko.

Krenuli su čim se mrak potpuno izgubio. Snijeg se polako smirivao, a vjetar slabio. Nakon tri sata hoda bili su u željezničkoj postaji na dravskom kolodvoru. Grijali su se pored visoke peći u koju su željezničarski radnici povremeno ubacivali suhu bukovinu i ugljen.

„Nema nam, sinko, druge nego i dalje pješice. Do navečer ćemo stići pa šta nam dragi Bog da.“ - rekao je djed Jakov.

„Pričekaj, dada, pokušat ću nešto smisliti.“ - predložio je otac.

Sjedio je na klupi u čekaonici i kroz veliki prozor promatrao ljude koji su prolazili snijegom pokrivenim trgovom. Konačno se ohrabrio. Ugledao je stariju sijedu gospođu u crnom kaputu.

Imala je šešir na glavi i torbicu crne boje koju je držala u ruci. Na nogama isticale su se crne kožne čizmice. Koračala je polako i zamišljeno, udubljena u neke svoje misli.

Polako je izašao, pričekao, a kad mu je gospođa prišla pogledao ju je u oči. Pozdravio je s „Dobro jutro“ i poljubio joj ruku: „Majko, otac i ja došli smo na Dravu raditi. Mami smo trebali kupiti skupi lijek, no, snig nas je omeo. Ništa ni-

smo zaradili. Ako možete, pomognite nam da joj donesemo lik koji će joj, siguran sam, pomoći“.

Gospođa toplog staračkog pogleda nasmijevala se. Malo se zamislila, a onda rekla: „Dat ću ti, sinko, neka ti samo majci bude bolje. Neka joj dragi Bog pomogne!“

Skinula je rukavicu s ruke. Vidjeli su se smežurani starački prsti s dva široka prstena s kamenom. Iz novčanika izvadila je papirnatu novčanicu i pružila je ocu: „Evo, ti, sinko, pa kupite lijek. Ljekarna nije daleko, tamo je kod one visoke zelene zgrade.“

Otac je uzeo novac, ponovo poljubio gospođinu ruku i dodao: „Neka vam dragi Bog dade puno zdravlja i hvala Vam.“

„I tebi, sinko. Tvojim majci i ocu sve najbolje i neka Vas dragi Bog čuva!“ - odgovorila je i polako ušla u tramvaj što je upravo stigao na trg prekriven snijegom.

„Dada, nećemo morati pješice. Dobio sam novac od jedne dobre gospođe.“ - vedro je progovorio. Djedu je potom pružio novčanicu i sve mu pomno ispričao. On je odmah kupio dvije karte za vlak. Zatim je otišao do pekarnice, kupio dva kilograma kruha, kifle, a u obližnjoj trgovini nekoliko kutija cigareta i salamu.

„Uvik ima dobrih ljudi.“ - rekao je u kolodvorskom restoranu pijući kuhano vino.

Do večeri, najprije vlakom, a onda nekoliko kilometara pješice po visokom snijegu, stigli su u selo.

„Dobro si se, sine, snašo. Da nisi bio tako snažljiv do noći ne bismo stigli. A i ne znam kako bi to izdržo, jer me noge bole. Reuma je, sinko, vrag. Kad te ščepa onda te tjednima ne pušta. Trebo bih otić u banju samo da mi je novaca. Ovako moram trpiti i štitit!“

Snijeg je ponovo počeo padati, vjetar ga još luđe nosio s krovova i prekrivao seoske putove, kanale, bare, pašnjake i polja.

„Dobro da smo se, Veronika, vratili. Ko zna kako bismo još prošli po toj zimi?“ - baki je rekao djed, a otac je gledao u ledene pahulje što ih je s krošanja razbacivao vjetar.

„Nema ti, sinko, druge. Idi na zanat za tišljera. Znam da obožavaš drvo!“ - odlučno je rekao djed Jakov.

Tako je otac stigao na naukovanje kod na daleko poznatog stolara Ferka Gomboša.

Zaboravljena - nestala zanimanja

OD KONOPLJINOG VLAKNA DO UŽADI

Ivan Grizak

Kovač je svoje zvanje dobio po načinu kako se obrađuje kovina, a užar po konačnom obliku rada svojih ruku. Nažalost, oba zanimanja pomalo padaju u zaborav tako da u Đakovštini više ne postoji niti jedan užar.

Posjetio sam stoga umirovljenog majstora užara Stjepana Cvitkovića u ulici Ante Starčevića 75 Kuševac. Ne spominjem adresu da bi tamo mogli kupiti ili naručiti nešto što je on izrađivao od svoje trinaeste godine, jer je svoje posljednje uže usukao prije desetak ljeta. Doduše još uvijek posjeduje sav potreban alat i uređaje, ali u dijelovima. Tu je obavezni užarski točak odavno preuređen na elektromotorni pogon, pa šir sa četiri kuke za sistem, ler - tuljak s uzorcima i ostalo potrebno vrsnom užaru, a sve s njemačkim nazivljem.

Svojevrsni muzejski primjerak je pomalo crvotočan tronožac u obliku kapice od kugle s gornjim, ravnim dijelom promjera 40 do 50 centimetara, a vrijednost mu je u činjenici da je izrađen još 1945. godine. Ne treba niti naglašavati da se na njemu još i dan-danas može udobno i sigurno sjediti.

U nekoliko dvorišnih prostorija ovlaš je izvešen barem jedan ili više starijih i novijih užarskih proizvoda u obliku uradaka za prodaju. To je pomalo tužno sjećanje na dobre dane užarstva...

A sve je počelo 1945. godine kada je mama Lenka (Magdalena rođ. Lutrig vrijedna Sremica iz okolice Šida) dovela u Đakovo svog Stipicu iz Dragotina gdje je rođen 9. kolovoza 1933. godine, te tamo završio osnovno školovanje. Bio je «zreo» za zanat kod užara Josipa Pavoševića i nastavak školovanja u tadašnjoj Školi učenika u privredi. Porodica Cvitković je imala petero djece, te je otac Marko, inače zamljoradnik sa svega 9 jutara zemlje redom skrbio o njima tražeći im kruha izvan roditeljskog doma. Kako je najstariji Andrija 1943. godine mobiliziran u partizane, poslije rata je dobio švapsku kuću i posjed u Kešincima, te ostao tamo do kraja svog vijeka. Sestra Mara

se dobro udala za vojno lice i najmlađoj seki Ani pomogla u školovanju, tako da se ona kao vrsna ekonomistica zaposlila i dospjela u sam vrh osječke Šećerane gdje je umirovljena. Sada se preziva Bačin i kao udovica živi u Osijeku. Stjepan kao predzadnje dijete uskoro navršava 82. godine još je žilav i živahan samo se od umirovljenja 1988. godine ne bavi svojim zanatom.

A prije gotovo 70 godina mladi šegrt je započeo kao i svi ostali naučnici onog vremena; obavljajući gotovo sve poslove, za svog majstora i njegovo domaćinstvo u kojem je i stanovao. S vremenom mladić je od metle napredovao do pomagala u pređenju špage, te Čak zasjeo na spomenuti tronožac i ne baš lako vrtio točak za pređenje špage debljine i do 5 milimetara. Majstor je na drugom kraju umetao niti konopljinog vlakna dugog nekoliko decimetara pa do 1,5 metar. Manje je poznato da je vlakno sastavljeno od vrlo tankih vlakanaca promjera 18 do 25 mikrona. Kako je jedan mikron milijunti dio metra, dakle tanji i od paučine, jasno da se ljudskim okom ne može vidjeti. A baš ta slojevitost daje čvrstoću užarskim proizvodima.

Sigurno već stoljećima prele su kudjelju naše majke i bake dugo u noć, u zimsku bijele noć uz svjetlo sa ognjišta, uz svijeću ili petrolejku, dok su muškarci krunili kukuruz ili kartali za stolom i pijuckali. Žene su u sjeni iz preslice izvlačile kudjeljno ili laneno vlakno (ponekad i vunu) i vrteći vreteno drugom rukom sukale konce. Kasnije su se «mehanizirale» te umjesto ručno niti su uvrtaile pokrećući nogom kolovrat koji je mogao biti okomit (bolji za leđa) ili niski vodoravni. Konac se pritom sam namatao na mosur i bio spreman za tkanje. Priučene majstorice prema tome nisu bili konkurencija užarima. Njihov konačni proizvod bilo je platno za vreće, slamarice, kuhinjske krpe i prtene torbe (đacima za knjige i pločicu, koscima za čekić i babicu, pastirima za užinu i slič-

no). Od najfinijeg platna, uglavnom lanenog, izrađivani su čak i odjevni predmeti. Kučina je bila smršeni otpad (otud izreka «zapeljao se kao pile u kućine») iz kojeg se izvlačila gruba pređa za takozvane fitiljače - povelike plahte za stavljanje ispod šljiva i dudova da se lakše skupe plodovi za rakiju, te kao prostirka u kolima pri berbi grožđa i za druge namjene.

Dakle, vrednija seoska gospodarstva su mnogo toga proizvodili za svoje potrebe. Da se dođe do opisanog trebalo je sproljeća zasijati komadić zemlje konopljom ili lanom, koji su kod nas jedine vlaknaste biljke. Iako ima kvalitetnije vlakno lanene niti su kraće, te se uzgaja uglavnom zbog izuzetno finog ulja iz sjemenki, a treba spomenuti i izvanredno lijepe cvjetove posebne nebo-plave boje...

Još u srednjem vijeku vlastelini i plemeni-taši imali su velika prostranstva zemlje, pa su za konoplju i lan mogli izdvojiti i po nekoliko jutara kvalitetnih oranica. Tako su stvarali sirovinu za zimsko zapošljavanje svoje služinčadi. Ponekad je to prerastalo u male kudeljare gdje se ručni rad s vremenom zamijenio strojevima. Potražnja za užarskim proizvodima umnožavala je tu sirovin-sku bazu, pa je skoro svako selo imalo veću ili manju kudeljara. Nakon II. svjetskog rata u Đa-kovštini ih je bilo čak sedam, da bi se jedna po jedna gasile. Predzadnja, ona u Tomašancima pripojena je većoj u Viškovicima, koja je potom ušla u sastav PIK-a Đakovo i do kraja prošlog stoljeća životarila kao planski gubitaš radi oču-vanja radnih mjesta. Početkom novog tisućljeća definitivno je prestala s radom otprilike istovre-meno kada i kudeljara u Črnkovicima. Bio je to kraj kudeljaraštva u Hrvatskoj, a bivša Jugoslavija je 1964. godine bila treći proizvođač konoplje u svijetu - odmah iza Rusije i Indije. Novijih poda-taka, a ni tih država - više nema.

Dugačak je i mukotrpan put od konoplje do kudjelje i zaslužuje posebnu priču.

Ishodište svega je konoplja; jednogodišnja zeljasta biljka porijeklom i zapadne i južne Azi-je. Naraste i do 2 metra, a stabljike se dijele na muške i ženske. Muške su tanje i daju kvalitet-nije vlakno, a granatije ženske imaju na vršcima smolu (naročito indijska sorta) od koje se može dobiti opojno sredstvo - narkotik zvan hašiš. Os-tale poznatije vrste su ruska, talijanska i obič-na, a uzgaja se od davnina zbog vlakna, koje je mnogo bolje kada je konoplja moćena. Tada se i lakše odvaja od drvenastog dijela stabljike. To-kom lomljenja taj « nosač » se usitnjava i pod na-zivom pozder prešan u ploče služi u proizvodnji

namještaja i u građevinstvu, te za ogrjev, ali i kao stelja u peradarstvu. Smršena kučina se koristi za brtvljenje i kao sirovina za najfiniji cigaret-papir.

No, vratimo se mi našem domaćinu umirovl-jenom užaru Stjepanu (Stipi, Stevi) Cvitkoviću koji nam priča o svom životnom pozivu:

«Nekada se za raskalašene momke govorilo, da se ponašaju kao stoka nevezana. Razlozi su mogli biti različiti; ili od malena nisu naučili reda, ili su preduboko zavirili u čašicu ili se jednostavno prave važni pred djevojkama. Prva dva razloga kod marve ne dolaze u obzir, jer i ždrijebe i tele skoro odmah nakon dolaska na svijet dobivaju štrik oko vrata, da majci ne vise stalno na sisi. Kod stoke sitnog zuba to se ne primjenjuje, pa umiljato janje i dvije majke sisa, koza dosadno jare rogovima potjera, a krmača jednostavno legne potrbuške pa prašćići mogu do mlijeka samo kada se okrene na bok.

Starija ždrebad, omad pogotovo kao i odrasli konji dobivaju ulare za vezivanje, a to je nešto kompliciraniji užarski proizvod jer ular mora čvr-sto obuhvaćati cijelu konjsku glavu. Kod goveda je to jednostavnije - štranga (nekoliko upredenih štrikova) pomoću drvenog štapića pričvrsti im se oko rogova. Isto se radi s kozama i jarcima ukoliko nisu u slobodnom uzgoju. Čak i na prostranim pašnjacima pojedine životinje mogu dobiti užar-ski ukras. Nemirnim konjima se štrikom sputava prednje noge, a krava koja traži nešto bolje od trave i cunjara krmača dobivaju oko vrata štrik ili štrangu na čiji se drugi kraj pričvrsti odgovarajući komad drveta koji se djelomično vuče po zemlji i udara ih po nogama. Dakle sve domaće životinje trebaju užara, osim peradi kojima se srežu krila ako su suviše avanturističkog duha» - smije se majstor.

Sve je t naučio mladi šegrt, kao i izradu kom-pletne konjske orme (naravno, bez remenarskog

dijela), pravljenje užadi, pletenje mreža pljevara, te druge užarske majstorije. Dopodne u radionici, a svako, popodne s ostalim šegrtima raznih struka išao je na četverosatnu nastavu u Školi učenika u privredi. Tu se učilo materinji jezik, fiziku, kemiju, crtanje i povijest. Najkompleksniji predmet bila je tehnologija, jer su u kombiniranom razredu svi morali učiti i o tekstilu, kovinama, drvetu, koži, kamenu, staklu, struji i tko se više sjeća o čemu još!? Stjepan se sjeća i pojedinih nastavnika...

Nakon trećeg razreda polagao se iz svega završni ispit ipak s naglaskom na struku. Praktični rad se sastojao od izrade dva - tri predmeta svoje struke, ali ne kod majstora kod kojeg se naučivalo. Tako se stjecao naziv pomoćnik, a položivši stručni ispit postaje se majstor svog zanata.

Bio sam dobar radnik i prilično stručan u užarstvu, pa me moj majstor odmah zaposlio. Slijedilo je sedam godina dragocjenog stjecanja novih iskustva, vještine i brzine. Potom sam morao u vojsku, a kao inženjerac 18 mjeseci nisam imao veze sa svojim zanatom. Ali temeljito naučeno ne zaboravlja se lako. Dobio sam posao i stan u Kudeljari Viškovci zajedno s povjerenjem da samostalno predem štrikove za vezivanje bala konoplje i kučine. Naime, tadašnji direktor (sada pokojni) Šime Jurišić imao je ambicija da Kudeljara od sirovinca postane proizvođač užadi za brodove. Rođeni Dalmatinac, s otočića Vrgada kod Zadra, imao je određene veze u nekim brodogradilištima, a računao je i na ribare kao kupce. Kad posao krene mislio je zaposliti još užara, ali posao nikako nije krenuo. Naime, pojavila se plastična užad, jeftinija i činilo se trajnija. Tada se nije vodilo računa o zagađenosti mora i ekologiji općenito. Pokazalo se da je umjetni materijal neotporniji na morski zrak, i kratkovječniji od kudjelje, dok je vrijeme potpune razgradnje odbaćenog - poprilično dugo. Ipak, projekt je propao.

Ja sam istovremeno bio daleko uspješniji upoznao sam u Kudeljari jednu šarmantnu djevojku, radnicu na vijačernu točku, moju sadašnju suprugu, Dragicu Topolovec. Ona je s roditeljima doselila iz sela Laz nedaleko Marije Bistrice kada je imala četiri godine, a ja sam ju 1956. godine usidrio u bračnu luku Kuševac. Krenulo nam je daleko bolje nego Šimina užarija. U slozi i ljubavi izgradili smo sadašnju obiteljsku kuću, a gradilište nam je kupio i poklonio moj punac - Dragičin otac. Uzvratili smo mu tako da je dobio unuku - našu Brankicu sada udanu u Đakovo za Krešu Pavličića.

Nekako u to vrijeme mene je počela privlačiti glazba. Iz susjedstva, preko ceste, kod Jože Matina sviralo se gotovo svaku večer. Spočetka sam ih slušao iz daleka, ali me smetala buka prometa, pa sam se priključio. Bili su to samouki svrci, koji su svirali za svoju dušu uz tek poneki javni nastup. Ja sam ih pažljivo slušao, udarao takt i potihopjevao. Kad su primijetili da imam dobar sluh, pozvaše me da im se pridružim. Nitko sretniji od mene!

Počeo sam naveliko - uzevši bas i glazbenu karijeru završio s istim. Iako teška srca danas bi ga prodao. Svirao sam s mnogima, a uvijek više za zadovoljstvo nego za novce. Povremeno sam samo sa svojim instrumentom priskako u pomoć krnjim sastavima naročito pri kulturno-umjetničkim društvima. Ipak najčešći i najduži (a time i najdraži) bili su mi pajdaši dva harmonikaša iz Piska Pero Stiblo i njegov nažalost pokojni šogor, te moj Kuševčanin Josip Kušević koji je svirao bugariju. Svirali smo svatove i razne priredbe, a često i na godišnjim skupštinama sindikalnih podružnica. Bili su to lijepi dani mladosti, a potom i ne baš ozbiljne zrelosti. Taki su vam svirači...

Godine 1963. umro je moj majstor Josip Pavošević, a dobro uhodanu užariju naslijedila je njegova supruga. Kako ona nije imala majstorski ispit zaposlila me kao radnika i ujedno poslovođu. Nakon njene smrti samostalno sam nastavio raditi u tadašnjoj Demonjinoj, a sada Frankopanskoj ulici. Tu sam radio do mirovine 1988. godine izradivši kilometre užarskih proizvoda, užad za crkvena zvona u gotovo cijeloj Đakovštini, a i šire. Moj rekordni uradak je uže promjera 35 milimetara i dužine preko 30 metara za našu katedralu.

Stjepan i Dragica sada žive sami u kući s velikom okućnicom gdje nema šta nema: od raznovrsnog voća i povrća, do kokoši i pura. Vrtni dio su morali manjiti, jer godine čine svoje. Ipak Stjepan gdjegod nađe zgodno mjesto tu voćku zasadi.

Najsretniji su kad im dođu gosti iz Đakova, uz djedovu pomoć baka se pobrine za ručak da svi ma udovolji. Oni su imali jedinicu Brankicu, a ona dvije djevojčice sada udane i sretno majke. Starija Martina je baki i djedu podarila dvije unučice, a mlađa Marlena sinčića.

Dakle, ova grana loze Cvitkovića se gasi, a do godine će Dragica i Stjepan obilježiti 60 godišnjicu braka. Sretno im i veselo bilo, a neka se netko sjeti i zapjeva:

“Na konjima popucale štrange po selima vozajuć bitange.”

ZVONOLJEVAČ

Đuro Bošnjak

Tko još nije čuo i slušao zvona katedrale naše? Gotovo sa sigurnošću mogu ustvrditi da nema nikoga kroz desetke naraštaja iz „srca Slavonije“, a da nije uživao slušajući otkucaje sata i skladnu zvonjavu s tornjeva Strossmayerove ljepotice i naše dike. I ne samo to: ugodne tonove ovih zvona, zahvaljujući našim vezovima, čuli su pripadnici mnogih naroda od Istoka do Zapada, hladnog Sjevera do dalekog Novog Zelanda na jugu. Impozantno, zar ne? Da, ali i istinito. Spadam u skupinu ljudi koja ima sreću i zadovoljstvo tu prekrasnu harmoniju tonova i zvukova slušati više od pola stoljeća i uvijek i iznova istinski uživati. Kad god sam u prilici s ponosom ističem da sam iz Strossmayerova kraja pa mi mnogi zajedljivci nabacuju kako se „furam“ na velikog Štrocu. Meni to ne samo da ne smeta, već mi i imponira. Duboko sam svjestan svoje malenkosti i spoznaje da nisam niti do gležnjeva ovom velikanu, ali opet ne propuštam prigodu primijetiti da imamo barem dvije zajedničke crte: jedno od njegovih imena je i moje ime, a ono što je bitnije, obojica, čini mi se, jednako volimo dva najljepša i najdraža mi grada: Đakovo i Zagreb. Strossmayer je to nebrojeno puta pokazao i dokazao djelom, a meni tek preostaju riječi...

Malo sam se zanio u snatrenju, neka mi bude oprošteno, ne odstupam od teme. Uz istinsko uživanje u veličanstvenoj glazbi zvona, mene kao „profesionalnog znatiželjnika“ već dugi niz godina „muči“ znatiželja tko li to izrađuje te instrumente. Godinama sam doista tragao za tim, ali bez vidnijeg napretka. Kada sam gotovo odustao od daljnje potrage i pomišljao da je već sve rečeno o starim zanatima, da su mnogi od njih jednostavno izumrli, dogodio se obrat. I to kakav. Iz medija doznah, pred nekih mjesec dana, da se za Papin posjet Sarajevu lijeva zvono u Zagrebu. Prva informacija bila je štura, tek toliko da se radi o gospodinu Šafranu, nekadašnjem predsjedniku Obrtničke komore. Radeći tada u Obrtničkoj školi

Vlasnik Zvonoljevaonice

imao sam čast i osobno upoznati dotičnog gospodina i poslovno ga posjetiti u njegovoj obrtničkoj radionici. Iako je od tada prošlo više od deset godina, pamćenje me nije baš posve napustilo pa mi nekako nije bilo jasno kako je to moguće jer prigodom mojega posjeta nisam primijetio ništa što bi me moglo podsjetiti na ljevaonicu (a u svojem radnom vijeku pet sam godina proveo u OLT-u, osječkoj ljevaonici pa mi takvo što nije moglo promaknuti), no pomislio sam vremena se mijenjaju pa su i prekvalifikacije sasvim prirodne i prihvatio sam to zdravo za gotovo. Tek nakon Papinog odlaska u jednom od izvješća u medijima, saznao sam da je zvono lijevano u radionici gospodina Josipa Tržeca. Bilo je to doista zlatno zrno za „ćoravu koku“. Napokon dođoh na svoje. Znači, zvona se lijevaju, hvala Bogu, još uvi-

jek i to u Zagrebu, mjestu mojeg alternativnog doma. Činilo se da je problem napokon riješen i trebalo je samo posjetiti dotičnog gospodina, obaviti razgovor i napisati priču. Kao i uvijek, lakše je donijeti neku odluku nego li je provesti, pa se malo iskompliciralo. U milijunskom gradu naći radionicu zvona nije baš jednostavno. Ipak uz pomoć sina i kćeri koji mi putem svemoćnog interneta dođoše do adrese, ja se dadoh u potragu. Koliko god sam si umišljao da dobro poznajem grad, ispostavilo se da nije baš tako. Nakon višesatnog napornog pješčenja po zagrebačkim predgrađima konačno u Trnju pronađoh radionicu u „starom dijelu“ grada, „s ove strane Save“ kojih tri-četiri kilometra od središta metropole. Stotinu i više puta sam se autom na kojih pola kilometra provezao pored toga, a da nisam ništa primijetio. No, tako je to. Dođoh do ulaznih vrata, na njima natpis tvrtke, ali i naznaka da se tvrtka bavi lijevanjem zvona. Vrata otvorena i ja oprezno uđoh u dvorište, ali kako je već bio kraj radnog vremena nikoga ne zatekoh, a čudno mi da je sve otvoreno. Odmah primijetih poveće starije zvono u dvorištu ispred radionice, kalupe, peći i inu opremu. Malo procunjah po dvorištu i radionici u nadi da će se ipak netko pojaviti kad je još sve otvoreno. Nisam dugo čekao, naiđe postariji gospodin za kojeg pomislih da je gazda pa ga zamolih za koju minutu vremena i razgovor. Gos-

podin mi uz smiješak odgovori da on nije gazda, ali da malo pričekam da će izaći poslovođa koji se upravo tušira nakon smjene. I doista pojavio se gospodin Željko Sever, upoznasmo se, a on mi ljubazno objasni da nije ovlašten davati izjave, da je gazda danas na službenom putu u Zadru, a da će sutra biti u Grazu, ali ako želim da će mi dati broj njegova mobitela pa da ga nazovem i, ako gazda odobri, bez problema će mi objasniti sve što me zanima. Naravno, sa zadovoljstvom prihvatih ponudu i onako, kao uz put, priupitah je li tu lijevano zvono za papu. Uz smiješak, gospodin mi odgovori, naravno, bili su tu i novinari i televizija sve su to poslikali itd. Uzvratih osmjehom uz napomenu da nisam ni jedno ni drugo već znatiželjni penzić i tako se srdačno rastadosmo.

U predvečerje dana kad procijenih da bi mogao biti kraj radnog dijela službenog puta (jer u mlađim danima i ja puno puta bijah na službenim putevima) nazvah gospodina Josipa Tržeca, predstavih se i zamolih ga za kratak susret i možda polsatni razgovor. Gospodin vrlo ljubazno prihvati moju molbu uz obećanje da da će mi se javiti čim stigne u Zagreb. Zlorabeći njegovu dobrohotnost zamolih ga da mi dopusti koju „fotku“ iz pogona dok se on ne vrati. I toj zamolbi gospodin više negoli ljubazno udovolji. Oboružan amaterskom kamerom uputih se sljedećeg prijepodneva, ponovno u Trnjansku 111, potražih gospodina Severa, a on mi najljubaznije odobri snimanje svega što me zanima (zaključih da su gazda i poslovođa u savršenoj komunikaciji). Dio

snimljenog materijala predstavljam na stranica-
ma Revije.

Kako je i obećao, gospodin Tržec javio mi se čim je stigao u Zagreb i dogovorismo sastanak, a dogovorenih pola sata se učeterostručilo iako se meni činilo da je prošlo tek desetak minuta. Ugodnijeg sugovornika nisam imao od kako se ovime bavim, a slušao sam tako reći otvorenih usta tako da dosta toga nisam uspio ni notirati pa mu se stoga ispričavam ako sam nešto propustio ili pogrešno shvatio i napisao. Od obilja informacija koje sam dobio pokušat ću sažeti na ono što smatram bitnim i zanimljivim.

Dakle, zanimanje ili zanat **zvonoljevač** jedno je od najstarijih zanimanja i u našim je krajevima poznato još od petnaestog stoljeća kada su benediktinci počeli lijevati zvona za potrebe crkava koje su gradili. S obzirom na težinu ili bolje rečeno masu odljevaka i teškoće transporta jednostavnije je bilo ljevaonice instalirati na gradilištima crkava i na licu mjesta lijevati zvona. S vremenom se tehnika usavršavala, a transport pogotovo pa se danas radi obrnuto: zvona se lijevaju u stacionarnim ljevaonicama i transportiraju na odredište. Ovo zanimanje ima još jednu zanimljivost: jedno je od rijetkih zanimanja u kojem se tehnologija i materijal ne mijenja već više od šest stoljeća. Promijenila se samo oprema alati i energetika. U početku su se za današnje pojmove koristili primitivni alati i oprema, a kao glavni energent služio je koks. Danas se koriste sofisticirani aparati i oprema, a energenti su plin i lož ulje. Zajedničko je i prije i sada: puno ljudskog rada i majstorske umješnosti. Kako mi reče gospodin Tržec, tek kada uspije izraditi zvono, ljevač može reći da je majstor, to je kako kaže vrhunac ljevačke struke.

Koliko sam shvatio, gospodin Tržec samostalno lijeva zvona od 1990. godine i njegova su zvona u svim krajevima Lijepe naše. Prije ovog medijski najpoznatijeg zvona za Papu, njegova zvona su instalirana i u nacionalnom svetištu Sveta Mati slobode na zagrebačkom Jarunu (ispred kojega sam ga sa posebnim zadovoljstvom snimio, stjecajem okolnosti i moj alternativni dom je u neposrednoj blizini spomenutog svetišta). Još jedan kuriozitet: ovaj vrsni majstor i poduzetnik ustvari je diplomirani veterinar, ali ljubav prema zvonima bila je jača od ljubavi prema životinjama pa se prekvalificirao. Zanat je ispekao kod poznatog i priznatog zvonoljevača Viktora Šikića, a ovaj je svoje majstorsko umijeće ispekao još između dva svjetska rata. Majstorski je ispit po propisanoj proceduri gospodin Tržec položio pri Hrvatskoj obrtničkoj komori. Danas više ne postoji škola za zvonoljevače, zadnja je ugašena 1980. pa se kadrovi za ljevače „novače“ prekvalifikacijom metalčkih struka. Iako sam do sada za svoje pričice intervjuirao više od sedamdeset majstora većeg zaljubljenika u predmete svojega majstorstva i boljeg poznavatelja struke nisam upoznao, i evo što sam još doznao:

- zvono je vrhunsko dostignuće svakoga majstora ljevača
- zvono je savršen glazbeni instrument sa svim mogućim tonovima i tonalitetima (savršeno zvono sadrži tisuću šesto alikvotnih tonova)
- zvono je i liturgijski premet nazočan svakodnevno u obredima i raznim obavijestim funkcijama, i na kraju, nas katolike prati na posljednjem putu.

Iako zvono po svom izgledu ne predstavlja neki komplicirani uradak, po svojoj funkciji je vrlo zahtjevan proizvod. Temeljna svojstva zvona su težina, promjer i ton. Da bi se sve to uskladilo potrebno je izvršiti proračun koji je ujedno najteži dio posla kod izrade zvona jer se kod proračuna koristi desetak konstanti. Danas je on uvelike olakšan informatičkim metodama i sustavima. Tonalitet zvona određuje se na način da se prvo kod velikog zvona odredi osnovni ton C, a prema njemu se usklađuju tonaliteti manjih zvona.

Tehnologija izrade zvona sastoji se od pripreme kalupa, lijevanja, graviranja i završne obrade. Kalupi se izrađuju od zbijenog pijeska u kalupnicima posebnim noževima metodom tkozvanog „šestarenja“ (naziv dolazi od toga što se vrši obrezivanje poput rada sa šestarom). Za pripremu kalupa koriste se vanjski i unutarnji kalupnici između kojih šestarenjem nastaje šupljina u koju se ulijeva slitina. Prije ulijevanja slitine u vanjskom kalupniku se vrši graviranje (slova, grbovi, reljefi i ukrasi). Kad se sve dobro proračuna i priredi, u kalupe se ulijeva slitina koja se sastoji od 78% bakra i 22% kositra. Bakar se tali pri temperaturi od 1100°C, a kositru je talište na 250°C. Budući da se kositar dodaje u bakar treba biti posebno pažljiv i spretan da ne bi došlo do pregaranja. (Zaključih da je to upravo prava majstorska vještina i umješnost). Nastala slitina naziva se bronca ili zvonovina, a s obzirom na sastav nije teško zaključiti da je vrlo skupocjena. Taljenje se vrši u ljevačkim pećima. Kao alat i pribor koriste se još noževi i šablone te već spomenuti limeni kalupnici. Nakon završenog lijevanja slijedi hlađenje poslije čega se pristupa se finalnoj obradi, a za izradu srednje velikog zvona potrebno je dva do tri tjedna.

Na pitanje ima li kod mladih interesa za ovo zanimanje, gospodin Tržec niječno je odgovorio, a na posljednje pitanje kako se od toga može živjeti samo se nasmiješio te nakon kraće stanke pripomenuo da mu je glavna biznisa u industrijskim odljevcima i inim djelatnostima o kojima ova priča nije tema. Zvona i njihovo lijevanje posao je koji se radi prvenstveno iz ljubavi. Kad je tome već tako, poželimo našem sredovječnom vrsnom majstoru i uspješnom poduzetniku još puno sreće u ljubavi... pa i nasljednika u tom dijelu posla.

OD ZAVJETA NA SVETOJ VODICI GOJSPINOJ PRIMITOG

dr. sc. Milica Lukić

Draga mamo,

vo pišem ja, tvoja Stana, treća po redu rodita, a u svojoj četrnajstoj godini napunitoj za spomen prije nego ojdem. Jel otilazak moj je blizu. Tilo mi već štrepi i u vatri gori, a na prsa koda se terec cilog svita privalio... Dveri su se nebeske već rastvorile da uniđem, a braća moja i sestre – Ivo, Stevo, Ceca, Franca, Liza i Oliva raširili ruke da me dočekaju. Pišem da ti srce pripuknito utjehom zagrlim jel ćeš sedmu škrinju od poroda utrobe svoje, a drugu u godin dana, još ove nedilje iz avlije ispratit i na grobljanskom brdu red Lukića djece završit. Pišem i da ti dušu opomenom okripim. Draga mamo, Božjoj se volji uteć ne može. Napunilo se moje vrime ko braće moje i sestara moji ranije. Tako je pisato, tako ti je i Sveta Jula kad si joj no još s prvim ditetom pod srcem na čitanje išla, u kamičkima u vodu bacitim, vidila pa ti kazala: *Vo što pripovidam dolazi od Božje strane... jedanajst, sedam i četr...sedam, jedanajst i četr...četr, sedam i jedanajst... Sinko moj, to su tvoje radosti i tuge... To je zlo i dobro u obadvi ruke...to je red i nered – nevjera i svakojako zlo; to su suze radosnice i suze žalosnice...To je, sinko moj, život i smrt... To je, mamo moja, Jula Sveta vidla jedanajst plodova što je od srca tvoga otpalo, u krilu tvome zaplakalo i iz prsa tvoji prvo mluko posisalo – sedmero u smrt, a četvero u život rodito. Od sve moje braće i sestara koji već s Bogom i svetima pribivaju meni je naminito da ti rastumačim zašto ko djeca il mlade mladine s ve zemlje i iz voga života otilazimo, zašto te zavazda mladu ko staru ženu u crninu zamatamo. Isukrst Bog naš smilovo se tvome sedam puta probode-nom srcu na spomen Matere Svete svoje, jel život tvoj na voj zemlji još dugo svršit neće. Napunit će se devet puta devet okolo sunca zemljini obilazaka dok ne otpočineš i svoje tilo crnoj zemlji, kukavice sinja, ne pridadeš.*

Sjećaš se, mamo, kako smo lane o Gospojini na Vodicu Gojspinu u Ilaču pod barjakom Svete Barbare i križom poljskim cvičem okititim romarili, kad smo lika od frasta maloj Ceci tražili. Još onda mi je i Cecin i moj otilazak bio navistit! Putom od Vinkovci k Tovarniku nesvistica me je malo-malo zavaćala, neka me vrućina cilu obuvatila... Tila ko da nisam ni imala, ko da po drumu bosu noga nisam tapala... ko da su me, mamo, svi anđeli i arkandeli nosili, tako sam se ćutila nabrajajuć otajstva radosnog, žalosnog i slavnog ružarija, nabrajajuć zazive Gojspini litanija... *Sveta Marijo, moli za nas!, Sveta Bogorodice, moli za nas!, Sveta Djevo djevica, moli za nas!, Majko Kristova, moli za nas!, Majko Crkve, moli za nas!, Majko Božje milosti, moli za nas!, Majko prebistra, moli za nas!, Majko prečista, moli za nas!, Majko neoskvrnjena, moli za nas!, Majko nepovrijeđena, moli za nas!, Majko ljubezna, moli za nas!, Majko divna, moli za nas!, Majko dobroga savjeta, moli za nas!, Majko Stvoriteljeva, moli za nas!, Majko Spasiteljeva, moli za nas!, Djevice premudra, moli za nas!, Djevice časna, moli za nas!, Djevice hvale dostojna, moli za nas!, Djevice moguća, moli za nas!, Djevice milostiva, moli za nas!, Djevice vjerna, moli za nas! Ogledalo pravde, Prijestolje mudrosti, Uzrok naše radosti, Posudo duhovna, Posudo poštovana, Posudo uzorna pobožnosti, Ružo otajstvena, Tornju Davidov, Tornju bjelokosni, Kućo zlatna, Škrinjo zavjetna, Vrata nebeska, Zvijezdo jutarnja, Zdravlje bolesnih, Utočište grešnika, Utjeho žalosnih, Pomoćnice kršćana – moli za nas! Gorila je u meni, mamo, neka sveta vatra dok se molitva širokom sremskom ravnicom, u davnina krvlju mučenika natopitom, razlivala i s mirišljavom zemljom od skoro zreli kukuruza i suncokreta bremenitoj mišala. Odala sam, a da zemlju nisam dirala. A kako sam koji zaziv Gojspi zaustila, tako se prida mnom stali redat i Sveta*

Anastazija u čiji si me zavjet krstila, i Ozana, pastirica blažena šta je sa mnom vazda divanila dok sam ovce pod Durgutovicom šumom napasala, i Braća Sveta od čijeg sam života u gradu Solunu i njiovi sveti slova u knjigama čitala, a molitvici s klupe ne velike crkve, kad sam no u Đakovu prvi put s dadom bila, pokupila i odonda svaku večer molila... Nisam se njiovom društvu čudila jel sam se od maloće sigri s anđelima i divanu sa svecima priviknila. Napravili oni, mammo, ko svetu stražu okolo mene: dva Sveta Brata – redovnik i biskup što je u davnini sremskim krajem revnovo i u njem stolovo – prida mnom, a dvi Svete Sestre – mučenica i pastirica – za mnom. Svako mi je od nji po jedno Zlatno Slovo pružijo. Svako mi je pružito Slovo progovorilo. Prvo mi je Slovo kazalo: *Ja Sam Bog Otac, Svemogućí Svita Stvoritelj. Ja Sam Koji Jesam. U Meni Sve Je I Ništa Šta Ja Nisam Nije.* Drugo mi je Slovo kazalo: *Ja sa Rič Iz Boga Oca Svemogućeg Svita Stvoritelja Porodita – Ja sam Isukrst, Bog I Čovik I Ciloga Svita Spasitelj.* Treće mi je Slovo kazalo: *Ja Gorući Plamen Mudrosti – Ja Sam Duv Sveti Koji Sa Svemogućim Svita Stvoriteljem I Riči Iz Njega Poroditom Jednog Pravog I Istinog Boga Činim.* A Četvrto mi je Slovo kazalo: *Bez Mene, Četvrtog, Nema Cilog Boga Koji Se Sam U Sebe Vraća I Vazda Ko Početak I Kraj Svemu Potvrđuje. Mi Smo Jedan I Dva I Tri I Četiri. Mi Smo Deset Koji Je Jedan. U Nama Svoj Češ Život S Braćom Svojom I Sestrama Za Vike Vikova Živiti.* Kad je Četvrto Slovo svoj govor svršilo, dotrčale odnekale sve sestre moje i braća – i ona živa, i ona mrtva, i ona još ne rodita, od miline i radosti pocikujući ko mladi tići kad se zorom ras-cvrkuću, svi u bilim košuljicama i svetlom što nije od ovoga svita ogrniti: i Ivo što ga je sušica odnela; i Franca i Liza – dvi iz jednog poroda što im se duša s tilom nije ni sastavila, a već se je Bogu vratila; i Oliva koja se u bunaru utušila; i po ocu Stjepan – od milja Stevo imenom nadjenit koji ni u petovnicu ni krenio kad se samo jedno jutro ni probudio; i mala Ceca koja još ni od sise ni bila odbita i rad čijeg smo frasta u Ilaču romarili, i ona je trčkarala i veselo cvrkutala, a ni dvi nedilje proč neće da će joj plač zanavik zamuknit. Med nama je bila i Apolonija, od milja Pola zvata, što će u šesnajstoj godini u Martinovića kuću u Mikanovce za snaju otić; i Barica po Svetoj Barbari krstita i kod Jemrića u Šiškovci skrasita; i drugi Ivo, naj što će se s Križnoga puta jedva živ kući vratit, i mali, još ne roditi Adam. *Svi oni žive!* – kazala je Sveta Anastazija, a Ozana Sveta dometnila: *Sve što je svorito – za vike je stvorito. Ništa što živi ne umire, nego se u Bogu nanovo porađa!* Kad su to

izrekle, dva su Sveta Brata po zraku krug narisala i u njega dva križa upisala – i tako no kazato zapečatila. Nisam ja, mammo, ništa od toga puno pameću razumila, al sam srcem svete riči osjetila.

U taj je čas s tornja Sv. Jakoba u selu Svetog Ilije – Ilači zvanom – zazvonilo, a ja sam se iz viđenja sveti trgnila i s drugim romarima na koljena kleknila. Zajedno smo svi iz procesiona, pa i ti mammo s nama s malom Cecom na prsa, u zvonik očiju uprti Očenaš i Anđeo Gospodnji za prvi pozdrav Gojspinom svetištu uputili i od Ilačke Gojspe se molitvom pomolili:

Na koljena padam prid Tobom, Djevice Marijo – kraljice nebeska i diko zemaljska. Tebe je dragi Bog odabro odvika Majkom Sina Svoga i uzneo Te je na nebo čašću velikom: okrunio Te je da budeš Kraljica svetaca i anđela nebeski, a i ovu Ti je veliku milost obećo, da će uslišit noga koga Ti budeš zagovarala. Ti si, Marijo, na nebu najljepši zemaljski cviet i najvridnija je molba Tvoja prid Presvetim Trojstvom. Zato ti se klanjaju svi stvorovi nebeski, zato Te zazivaju narodi kršćanski. Tebi u slavu dižu se crkve i oltari, Tebe blagosiva pjesma i molitva čovečja. I ova sveta crkva Tebi je, draga Gojspo, na čast sazidana. Odavle je iljade hodočasnika Tebe u pomoć zazivalo, ovd si moru svita milost svoju pokazala. Na vo sveto mjesto ja sam došo da se poklonim Tebi, Djevice moguća, i da prida Te iznesem svoje potrebe. Za jedno Te, sveta Bogorodice, najviše molim: isprosi mi milost od Boga da po nauki svete vjere katoličke mogu živit i umrt, a potlje smrti svoju dušu spasit. Ti vidiš, Majko ljubezniva, još puno želja i molbi u srcu mojem - sve ji zagovori kod Sinka svoga, ako su na korist za spasenje duše moje.

Kajem se od srca za sve grije života svoga i danas odabirem Tebe, Gojspo Ilačka, svojom zaštitnicom. Primi me, Majko, u svoju zaštitu i priporuči molitve moje Sinu svome, da ji on blagoslovi svetom milošću svojom. Pomozi me, draga Gojspo Ilačka, u svima potrebama mojima, i na meni pokaži da si uvijek na pomoći nima koji štuju i ljube Tebe i Isusa Sina Tvoga. Amen.

Nije više bilo ni dvojice Braće Svete, nit Blažene Ozane, nit od imena moga zaštitnice Stošije-Stane. Ostalo je samo neko do onda neočutilo čuvstvo, neka slast u cilom štripećem mi tilu i duši; ostalo je u ušima sve braće moje i sestara glasova cvrkutanje dok su jedno po jedno u naj krug s dvostrukim križom unilazila i u njegovi se osam trokuta gubila. Znala sam, mammo, od toga časa da će za nas, kolkogod da nam se križeva na putu u vom životu prikrsti, sve uvijek dobro biti jel

će sve u Bogu svršiti... I zato sam volju Gojspinu bez ikaka straja, kad sam je čula, jedva ispuniti čekala... A to je bilo na Svetom Izvoru samom što je u davnina na nedilju Glušnicu, istom dok se travanj začeo, iz suve zemlje provrio. Najprvo sam s tobom i malom Cecom ti na prsa, mamo, na koljena triput oko Gojspinog oltara obišla, pa se na izvor čudotvorni umit i napit otišla. Tog je časa iz nebrojiti grla pjesma zaorila: *Primi, primi mila Majko, naša srdašca, to je sve što mogu dati tvoja dječica*, a meni u ušiju opet, ko prid koji sat dok sam još s morem svita drumom Ilači odala, jasan glas koji ni od ovoga svita zazvonio: *Možeš ti, sinko moja, po Mučenici Velikoj Anastaziji nadjenita i vrlinama njezinim uresita dat i više od srca svoga! Možeš ko i braća tvoja i sestre tvoje koji sa mnom već pribivaju, ko mala Ceca koja će mi za dvi nedilje kroz sanak u zagrljaj poletit, cilu sebe, kad četrnajstu navršiš, dati. I tako – sedma, sa dvaput sedam navršiti godina, sa svima se njima za sedam koljena Lukića kuće prikazat. Za*

ne što su davno prid vama ošli i za ne koji tek će doći, koji će se u kuću Lukića nakalemiti i u njoj se poroditi. Materi ćeš svojoj Ani u srce sedmi mač zariniti, al ćeš i nje dušu tako spasiti. Mater ćeš svoju na zemlji izgubiti, al ćeš u meni Mater za sve vike imati. Istom kad sam te zadnje riči čula, prid sobom sam spazila ženu svitlećim zrakama okružitu, ljepote koja se isripovidat ne može, s ditetom na rukama, u crvenoj aljini i plavim plaštom zaogrnutu. Na glavi nje i diteta njezina sjajila je kruna od zlata. Bila je to, mamo, sama Gojspa Ilačka! Eto, vidi, ta mi se slika i u srce i u pamet utisnila:

Meni je ta Gojspa jasnim glasom divanila! Tako sam se, mamo, već lanjske Gospojine s nebom združila, s Mudrosti Pristoljem zavjet zapečatila i snagom se Anastazije Svete u čije sam ime krstita, pastirice Ozane i dvojice Braće Solunske naranila. A vaj sam čas, kad će se napunit dvaput po sedam moji zemaljski godina, ko pokorna službenica Božja čekala. Zato sad zavjetu svom

radosti puna ususret žurim, tilom štrepih i u vatrogorim. Iz ruka moji snaga polako otilazi. Ostalo je još toliko da ti molbu zadnju svoju na srce metnem: Kad mi budeš zorom tilo bez života našla, a ti mi lice vodicom sa svetog izvora Gojspinog umij – jel kad sam se te vode napila, sudbinu sam svoju i od Boga nalog vidila. Glavu mi smiljem okiti – jer po smilju, mamo, miriši duša djevojačka. Na tilo mi samo bilu rubinu i oplećak od pamuka i lana tkane navuci, a noge mi bosa ostavi da koraka lakša put svoj zadnji priđem. I neka, mamo, da me plačom i suzama ti i dada natrag vraćate i na dušu mi sidro mećete. I neka da me svit ispraća. Ja od svita nikad nisam bila, mamo. Svete Barbare zvona nek su moja pratnja – jer zvona i nebo i zemlju otvaraju, zemlju sa nebom spajaju. Dok zvonila budu i ja ću u najkrug dvostrukim križem prikristit unići i sa braćom se svojom i sestrama u zalogu nam svetom sjediniti. Sedam života naši za sedam Lukića koljena, sedam mladica za sedam zdravi plodova... S mojim će se grobom, mamo, ukopi djece iz kuće tvoje završiti. Pripuknuto srce tvoje nikad neće zaciliti, al veselje će te majčino jednog Badnjaka ko mlado sunce obasjati. Iz utrobe svoje zadnji ćeš porod u život sprovesti. Biće to onda, mamo, kad ti Prvo Slovo kaže: *Ja Sam Bog Otac, Svemogućići Svita Stvoritelj. Ja Sam Koji Jesam. U Meni Sve Je I Ništa Šta Ja Nisam Nije.* Biće to onda kad ti Drugo Slovo kaže: *Ja sa Rič Iz Boga Oca Svemoguććeg Svita Stvoritelja Porodita – Ja sam Isukrst, Bog I Čovik I Ciloga Svita Spasitelj.* Biće to onda, mamo, kad ti Treće Slovo kaže: *Ja Gorući Plamen Mudrosti – Ja Sam Duv Sveti Koji Sa Svemoguććim Svita Stvoriteljem I Riči Iz Njega Poroditom Jednog Pravog I Istinog Boga Činim.* I kad Četvrto na

kazano pečat metne: *Bez Mene, Četvrtog, Nema Cilog Boga Koji Se Sam U Sebe Vraća I Vazda Ko Početak I Kraj Svemu Potvrđuje. Mi Smo Jedan I Dva I Tri I Četiri. Mi Smo Deset Koji Je Jedan. U Nama Svoj Češ Život Sa Djecom Svojom Za Vike Vikova Živiti.*

Riči će, baš kako pisato jest, i za tebe Tilom postati.

I zato, mamo, kad sviće na grobovima našim budeš palila, neka to radit ni za mene ni za djecu svoju drugu priminitu. Za sebe ji mamo pali i Gojspi Ilačkoj prikaži. Zapali ji da ti put prosvitile kojim ti je dalje kroz vu dolinu suza prolaziti. Jel uz breme ćeš svoje i ono oca našega, a čoveka tvoga Steve, i četvero djece svoje za život zemaljski rodite nositi. I zato ti, mamo treba Put prosvitlit! I na koncu vog, od u tilu života kratkog oproštaja, zanavik znaj, mamo: ne žive čeda tvoja mila samo u bilokosnim koricama molitvenika u kojem prvo cviče s naši grobova otrgnito čuvaš, a koji si od matere svoje matere naslidila kad si se iz staromikanovačke kuće Martinovića sa šesnajtst pod vrat uvezani dukata u mrzovičku kuću Lukića udala. Svi mi živimo baš nako kako mi je na ilačkom putu Sveta Anastazija kazala, a Ozana Sveta potvrdila: *Sve što je svorito – za vike je stvorito. Ništa što živi ne umire, nego se u Bogu nanovo porađa!*

Oproštaj tvoj, mamo, još išćem ako sam te kadgod ne znajući uvridila.

U zvom zadnjem času života zemaljskoga, čekajući da se Nebo rastvori i da me u Rajske Dvore uvedu anđeli i Velika Mučenica Anastazija, pisala Stana Lukića.

Zbogom

„ZEMLJA: DAR, KUŠNJA, ZADAĆA“ - KNJIGA SVEĆENIKA ĐURICE PARDONA

Mirko Knežević

NA PREDSTAVLJANJU KNJIGE U PUNITOVcima VIŠE OD 200 OSOBA

Važno pitanje odnosa zemlje i čovjeka obrađeno je u novoj knjizi u izdanju Glasa Koncila „Zemlja: dar, kušnja i zadaća“ s podnaslovom „Biblijska teologija zemlje u Knjizi Postanka 1 - 11“, autora svećenika Đakovačko-osječke nadbiskupije Đurice Pardona privuklo je pozornost ne samo stručne, teološke i znanstvene javnosti već i svakog čitatelja koji je knjigu čitao. Knjiga je prvotno predstavljena 22. travnja prošle godine u povodu Dana planeta Zemlje u Multimedijalnoj dvorani GK-a u Zagrebu. O knjizi, nastaloj kao magistarski rad koji je svojom kvalitetom zaslužio objavljivanje, govorili su urednik i mentor dr. Božo Lujić, recenzent dr. Nikola Hohnjec, v.d. direktora i glavni urednik GK-a mons. Ivan Miklenić, te sam autor. Svi govornici o knjizi kao vrijednom djelu koje obrađuje važno pitanje odnosa zemlje i čovjeka govorili su sve najbolje. Knjiga je predstavljena i u Nijemcima, rodnom mjestu autora te u Vinkovcima i Županji.

Autor mr. Đurica Pardon knjigu je posebno je želio predstaviti u Punitovcima, župi u kojoj živi sa ljudima koji su svojim radom vezani za zemlju i u kojoj naviješta i širi Božju riječ kao župnik od 2002. godine.

Predstavljanje knjige: „Zemlja: dar, kušnja i zadaća“ s podnaslovom „Biblijska teologija zemlje u Knjizi postanka 1 – 11“, okupilo je u popodnevnim satima radnog dana, 5. svibnja prošle godine u zelenilu ambijenta župne kuće u Punitovcima više od 200 gostiju iz svih dijelova Slavonije i župljana punitovačke župe.

O knjizi su govorili doc.dr. Ivica Čatić, profesor Svetog pisma na KBF-u u Đakovu, prof. mr.

Luka Marijanović, profesor u miru u Đakovu, mr. sc. Miroslav Kovač, dipl. ing. agr. inicijator udruge OPG-ova „Živo selo“ i tajnik udruge OPG-ova „Život“ te sam autor.

Moderator predstavljanja knjige, suradnik i prijatelj župnika Pardona dr. sc. Dražen Kušen u ime domaćina pročitao je pismo nadbiskupa mons. Đakovačko-osječke nadbiskupije Đure Hranića kojoj upućuje čestitke župniku Pardonu na izuzetno kvalitetnom i vrijednom ostvarenju. Pozdravio je ugledne goste, mons. mr. Ivana Čatića, generalnog vikara nadbiskupije, Dragana Vulina, zamjenika župana OBŽ i Ivana Karalića, tajnika župana, Antuna Lasla, predsjednika Udruge OPG-a Hrvatske „Život“, brojne svećenike, časne sestre, župnikove prijatelje i rodbinu, predstavnik udruge, organizacija i ustanova punitovačke Općine, kao i članove Općinskog vijeća, Župnog ekonomskog i pastoralnog vijeća, članove slovačkog i šokačkog KUD-a punitovačke Općine u narodnim nošnjama koji su župniku uručili poklon, zlatovez, tamburaški sastav Zlatne žice iz Osijeka. Čestitke župniku Pardonu uputili su zamjenik Župana Dragan Vulin i predsjednik Općinskog vijeća Zdenko Perić.

Govoreći o teološkom značenju knjige i teme zemlje u teologiji i vjeri, dr. Čatić je rekao kako je ova knjiga veliki doprinos biblijskoj literaturi.

„Knjiga donosi novi pogled na zemlju kakav do sada nije bio obrađen i prisutan. To je knjiga našeg prostora i vremena. Hvala župniku Pardonu za ovu knjigu, za ovaj doprinos biblijskoj znanosti na hrvatskom jeziku“, rekao je **dr. Čatić**.

„Knjiga nam govori o vrijednosti zemlje, zemlji kao kušnji zaborava, ograničenja, zajedništva, ali i zemlji kao zadaći: mjestu suradnje Boga i čovjeka, mjestu sigurnosti i blagostanja i ne na kraju, mjestu slavlja. Knjiga je posvećena zemlji, ali zemlji kao materiji, već zemlji koja diše, koja živi i traži uzajamno poštovanje sa čovjekom te je pravo otkrivenje na kojemu treba graditi budućnost“, rekao je **prof. Marijanović**

Mr. sc. Miroslav Kovač je rekao kako je knjiga izuzetno koncentrirana znanjem, savjetima i činjenicama, njemu do tada nerazjašnjenim. „Ono što sam osjećao prema zemlji nisam znao definirati. Dio koji pročitam uvijek me ponovno vraća na čitanje i razmišljanje. Loš odnos prema zemlji, ne skrbiti o zemlji, veći je grijeh, kako navodi autor, nego je to grijeh Adama i Eve, ili ubojstvo Abela od strane Kaina. Zemlja kao takva postaje ne samo materijalno već i duhovno predmet moga ponašanja i odnosa prema zemlji“, rekao je mr. Kovač, dodajući kako knjiga govori o partnerstvu između zemlje i čovjeka, Boga i čovjeka. „Trebamo ovakva knjiga, treba našoj zemlji kao državi, da razmišljamo o zemlji kao živom stvorenju, zemlji koju našim ponašanjem uništavamo“, istaknuo je mr. Kovač.

Na kraju se obratio i sam **autor, mr. Đurica Pardon**, rekavši kako je Proforsko vijeće KBF-a u Zagrebu predložilo da svoj magistarski rad pretoči u knjigu koju je izdao Glas Koncila. „Knjiga je

novitet i sadržajem rijetkost i jedina koja govori o zemlji. Na pisanje me potaknula ljubav prema domovini i prema ljudima koji obrađuju tu hrvatsku zemlju. Veza između ljudi i zemlje je neraskidiva, to je ono što seljaci i zemljoradnici žive, a teško izražavaju riječima. Kao pisac i teolog želio sam napisati ono što ljudi s kojima živim osjećaju svaki dan. Moj brat je poginuo braneći ovu našu zemlju pa je i to bio jedan od motiva koji me je potakao da spoznam što je to ljubav prema domovini, ljubav prema zemlji koju ljudi obrađuju, koji je čuvaju, brane. Ljubav prema zemlji je i ljubav prema Bogu koji je stvorio i zemlju i sve na njoj, stvorio ljude koji ju obrađuju. Te su veze neraskidive“, zaključio je župnik, izražavajući što je knjigu predstavio u svojoj župi, među svojim župljanima.

Nakon predstavljanja knjige župnik se mnogima koji su uzeli knjigu i potpisao, a potom je uslijedilo druženje uz domjenak i glazbu.

Đurica Pardon rođen je 1966. u Nijemcima, gdje je završio i osnovnu školu. Školovanje nastavlja na Interdijecezanskoj srednjoj školi u Zagrebu, gdje je maturirao šk. god. 1984./1985. Upisuje studij na Teologiji u Đakovu, gdje ak. god. 1993./1994. diplomira. Za svećenika je zaređen 29. siječnja 1995. u Vinkovcima. Službu župnog vikara preuzima najprije u župi sv. Nikole biskupa u Sikirevcima, a zatim u župi Preslavnog imena Marijina u Osijeku. Župnikom župe sv. Valentina u Batini imenovan je 1997., a od 2002. godine župnik je župe sv. Ladislava kralja u Punitovcima. U crkvenim glasilima objavljuje više članaka. Ak. god. 1999./2000. upisuje poslijediplomski studij u dogmatskoj specijalizaciji na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Akademski stupanj magistra znanosti postigao je 13. srpnja 2012., obranivši magistarski rad pod naslovom „Zemlja: dar, kušnja i zadaća. Teologija zemlje u Knjizi Postanka 1 - 11“.

ŽUPNI DOPISNIK - VAŽNA SLUŽBA U ŽUPNOJ ZAJEDNICI

Đurica Pardon

Svaki čovjek kao biće, kao dio društvene zajednice trebao bi se na svoj način, prema svojim željama, težnjama i mogućnostima uključiti u zbivanja te zajednice, u mjestu, općini, župi pa i šire, uključiti se u kulturna, športska, vjerska ili druga zbivanja.

U župnoj zajednici živi mnogo vjernika. Sva-ki od njih, kao udovi jednog tijela – kako govori sv. Pavao, trebao imati neku zadaću koju čini na korist zajednice i time je obogaćuje (1 Kor 12,1-31). Jedna od važnih službi u zajednici je služba župnog dopisnika. Izgleda da bi svatko tko ima fotoaparata i obilazi po župi i slika mogao biti župni dopisnik. Međutim to je vrlo površno gledanje ove službe. Služba župnog dopisnika je puno više od toga. Župni dopisnik prati događanja u svojoj župnoj zajednici, dokumentira ih i predstavlja široj javnosti – na biskupijskoj, državnoj, a i međunarodnoj razini.

Već niz godina službu župnog dopisnika župe sv. Ladislava, kralja, Punitovci vrši gosp. Mirko Knežević. On je akreditiran kod nadbiskupijskog tiskovnog ureda pa vijesti koje on napiše taj ured prezentira i distribuira u nadbiskupijskim glasili-ma, na Internet stranici Nadbiskupije te ih prosljeđuje drugim medijskim kućama i obavijesnim organizacijama, novinama i internetskim portalima. Gosp. Mirko Knežević, vrlo pomno fotografira i - što je još važnije - svojim tekstom prati svaku fotografiju. Tekstovi koji nastaju iz njegova pera pokazuju njegovu vještinu primjećivanja onoga što je važno u životu naše župne zajednice. Osnovni element vijesti je tekst i izvještaj, a fotografija potkrepljuje ono što je napisano. Pažljivo biranim riječima, župni dopisnik mora vrlo kratko i s malo riječi izreći i opisati mnogo toga što neki župski događaj sadrži. Sve je potrebno vrlo brzo prosljediti urednicima kako bi svježa vijest bila pripravljena za objavljivanje.

Koliko je važna služba župnog dopisnika za župnu zajednicu možemo postati svjesni kad se radujemo objavljenim vijestima iz naše župe, kad svoje lice vidimo na objavljenim fotografijama, kad se za našu župu čuje, kad drugi čitaju o nečemu što smo mi postigli. Odgovorna je to zadaća koju gosp. Mirko Knežević, unatoč tome što je umirovljenik i broji nezavidan broj godina, s radošću još uvijek obavlja. No, nasljednika u svojoj službi za sada još nema. Iako se poneki hvale da bi mogli 'oteti posao čika Mirku' ipak nitko se ne usuđuje uz gosp. Mirka ozbiljno prionuti toj zadaći i naučiti raditi ovu hvale vrijednu službu. Posvetiti se ovom poslu i ozbiljno ga raditi traži puno truda, puno vremena i puno ljubavi za ljude, za svoje župljane i to sve volunteerski.

Članci gosp. Mirka, osim na internet stranici Nadbiskupije Đakovačko-osječke (www.djos.hr)

izlaze u Vjesniku Nadbiskupije, a u posljednje vrijeme zbog kvalitete vijesti koje piše, njegove vijesti preuzima i katolički tjednik Glas Koncila koji ih objavljuje na svom portalu (www.glas-koncila.hr), ali i u tiskanom izdanju. Koliko mi je poznato, nitko do sada, a nitko osim gosp. Mirka Kneževića, nije toliko pisao i toliko vijesti donio iz naše župe. Hvalevrijedan je njegov posao, iako ga mnogi često olako shvaćaju. Stoga, sve čestitke gosp. Mirku na trudu i upornosti kako bi događaji iz naše župe stigli i do onih koji nisu mogli biti s nama. Njegove vijesti su svjedočanstvo života župne zajednice Punitovci, često puta čitane i na drugim krajevima Domovine, ali i svijeta.

dolazi u Josipovac Punitovački za ravnatelja škole, tada direktora škole. Na tom radnom mjestu je u 2 navrata proveo 20 godina, a nakon demokratskih promjena od 1993. do 2000. bio je i prvi načelnik Općine Punitovci. Radni vijek završava u svom pozivu učitelja i odlazi 2008. u mirovinu. U svom radnom vijeku isticao se kulturnim aktivnostima, posebno u Josipovcu Punitovačkom, Đakovu i Općini Punitovci.

Više godina je bio predsjednik Folklornog odjela Đakovačkih vezova, kao i sudionik organizacije Đakovačkih bušara. Kao istaknuti novinar u lokalnom glasilu Đakovački glasnik i Novine đakovačke u istim objavljuje članke 16 godina, a od 2007. piše tekstove i uređuje i novine Općine Punitovci „Đeram“. Član je uredništva Revije Đakovačkih vezova, a bio je i predsjednik Skupštine Radio Đakova. Od 2008. član je đakovačke pjesničke Udruge Riječ ravnice a pjesme su mu objavljene u nekoliko zbornika te ih je javno interpretirao na različitim skupovima i proslavama. Za svoj rad primio je više zahvalnica, priznanja, diploma i nagrada, a nositelj je i Spomenice Domovinskog rata.

Od početka 2010. dopisnik je i Nadbiskupskog tiskovnog ureda Đakovačko-osječke nadbiskupije i jedan je od najstarijih, ako ne i najstariji dopisnik Nadbiskupije, dopisnik koji redovito izvještava i među najaktivnijim je župnim dopisnicima.

Iako je zašao u 73. godinu života gosp. Mirko je neumoran i uvijek je u središtu događanja svih zbivanja punitovačke općinske i župne zajednice o koje foto aparatom bilježi i o kojima izvještava i piše. Sretno i dalje u zdravlju i aktivnostima gosp. Mirko!

Nekoliko riječi o gosp. Mirku Kneževiću: Rođen je 12. veljače 1943. u Babinoj Gredi. Nakon završene učiteljske škole radio je u Vranovcima, a potom u Slavanskom Šamcu. Od 1. veljače 1968.

BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER

Vladimir Rešković Panonski

Gradio je ovu Katedralu u Đakovu po svojem planu i to 16 godina daje temelje po želji koja će ostati za na vjeke dok bude i Slavonije. Taj njezin podrum sastoji se od zidanih stupova koje nisam uspio pobrojati a među njima leže pokojni svećenici u svojim drvenim lijesovima poneki iz doba Marije Terezije koja je rado dolazila u Slavoniju taj Hrvatski Srijem u Zemun gdje je na ušću Save u Dunav noge prala. U toj nekad bogatoj Slavonskoj višestoljetnoj hrastovini koja je u to vrijeme rušena i vozita za Austriju i dalje i to na konjskim kolima trupce pro-

mjera sve do metra pa i deblje (kubikaše). Dok se danas ta plemenitost da nestaje; pa zaboravlja i zapostavlja, a još stoji zapisana kao bogatstvo iz dijela lijepe naše Domovine Hrvatske. Pa i toga Slavonsko-srijemskog bogatstva žitarica, a koje su Hrvati za vjeke izgubili, a što se samo u pjesmi spominje: "OJ HRVATSKA MATI" nemoj tugovati i Zovi, samo zovi. "Svi će Sokolovi za te život dati, I zovi samo zovi, svi će Sokolovi za te život dati. Srijem Banat i Bačka, tri srca Hrvacka. I zovi, samo zovi: svi će Sokolovi, za te život dati.

Biskup Strossmayer je sagradio ovu Katedralu prije 133 godine

HRVATSKI OVČAR - HRVATSKO KINOLOŠKO BLAGO

Nikola Klemen

Upravo pod ovim naslovom, možete bolje upoznati naše kinološko blago Hrvatskog ovčara, o čemu u knjizi pod gore navedenim naslovom piše Nikola Klemen, uzgajivač i kinološki sudac ove pasmine, čovjek koji je preko trideset godina svoga života i rada posvetio pasmini.

Kao sudionik "Đakovačkih vezova" od 1993. godine, sa članovima Matičnoga kluba "Hrvatski ovčar" Đakovo, nastojali smo prvenstveno ovoj pasmini osigurati dostojnu prezentaciju, kako bi je što veći broj ljudi mogao vidjeti, a osobno sam objavio više napisa u "Reviji - Đakovačkih vezova", pišući o ovim našim crnim biserima, od povijesti, priznanja i razlozima učešća u svečanom mimohodu.

Smatrajući da to još nije sve što ova pasmina zaslužuje, a koristeći se svojim saznanjima i višegodišnjim iskustvom uspio sam uz potporu ljudi dobre volje, grada Đakova, županije Osječko-baranjske i zaklade "Hrvatski ovčar - Canis pastoralis croaticus" objaviti knjigu o ovome našem kinološkom blagu.

Smatramo da će ova tiskovina pomoći svim zaljubljenicima u ovu pasminu, kao i uzgajivačima kako bi je bolje upoznali, a sadrži podatke o: zapisi o porijeklu pasmine, standardizacija, kinološko odvajanje od bivše države, komentari standarda, greške kod suđenja i uzgoja, odrađivanje starosti prema zubalu, krzneni pokrov, osjetila, uzgoj i metode uzgoja, najčešće bolesti, nabavka mladog psa, higijena i ishrana šteneta, školovanje mladog psa, rad s Hrvatskim ovčarom i Pravilnik o natjecanju, kao i priprema mladog psa za izložbu uz socijalizaciju te 20-godišnji rad Matičnog kluba "Hrvatski ovčar" Đakovo.

Vjerujemo da uz ovu promidžbu i sve ono što dobiva ova udruga poduzima i radi za dobrobit ovih naših crnih bisera više nema bojazni od

njihova nestanka, s vjerom da će i ubuduće biti više zastupljeni u našim seoskim dvorištima, kao i gradskim okućnicama, kao psi čuvari, kao psi za sport, kao kućni ljubimci, koji su sve više rašireni diljem lijepe naše, ali i diljem Europe i drugih dijelova svijeta.

Kao i ranijih godina i ove godine Hrvatski ovčari su predstavljali Hrvatsku na svjetskoj izložbi pasa u Milanu, kao reprezentacija sa našim članovima, kao vodičima koje ćete moći vidjeti u svečanom mimohodu "49. Đakovačkih vezova". Koristeći ovih nekoliko redaka, želim se i ovim putem zahvaliti svim ljudima dobre volje koji nas podupiru, razumiju i pomažu.

In memoriam – ZDRAVKA DEAN

Mirko Ćurić

„S koje god strane prilazili Đakovu, prvo što ćete ugledati je žar opeke dvaju tornjeva i kupola najljepše katedrale na prostoru od Venecije do Istanbula. S te najviše đakovačke točke koja plamti nebeskim ognjem, vidi se cijeli grad kako od drvenog središta teče i razlijeva se u svim pravcima, u polja koja dodiruju nebo. Ali spustimo se niže, do zagrljaja trgova, parkova, ulica i sokaka, do srca ljudi i zakoračimo u novi život na davnim tragovima...”

Riječ je o najpoznatijim recima Zdravke Dean o gradu Đakovu – uz Matoševe možda i najpoznatijima o Đakovu - koje danas koji su danas postali toliko poznati i prihvaćeni da zapravo mnogi, nažalost, i ne znaju ime nadahnute au-

torice koja je posthumno, 8. svibnja 2015. dobila Povelju zahvalnosti Grada Đakova. Njen trag u Đakovačkim vezovima i kulturnom životu Grada Đakova izniman je i njena smrt je veliki gubitak. Umrla je u ponedjeljak, 26. siječnja 2015, u Zagrebu je u 64. godini, nakon kratke i teške bolesti. Zdravka Dean, zaslužna Đakovčanka svojim je djelovanjem na različitim područjima ostavila veliki trag u društvenom, napose kulturnom životu Grada Đakova. Dugogodišnja je suradnica Đakovačkih vezova u kojima je ostavila neizbrisiv trag, ne samo u metaforičkom smislu već i kroz tiskana izdanja, napose monografiju Đakovo i Đakovački vezovi iz 1986. Također, ona je autorica prvog scenarija svečanog otvaranja ispred

đakovačke katedrale – bilo je to 1999., izvrstan scenarij se zvao *Mila si nam ti jedina* – a tim je događajem okrenuta nova, važna stranica u vezovskoj povijesti.

Đakovčani Zdravku Dean također pamte kao vrsnu novinarku, spikericu, spisateljicu i scenariisticu, sjajnu voditeljju i organizatoricu kulturnih događanja, ženu punu volje, energije, entuzijazma za brojne kulturne, humanitarne i druge projekte koje je pokrenula ili u njima sudjelovala. Osim u Glasu Slavonije, radila je i kao novinar, voditelj i spiker na Radiju Đakovo, u Đakovačkom listu te u nekadašnjem PIK-u Đakovo i njegovu listu Naš kombinat te devedesetih u Đakovačkom glasniku. U svojim novinarskim recima, na terenu, za mikrofonom u studiju i na pozornici bila je vođena novinarskom istinom i znatiželjom, lijepo napisanom i izgovorenom riječju, profesionalnošću i velikom voljom za radom. Imala je bogomdani glas i sjajnu dikciju.

Ljubav prema pisanju, ali i voljenome gradu pretočila je i u četiri izdanja fotomonografije o Đakovu (1990. 1995., 2000. i 2003.), na monografiju o Đakovo i Đakovački vezovi (1986.), a za sobom je ostavila i monografiju o PIK-u Đakovo. Bila je glavna urednica i autorica dijela teksta kapitalne knjige Đakovština u Domovinskom ratu (1993.). Za vrijeme Domovinskog rata njen je angažman kao novinarku, organizatorice priredbi, voditeljice i aktivistice izniman. Malo je priredbi, posebno humanitarnih, u kojima nije sudjelovala Zdravka, koja je najčešće sama pisala i osmišljavala konferansu. Suraduje s mnogim institucijama napose sa Spomen-muzejom biskupa Stro-

ssmayera. Nesebično iskazuje iznimnu humanost u najtežim trenutcima za Republiku Hrvatsku.

Krajem devedesetih godina XX. stoljeća osniva i vodi malu likovnu galeriju, u kojoj je priredila nekoliko vrijednih izložaba. Pokrenula je u Đakovu i Slavonski narodni kalendar koji je izašao u dva godišta 1992. i 1993.

Veliki trag Zdravka je ostavila u Đakovačkim vezovima gdje je bila dugogodišnja članica Organizacijskog odbora, voditeljica priredbi, autorica tekstova u Reviji Đakovačkih vezova te scenariistica dva programa svečanog otvaranja Đakovačkih vezova 1999. i 2000. Njeno otvaranje pod naslovom *Mila si nam ti jedina*, prvo je u povijesti Đakovačkih vezova održano ispred Đakovačke katedrale, a ta je tradicija preživjela do današnjeg dana.

Jedna je od osnivačica Udruge žena protiv raka Roseta, i jedna od začetnica "Nebeske hvalospjeva", humanitarno-operne večeri, što se pred katedralom već 13 godina održava u lipnju, a prihod s nje namijenjen je liječenju žena oboljelih od raka dojke. Tijekom prvih "Hvalospjeva" našla se i za mikrofonom, kao njihova voditeljica. te drugim programima.

Voljela je i umjetnost, pisanu riječ, poeziju..., uvijek vođena stvaranjem i novim izazovima koji su je prije osam godina odveli u Zagreb, gdje je pokopana 30. siječnja 2015. U Zagrebu se također bavila kulturnim radom, neprestano je promicala svoje Đakovo i Slavoniju. Nažalost, teška bolest onemogućila je Zdravku da ostvari sve svoje planove.

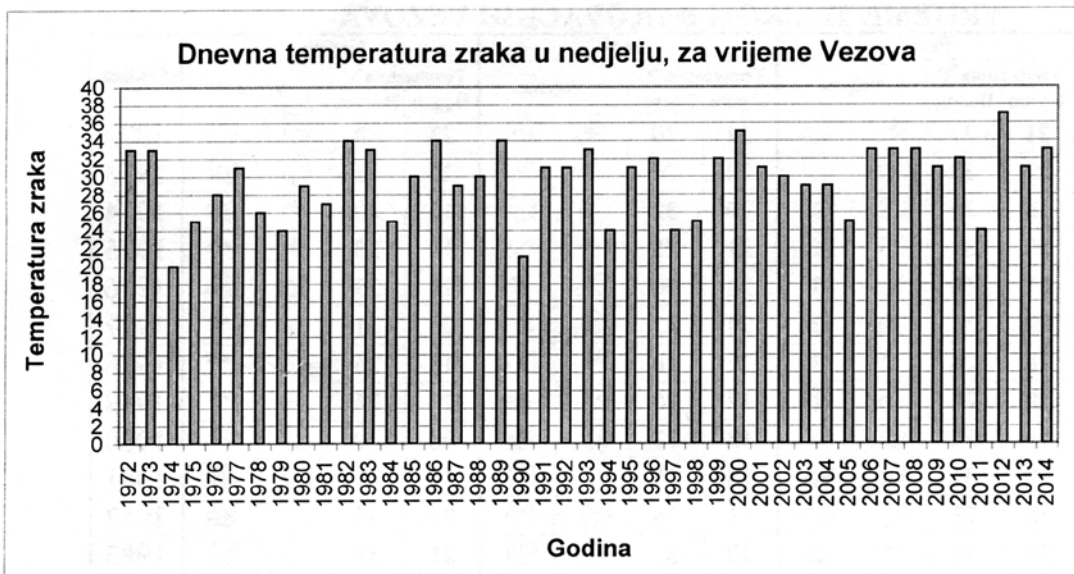
VREMENSKE PRILIKE U VRIJEME ODRŽAVANJA ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Bartol Bačić

VRIJEME TIJEKOM ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Godina	Petak				Subota				Nedjelja				Godina
	Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		
	U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			
1972	21	27			22	30			23	33			1972
1973	22	32			22	33			22	33			1973
1974	18	29			20	32			16	20			1974
1975	20	31			21	25			19	25			1975
1976	21	30			22	30			21	28			1976
1977	22	34			24	32			20	31			1977
1978	18	24			14	18			15	26			1978
1979	18	26			17	26			20	24			1979
1980	15	22			18	27			20	29			1980
1981	19	31			18	25			18	27			1981
1982	18	27			21	34			24	34			1982
1983	20	30			20	32			21	33			1983
1984	14	22			15	22			13	25			1984
1985	17	28			18	28			17	30			1985
1986	20	32			22	33			22	34			1986
1987	23	29			21	30			19	29			1987
1988	23	35			21	32			20	30			1988
1989	21	31			22	30			23	34			1989
1990	19	23			15	23			15	21			1990
1991	20	28			21	31			22	31			1991
1992	19	30			20	32			21	31			1992
1993	21	31			17	32			21	33			1993
1994	20	30			18	26			18	24			1994
1995	20	26			19	28			20	31			1995
1996	17	30			21	32			21	32			1996
1997	22	32			22	31			19	24			1997
1998	18	30			17	25			17	25			1998
1999	19	29			20	31			21	32			1999
2000	18	25			18	31			22	35			2000
2001	15	27			19	30			20	31			2001
2002	14	26			16	28			19	30			2002
2003	17	26			16	26			19	29			2003
2004	18	26			17	27			17	29			2004
2005	23	32			16	17			17	25			2005
2006	20	32			20	31			20	33			2006
2007	13	26			18	30			20	33			2007
2008	23	32			20	28			18	29			2008
2009	19	30			20	30			21	31			2009
2010	20	33			22	33			22	32			2010
2011	15	24			13	22			11	24			2011
2012	25	38			25	37			25	37			2012
2013	20	31			20	30			19	31			2013
2014	17	29			18	32			20	33			2014
2015													2015

- sunčano
- djelomično oblačno
- oblačno
- magla
- snijeg
- kiša
- kiša i grmljavina
- poledica
- tuča, grad

RbR	Godina	temp	Godina	temp	Godina	temp
1	1972	33	1974	20	2012	37
2	1973	33	1990	21	2000	35
3	1974	20	1979	24	1982	34
4	1975	25	1994	24	1986	34
5	1976	28	1997	24	1989	34
6	1977	31	2011	24	1972	33
7	1978	26	1975	25	1973	33
8	1979	24	1984	25	1983	33
9	1980	29	1998	25	1993	33
10	1981	27	2005	25	2006	33
11	1982	34	1978	26	2007	33
12	1983	33	1981	27	2008	33
13	1984	25	1976	28	2014	33
14	1985	30	1980	29	1996	32
15	1986	34	1987	29	1999	32
16	1987	29	2003	29	2010	32
17	1988	30	2004	29	1977	31
18	1989	34	1985	30	1991	31
19	1990	21	1988	30	1992	31
20	1991	31	2002	30	1995	31
21	1992	31	1977	31	2001	31
22	1993	33	1991	31	2009	31
23	1994	24	1992	31	2013	31
24	1995	31	1995	31	1985	30
25	1996	32	2001	31	1988	30
26	1997	24	2009	31	2002	30
27	1998	25	2013	31	1980	29
28	1999	32	1996	32	1987	29
29	2000	35	1999	32	2003	29
30	2001	31	2010	32	2004	29
31	2002	30	1972	33	1976	28
32	2003	29	1973	33	1981	27
33	2004	29	1983	33	1978	26
34	2005	25	1993	33	1975	25
35	2006	33	2006	33	1984	25
36	2007	33	2007	33	1998	25
37	2008	33	2008	33	2005	25
38	2009	31	2014	33	1979	24
39	2010	32	1982	34	1994	24
40	2011	24	1986	34	1997	24
41	2012	37	1989	34	2011	24
42	2013	31	2000	35	1990	21
43	2014	33	2012	37	1974	20

Sastavio: Bartol Bačić, mob:098-212-902

49. ĐAKOVAČKI VEZOVI

Osobne karte KUD-ova - sudionici

Marija Burek

YEVSHAN UKRAINIAN FOLK BALLET ENSEMBLE INC.

MJESTO: SASKATOON / SASKATCHEWAN
DRŽAVA: KANADA

Ukrajinski baletni folklorni ansambl "Yevshan" se sastoji od skupine ukrajinskih plesača koji su rođeni i odgajani u Kanadi, od kojih neki imaju ukrajinsko podrijetlo unatrag četiri generacije dok neki i nemaju ukrajinske korijene.

Već 55 godina Yevshan oduševljava publiku diljem Saskatchewan-a, Kanade te diljem svijeta.

U proteklih nekoliko godina Yevshan se istaknuo ne samo kao ambasador Saskatchewan-a već i kanadske provincije Saskatchewan te cijele Kanade.

Njihova putovanja u inozemstvo su ih odvela u gradove kao što su Kijev (Ukrajina), Havana (Kuba), New York, San Diego i Las Vegas (SAD). Yevshan je također imao priliku oduševiti publiku svojim nastupima u Velikoj Britaniji i Švedskoj.

Bili su dva puta na turneji diljem Kanade te su tri puta plesali u čast britanske kraljice Elizabete II.

VODITELJI DRUŠTVA: EVELYN WOJCICHOWSKY, ČLANICA UPRAVE

VITALI SOROKOTIAGUINE, UMJETNIČKI VODITELJ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 36

HKUD "JARE"

MJESTO: JARE / ŠIROKI BRJEG
DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

HKUD "Jare" iz Jara, Široki Brijeg, osnovano je davne 1952. godine i djelovalo do početka rata.

Društvo ponovno obnavlja rad 2004. godine i od tada nastupa na svim značajnijim smotrama folkloru u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Društvo isključivo igra izvorne plesove i izvodi pjesme iz zapadne Hercegovine.

Cilj ovog Društva je očuvanje, njegovanje i promicanje hrvatskog kulturnog stvaralaštva i običaja hercegovačkog kraja.

Društvo je nastupalo na Vinkovačkim jesenima (Vinkovci), Đakovačkim vezovima (Đakovo), Brodsko kolo (Slavonski

Brod), Stara škrinja je otvorena (Muć), Biklijada (Vrgorac), Uskopaljske jeseni (Uskoplje), Dani Miholjskog ljeta (Žepče), te na svim lokalnim smotrama folkloru.

VODITELJ DRUŠTVA: DANKO BUHAČ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "VESELI ŠOKCI"

MJESTO: PUNITOVCI
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Veseli šokci" iz Punitovaca 1967. godine kreće s radom i održava se sve do ratnih godina kada se u nekoliko navrata ponovno osnivao. Nakon dugogodišnje stanke je, na inicijativu gđe. Jasne Matković, osnovan u listopadu 2012. godine.

U svibnju 2013. KUD se dijeli na dvije dječje skupine: „Dukati“, za djecu od 6. do 12. godina, koja njeguje tradicijske igre te „Biseri“, za djecu i odrasle od 12. do - . godina, koja njeguje tradicijske plasove i pjesme samih Punitovaca, ali i ostatka Đakovštine. Obje dječje skupine vodi gđica. Ivana Škegro, dugogodišnja članica KUD-a „Tena“ iz Đakova.

Vrlo brzo se osnovala i skromna sekcija tamburaša, koji su i prijašnjih godina sudjelovali u radu KUD-a, koja broji pet stalnih članova.

Ove godine je osnovana tamburaška škola koju vodi g. Pavić Adam.

Kroz dosadašnje djelovanje KUD "Veseli šokci" sudjelovalo je na Đakovačkim bušarima, Smotri folkloru u Đakovu, Dječjoj smotri folkloru u Josipovcu Punitovačkom, Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima, Smotri folkloru u Gabeli (BiH), Donjem Miholjcu te na nekoliko nastupa u Punitovcima.

Ove godine su nastupali u Semeljcima, Kuševcu, Kešincima, Gorjanima, Bogdanovcima, Osojniku kod Dubrovnika te sada već tradicionalno idu u Gabelu (BiH) te na manifestacije u Josipovcu i Jurjevcu Punitovačkom.

VODITELJ DRUŠTVA: IVANA ŠKEGRO

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 50

PRVA KANDŽIJAŠKA UDRUGA KRUŠEVICA 2010.

MJESTO: KRUŠEVICA
ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

“Kandžijaši na vezove stigli, sve su ljude na noge podigli”
Članovi ove prve i jedine udruge ovakog tipa u Republici Hrvatskoj, koja djeluje od 2010. godine vrsni su kandžijaši i zaljubljenici u svinjarsku kandžiju, folklor, konje, hrvatske ovčare i svega što je vezano uz Slavoniju i slavonske običaje.

Udruga aktivno sudjeluje u kulturnom životu Kruševice i Slavenskog Šamaca, a u pet godina djelovanja kandžijaši su sudjelovali na svim značajnim manifestacijama u Slavoniji i promovirali svinjarsku kandžiju.

Danas je svinjarska kandžija, zahvaljujući mladim članovima ove udruge otrgnuta od zaborava te je postala originalan i sve traženiji slavonski suvenir, što je i bio osnovni cilj ove udruge.

VODITELJ DRUŠTVA: MIJO KOCIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 25

MATIČNI KLUB “HRVATSKI OVČAR”

MJESTO: ĐAKOVO
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Klub je osnovan 1992. godine i od osnivanja, sve prošle godine, uspješno radi brinući se za ovu najstariju pasminu - Hrvatski ovčar.

U svom članstvu klub ima trideset članova od kojih su većina uzgajivači i zaljubljenici u pasminu, koji se brinu o ovom nacionalnom blagu.

Kod uzgoja se mogu pohvaliti da uzgajaju više od 50% ove pasmine u Hrvatskoj, a njihov uzgoj je poznat kao đakovački uzgoj.

U proteklih dvadesetak godina u Klubu je uzgojeno preko tisuću štenaca, koje su uspješno uspjeli udomiti, ne samo u Hrvatskoj već i izvan njenih granica.

Danas su psi iz njihovog uzgoja u svim Europskim zemljama te su prepoznati kao izvrsni radnici, a posebno su zanimljivi u sportu (agility –u). Nalaze se u dalekoj Kanadi, SAD-u i u Japanu.

Posljednjih godina su članovi Kluba, kao reprezentacija Republike Hrvatske, sudjelovali na svjetskim i europskim izložbama gdje su osvajali brojna odličja (Salzburg, Budimpešta, Bratislava, Brno).

I ove godine je sedam članova Kluba sa svojim ljubimcima nastupilo na svjetskoj izložbi u Milanu, od kojih je većina u svečanom mimohodu 49. Đakovačkih vezova.

Na Đakovačkim vezovima Klub nastupa od 1993. godine. Ovim putem Klub koristi priliku da izrazi zahvalu svima koji pomažu i podupiru rad Kluba. Za sve zaljubljenike, posebno uzgajivače ovih crnih bisera, Klub je izdao knjigu “Hrvatski ovčar – Hrvatsko kinološko blago”. Nami- jenjena je svima koji žele bolje upoznati ovu pasminu,

baviti se njenim uzgojem te pomaže u promidžbi i promicanju svijesti o posjedovanju ovog kinološkog blaga.

VODITELJ DRUŠTVA: NIKOLA KLEMEN

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 14

HKUD “RADIŠIĆI”

MJESTO: RADIŠIĆI / LJUBUŠKI
DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

HKUD “Radišići” iz Radišića u općini Ljubuški (BiH) djeluje od 15.10.2003. godine počevši kao Folklorna sekcija Osnovne škole Marka Marulića P.O. Radišići. Od 4.3.2006. godine odlukom Osnivačke skupštine sekcija prerasta u Hrvatsko kulturno umjetničko društvo “Radišići” iz Radišića.

Društvo okuplja veliki broj mladih polaznika (oko 70), a njegov značaj je neprocjenjiv jer njeguje narodnu baštinu, igre i plesove njihovih starih.

Kroz pjesmu i ples učesnici, polaznici ovog Društva razvijaju smisao za lijepo, za umjetnost i ljepotu pokreta.

Cilj rada ovog društva je očuvanje starih hercegovačkih običaja. Želja im je da očuvaju svoje običaje od zaborava. Na svakom nastupu žele što slikovitije i osjećajnije prikazati ono što su njihovi preci nekada radili i kako su živjeli.

Nastupili su na dosta mjesta gdje su bili vrlo zapaženi, a posebno izdvajaju gostovanja na Đakovačkim vezovima, Na Neretvu misečina pala u Metkoviću, Dani Europskog naslijeđa u Sarajevu, Lorettu u Italiji, Kninu, Primorskom Dolcu, Zagrebu, Miljevcima, Stonu, Lipiku, Beču, Ohridu i mnogim drugim mjestima.

VODITELJ DRUŠTVA: ZDRAVKA PRIMORAC

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 36

KUD “LEDINA”

MJESTO: GAŠINCI
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Društvo je osnovano 1997. godine. U svom radu njeguju tradicijske običaje Đakovštine.

U društvu djeluje 80-ak aktivnih članova podjeljenih u pet skupina: mala, srednja i odrasla folklorna skupina te mlađa i starija tamburaška sekcija.

Nastupali su na mnogim smotrama diljem Lijepe naše, a mogu se pohvaliti i inozemnim nastupima (Republika Češka, dva puta Republika Makedonija, te više od deset nastupa širom BiH).

Osim nastupa organiziraju i mnoga događanja u selu: pinklbal, božićni koncert, a posebno su ponosni na organizaciju Kulturne manifestacije „Kolo na Ledini” koja se ove godine održala po deveti puta.

VODITELJ DRUŠTVA: IVANA DORUŠAK

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "TRNOVITICA"

MJESTO: VELIKA TRNOVITICA
ŽUPANIJA: BJELOVARSKO-BILOGORSKA

Kulturno-umjetničko društvo "Trnovitica" u Velikoj Trnovitici djeluje od 1960. godine te okuplja zaljubljenike i štovatelje kulturne baštine i tradicije trnovitičkog i moslavačkog kraja. Nakon kraće stanke u radu, od 1999. godine aktivno i vrlo zapaženo djeluje kroz dvije osnovne sekcije: folklornu i tamburašku, a od 2012. godine i dječju folklornu sekciju. Društvo broji oko 60 članova aktivno uključenih u rad sekcija te njeguje izvorni, moslavački folklor, pjesme, plesove i običaje Trnovitice i trnovitičkog kraja.

Aktivni su sudionici županijskih smotri izvornog folklora i nositelji kulturnog i društvenog života svoje Općine a dugogodišnje prijateljstvo i suradnja s kulturno-umjetničkim društvima i udrugama iz svih krajeva Lijepe naše rezultira svake godine brojnim susretima i nastupima. Svoju Trnoviticu, Moslavinu i Bjelovarsko-bilogorsku županiju uspješno su predstavljali u više navrata na Vinkovačkim jesenima, Brodskom kolu, Ivanjskim kresovima, Đakovačkim vezovima, Otočkom proljeću, Ličko-moslavačkom ljetu, gostovali su u Republici Njemačkoj, susjednoj Bosni i Hercegovini.

Društvo je organizator kulturne manifestacije Trnovitičko prelo, koju tradicionalno održavaju krajem mjeseca studenoga i kojom nastoje od zaborava sačuvati bogatu kulturnu, povijesnu i društvenu tradiciju svog sela i moslavačkog kraja ali se isto tako i upoznati s kulturnim naslijeđem svih krajeva naše domovine kroz nastupe gostujućih društava.

VODITELJI DRUŠTVA: IVANKA OPALIČKI I DRAGO ORAČ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 38

HKUD "PERUŠIĆ"

MJESTO: PERUŠIĆ
ŽUPANIJA: LIČKO-SENJSKA

HKUD je osnovan 1948. godine i od tada djeluje na području općine Perušić.

Sudjelovali su na svim većim smotrama folklora u Republici Hrvatskoj te bilježe i nekoliko međunarodnih nastupa u Njemačkoj i Slovačkoj.

Rade u dvije sekcije, pomladak i seniori uz tamburaški sastav.

Do sada su snimili jedan nosač zvuka sa narodnim pjesmama i izdali brošuru o povijesti HKUD-a.

VODITELJ DRUŠTVA: EMIL PARAL

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 25

ĐAKOVAČKE MAŽORETKINJE KUD-a «SKLAD»

MJESTO: ĐAKOVO
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Đakovačke mažoretkinje KUD-a «Sklad» su sekcija društva starog 152 godine. Već 21 godinu neprekidno djeluju kao sekcija «Sklada». Članice su Hrvatskog mažoret saveza i jedan su od najstarijih mažoret timova u Hrvatskoj.

Mažoretkinje nastupaju na svim važnijim priredbama u Đakovu i okolici (Đakovački bušari, Dan Grada Đakova, Dobro je činiti dobro, Svome gradu za blagdane, Mi smo djeca vesela, prigodni program za Sv. Nikolu, smotra dječjih folklornih skupina, dječja olimpijada, vrtićka olimpijada, Trka ulicama grada). Kruna je svih nastupa predvođenje povorke malih Vezova i Đakovačkih vezova. Čest su gost i na manifestacijama vezanima uz DVD Đakovo, različitim humanitarnim priredbama (za Društvo Naša djeca, za Lions club, Udrugu mladih Grada Đakova...), različitim smotrama folklora (odraslog i dječjeg) te su sudjelovale i na nekim karnevalima u drugim gradovima. Osim kulturnih događanja, mažoretkinje uveličavaju i različita sportska događanja i utakmice.

Đakovačke mažoretkinje sudjeluju i na regionalnim i državnim prvenstvima predstavljajući svoj grad i KUD. Trenutno okupljaju više od 70 članica podijeljenih u nekoliko skupina: početnice, dječji sastav, kadetkinje i seniorke. Voditeljice su Matea Kmet i Ana Stuhli.

Sudjelovale su i u dočeku Domagoja Duvnjaka koji je organiziran u Đakovu, na utakmici NK Dinamo Zagreb- NK Croatia, autoshowu, rođendanu Ville Magic, na Večeri salse, turniru u standardnim i latino plesovima, slikarskoj koloniji, na priredbi u povodu 25 godina svećeništva župnika Tomislava Čorluke pa čak i na svadbenim svečanostima.

VODITELJI DRUŠTVA: ANA STUHLI I MATEA KMET

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 37

KUD "LIPA"

MJESTO: SEMELJCI
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Bogatstvo folklorne tradicije, pjesme, plesa i mnoštvo različitih nošnji pretočeno je u KUD "Lipa" iz Semeljca, čija bogata povijest seže još u 1917. godinu kada su bili početci folklornog amaterskog djelovanja u sklopu pjevačkog društva, iako je društvo službeno osnovano 18.5.1966. godine.

Na brojnim gostovanjima u zemlji i inozemstvu "Lipa" je privukla pozornost gledatelja izvornim folklorom, običajima i "lipim ruvom" svojih baka brižno čuvanim u starim hrastovim škrinjama, otrgnutim od zuba vremena. Bitno je naglasiti da društvo i danas, poslije toliko vremena kontinuiranog rada posebnu pažnju pridodaje tradicionalnom spremanju, jer je u Semeljcima neizrecivo

bogatstvo narodnog ruha, pa ne čudi da se Semeljčanke predstavljaju na različitim smotrama tradicionalnog odijevanja i postižu zavidne rezultate.

Društvo organizira nekoliko manifestacija tijekom godine:

Pokladno jahanje – u mjesecu siječnju, kada se okupi stotinjak jahača iz Slavonije i održavaju pokladno jahanje ulicama sela.

“Kolo na Urbaku” smotra folkora koja se održava u lipnju, oko blagdana sv. Antuna, gdje okupljaju kulturno-umjetnička društva.

Semeljčani svake godine okite svoje kuće, prozore i kapije različitim rukotvorinama: ponjavcima, otarcima, rubinama i maramama, i tako makar jedanput godišnje iznesu na svijetlo dana sve bogatstvo koje su naslijedili od svojih baka i mama.

“Večer jabuka” u mjesecu listopadu, kada se održava cjelovečernji koncert društva.

Društvo broji stotinjak aktivnih članova podijeljenih u nekoliko sekcija: folklorna, muška pjevačka skupina, ženska pjevačka skupina i dječja folklorna sekcija.

Osim tradicionalnih pjesama i igara semeljačkog kraja, društvo se predstavlja sa Bunjevačkim, Baranjskim, Slovačkim i Posavskim plesovima, na taj način njeguje veliki spektar tradicijskog života sa različitih područja Hrvatske. Velika volja, visoki ciljevi a nadasve ljubav prema tradiciji i kulturi čvrsti su temelji ovog društva koji će se njegovati onoliko dugo koliko ih budemo znali cijeniti.

VODITELJ DRUŠTVA: MIRKO MIHALJEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUU “VOĆIN”

MJESTO: VOĆIN

ŽUPANIJA: VIROVITIČKO-PODRAVSKA

Kulturno umjetnička udruga “Voćin” osnovana je 2000. godine s ciljem očuvanja i predstavljanja kulturne baštine brdskog dijela zapadne Slavonije.

Zbog velikih ratnih stradanja u prvom, drugom i domovinskom ratu ostali su bez starinskog narodnog ruha i zapisa, od čega se je sastojalo i kako se nosilo. Velikom upornošću nekolicine entuzijasta i njihove velike želje da se pronađe izvorno narodno ruho ovoga brđanskog kraja koji je slabo istraživano i zapisivano od strane etnologa, s vremenom smo uspjeli uz pomoć struke pronaći nešto starih fotografija i komada starog narodnog ruha koji su rekonstruirali.

Prvo rekonstruirano ruho bilo je narodno ruho iz razdoblja poslije I. svjetskog rata. Daljnjim istraživanjem došli su do podataka o starijem narodnom ruhu s kraja 19. stoljeća. Rekonstruirali su jedan primjerak takve ženske narodne nošnje, s kojim su učestvovali na 47. Đakovačkim vezovima na „ Izboru za najbolje nošeno narodno ruho” (djevojke) i osvojili drugo mjesto.

Uspjeli su rekonstruirati i drugu generaciju narodnog ruha (ženskog) tzv. Stojećicu i s njom učestvovali na „ Reviji rekonstruiranih narodnih nošnji” u Trnjanima 2013.

godine i osvojili posebnu nagradu žirija za najbolje nošeno narodno ruho.

Kako stalno istražuju svoju baštinu, došli su do zapisa o izvornom pjevanju i plesovima ovoga kraja, na kojima od početka ove godine intenzivno rade.

Ovo je mlado društvo koje puno radi, s velikom željom i voljom za istraživanjem i očuvanjem tradicije ovoga brdskog dijela Slavonije.

Udruga danas broji četrdesetak članova različitih dobnih skupina, raspoređenih u tamburašaku te plesno-pjevačku sekciju. Kroz prošlo desetljeće aktivno su sudjelovali na mnogim kulturnim događanjima: “Posavsko kolo” Odžak, BiH; “Ižimača” Beravci; “Kupinečki drmež” Kupinec; “Velebite ne daj magli nase” Jasenice; i dr. Od 2009. godine i sami organiziraju smotru folkora pod nazivom “Voćinska kestenijada”.

VODITELJ DRUŠTVA: MIROSLAV ŠARIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KUD “PONOS”

MJESTO: BREKOVICA / BIHAĆ

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

KUD “Ponos” Brekovica osnovano je 2012. godine i djeluje u sastavu Udruženja žena Brekovica.

Broji oko 140 članova uzrasta od 7-70 godina.

Pored KUD-a djeluje dramska, vokalna i muzička sekcija. Do sada broje 56 nastupa na smotrama folkloru od toga šest internacionalnih festivala u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Austriji.

Koreograf društva je gosp. Seid Jašarević.

VODITELJ DRUŠTVA: NEVZETA BAJRIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD “KLARUŠ”

MJESTO: MARUŠEVEC

ŽUPANIJA: VARAŽDINSKA

Kulturno-umjetničko društvo - KUD “Klaruš” Maruševac, osnovano je 16. lipnja 1998. godine. Djeluje na području Općine Maruševac, no u 17 godina svojega djelovanja, sve do danas, sudjelovalo je na preko 300-tinjak nastupa na području Varaždinske županije, cijele Hrvatske, od najzapadnije Pule, do najsjevernijeg Vratišince, najistočnijih Ilače i Lovasa do najjužnijeg Metkovića, ali i izvan granica države. Godišnje u Varaždinskoj županiji sudjeluju na više od 15 nastupa, a izvan županije na njih 10-ak. Posebno treba istaknuti sudjelovanje KUD-a na Vinkovačkim jesenima 2013. godine, a u protekloj godini sudjelovanje na 6. susretima folklornih društava u gradu Vukovaru povodom međunarodnog Dana Dunava. Društvo broji 117 članova, od kojih je većina članova školske dobi i to je jedan od prioriteta u radu KUD-a, edukaci-

ja mladih u smislu očuvanja kulturne baštine, ne samo maruševečkog kraja, nego i cijele Hrvatske. U KUD-u "Klaruš", čiji naziv simbolizira jednostavnu ogrlicu koja je sastavni i nezaobilazni dio maruševečke nošnje, dok oblik klaruša simbolizira 16 naselja maruševečke općine, djeluje pet sekcija, folklorna, dramsko-recitatorska, tamburaška, pjevačka i etnografska sekcija. KUD s posebnim ponosom predstavlja običaje, tradiciju i kulturnu baštinu Varaždinske županije na događanjima u zemlji, ali i izvan nje te na taj način razmjenjuje kulturno bogatstvo i različitost naše zemlje s drugim krajevima, ali i obogaćuje kulturno-umjetnički život naše, ali i drugih zemalja.

Svakako treba istaknuti da KUD "Klaruš" predstavlja Varaždinsku županiju i Općinu Maruševac na nekoliko međunarodnih nastupa: od Mađarske, u Budimpešti i Gyor-u, do brojnih zapaženih nastupa u Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Brojni uzvratni posjeti i nastupi potvrda su dobre suradnje koje KUD ostvaruje s kulturno-umjetničkim društvima krajeva i zemalja u kojima nastupa. Dugogodišnji uspješan rad KUD-a, obilježila su i brojna priznanja i nagrade, od kojih svakako treba istaknuti: 1. mjesto na prvoj Županijskoj smotri folkloru u Varaždinu 2007. godine, nakon čega KUD predstavlja Županiju na državnoj smotri dječjeg folkloru u Kutini, 1. nagrada za najsimpatičniji par u izvornoj narodnoj nošnji RH, 2012. godine u Novigradu Podravskom, te 2. mjesto na Državnoj smotri tamburaša u Dugom Selu 2014. godine, u kategoriji tamburaških koncertnih sastava. Dobitnici su Nagrade Općine Maruševac za doprinos ugledu i promociji Općine Maruševac u zemlji i svijetu, 2008. godine, a dobitnici su i diplome Hrvatskog sabora kulture za 15-godišnji uspješan rad na širenju i razvijanju kulturno-umjetničkog amaterizma i hrvatske kulture.

Od osnivanja, 1998. godine, KUD "Klaruš" jedan je od važnih pokretača kulturno-umjetničkog i društvenog života u Općini Maruševac i Varaždinskoj županiji. Organizator je tradicionalnih događanja: od 1998. godine svake godine organizira Božićni program u crkvi sv. Jurja u Maruševcu, od 2001. organizira Dane folkloru, koji su prerasli u dvodnevnu manifestaciju, te tradicionalne nastupe kao što su Jesen u Maruševcu i Valentinovske iskrice, a sudjeluje u obilježavanju rođenja književnika Gustava Krkleca i Adventa u Maruševcu. Osim toga, sudjeluju i u ostalim manifestacijama koje se održavaju na području općine, a najbolja potvrda kvalitetnog i uspješnog rada je velika posjećenost i podrška ljudi svim događanjima KUD-a "Klaruš". Organiziranje manifestacija kao što su Dani folkloru, ali i ostalih manifestacija, na najbolji način predstavljaju Varaždinsku županiju gostujućim društvima iz cijele Hrvatske i izvan nje koja sudjeluju na događanjima, ali imaju priliku upoznati se i s prirodnim, povijesnim i kulturnim znamenitostima Varaždinske županije.

Isto tako, KUD, velike napore ulaže u edukaciju, usavršavanje članstva, pisanju i provedbi projekata i privlačenju sredstava za aktivnosti KUD-a, redovno održavanje proba te kontinuirano unaprjeđenje svojeg djelovanja što iziskuje poseban trud, angažman i odricanje. Poseban doprinos u tome imaju predsjednica KUD-a Klaruš Ana Rehvald, te tajnik KUD-a Zlatko Peharda koji s jednakim žarom i entuzijazmom još od prvog dana, od osnivanja KUD-a pa sve do danas, rade na njegovom razvoju i

unaprjeđenju, zajedno s voditeljicama i voditeljima svih sekcija.

Jedna od značajnih zasluga KUD-a, ne samo od lokalne, već i od nacionalne važnosti, je održavanje običaja Povorka Jure Zelenog - obnovljenog običaja kićenja Jure Zelenog koji je u postupku uvrštenja, uz ostale jurjevske običaje iz Hrvatske i zemalja Regije, na reprezentativnu nematerijalnu listu UNESCO-a. Zatim za očuvanje, prezentiranje i promoviranje maruševečke narodne nošnje, a sve sekcije KUD-a redovito sudjeluju na Županijskim smotrama na kojima ostvaruju zapažene rezultate.

VODITELJI DRUŠTVA: PJERINO HRVAČANIN, FOLKORNA SEKCIJA

FRANJO PLANTAK, TAMBURAŠKA SEKCIJA

MARJANA GAŠPARIĆ, PJEVAČKA SEKCIJA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

VETERANI KUD-a "SALONA"

MJESTO: SOLIN

ŽUPANIJA: SPLITSKO-DALMATINSKA

Kulturno-umjetničko društvo "Salona" iz Solina može se pohvaliti tradicijom dugom 72 godine, kroz čije su djelovanje brojni folkloriši čuvali i promovirali narodnu baštinu. Uz prvi folklorni ansambl, dječju pripremnu grupu, mandolinsko-tamburaški orkestar i žensku klapu, djeluje i ova sekcija veterana, zaljubljenika u folklor i druženje.

Društvo se među brojnim gostovanjima po Europi i svijetu može pohvaliti i nastupom na Mediteranskim igrama 1983. u Casablanci (Maroko), turnejama u Brazilu, skandinavskim zemljama, potom Portugalu, Španjolskoj, Francuskoj, Italiji, Belgiji, Njemačkoj, Poljskoj, Bugarskoj..., kao i brojnim koncertima i izvedbama u Solinu, ali i širom Hrvatske.

Na svom folklornom repertoaru "Salona" ima plesne koreografije dalmatinskog priobalja i Zagore, Slavonije te plesne običaje Hrvata Bunjevaca i banatskih Hrvata. U svom fundusu ima više od stotinu kompleta narodnih nošnji iz svih krajeva svoje domovine, od kojih su neki originalni stari više od jednog stoljeća.

Zbog očuvanja i promicanja te baštine 2004. godine KUD je dobitnik i kolektivne nagrade grada Solina.

Veteranska sekcija djeluje šestu godinu, a uz nastupe u Solinu, Splitu te okolici, među ostalim, rado pamti i sudjelovanje na Đakovačkim vezovima 2011. Godine, te smotri folkloru u Petrinji iste godine.

VODITELJ DRUŠTVA: MLADEN GRUBIŠIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 24

KUD "HRVATSKA ČITAONICA"

MJESTO: SELCI ĐAKOVAČKI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Hrvatska čitaonica" je utemeljen 1969. godine sa ciljem očuvanja narodne i kulturne baštine sela i šire okolice (Đakovštine).

Hrvatska Čitaonica djeluje u tri sekcije a to su: dječja folklorna skupina, folklorna skupina odraslih i tamburaška skupina.

KUD je sudjelovao na brojnim nastupima u Slavoniji i Dalmaciji, Zagrebačkoj smotri folkloru te međunarodnoj smotri u Mađarskoj, Grčkoj, Bosni i Hercegovini.

Članovi Kud-a svojim aktivnim djelovanjem nastoje očuvati tradiciju svoga kraja, izložiti bogatu narodnu nošnju svoga sela, pokazati stare narodne običaje, a pjesmom i plesom uveseliti sve zaljubljenike u narodno blago.

VODITELJ DRUŠTVA: IVANA DORUŠAK

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KUD "VESELA ŠOKADIJA"

MJESTO: LAPOVCI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Vesela šokadija" osnovano je 1.10.2013. godine sa ciljem očuvanja tradicije i običaja svoga sela.

KUD djeluje u sklopu udruge "Žene veselog srca" i broji pedesetak članova, među kojima djeluje tamburaška sekcija, te dječja skupina i odrasli.

Unatoč kratkom postojanju ponosni su na svoja brojna gostovanja, što u Lijepoj našoj a tako i u inozemstvu.

"Jesen u Lapovcima" je njihova manifestacija za koju se nadaju da će postati tradicionalna.

VODITELJ DRUŠTVA: IVAN BOŠNJAK

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "ŠOKADIJA"

MJESTO: LIPOVAC

ŽUPANIJA: VUKOVARSKO-SRIJEMSKA

KUD "Šokadija" Lipovac pod sadašnjim imenom djeluje od 1968. godine a prije toga u Lipovcu su djelovala društva "Seljačka sloga" i društvo "Hrvatski sokol".

Društvo održava i njeguje pjesme, plesove i običaje mjesta Lipovac.

KUD broji 48 aktivnih članova u plesnoj i tamburaškoj sekciji te ženskoj pjevačkoj skupini.

KUD "Šokadija" je sudjelovalo na folklornim manifestacijama: "Divan je kićeni Srijem", "Vinkovačke jeseni", "Đakovački vezovi", "Međunarodna smotra folkloru" u Zagrebu, te na gostovanjima u drugim dijelovima Republike Hrvatske.

Aktivno sudjeluje u svim društvenim događanjima u mjestu i svetkovini crkvenih blagdana: za Božić, pjevanje Muke, procesiji za Tijelovo – Brašančevo.

VODITELJ DRUŠTVA: TOMISLAV STIPIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 41

KUD "KUPINA"

MJESTO: KUPINA

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

Kulturno umjetničko društvo osnovano je 1999. godine i od tada neprestano radi.

Cilj društva je obnoviti što više starih običaja, pjesama, napjeva i kola, očuvati narodnu nošnju i tradiciju sviranja tambure i drugih tradicijskih instrumenata, očuvati crkvene napjeve te sve to prenijeti na najmlađe.

KUD "Kupina" organizira svake godine, na crkveni god manifestaciju "Kolo na Bartolovo", koja se održava pokraj male crkve sv. Bartola, na velikoj ledini. Također, organizira šokačku večeru uz izbor "Najljepše mlade u narodnoj nošnji". Društvo se bavi humanitarnim radom. Kao skupina koja njeguje izvorni folklor, posjetili su većinu smotri sa sličnom ili istom tematikom (48.Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu, Đakovački vezovi, Vinkovačke jeseni, Brodsko kolo, Polača, putovanje u Švedsku na poziv zajednice hrvatskih iseljenika, sve večeri i smotre folkloru u okolici).

Društvo broji 60 stalnih članova raspoređenih u mušku, žensku i mješovitu pjevačku skupinu, te plesnu, dječju i tamburašku skupinu. Muška i ženska pjevačka skupina redovito se natječu na smotri pjevačkih skupina, koja najbolje izvođače šalje na regionalnu smotru Brodskog kola "Alaj pjevam i pjevati znadem". Muška pjevačka skupina je 2012. godine pobijedila na toj smotri te prisustvovala na smotri malih vokalnih sastava u Mariji Bistrici. Za 15. rođendan, KUD je snimio promotivni audio CD sa 17 pjesama, kola i napjeva iz sela Kupine i uže okolice.

"Oj, Kupino, alaj si milina! Mala crkva, okolo ledina!"

VODITELJ DRUŠTVA: MARIJANA ZAROŽINSKI

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

"HKUD ŽUPA ZOVIK"

MJESTO: GORNJI ZOVIK / BRČKO

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo "HKUD ŽUPA ZOVIK" iz Gornjeg Zovika, Brčko Distrikt, BiH, utemeljeno je 1950. godine pod imenom "Budućnost" kao omladinska folklorna skupina iz Gornjeg Zovika.

Nedugo nakon osnutka KUD počinje nastupati na mjesnim priredbama i festivalima u Ulicama, Rahiću, Zoviku, a potom i na festivalu "Mladi graditelji" koji se održava od 1962. godine. Finalna večer tog festivala se održavala uvijek u Brčkom za njegov rođendan 7. travnja. Finalnoj festivalskoj večeri su prethodile eliminacijske feastivalne večeri po većim seoskim mjesnim zajednicama gdje su postojali zadružni domovi i gradskim mjesnim zajednicama gdje su postojale sale. Najbolji su sudjelovali na festivalu "Mladi graditelji" u Brčkom. Ta je manifestacija nastala u vrijeme gradnje pruge Brčko-Banovići. Na programu su bila tradicionalna izvorna kola i pjesme. Sviralo se uz šargiju, violinu, dvojnice i frulu. Godine 1978. broj aktivnih članova raste i dostiže brojku 60.

Godine 1981. ovaj KUD sudjeluje u TV emisiji "Znanje imanje" koja je snimana u susjednom selu G. Rahiću, a emitirana 15. ožujka iste godine.

Na općinskom natjecanju festivala "Mladi graditelji" 1982. godine ovaj je KUD zauzeo prvo mjesto u folklornoj točki "Prošnja djevojke", te se plasirao na međuo- pćinsko natjecanje koje je održano u Tesliću. Tu je osvojio drugo mjesto.

Godine 1987. sudjeluje kao gost u TV emisiji "Znanje imanje" koja je održana u vojvođanskom selu Jarkovac.

Godine 1989. snima se TV emisija "Znanje imanje" u Maoči, općina Brčko u kojoj opet nastupa i ovaj KUD. Emisija je snimana u svibnju te godine; toga dana padala je toliko jaka kiša da su naši članovi morali prenoćiti u Brčkom jer se nije moglo zbog vode doći u Zovik.

Rat je 1992. godine prekinuo djelovanje KUD-a pa on nastavlja s radom tek po završetku ratnih zbivanja, kad su se počeli vraćati mnogi žitelji sa zapada kamo su ratom bili odagnani. Godine 1996. obnavlja se rad KUD-a u tadašnjoj općini Ravne Brčko pod imenom HKUD "Zovik". Nastupi KUD-a su prigodnoga karaktera i održavaju se uglavnom na području općine Ravne Brčko. Tako to biva sve do formiranja Brčko distrikta 2000. godine, pa i nekoliko godina kasnije u kojima se aktivnost KUD-a povećava.

Osnivanjem distrikta Brčko, u novim društvenopolitičkim okolnostima i multietničkoj sredini, dolazi do ustrojstva svih institucija pa i kulturnih. U okviru toga 2003. godine KUD se ponovno preregistrirao, ali ovaj put u "HKUD ŽUPA ZOVİK". To ime nosi i danas. Od tada KUD nastupa na svim značajnijim kulturnim manifestacijama u distriktu Brčko, gostuje po Hrvatskoj: u Zagrebu na Zemaljskoj smotri folkloru, u Đakovu na Đakovačkim vezovima, u Vinkovcima na Vinkovačkim jesenima, zatim svake godine u Beču na Susretu župljana župe Zovik, pa i širom BiH: u Neumu, na Plehanu, u Novom Šeheru, na Husinu, u Mostaru, u Kraljevoj Sutjeski, u Bijeljini u Gradačcu i u mnogim drugim mjestima. Svake godine u mjesecu kolovozu u sklopu manifestacije Zovičko ljeto imaju smotru izvornoga folkloru na kojoj sudjeluju KUD-ovi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

VODITELJ DRUŠTVA: MARIJAN MILIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "ĐERAM"

MJESTO: ČAJKOVCI

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

KUD „Đeram“ Čajkovci je mlado društvo osnovano 7. ožujka 2010. godine s ciljem okupljanja mladih, druženja i očuvanja kulturne baštine svoga kraja.

Broji oko 30-tak aktivnih članova, većinom mladih.

Društvo je nastupilo na gotovo svim značajnim manifestacijama kao što su Brodsko kolo, Đakovački vezovi te na drugim smotrama folkloru svoga kraja, mogu se pohvaliti i nastupom izvan granica Lijepe naše u Hercegovini u mjestu Kočerin.

Od osnutka 2010.g. organiziraju smotru folkloru pod nazivom "Kolo igra, tamburica svira..." koja okupi nekoliko društava iz Slavonije i okolice.

Nose vinkovački tip nošnje te su vrlo ponosni na bogatstvo raznolikosti svoje nošnje prikrajačkog kraja.

Voditelj skupine i umjetnički koreograf je Ivan Meteš, a predsjednica KUD-a je Biljana Čorluka.

VODITELJ DRUŠTVA: IVAN METEŠ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 25

KUD "SELJAČKA SLOGA"

MJESTO: ŠLJIVOŠEVCI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Seljačka sloga" Šljivoševci je respektabilno amatersko kulturno-umjetničko društvo, koje je svoj rad obnovilo 17.5.2003. godine s ciljem očuvanja pjesme, plesa, nošnje i običaja svoga mjesta, nakon stanke od 30 godina.

U svom jedanaestogodišnjem radu KUD je bio rado viđen gost na preko 250 pozornica diljem Republike Hrvatske. KUD je bio predstavnik Republike Hrvatske na mnogim međunarodnim festivalima folkloru diljem Europe, kao što su festivali u Mađarskoj, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Grčkoj, Italiji te na dva festivala u Slovačkoj. Bili su sudionici Đakovačkih vezova 2004. godine, Vinkovačkih jeseni 2006. godine, te Međunarodne smotre folkloru u Zagrebu 2007. godine.

Društvo trenutno broji 45 aktivnih članova. Članovi društva imaju vlastite originalne svečane i radne nošnje, te pjesmu baziraju na dvoglasnom pjevanju.

Na sceni izvode izvorne plesove svoga kraja, te koreografirane plesove drugih regija Hrvatske, kao što su baranjski, posavski, bunjevački, podravski te zagorski plesovi. Za sve navedene koreografije posjeduju i originalne nošnje.

Svake godine kulturno-umjetničko društvo krajem ljeta organizira manifestaciju pod imenom "Suncokret mi urodio diko..." gdje okupljaju društva iz cijele Hrvatske i susjednih država.

VODITELJ DRUŠTVA: JOSIP VARŽIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "ČAČINCI"

MJESTO: ČAČINCI

ŽUPANIJA: VIROVITIČKO-PODRAVSKA

KUD "Čačinci" osnovano je 1970. godine pod imenom "A.G.Matoš" Čačinci. Prvi značajniji nastupi društva na kojima su se predstavili 90-ih godina prošlog stoljeća su upravo na Đakovačkim vezovima, gradu Orahovici na manifestaciji Orahovačko proljeće, u Virovitici povodom obljetnice županije, u Slatini na smotri folkloru, Našicama, na Rabu, te u Njemačkoj i Mađarskoj.

Početak 2006. godine KUD je preimenovan u KUD "Čačinci".

Danas KUD okuplja oko 60 članova koji djeluju u folklornoj sekciji, zboru i dramskoj sekciji za očuvanje običaja sela.

KUD "Čačinci" je bio domaćin serijala Lijepom našom 2010. godine. Tijekom cijele godine članovi kontinuirano proširuju svoje znanje o narodnim plesovima i kulturnoj baštini te se na plesnim probama prisjećaju već naučenih plesova te isto tako, puni entuzijazma uče nove pjesme i koreografije za nastupe na nadolazećim manifestacijama.

Kako bi još više usavršili stečeno znanje i vještine plesnih koraka na plesnim se probama početkom 2014. godine KUD-u pridružio i koreograf Stevan Tonković iz Subotice. Područje rada Stevana Tonkovića su narodne igre i koreografije južnoslavenskih narodnih plesova Hrvatske (Baranjski plesovi, plesovi iz Moslavine i Posavine), Srbije, Crne Gore, Slovenije, Makedonije i Bosne i Hercegovine. Uža specijalnost su mu Bunjevački plesovi Bačke, Šokački plesovi Slavonije i Baranje te Banat.

Početkom 2015. godine KUD "Čačinci" započinje suradnju sa voditeljem i koreografom Zvonimirom Vukovićem koji je prošao obuke zona folkloru diljem Hrvatske. U HKUD 1862 u Osijeku djeluje više od 15 godina, dok se folklorom bavi već 35 godina. Počeci njegove karijere su u KUD-u "Bizovac" gdje je sada voditelj i koreograf. Radio je i sa 15 folklornih grupa diljem Slavonije i Baranje i to na postavljanju izvorne koreografije Slavonije i Baranje kao i koreografirani ples cijele Hrvatske.

KUD "Čačinci" iz Čačinaca uz pokroviteljstvo općine Čačinci organizira Međunarodnu smotru folkloru "Tijelovo" koja se ove godine održala 5. put te je ponovno okupila desetak amaterskih KUD-ova iz zemlje i inozemstva koji održavaju tradiciju i običaje svojih krajeva. Na smotri gosti i učesnici mogu upoznati ljepote općine, te pokazati folklorne osobitosti svoga kraja, kao i svoje plesno i tamburaško umijeće.

VODITELJ DRUŠTVA: ZVONIMIR VUKOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

UDRUGA "DRUŠTVO BREŠČANA"

MJESTO: BREŠKE / TUZLA

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

Od 18.12.2008. godine u Tuzlanskom kantonu zvanično djeluje Udruga "Društvo Breščana".

Cilj "Društva Breščana" je okupljanje Hrvata koji su rođeni, živjeli, školovali se, radili ili danas žive i rade na području brežičkog kraja ili se nalaze i inozemstvu.

"Društvo Breščana" svoje djelovanje nastoji usmjeriti ka njegovanju tradicije i kulture hrvatskog naroda brežičkog kraja, gospodarski razvoj, promociju vjerskog, kulturnog i seoskog turizma, zaštitu okoliša, organiziranje sportskih, kulturnih, znanstvenih i drugih manifestacija.

Od osnutka do danas "Društvo Breščana" realiziralo je više od 300 različitih projekata i aktivnosti. Najznačajniji projekti su neprofitni medij "Zavičajni radio Breške", čiji se program emitira na frekvenciji 92,4 MHz, kao i putem

web vlastite stranice, te desetodnevna manifestacija "Dani Velike Gospe", koja se održava svake godine od 6. do 15. kolovoza. Značajan napor "Društvo Breščana" uložilo je u projekte uređenja Doma kulture Breške, izgradnje dječjeg parka Dvor, uklanjanje deponija u Gornjoj Obodnici i Breškama...

Kako bi sačuvali od zaborava tradicionalni tkalački zanat, Udruga je osposobila vlastitu tkaonicu, za edukaciju, ali i za izradu nedostajućih dijelova nošnje za mlade članove. Pored radionica tkanja, održavaju se i druge kreativne radionice poput radionica izrade nakita, oslikavanja stakla, decoupage i dr.

"Društvo Breščana" sudjelovalo je na različitim kulturnim manifestacijama u BiH, Hrvatskoj i Srbiji.

VODITELJ DRUŠTVA: SVJETLANA NIKOLIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KUD "ŠOKADIJA"

MJESTO: BUDROVCI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Kulturno-umjetničko društvo "Šokadija" Budrovci postoji i djeluje od 1983. godine.

Sudionik je svih važnijih folklornih smotri i manifestacija u Hrvatskoj (Državna smotra folkloru u Metkoviću, Međunarodna smotra u Zagrebu, "Đakovački vezovi", "Vinkovačke jeseni", "Brodsko kolo", "Baranjski bečarac" i druge). Sudionik je "Đakovačkih bušara" i nastupa na karnevalskim manifestacijama u Hrvatskoj. Razvija i međunarodnu suradnju s društvima iz Austrije, Mađarske, Njemačke, Vojvodine, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Društvo je domaćin folklorne manifestacije "U Budrovci, na Nedilju bilu" koja se održava svake godine na Mladi Uskrs, a u okviru folklornoga programa održava se i smotra pučkoga crkvenog pjevanja. Domaćin je i Dječje smotre folkloru "Rubina zlatne jeseni". U Društvu djeluje folklorna, pjevačka i tamburaška skupina, te tamburaška škola. Rad Društva je prezentiran u sredstvima javnog priopćivanja, te na web stranici <http://web.comhem.se/budrovci> i Šokačkom portalu.

VODITELJ DRUŠTVA: MIRKO DAMJANOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 42

KUD "IVAN MEŠTROVIĆ"

MJESTO: VRPOLJE

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

KUD "Ivan Meštrović" djeluje od 1957. godine. Ime je dobio po velikom hrvatskom i svjetskom umjetniku Ivanu Meštroviću, koji je rođen u Vrpolju.

Njegovi članovi čuvaju tradicijsku kulturu sudjelovanjem na različitim smotrama, kroz nastupe u Hrvatskoj i inozemstvu te uspješnim predstavljanjima na izborima narodnog ruha.

KUD danas broji oko 100-tinjak članova te djeluje u plesnoj sekciji za odrasle, muškoj pjevačkoj skupini, umirovljeničkoj pjevačkoj skupini, dječjoj folklornoj i dramskoj skupini.

VODITELJI DRUŠTVA: ANA ANČIĆ, PREDSEDNICA
DARIJA ANČIĆ, VODITELJICA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "ZORA"

MJESTO: PIŠKOREVCI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Kulturno-umjetničko društvo "Zora" osnovano je davne 1927. godine kao pjevačko društvo da bi se vremenom proširilo na tamburašku i plesnu sekciju.

Prošli su ratovi, obaveze, krize, pokušaji gašenja opstojnosti, ali društvo je uz nekoliko kraćih prekida nastavilo živjeti i raditi još više i upornije.

U sklopu "Zore" djeluje tamburaška škola te dječja skupina tako da budućnost nije prepuštena slučaju. Društvo broji oko 100-tinjak članova koji rade u nekoliko sekcija i to u pjevačkoj, folklornoj, dječjoj i tamburaškoj.

Rijetke su smotre folklora i manifestacije te pozornice gdje "Zora" nije ostavila svoj neizbrisiv trag počevši od županijskih smotri, Đakovačkih vezova, Vinkovačkih jeseni, Brodskog kola, Baranjskog bećarca pa sve do Uskopaljskih jeseni te mnoštva gostovanja izvan Republike Hrvatske među kojima se posebno ističe osvojen Grand prix na festivalu izvornog folklora u Italiji (2000.), osvojeno prvo mjesto na Međunarodnom festivalu folklora u Parizu (2013.) te brojna druga gostovanja u Češkoj, Makedoniji, Mađarskoj, Austriji, Švicarskoj, Srbiji te Bosni i Hercegovini.

KUD "Zora" je već dugi niz godina organizator manifestacije "Piškorevački sokaci" koja se tradicionalno održava krajem kolovoza u Piškorevcima, a na kojoj "Zora" ugosti 10-ak folklornih skupina iz Hrvatske i inozemstva. Osim Sokaka, "Zora" je i organizator dječje kulturne manifestacije "Sveta Lucija" koja se održava uoči blagdana svete Lucije na kojoj redovito ugoste po nekoliko dječjih skupina.

Društvo se može pohvaliti rekordnim brojem nastupa posljednjih nekoliko godina koji godišnje prelaze brojku od 50 nastupa.

Među nezaobilaznim prioritetima "Zore" je očuvanje tradicije, kulture i običaja sela Piškorevaca, Đakovštine i Slavonije, a kao čuvari svoje baštine posebno ističu kako onaj tko nema prošlost ne cijeni sadašnjost te neće imati ni budućnost.

VODITELJI DRUŠTVA: ZLATKO MEZEJI, PREDSEDNIK
ANA-MARIJA SARIĆ, DOPREDSEDNICA
MATO RUČEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "SELJAČKA SLOGA"

MJESTO: DONJA DUBRAVA

ŽUPANIJA: MEĐIMURSKA

Korijeni KUD-a "Seljačka sloga" Donja Dubrava sežu u daleku 1927. godinu i počivaju na Prosvjetnom društvu "Dubravka".

Od osnutka do danas "Sloga" je nanizala mnogo nastupa diljem Hrvatske i inozemstva. Sudjelovali su na svim važnijim smotrama i manifestacijama u Hrvatskoj te u Sloveniji, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Švicarskoj i Švedskoj.

Najveća kulturna manifestacija koju "Sloga" organizira je Smotra međimurskog folklora koja se tradicionalno održava u Donjoj Dubravi od 1974. godine.

Danas okupljaju stotinjak članova koji djeluju u folklornoj, tamburaškoj, dramskoj te dječjoj folklornoj sekciji.

Djelatnost "Sloge" se temelji na uvježbavanju izvornih međimurskih pjesama, plesova i običaja, a cilj joj je promicanje, razvijanje i unapređenje kulturne te očuvanje tradicionalne narodne baštine.

Posljednjih desetak godina se radi i na uvježbavanju pjesama i plesova iz drugih krajeva Lijepe naše.

U ovom društvu je stasala i dan danas djeluje primadona međimurske izvorne popevke

Elizabeta Toplek - Teta Liza, biser međimurske kulture, jedan od sinonima i ambasadora Međimurja.

"Sloga" je 2009. godine izdala nosač zvuka "Teta Liza i Tonček" s trinaest rijetko izvođenih međimurskih pjesmama za koji su primili dvije najprestižnije hrvatske diskografske nagrade "Porin".

Društvo je za svoj rad primilo i najveću Županijsku nagradu u kulturi, nagradu Zrinski, a i dobitnik je i zlatne Plakete Zajednice kulturnoumjetničkih udruga Međimurske Županije.

VODITELJ DRUŠTVA: NINO KLOBUČARIĆ, VODITELJ
FOLKLORNE SEKCIJE

ANTUN HORVAT, VODITELJ TAMBURAŠKE SEKCIJE

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KŠD "RAKITNO"

MJESTO: RAKITNO

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

Kulturno športsko društvo "Rakitno" osnovano je 2001., a folklorna sekcija Društva 2010. godine. Svih ovih godina Društvo se bavi raznim aktivnostima, a trenutno i ubuduće, fokus je na radu folklorne sekcije koja broji 130 - i to uglavnom mlađih članova. Rad je organiziran u 3 grupe. Paralelno sa uigravanjem kola rakitskog kraja pokrenuta je i škola dipli, ženske i muške gange.

Za entuzijazam i ozbiljan rad u Društvu "nagrađeni" su mnogim pozivima za nastupe, a vrhunac priznanja i osobito zadovoljstvo je svakako ovogodišnji doček Uzvišenog Pape Franje u Sarajevu 6.lipnja. Imaju čast biti među

malobrojnima koji dočekuju i spraćaju Papu Franju sa Sarajevske zračne luke.

Dolaze iz Zapadne Hercegovine, iz Rakitna, mjesta za-
grljenog vječnim stražarom planinom Čvršnicom, straža-
rom nad kojim ni nebo nikada ne spava. Iz mjesta gdje se
zemlja znojem natapa, gdje žuljevite ruke prkose korovu.
Rakićani su ljudi koji ne žele gledati umiranje ljepote i
tišinu pustoga polja. Blidinjsko jezero je njihovo nadah-
nuće, izvor i snaga; pogledom ih miluje i vidike nove im
otvara. Oštra bura planinska čest im je gost i ona je izvor
njihove snage i vedrine. Oni nikada nisu zamotani tiši-
nom, životi su im utisnuti u rad, ljubav i u svoju rodnu
grudu.

Vole svoja brda, svoje vode, svoje ognjište... Opijeni su
igrom, pjesmom, osmijehom djetinjim i zrakom rakit-
skim.

Takve ćete ih i Vi upoznati!

VODITELJI DRUŠTVA: ŽARKO ROMIĆ, PREDSEDNIK
IVICA JUKIĆ, VODITELJ FOLKLORNE SEKCIJE

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "IVAN GORAN KOVAČIĆ"

MJESTO: IVANKOVO

ŽUPANIJA: VUKOVARSKO-SRIJEMSKA

Kulturno umjetničko društvo Ivan Goran Kovačić Ivanko-
vo djeluje bez prekida od 1963., a sljedbenik je Tambu-
raško pjevačkog zbora Ogranka Seljačke sloge iz 1936.

Član je ZAKUD-a Vukovarsko-srijemske županije,
sudionik brojnih smotri izvornoga folklora, čuvar starih
slavonskih ivankovačkih običaja, pjesama i plesova,
tradiijske nošnje i tamburaške glazbe, organizator
Ivankovačkih poklada, a od 1999. i manifestacije «Sve se
čaje okupiše» na kojoj se njeguju i čuvaju od zaborava
stari svatovski običaji i okupljaju čaje. Društvo okuplja
70-tak članova, a rad društva odvija se u dječjoj sekciji,
folklornoj i tamburaškoj sekciji, MPS, 'Ornice', ŽPS, 'Pri-
je', Ivankovačkim redušama i Ivankovačkim štokavčićima.
Svojim radom očituje se kao čuvar kulturnih i tradicijskih
dobara sustavno prenoseći povijesno, kulturno i folklor-
no naslijeđe prošlih naraštaja u nasljedstvo naraštajima
koji dolaze.

VODITELJ DRUŠTVA: ROBERT ČULJAK

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KUD "VRBJE"

MJESTO: VRBJE

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

KUD "Vrbje" obnovljen je 2010. godine, a nastao je na
temeljima Izvorne družine osnovane 50-tih godina proš-
log stoljeća.

Broji više od 50 članova u tamburaškoj, pjevačkoj, dječjoj
i folklornoj sekciji.

Nastupima diljem Hrvatske bavi se očuvanjem izvorne
baštine, običaja i tradicije sela Vrbje i novogradiškog kra-
ja.

VODITELJ DRUŠTVA: ZVONKO ŠANTIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "POSAVAC"

MJESTO: VRBANJA

ŽUPANIJA: VUKOVARSKO-SRIJEMSKA

KUD "Posavac" osnovan je daleke 1926. godine radi oču-
vanja kulturne baštine sela Vrbanje. Njeguje izvorni fol-
klor cvelferije.

Djeluje u više sekcija: folklorna, pjevačka, tamburaška i
dramska. Aktivno radi oko 50 članova u odrasloj i dječjoj
skupini.

Sudionici su svih važnijih smotri folklora u Republici Hr-
vatskoj od Šokačkog sijela, Vinkovačkih jeseni, Đakovač-
kih vezova i manje poznatih smotri diljem Lijepa naše.

Jedan su od organizatora smotre "Raspjevana cvelferija",
korizmenog pjevanja i više manjih događanja kroz samu
godinu.

Svoje običaje, pjesmu i ples pronjeli su u svim njima su-
sjednim državama pa sve do daleke Litve.

VODITELJ DRUŠTVA: KAROLINA ŽAPER

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

PUHAČKI ORKESTAR DVD-a ĐAKOVO

MJESTO: ĐAKOVO

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Puhački orkestar osnovalo je DVD Đakovo 1882. godine.
Prvi kapelnik bio je Josip Keller, iza njega slijedili su Mijo
Matajs stariji i Josip Faletić, a zatim do 1947. godine Hin-
ko Šroubek.

Poslije Drugog svjetskog rata kapelnik je Antun Šroubek
do 1982. godine, iza njega Miroslav Kirhmajer do 1992.
godine kada je za dirigenta doveden prof. Branko Me-
den, koji je vodio orkestar do 2002. godine kada se vraća
Miroslav Kirhmajer. Dužnost kapelnika – dirigenta od po-
četka 2012. godine preuzima Tomislav Kruljac.

Puhački orkestar od svog osnutka pa sve do danas, kroz
razdoblja dva svjetska rata i Domovinskog rata radi bez
prekida.

Najveći uspjeh postiže od 1924. godine do 1936. godine
kada je bio najbrojniji. Orkestar je tada imao preko 100
glazbenika te nije bio isključivo puhački već simfonijski, a
upošljavao je više profesionalnih glazbenika.

Od važnijih nastupa treba istaknuti:

1925. 1000. obljetnica Hrvatskog kraljevstva; 50. Godiš-
njica Hrvatsko – Slavonske vatrogasne zajednice;

1929. – sudjeluje na proslavi zaslužnog radnika na polju vatrogastva u Hrvatskoj Mirka Kolarića u Zagrebu;

1930. – sudjeluje na Sveslavenskom kongresu vatrogastva u Ljubljani, a iste godine gostuje i u Budimpešti;

Od 1950. gostuje u: Varaždinu, Križevcima, Korčuli, Aranđelovcu (Srbija), Makarskoj, Šibeniku i mnogim drugim mjestima;

1994. – orkestar sudjeluje na otvaranju prve Skupštine Hrvatske Vatrogasne zajednice;

Sudjeluje na svim smotrama puhačkih orkestara Slavonije i Baranje, te na smotrama vatrogasnih orkestara Republike Hrvatske.

U Domovinskom ratu orkestar je nastupao na svim značajnim manifestacijama, kao i na sahranama poginulih u Domovinskom ratu.

Za sudjelovanje u Domovinskom ratu 14 članova orkestra nositelji su Spomenica Domovinskog rata.

Za svoj rad orkestar je primio više priznanja i odlikovanja: 1973. godine Orden zasluga za narod sa srebrnim zracima

1986. godine Nagradu oslobođenja grada Đakova

1994. Godine Povelju kulturno-prosvjetnog vijeća Sabora Republike Hrvatske i niz drugih priznanja i odlikovanja.

Danas orkestar broji 30 članova, 15 članova podmlatka i 7 članova pričuve.

Sudjeluje na svim gradskim i regionalnim manifestacijama te ostvaruje uspješnu suradnju s drugim ansamblima.

VODITELJ DRUŠTVA: TOMISLAV KRULJAC

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 34

KUD "SINJ"

MJESTO: SINJ

ŽUPANIJA: SPLITSKO-DAMATINSKA

KUD "Sinj" osnovan je i uredno registriran 6.listopada 2007.godine.

KUD "Sinj" ima 50 članova mlađeg i starijeg uzrasta koji se dva puta tjedno sastaju na probama. Društvo vodi mlada voditeljica Pavica-Ljubica Doljanin-Paladin.

KUD "Sinj" od osnutka tj. od 2007.godine nastupao je na svim smotrama u Splitsko-Dalmatinskoj županiji. Također KUD "Sinj" je nastupao na smotrama u Ljepoj našoj: Brodsko kolo (Slavonski Brod), međunarodna smotra folkloru Kruševica, večer folkloru Drenovci, večer folkloru Čilipi (Dubrovnik), smotra folkloru na Neretvu mjesečina pala (Metković), međužupanijske smotre folkloru Primorski Dolac, Viduševac Glina, Vodice večer folkloru, večer viteštva i folkloru Sinj i na mnogim drugim značajnim nastupima u Splitsko-Dalmatinskoj županiji. Isto tako KUD "Sinj" je nastupao 5 puta van Ljepe naše. Dva puta Shoproon, Mađarska. Dva puta Oberpullendorf, Austrija te jednom u Posušju, Bosna i Hercegovina.

VODITELJI DRUŠTVA: PETAR PLETIKOSIĆ, PREDSEDNIK PAVICA LJUBICA PALADIN

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 38

KUD "DRENJANCI"

MJESTO: DRENJE

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Društvo je osnovano 1979. godine sa željom da se sačuva tradicija Drenjanštine, da se na mlade generacije prenese sve ono vrijedno što se godinama stvaralo na ovom području.

Počeli su skromno, no danas Društvo broji 151 člana svrstanih u 3 folklorne grupe, 2 pjevačke grupe (muška i ženska) te grupe tamburaša.

Društvo je u svom trajanju sudjelovalo na velikom broju smotri širom Republike Hrvatske, a 5 puta su predstavljali Republiku Hrvatsku na međunarodnim smotrama te su 2001. osvojili GRAND PRIX u Češkoj.

VODITELJ DRUŠTVA: VIDA BLAŽEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "PETŐFI SÁNDOR"

MJESTO: IVANOVCI ĐAKOVAČKI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD ove godine slavi 40 godina. Obraduje izvorne mađarske plesove i dječje igre.

Ima dvije dječje grupe i jednu odraslu grupu. U KUD-u djeluje 50 plesača.

Odrasla grupa ima četiri vrste nošnje a dječja tri vrste.

Nastupaju na razni smotrama i festivalima u Hrvatskoj i inozemstvu.

VODITELJ DRUŠTVA: MAGDOLNA ALEKSA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 44

KUU "BEZDAN"

MJESTO: PIROVAC

ŽUPANIJA: ŠIBENSKO-KNINSKA

Kulturno umjetnička udruga "Bezdan" osnovana je još 1975. godine. Od tada do danas Udruga se razvijala, pronalazila zaboravljene i stvarala nove pučke vrijednosti.

Ista se posebno ponosi svojim starijim članicama koje su nepresušan izvor i koje su sačuvale stil i duh napjeva i običaja koji "Bezdan" danas oživljava.

Članovi «Bezdana» istinski su zaljubljenici u rodno stvaralaštvo. Njihova djela, dokaz su da ova Udruga ima ne samo sadašnjost već i svoju budućnost.

Ova Udruga učinila je ogroman trud da snimi nosač zvuka, koji predstavlja pogled u prošlost, u doba kada su njihovi predci odgajani u duhu svoga kraja, a oni su se potrudili da pronađu te stare pjesme i otrgnu ih od zaborava.

Kroz Udrugu je "prošao" veliki broj članova, a danas Udruga broji 35 članova. Rad se odvija u jednoj sekciji.

Kroz ples, pjesmu i običaje Udruga čuva i njeguje kulturnu baštinu ne samo pirovca već i Šibensko-kninske županije. To ogromno kulturno blago prikazano je na mnogim pozornicama diljem Hrvatske od Metkovića preko Zagreba do Vinkovaca.

Sudionici su prvog "Etno festivala Benkovac-Kamenjak" na kojem su osvojili prvu nagradu stručnog žirija. Na festivalu vjenčanja "Oj divojko, diži se iz dvora" održanom u Pirovcu osvojili su prvo mjesto za "najoriginalniju izvedbu svadbenih običaja". Mogu se pohvaliti i izuzetno dobrim nastupom na ovogodišnjoj županijskoj smotri folklor "Šibeniče ti si stina". Za nagradu su izabrani da kao predstavnici Šibensko-kninske županije istu predstavljaju na "Đakovačkim vezovima" u Đakovu.

Uz brojne nastupe na smotrama diljem Lijepe naše, sudjeluju i na turističkim sajmovima, prezentirajući turizam svoje županije i općine.

Sudjelujući na turističkim sajmovima, uz promicanje kulturne baštine prezentiraju i gastro ponudu svojeg kraja i sve to pod stručnim vodstvom gospode: koreografa Marka Jurković i profesora Jordanka Miloš.

VODITELJI DRUŠTVA: MARKO JURKOVIĆ, KOREOGRAF
JORDANKO MILOŠ, ETNOMUZIKOLOG

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 25

KUD "REPUŠNICA"

MJESTO: REPUŠNICA
ŽUPANIJA: SISAČKO-MOSLAVAČKA

KUD "Repušnica" iz Repušnice društvo je koje od 1930. godine čuva od zaborava vrijednu baštinu Moslavačkog kraja.

U 35 godina kontinuiranog rada ostvareno je više od 950 nastupa sudjelovanjem na brojnim međunarodnim susretima i smotrama folklor u Hrvatskoj i inozemstvu.

U društvu djeluje 70-ak aktivnih članova u četiri skupine: dječjoj, tamburaškoj, pjevačkoj i folklornoj.

Društvo je inicijator manifestacija "Repušnički susret", te "Dani repušničke kulture".

Godine 2013. promovirana je i predstavljena prva knjiga o radu KUD-a pod nazivom "KUD Repušnica 1930-2012 – Leta letiju – tradicija ostaje".

Povodom 85. obljetnice društva, u prosincu ove godine održati će se promocija knjige "Narodno ruho Repušnice" uz potporu Ministarstva Kulture.

VODITELJI DRUŠTVA: SINIŠA PASTULA, TAMBURAŠKA SKUPINA

SANJA DURBEK, PJEVAČKA SKUPINA
DIANA JAGODNIK, FOLKLORNA SKUPINA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

SKUD "BRAĆE BANAS"

MJESTO: JOSIPOVAC PUNITOVAČKI
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Društvo je osnovano 1967. godine usporedno s utemeljenjem Đakovačkih vezova i kontinuirano djeluje do danas, u posljednjih 20 godina pod okriljem Matice Slovačke Josipovac.

U radu SKUD-a djeluju tri skupine, mlađa i starija dječja skupina koja je najbrojnija s 50-tak članova, odrasla plesna skupina te pjevačka i tamburaška.

Orientirani su u njegovanju tradicija koje su razvili u vlastitoj, ovdašnjoj sredini ali i tradicija iz Slovačke, naročito područja Kysuca odakle Josipovčani vuku svoje podrijetlo.

VODITELJI DRUŠTVA: MARIJAN BATOREK
ANAMARIJA HULAK I ŠTEFANIJA KANISEK, PLESNA SKUPINA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 35

KUD "KUŠEVAC"

MJESTO: KUŠEVAC
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Na inicijativu mjesnog odbora Kuševac, a uz podršku grada Đakova dana 29. rujna 2007. godine održana je osnivačka skupština KUD-a "Kuševac".

Prvi susret plesača i voditelja održan je 24. listopada 2007. godine. KUD tada nije imao ništa što treba za rad KUD-a (nošnje, opanci, instrumenti). Prvi nastupi koji su odrađivani odrađeni u tuđim nošnjama koje su nam posudili dobri i nesebični ljudi.

Danas se mogu pohvaliti dovoljnim brojem nošnji za srednju i odraslu skupinu koje su kupljene uz podršku Osječko-baranjske županije i grada Đakova te vlastitih sredstava.

Ponosni su organizatori manifestacije "Selo moje na brdašcu" koja se tradicionalno organizira svake godine radi druženja, zabave ali i zarade koja olakšava rad KUD-a i kupovinu opreme.

KUD "Kuševac" broji 60-tak članova a podijeljeni su u četiri skupine: odrasli i mali folklor; muška pjevačka skupina i tamburaška škola.

Sudjelovali su na brojnim manifestacijama diljem Hrvatske; gostovali u BiH i Turskoj.

VODITELJ DRUŠTVA: MATO RUČEVIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

KUD "SKLAD"

MJESTO: ĐAKOVO
ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Sklad" je jedno od najstarijih društava Republike Hrvatske, osnovano 1863. godine.

Danas Društvo djeluje u više sekcija, te okuplja oko 300 članova mahom dječjeg uzrasta.

U Društvu djeluju mažoretkinje, ritmika, jazz dance, dramska sekcija, tamburaši te dječji i odrasli folklor.

Kao gradsko društvo njeguju izvorni folklor i običaje cijele Đakovštine, a svih ovih godina se vode geslom "Budimo pjesmom rodu svijest!".

VODITELJI DRUŠTVA: GORAN PREBEG, PREDSEDNIK

SANJA TOTIĆ, FOLKLOR

TIHOMIR IVANETIĆ, TAMBURAŠI

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 50

KUD "GORJANAC"

MJESTO: GORJANI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Gorjanac" iz Gorjana osnovan je 1966. godine.

Njeguje pjesme, plesove i običaje sela Gorjani i Đakovštine. Nositelj je nematerijalnog kulturnog dobra RH uvrštenog na UNESCO-vu listu svjetske nematerijalne baštine "Proljetni ophod ljelja".

Pored folklornih nastupa diljem domovine i inozemstva, od čega posebno treba spomenuti gostovanja u Japanu i Južnoj Koreji, društvo je tijekom djelovanja izdalo i nekoliko knjiga te nosača zvuka, sudjeluje na brojnim promidžbenim manifestacijama te video snimanjima. Društvo je jedini sudionik svih do sada održanih Đakovačkih vezova.

VODITELJI DRUŠTVA: DARKO KELAVA, PREDSEDNIK

MARIJA ILAKOVAC I TOMICA IVANOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUBURAŠKA UDRUGA MARUŠEVEC

MJESTO: MARUŠEVEC

ŽUPANIJA: VARAŽDINSKA

Kuburaška udruga Maruševac osnovana je 2006. godine i nastavlja tradiciju pucanja iz mužara i kubura u svom kraju, a i šire. Najstariji vjerodostojni podatak o tradiciji pucanja u Maruševcu datira iz 1862. godine, a nalazi se u crkvenim knjigama Župe Maruševac gdje je zabilježen izdatak kupnje baruta za pucanje na dan Svetog Roka, 16. kolovoza kod Kapelice tog sveca u mjestu Druškovec u općini Maruševac. U daljnjim godinama taj pradavni običaj najčešće se spominje uz Uskrsno vrijeme, ali i za druge crkvene svečanosti.

S obzirom na rudarsku tradiciju maruševečkog kraja, pucači su najčešće bili rudari tako da su i današnje odore Kuburaške udruge prepoznatljive crne boje.

Kuburaška udruga Maruševac danas ima 28 članova sa 23 registrirane kubure i dva topa. "Kumovi" se mogu pohvaliti s nastupima širom lijepje naše, a bili su sudionici u programima Šokačkog sijela u Županji, Maratona lađa

u Metkoviću, Križevčkog spravišća, Špancir festa u Varaždinu, motorijade na Vinici, Zeljarijade u Vidovcu i tako dalje. S istorodnim udrugama zagorskog kraja redoviti su sudionici obilježavanja blagdana Male Gospe u Humu na Sutli, Svetog Leonarda u Predgradi, Svetog Mihovila u Sračincu, Presvetog Trojstva u Jurketincu, Svetog Roka u Druškovcu, Svetog Jurja u Maruševcu i sudionici smotri kuburaških udruga te svih događanja vezanih na promociju pucanja iz kubura i nastavak ove lijepje tradicije.

Od 2012. godine obilježavajući Čiselsku nedelu, prošetnje sa stoljetnom tradicijom, organizatori su i sajma u Maruševcu gdje su se predstavile udruge, poljoprivredna gospodarstva i pojedinci sa svojim proizvodima te narodnim blagom i rukotvorinama ovog kraja. Od iste godine organizatori su i kićenja Božićne jelke uz župnu crkvu te uz općinu i KUD "Klaruš", od 2013. godine, organizatori programa Advent u Maruševcu.

Prosječno imaju između 25 i 30 nastupa godišnje i jedna su od najaktivnijih udruga u županiji varaždinskoj.

VODITELJI DRUŠTVA: VLADIMIR PODBOJEC

MARIJAN FATIGA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 9

KUD "EUGEN KUMIČIĆ"

MJESTO: SLAVONSKI BROD

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

KUD "Eugen Kumičić", Slavonki Brod djeluje od 2003. godine, kad je osnovan na inicijativu građana Mjesnog odbora Mali Pariz i sindikata umirovljenika.

Kao gradski KUD njeguje folklorni izražaj istočnog i zapadnog dijela Brodsko posavske županije.

KUD "E.Kumičić" bilježi nastupe, na domaćim smotrama (Brodsko kolo, Đakovački vezovi i drugi), kao i na nastupima izvan Hrvatske (BiH, Rumunjska, Francuska), te na manifestacijama diljem njihove županije (Oriovačke žetvene svečanosti, Ižimača u Beravcima, Šuška svila, šlingera se širi u Podvinju i druge).

U KUD-u djeluje oko 60 članova u više sekcija: folklorna sekcija, tamburaška sekcija, ženska pjevačka skupina, glumačka sekcija, te sekcija za izradu rukotvorina.

Ženska pjevačka skupina «Parižanke» prisutna je na smotrama crkvenog i pučkog pjevanja. Godine 2012. nastupili su na smotri Malih vokalnih sastava u Petrinji.

Glumačka sekcija do sada je pripremila i izvela pučke igrokaze "Divani snaš Marije i snaš Eve", "Na pijace u Brodu", te kazališnu predstavu "Šokački epovi", "Udaje se Ela" i dio su skupine Matini kripoštolji s kojima su izveli "Šokačku safunicu I, II, III, IV".

Svake godine održavaju godišnji koncert, kao retrospektivu rada kroz godinu, te prezentaciju rukotvorina na Katarinskom sajmu.

Deset godišnjicu KUD-a „Eugen Kumičić“, 2013. godine obilježili su velikim koncertom u Kazališnoj koncertnoj dvorani "Ivana Brljić-Mažuranić".

Rad KUD-a "Eugen Kumičić", nastupe, i razna sudjelovanja mogu se pratiti na facebook stranici.

VODITELJI DRUŠTVA: ŽELJKO BLAŽEVIĆ, PREDSEDNIK
NIKOLA KRAMAR, UMJETNIČKI VODITELJ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 44

KUD "MARKO MARKOTA"

MJESTO: ROGOTIN

ŽUPANIJA: DUBROVAČKO-NERETVANSKA

Društvo je osnovano krajem 2001. godine sa željom da se u mlađem naraštaju probudi osjećaj za kulturnim i tradicijskim vrijednostima te se tako sačuvaju i od zaborava otrgnu pjesme i plesovi svoga kraja - donjeg toka rijeke Neretve.

Okupljaju članove svih vrsta i uzrasta.

Redoviti su sudionici dalmatinske smotre u Metkoviću "Na Neretvu mjesecina pala". Sudjelovali su i na svim značajnijim smotrama hrvatskog folkloru : Vinkovačke jeseni,

Brodsko kolo, Đakovački vezovi....

VODITELJ DRUŠTVA: MATKO ŽDERIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 38

KUD "BRANIMIR"

MJESTO: BENKOVAC

ŽUPANIJA: ZADARSKA

KUD "Branimir" osnovan je 1996. godine.

U KUD-u djeluje folklorna, dramska i glazbena sekcija. Rade na čuvanju kulturne baštine Bukovice i Ravnih kotara.

Održavanjem raznih etno radionica nastoje naučiti mlade kako su nekad njihove bake vezle, plele, tkale.

Nastupali su na svim važnim smotrama širom Lijepe naše i šire. Sudjelovali su nekoliko puta u emisiji HRT-a Ljepom našom, u HRT-ovoj emisiji Hrvatska kulturna baština, nastupali su na Đakovačkim vezovima, na dječjim Vinkovačkim jesenima i na Državnoj smotri Vinkovačke jeseni, na Etno festivalu 2010 /11 u Neumu, smotri folkloru u Grudama i Livnu u BiH. Dosta su angažirani u svojoj lokalnoj zajednici i županiji.

Dvije njihove članice su nositeljice lenti za prvu i drugu pratilju na izboru za najuzorniju hrvatsku seosku ženu za 2009 i 2010 godinu.

Organizatori su festivala izvorne pučke pjesme i međuzupanijske smotre folkloru Benkovac u susret Božiću.

VODITELJ DRUŠTVA: KSENIJA ČIRJAK, PREDSEDNICA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 32

KUD "TAMBURICA"

MJESTO: VELIMIROVAC

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD "Tamburica" Velimirovac je osnovan 1999. godine i od tada kontinuirano radi na očuvanju tradicijske kulture svoga kraja, čitave Slavonije i ostalih dijelova Hrvatske.

Djeluje u 6 sekcija: dječja plesna, tamburaška, odrasla plesna, ženska pjevačka, muška pjevačka te dramska sekcija.

Voditeljica pjesme i plesa je Gospođa Maja Šišić. Zajedno sa plesnom i pjevačkom sekcijom dramska sekcija je prošle godine u prosincu mjesecu sudjelovala u Sarajevu na snimanju koncerta pod nazivom "Kao nekad pred Božić" gdje su imali čast prikazati običaje svojih predaka u iščekivanju blagdana Božića.

Dramska sekcija također je i ove godine u suradnji sa OSTV snimila dvije šaljive priče iz svakodnevnog života koje su se mogle pogledati na OSTV-u.

Godine 2011. su snimili nosač zvuka izvornih pjesama i kola svoga kraja.

U suradnji sa gospodinom Darijom Plevnik prošle godine su gostovali na etno festivalu u Neumu sa pjesmom "Zdravo djevo" i tu kreće ideja o snimanju nosača zvuka sakralnih pjesama. Jedan dio je snimljen prošle godine, a drugi ove godine. Rezultat toga je nosač zvuka sakralnih pjesama njihovog kraja. Na nosaču zvuka se nalazi 11 pjesama koje se pjevaju u crkvi kroz čitavu crkvenu godinu.

Na 49. Đakovačkim vezovima Društvo će se predstaviti sa pjesmama i plesovima Našičkog kraja (Čija frula ovim šorom svira, urodila biber gora, širi miri, šokačko kolo, kabanica i bećarac).

VODITELJ DRUŠTVA: MAJA ŠIŠIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "ŠOKADIJA"

MJESTO: STRIZIVOJNA

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Društvo djeluje od 1974. godine. Od tada do danas gostovali su na svim većim manifestacijama u Republici Hrvatskoj, a prije tjedan dana gostovali su u Metkoviću i Dubrovniku.

Gostovali su i u brojnim zemljama izvan naših granica: Italija, Njemačka, Mađarska, Grčka, Turska, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Srbija.

Društvo je snimilo tri nosača zvuka, gostovalo na brojnim snimanjima HRT-a te lokalnih TV kuća.

Gaji isključivo folklor svoga mjesta i kraja te program izvodi u originalnim narodnim nošnjama iz bakinih škripanja.

U društvu djeluje ŽPS Druge, MPS Strossmayer, folklorna dječja i odrasla skupina te povremeno dramska.

Unazad 15 godina proglašavani su desetak puta najboljim društvom Osječko-baranjske županije u pjevanju.

VODITELJ DRUŠTVA: MIRKO DAMJANOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 65

KUD "PRUGOVAC"

MJESTO: PRUGOVAC

ŽUPANIJA: KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA

KUD "Prugovac" je osnovan 1994. godine s ciljem istraživanja, čuvanja i prezentacije svoje bogate folklorne baštine.

Nastupali su više puta na Međunarodnoj smotri u Zagrebu, Vinkovačkim jesenima i Đakovačkim vezovima.

Snimili su više radio i TV emisija narodnih običaja, kola i plesova.

Nastoje sačuvati svoju podravsku muziku s cimbuljama i egedama, čemu obučavaju i brojne mlade članove.

VODITELJ DRUŠTVA: MARTIN GAŠPAROV

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 28

KUD "VELEŠEVEC"

MJESTO: VELEŠEVEC

ŽUPANIJA: ZAGREBAČKA

KUD je osnovan 1997.godine, njeguje tradiciju kulturne baštine svog posavskog kraja.

Broje 40 aktivnih članova kroz pjevačku, plesnu i tamburašku sekciju i to od djece, preko roditelja do baka.

Njeguju isključivo izvorne običaje, pjesme i plesove svog kraja Posavine, nastupaju u izvornim narodnim nošnjama, vlasništvo svakog člana KUD-a. Svojom starošću i autentičnim izvornim oblikom, nošnje su velika vrijednost i svjedoče o bogatstvu toga kraja.

Svojim djelovanjem žele mladima prenijeti ljubav prema običajima i kulturnoj baštini, približiti im bogatstvo bakinih škrinja, nošnji i predmeta koje posjeduju, a koje svjedoče o načinu života njihovih predaka.

Nastupali smo diljem Lijepe naše, a od većih ostvarenih nastupa mogu izdvojiti: Županijska smotra-Zelina, "Vinkovačke jeseni" Vinkovci, "Đakovački vezovi" Đakovo, Smotra folkloru u Metkoviću, nastup u Dubrovniku, sudjelovanje na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, danima adventa u Budimpešti – Mađarska, nastup u Lukovišću – Mađarska, nastup u Končanici kod Češke Besede, itd..

Domaćini su i organizatori susreta "Pjesmom i plesom kroz Veleševac" koji se održavaju na bl. sv. Petra i Pavla, a na koje su posebno ponosni.

VODITELJI DRUŠTVA: NEVENKA VUČIN, PREDSJEDNICA
JAGICA POKAS

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

HKD "NAPREDAK"

MJESTO: ODŽAK

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

Društvo je registrirano 2003 godine.

Broji 84 člana uglavnom mladih.

Imali su nastupe po BiH, Hrvatskoj, Švicarskoj, Njemačkoj, i Italiji

Sudjelovali su 2009. godine u emisiji "Lijepom našom".

VODITELJ DRUŠTVA: MARICA HRNKAŠ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 34

KUD "SLAVONIJA"

MJESTO: ĐURĐANCI

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

KUD je osnovan 2008. godine i broji oko 60-ak članova.

KUD djeluje u tri sekcije: plesnoj, pjevačkoj i tamburaškoj.

Cilj KUD-a je obnavljanje, očuvanje i prezentiranje narodnih običaja, pjesama i plesova svoga kraja a tako i ostalih krajeva Republike Hrvatske.

VODITELJI DRUŠTVA: JOSIP VINKEŠEVIĆ

ADAM PAVIĆ, TAMBURAŠKA SEKCIJA

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

KUD "OPOROVEC"

MJESTO: ZAGREB

ŽUPANIJA: ZAGREBAČKA

KUD "Oporovec" osnovano je 28. 09. 2009. godine u istoimenom naselju, gradske četvrti Gornja Dubrava.

Cilj društva je očuvanje i promicanje kulturnog nasljeđa, plesova i pjesama te običaja Oporovca i susjednih naselja, nekad velike, župe Granešina. Naročito su ponosni na fundus, očuvanih izvornih stoljetnih, narodnih nošnji i rukotvorina svoga kraja.

U društvu, aktivno, djeluje trideset, svestranih, članova u pjevačkoj, folklornoj, tamburaškoj i dramskoj sekciji.

Stalni su član "ZAFAZ"-a te redovno nastupaju na svim manifestacijama koje organizira "Zajednica folklornog amaterizma grada Zagreba". Nastupali su i nastupaju na priredbama KUD-ova svoje i susjednih županija.

VODITELJI DRUŠTVA: FRANJO ŠAINČIĆ, PREDSJEDNIK
RATKO POZNIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 24

KUD "TENA"

MJESTO: ĐAKOVO

ŽUPANIJA: OSJEČKO-BARANJSKA

Kulturno-umjetničko društvo "Tena" iz Đakova osnovano je 21. svibnja 1985.godine i u ovih proteklih 30 godina svoga rada zabilježila je značajne uspjehe svojim koreografijama i nošnjama u domovini Hrvatskoj i diljem svijeta.

"Tena" broji oko 250 aktivnih članova u nekoliko sekcija (folklornih, tamburaški i MVS Bečarine), potvrđuje i čuva

pradjedovsko naslijeđe, te svijetu pokazuje postojanje bogate kulturne baštine.

Članovi «Tene» prvenstveno obrađuju pjesme, običaje i plesove svoga zavičaja Đakovštine, ali i folklorno naslijeđe cijelog Hrvatskog naroda. «Tena» njeguje sve ono što je lijepo, plemenito i skladno u srcu i duši hrvatskog čovjeka od Slavonije i Baranje preko Posavine, Međimurja, Like, Trogira, Splita, Mađarske Podravine, Bunjevaca itd.

Tena je u proteklih 30 godina obišla cijelu Europu na međunarodnim festivalima, posjetila Meksiko, Egipat, Kinu, a prošle godine i daleku Indoneziju i svojim nastupima oduševila publiku sa prekrasnim nošnjama i koreografijama, što potvrđuju brojni pozivi na nove festivale.

«Tena» ove godine proslavlja 30-tu obljetnicu svoga rada 27.06.2015. u Strossmayerovom perivoju na otvorenoj pozornici u sklopu Đakovačkih vezova.

Nastupa oko 300 bivših i aktivnih članova «Tene», sa izvanrednim programom sa: Slavonijom, Baranjom, Pukopljem, Mađarskom Podravinom, Bunjevcima, pjesmom itd.

VODITELJI DRUŠTVA: DR. ENRIH MERDIĆ
STJEPAN JURIŠA
PROF. ANEMARIJA RUČEVIĆ,
PROF. TOMISLAV RADIČEVIĆ
PROF. TOMISLAV SEITER
TOMISLAV KLASAN

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 200

KUD «MATIJA ANTUN RELKOVIĆ»

MJESTO: DAVOR

ŽUPANIJA: BRODSKO-POSAVSKA

Kulturno- umjetničko društvo «Matija Antun Relković» iz Davora osnovano je 1981.godine sa ciljem očuvanja bogatog kulturno-tradicijskog nasljeđa mjesta Davor, Slavonije i Republike Hrvatske. Tijekom dugogodišnjeg djelovanja društvo je ostvarilo niz zapaženih nastupa na svim važnijim smotrama folkloru uz brojna gostovanja diljem Lijepe naše i u inozemstvu.

U radu društva svoj doprinos je dalo već nekoliko naraštaja mještana Davora, a i danas se ponose brojnim članstvom, tako da u nekoliko sekcija sudjeluje preko stotinu plesača i pjevača uz neprestani rad sa mlađim generacijama. Posebnost društva predstavlja «A capella» pjevanje, uglavnom muške pjevačke skupine, a veliki doprinos kvaliteti programa daju njihovi tamburaši od kojih je nastalo već nekoliko jako dobrih tamburaških sastava. KUD je također i pokretač i glavni organizator nadaleko poznate kulturno-gastronomске manifestacije «Ribarske večeri» koju održavaju svake godine početkom kolovoza te ovom prilikom pozivaju sve da ih posjete i ove godine na 14-im po redu večerima dobre pjesme, ukusne hrane i dobrog raspoloženja.

VODITELJI DRUŠTVA: ZVONKO DEVIĆ, PREDSEDNIK
ZVONIMIR TANKOSIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 49. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

*Izvor: Prijavnice za 49. Đakovačke vezove pristigle do 11. lipnja 2015. godine .